De Hollandsche Spectator

Aflevering 106-150: 31 oktober 1732 - 3 april 1733

Justus van Effen

editie Susanne Gabriëls

bron

Justus van Effen, *De Hollandsche Spectator. Aflevering 106-150: 31 oktober 1732 - 3 april 1733* (ed. Susanne Gabriëls). Astraea, Leiden 1998

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/effe001holl04_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

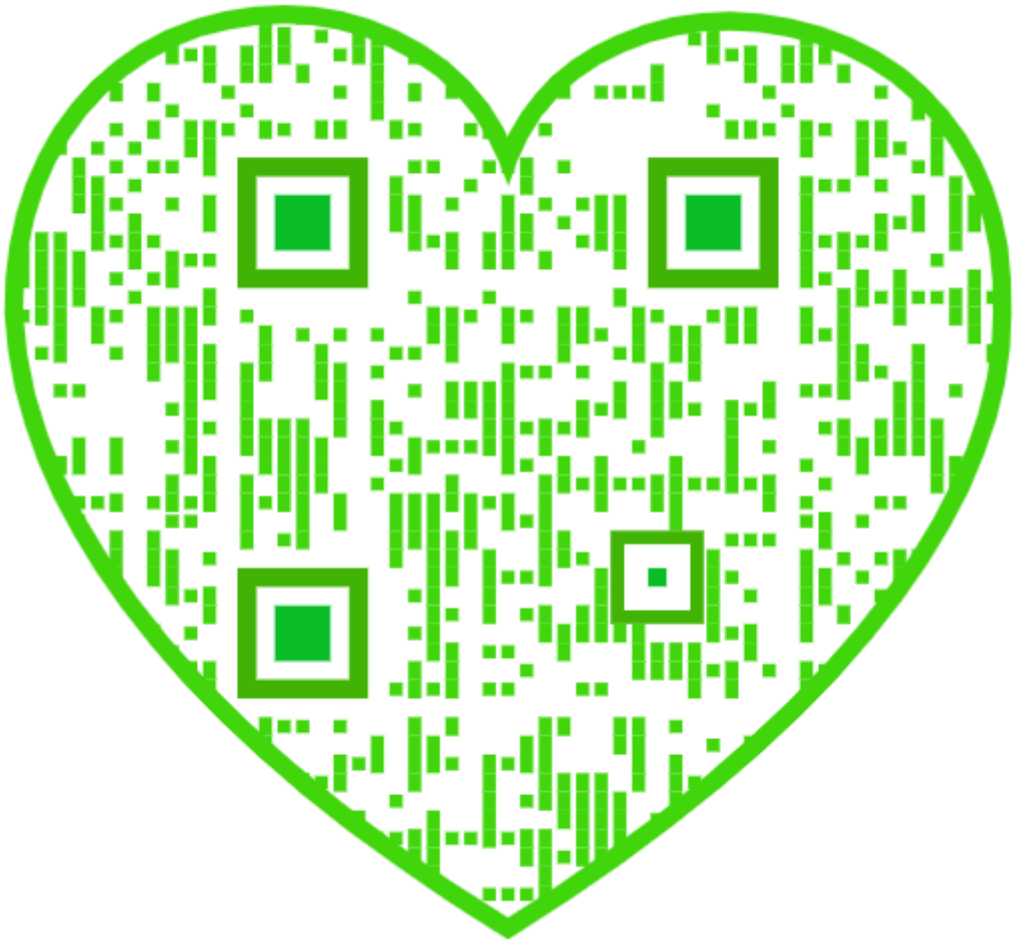

Inleiding

Justus van Effen (1684-1735)

Met veel succes hield Justus van Effen zich in zijn schrijverschap schuil. Terwijl schrijvende tijdgenoten als Jakob Campo Weyerman zich op luidruchtige wijze in eigen werk openbaarden aan de lezers en zo publieke figuren werden, daar verkoos Van Effen op discrete wijze de vermomming en soms zelfs de anonimiteit. Het werk onttrok de schrijver aan het gezicht en deze werd een schaduwfiguur.

Over Van Effen publiceerde P.J. Buijnsters in 1992 een omvangrijke biografie. Waar de gegevens over Van Effen schaars waren, nam de biograaf zijn toevlucht tot de beschrijving van de omgeving van Van Effen, diens netwerken, de tijd en ruimte waarin hij leefde en werkte. De echte Van Effen bleef moeilijk te vangen. In *De Volkskrant* wilde Kees Fens desondanks wel geloven dat Van Effens rol als cultureel intermediair belangrijk was. Hij typeerde hem daarom als "een onzichtbare spin in het web van zijn tijd".[1]

Justus van Effen werd geboren in Utrecht, op 11 februari 1684. Zijn ambities waren groter dan het fortuin van de familie toeliet. Door de ontijdige dood van zijn vader in 1706 viel hem de verantwoordelijkheid voor het achtergebleven gezin toe. Hij kreeg als taak voor anderen te zorgen, wat zijn kansen op sociale stijging schaadde. Aan een naar eigen zeggen veelbelovende academische loopbaan kwam zo een einde. Vanaf zijn tweeëntwintigste 'verhuurde' hij zich als gouverneur aan gelukkiger en aanzienlijker families.

In de luwte van het huisleraarschap en in de nabijheid van belangrijke bibliotheken en uitgevers debuteerde hij in mei 1711 met de uitgave van het spectatoriale tijdschrift *Le Misantrope*, zonder vermelding van zijn naam uiteraard. De uitgave van dit Franstalige blad was een andere manier om als schaduwfiguur geld en aanzien te winnen. Vermoedelijk slaagde Van Effen in die dubbele opzet. In Den Haag maakte hij nadien kennis met een aantal geleerden en geletterden van bijzondere allure, met figuren

1 De belangrijkste bron voor de kennis van Van Effen is: P.J. Buijnsters, *Justus van Effen (1684-1735). Leven en werk*. Utrecht 1992. Kees Fens wijdde aan deze biografie in *De Volkskrant* van 1 juni 1992 een bespreking. Het summiere overzicht van het leven van Van Effen is gebaseerd op de gegevens, zoals Buijnsters die verzameld heeft.

als 's Gravesande en Sallengre, de geestige Saint-Hyacinthe en de omnivoor Prosper Marchand. Met hen maakte Van Effen vanaf 1713 het geleerde *Journal Litéraire*. Het lekte uit dat ook hij bij deze onderneming betrokken was. Met de uitgave van dat blad, dat naar het oordeel van waarnemers invloedrijk was, leek de sociale stijging van Van Effen nabij. Al moet van het aanzien dat een journalist, zelfs een geleerde, bij tijdgenoten genoot geen al te rooskleurige voorstelling worden gemaakt. Een schaduwfiguur bleef hij, juist als publicist. De Royal Society in Londen vereerde hem in 1715 dan wel met een 'fellowship', maar werkelijk academisch succes en een navenante werkkring was niet weggelegd voor de man die zijn studie niet voltooid had en zich nu als gouverneur en journalist in leven hield.

In het kielzog van oud-leerlingen en in secretariële functies maakte Van Effen reizen naar Engeland en Zweden. Zijn omstandigheden lieten hem niet toe het gouverneurschap definitief vaarwel te zeggen. Van de gelegenheid maakte hij in 1727 wel gebruik om net als zijn pupil de rechtenstudie af te ronden. Jong en veelbelovend was hij op dat moment niet meer. Na zijn promotie vond hij in Den Haag onderdak bij de familie Van Welderen, waarmee hij sinds hij de zoon Bernard zo voortreffelijk begeleid had, zeer vriendschappelijke betrekkingen onderhield. Voor alle zekerheid hield hij zijn kamers in Leiden aan. Hij logeerde in Utrecht en Amsterdam en wekt al met al een vagebonderende indruk. In zijn onderhoud voorzag hij schrijvend en vertalend.

In 1731 dan, op 20 augustus om precies te zijn, publiceerde hij, een al wat oudere jurist zonder duidelijke vaste woon- of verblijfplaats, de eerste aflevering van *De Hollandsche Spectator*.

Met de uitgave van *De Hollandsche Spectator* gaf hij zijn carrière in de letteren een belangrijke wending. Nieuw was niet het spectatoriale genre - daarmee was hij vertrouwd -, nieuw was evenmin de thematiek. De grote verandering zat in de overstap van het Frans naar het Nederlands, van een internationaal geletterd publiek naar een zoveel kleinere kring van vaderlanders. *De Hollandsche Spectator* bracht hem echter wel het financiële succes dat eerder werk hem niet in die mate gegund had. Aanzien in de internationale Republiek der Letteren verwierf hij met dit tijdschrift niet, ofschoon het succes met name Britse reizigers die de Nederlanden bezochten, dermate frappeerde dat zij er in hun reisverslagen melding van maakten.

Tijdsomstandigheden reiken een verklaring van dat succes aan. Omstreeks 1730 zagen veel Nederlanders tal van tekenen van verval en verloedering. De economische en politieke teruggang van de Republiek werd vertaald als morele neergang. Daarvoor hield men traditioneel buitenlanders verantwoordelijk. Deze nationale bezorgdheid leidde behalve tot xenofobie ook tot belangstelling voor de nationale identiteit. Aan dat laatste vooral komt de bepaald niet dorpse Van Effen op genuanceerde wijze tegemoet in zijn *Hollandsche Spectator*.[1]

Een rol speelde wellicht de geschiedenis van Jacob Campo Weyerman. Diens succes op de Nederlandstalige weekbladenmarkt in het decennium 1720-1730 vormde een aanwijzing dat er zo'n markt wàs. Aan de morele bezwaren die lezers tegen het werk van de zo zichtbare Weyerman inbrachten, kwam Van Effen met zijn *Hollandsche Spectator* tegemoet.[2] Hij hield zich zorgvuldig in zijn weekbladen schuil.

Het succes van *De Hollandsche Spectator* werd gevolgd door andere voorspoed. Het heeft er alle schijn van dat zijn langdurige trouw aan de familie Van Welderen beloond werd met een ambt: in oktober 1732 werd hij benoemd tot Commies van 's Lands Magazijnen van Oorlog in Den Bosch. In zijn weekbladen zijn dat maatschappelijk succes en de verhuizing naar Brabant niet speurbaar. Ook ander geluk hield de schrijver van *De Hollandsche Spectator* liefst buiten de kolommen van zijn tijdschrift: in oktober 1732 werd hij vader van Melchior Justus. Als 'Jan Efferen' liet hij zich in het doopboek vastleggen, tot een mesalliance met de 21-jarige Elizabeth Sophia Driessen leek hij niet gezind. Hij liet haar naar het nabije Heusden verhuizen, maar pas op 21 april 1735, kort na de geboorte van hun tweede kind, trouwde hij met haar. Het tijdstip van dit huwelijk wordt in verband gebracht met een ziekte, die hem de zekerheid van een nabije dood gaf. In opvallende samenhang daarmee oogt de verschijning van de

1 Wijnand W. Mijnhardt, 'The Dutch Enlightenment: Humanism, Nationalism, and Decline'. In: Margaret C. Jacob and Wijnand W. Mijnhardt (red.), *The Dutch Republic in the Eighteenth Century*. Ithaca-Londen 1992, pp. 206-209.

2 Peter Altena, ''Liever een' arent dan een' kerkuil'. Over *Den Adelaar* (1735) van Jacob Campo Weyerman, *De Hollandsche Spectator* (1731-1735) van Justus van Effen en de geschiedenis van de 'weekelyksche schriften'. In: *Voortgang. Jaarboek voor de Neerlandistiek* 13 (1992), pp. 145-171.

Misantrope sensé, Philosophe agréable,
Judicieux Critique, ingénieux Censeur,
Jeune encor il donna cet Ouvrage estimable,
Où l'esprit fut toujours l'interprète du cœur.

Portret van Justus van Effen. *Oeuvres diverses de Mr. Juste van Effen*. Amsterdam, Hermanus Uytwerf, 1742. Deel I.

laatste aflevering van *De Hollandsche Spectator* op 8 april. In advertenties echter beloofde de uitgever dat de schrijver van het tijdschrift “in 't kort” met een opvolger zou komen. Op 18 september 1735 overleed Justus van Effen in Den Bosch.

Van Effen was erin geslaagd goeddeels onopgemerkt te verschijnen en te verdwijnen, terwijl zijn belangrijkste schepping nog decennia norm zou zijn. Voor het gemak werd de man nadien vereenzelvigd met *De Hollandsche Spectator*: op een onverwachte - en tenminste op een onwaarachtige - manier trad hij zo uit de schaduw. Als een vaderlandse ‘censor morum’ dook hij op in de conversatie en in de literatuur: ‘Van Effen zei...’ en wat hem dan in de mond gelegd werd, was uiteraard verstandig, wijs en waar. Het spreekt dat met deze gemakzuchtige vereenzelviging Van Effen niet zo maar een zichtbare figuur is geworden, althans de zo geschetste gestalte behoort niet Van Effen toe. Nauwgezette en kritische bestudering van zijn werk, waartoe deze heruitgave stimuleren wil, kan intussen behulpzaam zijn bij het onderzoek naar de representatie van de schrijver, naar het beeld dat de schrijver in zijn weekbladen van zichzelf ontwierp. Voor de èchte Van Effen komen we onherstelbaar te laat.

De Hollandsche Spectator (1731-1735)

Op 20 augustus 1731 verscheen de eerste aflevering van *De Hollandsche Spectator*. De schrijver was Mr. Justus van Effen; naar goed gebruik gaf hij zijn naam niet prijs. Hij verkoos een modieus dekmantel, dat van ‘Heer Spectator’: een wat oudere baas, door de wol geverfd, vanaf het balkon mopperend op het speeltoneel van de nieuwe tijd. Bij deze ‘Spectator’ berustte het perspectief, hij verscheen als ik-figuur in de kolommen, wekte de suggestie de schrijver te zijn en gaf ook op andere manieren de indruk echt te bestaan. Aan hem konden lezers brieven schrijven en geheimen toevertrouwen. Over een voor- en achternaam, een adres, een precieze leeftijd beschikte hij niet, maar via zijn wel in werkelijkheid bestaande uitgever Uytwerf kon men hem altijd bereiken.

In de eerste aflevering van *De Hollandsche Spectator* stelde de Heer Spectator zich voor aan zijn lezers. Daarbij gaf hij een indicatie van de traditie waarin hij zich gaarne geplaatst zag: allereerst de spectatoriale traditie,

zoals Addison en Steele die in *The Tatler* en *The Spectator* gemunt hadden. In die traditie was voorts plaats voor Franse voorgangers - onder andere de Franstalige spectatoriale bladen van Van Effen zelf - en voor *De Mensch Ontmaskert*, een Nederlandse poging tot spectatoriaal schrijven van Mr Joan Duncan. Impliciet - en in latere afleveringen ook expliciet (Jan van Gysen en diens rijmende Amsterdamse mercuur) - verwierp hij de in de Nederlanden bestaande weekbladentraditie, die aanvankelijk vooral burlesk en satirisch nieuwscommentaar bood, maar allengs ook zonder een aanleiding in de krant afrekende met menselijke dwaasheden.[1]

Op een aantal punten week Van Effen opvallend af van zijn Britse voorgangers. Zo maakte de Hollandse 'Heer Spectator' van meet af aan een wat minder sociabele indruk. Hij is een nu en dan wat kwakkelende solitair die zich bij voorkeur in gezelschappen waagt waar niemand hem kent. In tegenstelling tot zijn Britse voorgangers is hij geen lid van een club. Evenmin is het koffiehuis of de sociëteit zijn biotoop. Er wordt hem in aflevering 132 nog wel geadviseerd vaker koffiehuizen te bezoeken, omdat iedereen daar zo vrijmoedig en levendig spreekt en omdat de bijzonderste mensentypen daar verschijnen. De reactie van 'Heer Spectator' is ronduit lauw: hij héét zo'n koffiehuis bezocht en hij trof er veel lieden van laag allooi, die slechts wind en rook voortbrachten.

Hij vindt gezelschap in de trekschuit en de correspondentie. Hij is bereisd en laat zich graag voorstaan op zijn verbondenheid met Amsterdam. De oude heer vertoeft niet bij de eigen open haard: hij is onderweg, in beweging of suggereert zulks. De ontmoetingen van de 'Hollandsche Spectator' zijn dynamisch en vluchtig, misschien zoals de Hollandse 'Heer Spectator' zelf. Het is niet een schare van oude bekenden die 'Heer Spectator' ontmoet en het zijn niet dezelfde correspondenten die zich tot hem richten.[2]

Bij elkaar genomen vertonen de ontmoetingen en dus de afleveringen

1 A.J. Hanou, 'Dutch periodicals from 1697 to 1721; in imitation of the English?' In: *Studies on Voltaire and the eighteenth century* 199 (1981), pp. 187-204.

2 P.J. Buijnsters, 'Lezersbrieven aan *De Hollandsche Spectator*'. In: W. van den Berg en J. Stouten (red.), *Het woord aan de lezer*. Groningen 1987, pp. 127-141.

van het tijdschrift een sterke mate van ‘copia’ en ‘varietas’.[1] Divers is ook de stijl van leven, spreken en schrijven van de personen die ‘Heer Spectator’ zoal ontmoet. Een bizarre stoet aan kromsprekers en -denkers, boeren en buitenlui, losbollen en dorpsidioten, hypocrieten en blauwkousen passeert in *De Hollandsche Spectator* de revue. Er heerst het retorisch principe van veelheid en verscheidenheid, afwisseling omwille van het belerend effect.

De Hollandsche Spectator (nrs 106-150): literaire legitimering

Wanneer op 31 oktober 1732 aflevering 106 van het tijdschrift verschijnt, kan er van een wankele onderneming moeilijk meer gesproken worden. Het succes van *De Hollandsche Spectator* is manifest: op een markt waar de meeste periodieken slechts een bestaan van enkele nummers gegund is, is een tijdschrift dat het meer dan een jaar uithoudt en al over de honderd afleveringen telt alleen daarom al uniek. Voor dit succesvolle tijdschrift was het niet meer nodig om de eigen plaats in de spectatoriale traditie te bevechten. Dat was al gebeurd en herhaling zou gemakkelijk verveling of argwaan wekken.

Wat nog lang niet duidelijk was, was de plaats van het spectatoriale tijdschrift binnen de literatuur als geheel. Schrijvers van tijdschriften stonden in de kwade reuk van het broodschrijven: zij schreven niet voor de eeuwigheid, maar voor de actualiteit, en dan ook nog voor geld. Losse afleveringen werden door overheidsdienaren, serieuze geleerden en geletterden aangezien voor schotschriften, pamfletjes waarin eerzame burgers op schandalige wijze in het openbaar te kijk gezet werden. Het relatief nieuwe verschijnsel van het tijdschrift liet zich niet indelen bij een vertrouwd genre. Daarmee leek het veroordeeld tot een plaats buiten de literaire hiërarchie.

Vanzelfsprekend nam Van Effen met een zo ongunstige reputatie van

1 P.J. Buijnsters wijst in zijn inleiding bij de heruitgave van de eerte dertig nummers van *De Hollandsche Spectator*. Deventer 1984, p. VII ook op de variatie. Gegevens over ‘copia’ en ‘varietas’ werden ontleend aan Mieke B. Smits-Veldt, *Het Nederlandse Renaissancetoneel*. Utrecht 1991, pp. 45, 55.

het tijdschrift in het algemeen voor zijn *Hollandsche Spectator* in het bijzonder geen genoegen. In aflevering 55 bijvoorbeeld verweerde ‘Heer Spectator’ zich tegen aanvallen als zouden in zijn periodiek goede bekenden hatelijk geportretteerd zijn. Ook op andere manieren probeerde het tijdschrift zich letterkundig en moreel te legitimeren.

Soms imiteerde het spectatoriale tijdschrift het eigentijdse, zo veel respectabeler geleerdentijdschrift. Dat gebeurde daar waar van recente boeken uittreksels en beoordelingen gegeven werden. In de afleveringen 106 en 113 wordt de inhoud van het boek *De Hollandsche Waereld* beschreven en bepaalde passages worden van uiterst kritisch commentaar voorzien.[1] In aflevering 140 wordt de Nederlandse vertaling van *Les aventures de Télémaque,* het beroemde epos van Fénélon, met juichende termen ingehaald. De vertaling was van “een van onze bekwaamste Digters” - onvermeld bleef dat het hier om Sybrand Feitama ging - en de bespreking bestond voor het grootste deel uit geciteerde verzen.[2] Beide besprekingen vertonen in opzet gelijkenis met besprekingen zoals ze wel verschenen in hèt Nederlandstalige recenserend tijdschrift van die jaren, *De Boekzael der Geleerde Wereldt*. In beide gevallen gaat het om zeer onlangs verschenen boeken. Het impressum van *De Hollandsche Waereld* heeft 1733 als jaar van uitgave, terwijl aflevering 106, waarin het eerste deel besproken wordt, van 31 oktober 1732 dateert. Feitama's vertaling verscheen officieel in 1733 en al op 27 februari van dat jaar had ‘Heer Spectator’ het meesterstuk naar eigen zeggen drie maal gelezen en zijn oordeel klaar.

Wat voorts opvalt is dat in beide besprekingen de recenserende ‘Spectator’ zijn lezers expliciet laat weten of het boek de aanschaf ver-

1 Een uniek exemplaar van *De Hollandsche Waereld,* Leiden, Abraham Kallewier, 1733 bevindt zich in de UB Leiden (1023 H 22). De anonieme auteur van dit aardige boek poseert als een Zweedse toerist die Holland bezoekt en in brieven zijn Zweedse vrienden daarover informeert. De Zweedse toerist en ‘Heer Spectator’ hebben bij nader toezien veel van elkaar weg.

2 Feitama's vertaling van het epos van Fénélon verscheen in 1733 onder de titel *Telemachus,* Amsterdam, P. Visser, N.A. Slaats. Zo zeldzaam als *De Hollandsche Waereld* is deze editie niet. Over de betekenis en de zo gunstige reputatie van deze vertaling: W.A.P. Smit, *Kalliope in de Nederlanden,* deel 2. Groningen 1983, pp. 301-325. Feitama's vertaling in verzen werd door veel Nederlanders hoger aangeslagen dan Fénélons origineel in proza.

dient. *De Hollandsche Waereld,* zoveel is duidelijk, is de moeite niet waard, terwijl elke Nederlander, “ten zy berooft van smaak, geld of edelmoedigheid” *Telemachus* “in Nederduitsche Vaerzen” behoort te bezitten.

In andere afleveringen zoekt het tijdschrift naar de juiste houding tegenover de bestaande literaire instituties. Het contemporaine genootschapsleven bood - in de voorstelling die *De Hollandsche Spectator* daarvan geeft - twee mogelijkheden. De eerste mogelijkheid wordt zichtbaar in de ontmoeting met de Noordwijkse rederijker in aflevering 108 en dat blijkt snel een onmogelijkheid. Met de rederijkerskamers wenst het tijdschrift niet van doen te hebben. Boven de dorpse zotheden en dichterlijke wansmaak van de Noordwijker voelt ‘Heer Spectator’ zich ver verheven. Interessanter daarentegen is het contact met ernstige dichters en dichtgenootschappen. Aan aflevering 142 droeg een Zeeuwse dichter met de initialen L.V.Z. - kennelijk zonder het zelf te weten - zijn ‘Lof der Vriendschap’ bij, in de afleveringen 145 en 150 verschijnen vertalingen van het werk van La Fontaine (‘De krekel en de mier’ en ‘Voordeel der geleerdheid’) die blijkens een terloopse mededeling in de begeleidende brief afkomstig lijken van het dichtgenootschap ‘In magnis voluisse sat est’. Of de Zeeuwse dichter L.V.Z. in werkelijkheid bestond, is onduidelijk. Het genootschap ‘In magnis voluisse sat est’ bestond in ieder geval wel echt, zetelde in Amsterdam en had onder anderen de Corneille-vertaler Frans Rijk in de gelederen.[1] Met het opnemen van deze poëzie krijgt *De Hollandsche Spectator* het karakter van een ontmoetingsplaats voor dichters van niveau, die hun moderne klassieken kenden. Onmiskenbaar is de implicatie dat het niveau van het tijdschrift te vergelijken was met dat van Feitama en de letterkundige genootschappen.

In de latere afleveringen van zijn tijdschrift bleef Van Effen zoeken naar beleefd rumoer. Dat vond hij niet in aanvallen op de concurrenten of voorgangers op de tijdschriftenmarkt, maar door aanvallen op slechte boeken en domme rederijkers. Afkeer was er verder voor hekelschrijvers die het op personen - en niet op ondeugden - begrepen hadden en uiteraard op

1 Peter Altena, ‘Wie is Frans Waanwys?’. In: *Mededelingen van de Stichting Jacob Campo Weyerman* 10 (1987), pp. 13-14.

schrijvers van fictie. In zijn ogen vond Cervantes' *Don Quichot* genade, omdat het boek de schrijvers en lezers van fictie ridiculiseerde. Bijzonder gebeten was hij tenslotte op het gilde van de 'broodschrijvers', zoals hij het met name in aflevering 106 (en in 114) portretteerde. In het portret van de "Schryver om den broode" komt alles samen wat Van Effen en zijn 'Heer Spectator' niet wilden zijn. De felheid en uitvoerigheid waarmee afgerekend wordt met dit type doet vrezen dat anderen de schrijver van *De Hollandsche Spectator* nu en dan wel degelijk voor zo'n broodschrijver hielden.

Hij associeerde zichzelf liever met recenserende tijdschriften en met het voorname dichtwerk van auteurs die zich door Franse klassieken (Corneille, Boileau, La Fontaine, Molière) lieten leiden en uiteraard voor de eeuwigheid schreven. Onmiskenbaar is de implicatie dat het tijdschrift van Van Effen daarmee het niveau naderde van de bewonderde auteurs en werken.

De Hollandsche Spectator (nrs 106-150): werkwijze en thematiek

De hier herdrukte afleveringen vertonen een bont beeld. Op het eerste gezicht lijkt de samenhang tussen deze 45 afleveringen en de samenhang met de voorgaande en volgende afleveringen zich te beperken tot de titel, de lay-out en het optreden van 'Heer Spectator'. Dat is niet zo vreemd: het zo sterk belerend karakter van het tijdschrift verzette zich tegen eenheid, herhaling en samenhang. Afwisseling was derhalve troef. Ook uit welbegrepen commercieel eigenbelang probeerde Van Effen voorspelbaarheid te voorkomen.

Bij nadere beschouwing blijkt pas de thematische en methodische consistentie, in weerwil van die veelheid en verscheidenheid. Dan pas wordt duidelijk wat 'de werkwijze' en 'de boodschap' van *De Hollandsche Spectator* zijn.

Die werkwijze is min of meer stereotyp: 'Heer Spectator' laat in één aflevering zien hoe het niet hoort en in een andere hoe het wel hoort. Bij de pogingen tot literaire legitimering werd al duidelijk dat tegenover *De Hollandsche Waereld* de Fénélon-vertaling stond, tegenover de Noordwijk-

se rederijker stonden de Zeeuwse dichter en het genootschap ‘In magnis’. Soms worden in één aflevering de ‘norm’ en de ‘overtreding’ samengebracht, maar vaker neemt ‘Heer Spectator’ de ruimte van enkele afleveringen voor het goed en fout in doen en denken.

In dit zo belerende tijdschrift staat de opvoeding van individu en maatschappij centraal. Het wemelt van de gezinstafereeltjes, van de conflicten tussen ouders en kinderen in *De Hollandsche Spectator*. Bijzonder geliefd in kluchten, in de eigentijdse populaire roman en - mirabile dictu - in het opvoedkundig proza van Van Effen is het type van de losbol, de lanterfantende student. Verbijstering klinkt door in aflevering 110, waar geschetst wordt hoe vaders in hun aanstaande schoonzonen geld prefereren boven deugd. De zedelijke ontluistering die vervolgens de eigen dochters en de maatschappelijke orde treft, lijkt niet de zorg van de kortzichtige vaders, maar vanzelfsprekend wel die van ‘Heer Spectator’ en de deugdzame lezers. Woede is er ook in aflevering 122 over het wangedrag van de studenten theologie, immers de zielzorgers van morgen.

In direct verband met de zorgen over de juiste maatvoering bij de opvoeding staat de zorg voor de Nederlandse samenleving. Voor de ongetrouwde ‘Heer Spectator’ is het gezin nog de solide hoeksteen van de samenleving. Waar gezinnen wankelen, zal naar zijn vaste overtuiging de samenleving vallen. Afleveringen over losbollen en opvoedingsperikelen vinden een logisch vervolg in het getob over het zedelijk verval van de Republiek, zoals dat in aflevering 112 klinkt.

In de laatste jaren wordt in beschouwingen over de Nederlandse literatuur uit de achttiende eeuw steeds meer het thematisch belang van achteruitgang en herstel erkend. Het verval en de verloedering die men zeker vanaf 1700 in gezin en samenleving waarnam, werden in de eigentijdse literatuur gedramatiseerd.

Die literatuur oogt nu uiterst realistisch. Het begin van de verbastering werd in alledaagse scènes vastgelegd. Die alledaagsheid is aards en aantrekkelijk, maar voor de tegenwoordige lezer ook bedrieglijk. In het werk van Justus van Effen bijvoorbeeld lijkt ‘Heer Spectator’ voortdurend uit het echte leven te grijpen. Misschien is dat ook wel zo, maar al die schetsen van doordeweekse mensenlevens zijn zo gemodelleerd dat ze het verhaal konden vertellen van verval en herstel. Steeds weer worden in afleveringen van *De Hollandsche Spectator* werkelijkheden vertekend om

daarin de verloedering hatelijk voor te stellen, steeds weer wordt realiteit vervormd om het vaderlandse ideaal in feestelijke kleuren te verbeelden. De weg die naar de vaderlandse heilstaat leidde, wordt zo geëffend door de opvoeding en opvoedingsgeschriften als *De Hollandsche Spectator*.

Dat het tijdschrift van Van Effen die rol van 'conduct-book' - etiquetteboek voor gezin en samenleving - wilde spelen, blijkt uit haast iedere aflevering. Wat voor de cultuurgeschiedenis misschien nog veel belangrijker is, is dat 'Heer Spectator' in tal van milieus die rol ook werkelijk gespeeld heeft. In een *Vraagenboek bij de Catechismus,* zoals dat in het midden van de achttiende eeuw in gebruik was bij Harlinger doopsgezinden, wordt voor de beantwoording in opmerkelijk veel gevallen verwezen naar het spectatoriale tijdschrift van Van Effen.[1] Hij gaf kennelijk overtuigende antwoorden op de vragen van zijn tijd.

Daarin schuilt het cultuur-historisch belang van *De Hollandsche Spectator* en van deze herdruk.

1 Christel van Boheemen-Saaf, 'The Reception of English Literature in Dutch Magazines 1735-1785'. In: *The Role of Periodicals in the Eihteenth Century*. Werkgroep Engels-Nederlandse betrekkingen/Thomas Browne Institute (RU Leiden). Leiden 1984, pp. 7-17, m.n. 14-15.

Verantwoording tekst

De Hollandsche Spectator werd gedrukt en uitgegeven door Hermanus Uytwerf te Amsterdam. Van 20 augustus 1731 tot 8 april 1735 verschenen in totaal 360 nummers van het tijdschrift, elk van 8 pagina's, eerst eenmaal, vanaf 31 december 1731 tweemaal per week. Naderhand werden ze per 30 afleveringen gebundeld tot twaalf boekdelen.

Op basis van van vergelijking van de eerste 211 afleveringen stelde Bert van Selm vast, dat er minstens twee edities bestonden, door hem onderscheiden als A en B.[1] Om een aantal redenen dient volgens Van Selm aan editie A de voorkeur te worden gegegen. De hier gepresenteerde leeseditie geeft de tekst van de afleveringen 106 tot en met 150 dan ook zoals die in editie A overgeleverd is.[2] Het exemplaar waar deze editie op gebaseerd is, was in het verleden eigendom van Garmt Stuiveling en is thans in bezit van de bezorger.

De opbouwformule is: Deel IV. 8°, Q-Z4, Aa-Gg4, waarbij S2 en S3 abusievelijk als Q2 en Q3 zijn weergegeven, de aanduiding C3 ontbreekt. Na paginanummer 128 volgt 139, pp. 121-250. Deel V: 8°, A-Z4, Aa-Gg4, waarbij C3 ontbreekt, pp 1-240. De paginanummers 49 en 50 zijn overgeslagen, 57 en 58 zijn dubbel. Om verwarring te vermijden, is in deze uitgave deze foutieve paginering gecorrigeerd.

In deze heruitgave is de oorspronkelijke paginering aangegeven tussen vierkante haken. De corpsverschillen, die in verband met ruimtegebrek werden gehanteerd, zijn niet gehandhaafd.

Op verscheidene plaatsen geeft Van Effen lijstjes met Errata. Deze lijstjes zijn in deze heruitgave opgenomen. De daarin aangegeven verbeteringen zijn overigens wel verwerkt.

Custoden en katernsignaturen zijn weggelaten. Ligaturen zijn niet gehandhaafd. De interpunctie is overgenomen, behalve de dubbele spatie en de spatie voor een leesteken. Er is op hedendaagse wijze geciteerd. Het hoofdlettergebruik is onveranderd overgenomen. Aperte zetfouten zijn stilzwijgend gecorrigeerd.

1 B. van Selm, 'De 1731-1735 edities van *De Hollandsche Spectator*'. In: *Studies voor Zaalberg*. Leiden 1975, pp. 187-260, speciaal p. 206.

2 Zie voor het begrip 'leeseditie': Marita Mathijsen, *Naar de Letter. Handboek editiewetenschap*. [Tweede, herziene oplage]. Den Haag, 1997.

Bij het editeren van deze tekst werd geprofiteerd van de aanmoediging en expertise van Peter Altena, dr. Elly Groenenboom-Draai, prof. dr. Jan de Vet, dr. André Hanou en Rietje van Vliet. Een bijzonder woord van dank geldt de Nijmeegse classicus Hans van den Berg die zich met grote vasthoudendheid heeft gebogen over de motto's bij de afleveringen van *De Hollandsche Spectator*: waar de naam van een vertaler bij de vertalingen ontbreekt, zijn ze van de hand van Van den Berg.

Susanne Gabriëls

Overzicht van de inhoud

N°. 106:
Bespreking van de eerste tien hoofdstukken van *De Hollandsche Waereld,* een verslag van een reis door de Nederlanden door een Zweed. Uitweiding over het verschijnsel van de “Broodschryver”.

N°. 107:
Brief van een bezoeker aan de Amsterdamse Schouwburg over de slechte kwaliteit van de gespeelde stukken en de misstanden bij onder andere de kaartverkoop.

N°. 108:
Gesprek op de schuit van Den Haag naar Utrecht met een Noordwijkse rederijker over het gebrek aan aanzien van de rederijkers en over het begrip “tarmen”.

N°. 109:
Verzoek om hulp van een handelaar in opleiding, die belasterd wordt, en een brief van een student met schulden. Met een reactie van de spectator.

N°. 110:
Beschouwing over de liefde van vaders, die hun dochters liever aan schatrijke lichtmissen dan aan minder rijke, deugdzame mannen uithuwelijken.

N°. 111:
Brieven, waarin beschreven wordt hoe een verwende jongeman zijn dag doorbrengt; hoe de goddelijke genius te zien is bij een bepaald soort slakjes dat zijn eieren legt bij slijmkwalletjes; en een aanbod van een protestantse koopman om gedichten op te sturen.

N°. 112:
Beschouwing over het verval der zeden in de Republiek.

N°. 113:
Beschrijving van de laatste tien hoofdstukken van de *De Hollandsche Waereld,* met een dankbrief van iemand, die na lezing van aflevering 106 het boek niet gekocht heeft. Tevens een brief van een ontmoeting met de rederijker uit vertoog 108 over het devies van de Haarlemse rederijkerskamer ‘Trou Moet Blijken’.

N°. 114:
Brief van een koster over zijn plannen om in Amsterdam een rijmwinkel en rijmatelier te beginnen.

N°. 115:
Brief met een verslag van een teleurstellend saletbezoek door een jongeman, met de adviezen van de briefschrijver.

N°. 116:
Beschouwing over het lanterfanten en over de opvoeding die dat in de hand werkt.

N°. 117:
Brief over geldverspilling ter gelegenheid van het aanschaffen en slachten van een os.

N°. 118:
Gedicht, waarin slechte boeken verbrand worden om de goden op de Parnassus tijdens de winter warm te houden.

N°. 119:
Uitleg van ‘Heer Spectator’ over het gebruik van initialen in plaats van namen en een beschouwing over de trucs van advocaten.

N°. 120:
Droom van een briefschrijver over een verblijf in het Rijmbos, waar elke bron degene die ervan drinkt in een bepaalde dichtvorm doet spreken.

N°. 121:
Over het nut van het gebed; de bijbelse argumenten tegen de gezindte die het gebed afwijst.

N°. 122:
Korte brief met een verklaring van het woord ‘Madrigal’. En een brief over de inrichting van de studie theologie in Leiden en het slechte gedrag van de theologiestudenten.

N°. 123:
Reactie op vertoog 115 van een andere bezoeker aan het salet, met de inhoudsopgave van een door hem geschreven handleiding voor de moderne Galant. En een brief van een eveneens gedesillusioneerde saletbezoeker.

N°. 124:
Reactie op een niet gepubliceerde brief over het nut van het bidden en een verslag van ‘Heer Spectator’ hoe hij middelt tussen twee twistende vrienden.

N°. 125:
Verdediging tegen die genen die vinden dat Amsterdam nieuw-

jaarsdag als religieuze feestdag hoort te vieren. Een brief van een mogelijke erfgenaam, die het bezwaarlijk vindt twee keer per jaar zijn verplichte bezoeken bij de erflater af te leggen; en een noodkreet van een handelaar over het slechte betaalgedrag van zogenaamde Heren. Tenslotte een briefje over een maskerade.

N°. 126:
Vertoog over het nut van het bidden en de manier waarop men dat hoort te doen.

N°. 127:
Beschouwing over belastingontduiking.

N°. 128:
Uitleg over de goddelijke voorbeschikking, met een voorbeeld uit de klassieke oudheid.

N°. 129:
Beschrijving van een Franse tekst, waarin verband wordt gelegd tussen de manier waarop mensen lopen en hun verstandelijke vermogens.

N°. 130:
Vervolg van vertoog 128, uitleg over de goddelijke voorbeschikking.

N°. 131:
Brief waarin verhaald wordt van een vrome emir, die als beloning een wens mocht doen.

N°. 132:
Brief waarin ‘Heer Spectator’ aangeraden wordt koffiehuizen te bezoeken. Met het verslag zo'n bezoek.

N°. 133:
Verhandeling over de juiste opvoeding, die een kind niet dwingt tot een professie die niet aansluit bij zijn talenten.

N°. 134:
Bespreking van brieven, respectievelijk over de ‘Fijnen’, over ‘Fijnen’ bij de doopsgezinden, en een brief met het gedicht ‘Aan Fillis’.

N°. 135:
Verslag van de laatste dagen van de Perzische Sjah Hussein, die moest vluchten na een staatsgreep.

N°. 136:
Vervolg van de wederwaardigheden van Sjah Hussein.

N°. 137:
Brief waarin opgeroepen wordt na te denken over de dood, naar aanleiding van het nieuwe jaar.

N°. 138:
Vergelijking tussen een dichter en een koorddanser. En een brief waarin het bidden alleen aan een kleine groep zeer religieus onderlegden toegestaan wordt.

N°. 139:
Reactie op de brief uit vertoog 138.

N°. 140:
Citaten uit de Nederlandse vertaling van *Les aventures de Télémaque*.

N°. 141:
Brief van de correspondent uit vertoog 107 over een hernieuwd bezoek aan de Amsterdamse Schouwburg, met een verslag van het spel van de hoofdrolspelers. Tevens een verslag van ‘Heer Spectator’, die dezelfde avond aanwezig was.

N°. 142:
Het ingezonden gedicht ‘Lof der Vriendschap’.

N°. 143:
Beschouwing over het vaderlijk gezag in verband met het huwelijk van de kinderen.

N°. 144:
Beschouwing over dwarsliggers, met een verslag van een diner, verpest door het gedrag van zo'n jonge dwarsligger.

N°. 145:
Brief van iemand die een hem onbekend salet bezocht heeft. En een staaltje van het werk van een dichtlievend genootschap.

N°. 146:
Brief over de vrijage van het buurmeisje Agnietje en een timmermansknecht.

N°. 147:
Brief waarin ‘Heer Spectator’ opgeroepen wordt belerender te zijn.

N°. 148:
Verzoek om hulp door een onaangename echtgenoot in verband met het overspel van zijn vrouw. Met een reactie van ‘Heer Spectator’.

N°. 149:
Beschouwing over de vriendschap.

N°. 150:
Brief van een lid van het dichtgenootschap genoemd in vertoog 145, over een geldbeluste bezoeker van één van de bijeenkomsten.

N°. 106. Den 31. October 1732. De Hollandsche S p e c t a t o r .

Fronti nulla fides.[1]

IK had zo ras niet vernomen, dat 'er te Leiden uitgegeeven wierd, *De Hollandsche waereld in zyn aard en gedrag der menschen; beschreeven door eenen reiziger, in Holland zynde, aan zynen vriend buiten 's Lands,* of deed het aanstonds by mynen Boekverkoper halen, meenende daar in verscheide merkwaardige zaken te zullen vinden; de aanmerkingen van den schranderen en staatkundigen Ridder William Temple over den staat der Vereenigde Nederlandsche Provincien, hebben met recht ons en onze Landgenooten greetig gemaakt naar diergelyk zoort van schriften, en wyl 'er zedert het schryven dezer aanmerkingen van den voornoemden Ridder ruim een halve eeuw verloopen is, en dus zekerlyk groote veranderingen in het gedrag der Hollanders hier ten goede, en daar ten kwade ingeslopen zyn, was ik des te nieuwsgieriger; want ieder kan ligt begrypen dat een *Hollandsche Spectator* omtrent zodanig een boek onmooglyk onverschillig weezen kan.

Het was my naauwelyks beschikt, of ik heb het met aandacht van het een tot het ander eind geleezen, en men zal niet kwalyk kunnen neemen, dat ik myne gedachten daar over het gemeen mededeele, wyl de stoffen, die daar in moesten verhandeld [122] worden, groote betrekking op myn werkje hebben, dat alleen tot ontdekking en verbetering van 't gedrag der menschen gericht is.

De Schryver der twintig brieven waar uit het boek bestaat, word voorgegeeven een Zweedsch Heer van goeden huize te zyn, 't geen my, die op myne reizen veele Heeren van die Natie, met een goed oordeel en verstand begaafd, heb aangetroffen, voordeelige gedachten daar van heeft ingeboe-

1 “Fronti nulla fides”. Vert. In geen geval mag men op het uiterlijk afgaan. Juvenalis, *Satirae,* II, 8 (vert. G. Bartelink).

zemd, maar ik moet verklaaren, dat ze my niet lang zyn bygebleven.

Ik was ten hoogste verwonderd, dat ik noch op den tytel, noch in de voorrede, van den uitgever eenig gewach gemaakt vond wegens het overzetten dezer brieven, maar alleen dat hy ze doorgelezen had, genoegzaam daar mede te kennen gevende, dat ze oorspronkelyk in het Nederduitsch geschreven zyn, 't geen my bynaar onmooglyk voorkomt door een Zweed te kunnen geschied zyn; ik dacht eerst, onze reiziger zal hier de Hollandsche spraak geleerd hebben, en die magtig geworden zynde aan zynen vriend; die dezelve ook verstaan moet, geschreven hebben; maar neen, drie dagen na zyn aankomst te Amsterdam schryft hy al zo goed Hollandsch als in zynen laatsten brief, zo dat myns bedunkens, wanneer de uitgeever zig ergens bevind, de Schryver daar niet verre van daan moet wezen. Dit beken ik, doet niets ten voordeele noch nadeele van een werkje; want schoon men weet, dat de * *Lettres Persanes* door geen Persiaan zyn opgesteld, niemand heeft 'er des te minder achting voor, het koomt 'er eigentlyk op aan, of de rol die men speelen wil, wel uitgevoerd word, dat is of de Schryver de hoedanigheden die hy zich aanmatigt eenigzins beantwoord. [123]

Gy weet, zegt hy in zynen eersten brief, *dat ik zeer oplettende op alle dingen ben, en dat ik over alles gewoon ben een onpartydig oordeel te vellen, zonder eenige blinde drift of vooringenomenheid, en derhalven hebt gy ook in alle de verhalen, die ik u doen zal, niet dan de zuivere waarheid van eenen oprechten Schryver te wachten:* Behalven dat zo een sterke eigenlof van geen aangename geur is, en de Schryver zig hier in gevaar stelt, van zig zelven, zonder medevryers te hebben, te liefkozen, moet ik bekennen dat deze zyne groote oplettenheid hier ver te zoeken is, anders zou hy zekerlyk wel gemerkt hebben, dat de Koopman L: aan wien hy door brieven gerecommandeerd was, zich zelven tegenspreekt, wanneer hy, gelyk in den derden brief te zien is, eerst zegt, van zyne Landgenooten: *Wy maaken hier in dit land doorgaans meer werk van het wezendlyke, dan van het verbeeldelyke* en twee bladz: verder; *Men maakt hier in dit Land doorgaans meer werk van 't overtollige dan van 't nutte, en men geeft wel honderdmaal meer geld uit voor dingen, die van geen gebruik zyn, dan van zulke die tot nodigen dienst kunnen strekken*. Hy geeft zich

* *Persiaansche brieven*.

uit voor een man van fatzoen, een Neef van den grave R. en doet denzelven benevens den Grave G. door zynen vriend groeten, ja heeft volgens de getuigenis van zynen tweeden brief, te Koppenhagen de eer gehad, van by den Koning geintroduceert te worden, die zo veel consideratie voor hem had, toen die gehoord had wie hy was, dat zyne Majesteit begeerde, dat hy dien zelfden middag aan deszelfs tafel eten zou; gedraegt hy zich op reis gelyk een man van die geboorte past? Neen, hy reist *met den ordinarie wekelykschen Bode van Koppenhage naar Hamburg,* en van *Hamburg naar Holland op de zwaargeladene vrachtwagens of ossenpost*, en houd zich meest al den [124] tyd van zyn verblyf in Holland te Amsterdam op, ziende den Haag en de verdere Steden en Provincien maar ter loops, zonder eens den Minister van Zweden, en, 't geen schande is, den Zusters Zoon van zynen Koning, den Prins van Nassau Oragne op zyn geheele reis het minste Compliment te gaan maken; deeze brief is vol van klachten over dat gevaarlyk en verdrietig reizen door Duitschland, daar het immers aan hem stond een extra post te neemen, en dan even onafhankelyk van den Postillon te zyn als in Zweden.

In den vierden beschryft hy een gastmaal waar op hy door den Heer L: genodigd was, benevens verscheide kooplieden met hunne vrouwen, en eenige jonge Heeren en Juffers; de Kooplieden spraken niets dan van hunne negotie, 't geen den vreemden Heer zeer verveelde, wyl hy ook gaarne een beurt in de conversatie gehad wou hebben, waarom hy zomtyds iets anders opperde, doch eindelyk tot antwoord kreeg: *Myn heer wy hebben geen kennis van die dingen, wy verstaan dit niet, en bemoejen ons ook daar niet mede, ons bestek is alleen de Koophandel, en om braaf geld te winnen, als mede om middelen uit te denken, hoe wy dat* * *per fas aut nefas kunnen doen*. Ik wil den Uitgeever wel eens te bedenken geven, of de frauduleuste Bankeroutier, ja die 'er zelf jaren lang om vastgezeten had, wel zo onbeschaamd zou wezen van in een groot gezelschap en tegen een vreemd en onbekend Heer zich op die wyze bloot te geven. Een man van eer zou met recht uit zulk een boevenrot aanstonds naar zyn huis vertrekken, maar deze blyft 'er niet alleen, hy gaat by alle die fraye luiden op hunne beurt mede te gast, zonder zich te bekreunen of hy op zulk een wyze zich niet eenigzins deelgenoot maakt aan hunne schande.

In den vyfden en zesden beschryft hy alle die Kooplieden met hunne

* *Door recht of onrecht*.

vrouwen, van *A*: af tot *H*: toe, dat is van den ryksten tot den minsten; Geen van allen is iets byzonders, of het gezelschap van een fatsoenlyk man waardig, *Bankeroutiers, Hoerekind'ren, Weesdieven*,[1] *Woekeraars, enz.* hebbende elk bynaar vrouwen van hun kalibre; ten minste volgens de getuigenis van zynen Hospes, waar op het alles zo voor waarheid aan zyn vriend word overgeschreeven, als of 'er niet eens aan te twyffelen viel.

In den zevenden schryft hy wat hem in de koffyhuizen van deze stad is voorgekomen, hier hoort hy eenige Kantoorknechts hunne guitenstukken en bedriegeryen ver[125]halen; daar eenige jonge Heeren de gezelschappen der Juffers bekladden en lasteren; dan weder eens hoe de regeering by sommige burgers over de tong moet ryden, nu eenige lichtmissen zwetzen op hunne debauches,[2] de Politycque nouvellisten worden niet vergeeten, even of alle deze dingen iets byzonders waren, die nergens dan in Holland te vinden zyn.

Hy treft 'er ook een gezelschap van Poeëten aan, doch wat hy daar aangemerkt heeft moet ik den Lezer van woord tot woord mededeelen;

Ik hoorde, zegt hy, *uit eenige weinige, doch gewichtige en wel afgepaste woorden, die 'er uit de monden van dit gezelschap kwamen, dat zy Poeëten waren; doch geenzins Poeëten van gemeen slach, maar regtschapene hoogdravers, die alle andere overtroffen, gelyk ik genoeg uit hunne eigene redenen merken kon: want zy noemden zich de eenige en echte navolgers te zyn van den onvergelykelyken* Jan van Gyzen *te Amsterdam, en den weergalozen* Pieter van Wynbeek *te Leiden, zich voorts beroemende van den oprechten stam der Rederykers te zyn afgesprooten, en dus tot hunne zinspreuk te hebben de zeer krachtige en geestige woorden van:* De Liefde is in 't fundament, *of anders 't geen op een uitkomt:* In 't fundament is de Liefde.

Moet men zich niet verwonderen over de gaauwheid van den Zweed, die niet alleen geheele discoursen maar zelfs eigene namen en zinspreuken kan onthouden? Een ander zou hier een vergelyking maken tusschen de Dichters van het een en 't ander land, neen, deze schryft aan zynen Landgenoot de namen van het uitschot der vaerzemakers, waar van de laatste zelf hier in Holland schier by niemant is bekend; daer heeft zyn vriend wat aan, even zo veel, als of hy eenige staaltjens van fraye Hollandsche

1 dieven van het erfgoed van minderjarige wezen.
2 losbandigheden

prenten begeerende, de prullen van *Blokhuizen* ontving, terwyl zyn Correspondent van de meesterstukken van *Pikart, Wandelaar,* en *Houbraken*, of diergelyke groote kunstenaars 't minst gewag niet maakt. Van de verfoeyelyke verdraeijing der zinspreuk van de Leidsche redenkamer der witte Akoleyen, *Liefde is 't fundament*, zal ik niets zeggen, dan datze toont, dat de Schryver of Uitgeever die ik geloof, dat nooit over hoop leggen, of men zou 't een zelfstryd noemen mogen, zich de verontwaardiging van alle eerlyke lieden waardig maakt; de reden daar van dunktme dat ik niet behoef aan te dringen; In een ander Koffyhuis raakt hy onder liefhebbers van Lote[126]ryen, en onder Praktizyns, die even zo openhartig omtrent hunne geldwinning spreeken als de Kooplieden, daar ik bevorens van gehandeld heb;

In den agsten krygt de Comedie haar beurt; verwacht hier weder geen *parabel* tusschen de Hollandsche en Zweedsche, want hy rept niet eens zelfs van het stuk dat 'er vertoont wierd, en dat meer is, hy verwaarloost zyn vriend 't minst berigt te geven van de bekwaamheid der Speelers, 't zyn eenige praetjes over de Heeren en Juffers die 'er inkoomen, met of zonder galants, onder welke laatste hy 'er twee gezien heeft N.B. welker eene telkens zuchtte en de andere ook eens traanen stortte, waar van hy t'huis komende aan zynen Correspondent *L*. de reden vraagt, die hem als of hy haare harten kende, antwoord, dat zulks sproot uit een dodelyk harteleed, om datze geen jonkmans aanlokken, en geen vryers kunnen opdoen; dezen verstandigen brief besluit hy met een laffe verdediging der Schouspelen en Romans.

De negende handelt van een avontuur, 't geen de reiziger had door de verliefdheid van Juffrouw D, een getrouwde vrouw, die met hem by den Heer L. gegeeten had, en door wiens man hy ook met de andere gasten onthaeld was geweest. Deze hevige minnares fopt hy met een loopje, dat nooit van te voren uit de malle harssenen van een Roman-schryver is voor den dag gekoomen, hy geeft haar zo veel toe, datze niets anders denken kon, of ze zouden zo aanstonds t'zamen te bedde kruipen, doch toen laat de Zweedsche Josef zyn veinzen varen, en brengt deze Hollandsche *Jempsar* bynaar tot desperatie, raakt uit haar huis, en onder weg in de handen van de gaauwdieven, die hem van alles berooven uitgenoomen zyne onderklederen en memorieboekje, waarop hy bevangen door de koude, en flauw wordende zich onder de luiffel van een hoekhuis op een bank dacht ter neder te zetten; maar door de Ratelwacht, die juist onder dezelve luiffel in

een hoekje zat, zo als hy op de stoep kwam, word aangegrepen, wylze hem verdacht hielden, dat hy meende huisbraak te doen, en tegen alle zyne protestatien in de Corps de Guarde gebragt, doch des morgens op de getuigenis van zynen Hospes en knecht, en op authoriteit van een' gemoedelyken en barmhertigen Onderschout, buiten kennis van den Hoofdofficier of der Heeren Schepenen ontslagen; deze twee ongevallen maken den inhoud uit van den tienden brief, zo dat wy daarmede op de helft van dat schoon[127]getyteld boek gekoomen zyn, waarvan binnen veertien dagen of drie weken de andere helft zal verhandeld worden, terwyl we thans met eenige nieuwe aanmerkingen over de Schryvers om den broode, en hunne onbeschaamdheid dit halve blad besluiten zullen;

Onder dit zoort van volk stel ik geenzins menschen van verstand en geleerdheid, die eenig werk geschreven hebbende met den drukker, dien zy de copy vergunnen, om 'er zyne winst mede te doen, een beding maken hoe veel hy voor het recht daar van aan den Schryver geven zal; want wat reden is 'er, dat zy zo wel geen voordeel van hunnen arbeid genieten zouden als een Advocaat of Doctor in de Medicynen, om dus op een eerlyke en onbesprooke wyze zich in staat te stellen, van met hun huisgezin fatsoenlyk te kunnen leeven?

Een Schryver om den broode is iemand, dien het niet verscheelt, wat, waarover, en hoe hy schryve; waarheid en logen is hem even waard, hy ziet nergens anders naar, dan hoe hy door veele bladen te bekladden aan geld mag koomen, zyne eer of schande, de stichting of ergernis zyner evennaesten, zyn zaken waar aan hy zich niet eens bekreunt: Hy loopt van den eenen boekverkooper naar den anderen op hoop van werk te zullen krygen, gelyk een verlegen ambachtsman alle bazen met den hoed in de hand aanspreekt in verwachting van aangenomen te worden, niets is 'er 't geen hy zich niet vermeet, het ernstige en 't boertige verstaat hy beide evenwel te behandelen, en zal 'er eer van hebben; gelukt het hem eenen aan te treffen, die juist niet veel goede Copye kan magtig worden, doch echter gaerne iets drukken wilde, hy zwetst op de winst, die deszelfs gildebroeders reeds van zyn werken getrokken hebben, als een Gaskonjer op zyns vaders ingebeelde heerlyke goederen; van wederzyde eischt en biedt men, de Schryver staat op ruim geld en een luchtige druk, om dat het blad zo veel minder schrift beloopen zou, de ander wil weinig geven, en met een kleine letter drukken, om zo veel meer stof te hebben, en de bladen wat hoog te mogen debiteeren, doch eindlyk weet men het te schik-

ken, ieder laat iets vallen van zynen eisch, en het eerste werk is de uitvinding van een snoevende, en bedriegelyke tytel, die beiden behaagt; waar over naeuwlyks iets vastgesteld is, of de man tyd[1] aan 't schryven, dat hem de hand rookt, zonder zyne herssens veel te vergen, want niets schiet hem in den zin, of het rolt hem uit de pen, ja hy gunt zich den tyd niet om het afschrift behoorlyk met koele zinnen na te lezen; Alle die Werkgasten staan onder de protectie van hunnen Heilig Pontius Pilatus, van wiens stokregel, *dat geschreven is moet geschreven blyven,* zy nooit een stroobreed wyken zullen, wyl elke regel, die ze zouden moeten doorhaalen, niet zo veel het schrift, als hun hart, dat in de schraale beurs geleegen is, en daar zyn grootste gevoeligheid toont, treffen zou; een zonde, die geen schryver om den broode ooit zal begaan; geld moet 'er we[128]zen, zo men leven wil, de bakker en brouwer willen niet meer op den kerfstok of op rekening leveren; de klederen roepen om nieuwe, in 't kort daar is van alles gebrek, en d'eenigste uitkomst hangt af van het ondernomen boek; schryf dan maar voort, de regels zullen door den boekverkooper geteld, doch de kracht der zelver niet gewogen worden. Door den boekverkooper, zeg ik, dien het alleen raakt, of het werk aftrek hebbe, dan of het een legger zy, die naderhand tot maculatuur[2] gebezigt zal worden, als het reeds eens of tweemaal onder een ander opschrift voor iets nieuws, met inzicht om de onnozelen te verschalken, het gemeen in de hand zal zyn geduwt. Hier uit ziet men, wat 'er van diergelyke Schryvers te wachten zy, en als de tweede helft van *de Hollandsche waereld enz.* zal afgehandeld wezen, meen ik klaar te zullen hebben aangetoont, dat wy het zelve aan zulk een Schryfezel dank moeten weten, alzo het onmogelyk is, dat iemand die eenig gezond oordeel, de minste geleerdheid of edelmoedigheid bezit, daar van de auteur kan zyn, ondertusschen zy dit volgende ieder ter waarschouwinge.

Den tytel van een boek vertrouw men allerminst,
Wanneer hy 't meest belooft; de Drukker loert op winst,
Gelyk een Makelaar, die toch op alle wyzen
De slechtste waaren elk met kracht zoekt aan te pryzen,
Ja dikwils, koomt hy wel met monsters voor den dag
Waarby het veile goed in 't minst niet haalen mag.

1 tijgt, begint.
2 vulsel, pakpapier.

Deze laatste waarheid kan niemand onbekend zyn, die t'zyner schaade geleerd heeft door wat kunsjes 't gemeen uitgelokt word, om deel te nemen in het drukken van zommige boeken by *inschryving*: Een' stoffe die ik voornemens ben binnen korten tyd uitvoerig te verhandelen. Verders vind ik ten hoogste dienstig nog iets te voegen, by het geen ik van onzen Zweedsche reiziger my vermeeten heb te zeggen. Ik twyffele niet of veele Lezers zullen van gevoelen zyn, dat ik de man te hart gehandeld heb, dewyl zyn gebrek van gaven hem niet kan geweeten worden, en hy de eenigste niet is, die in dit opzigt door de eigenliefde word misleid. Hier op denk ik met waarheid en recht te kunnen antwoorden, dat het zyne onbekwaamheid, die eer medelyden, als verontwaardiging verdiend, niet is, die my tot zo eene straffe behandeling aangezet heeft. De voornaamste reden om welke ik billyk geoordeelt heb hem niet te sparen is, dat hy 't heele ligchaam van onze Medeburgers durft afschilderen niet alleen als schurken en guiten, maar ook als guiten van hunne zinnen berooft, die door de onnatuurlykste buitensporigheid, in plaats van hunne ondeugden te vernissen, zig een eer van hunne schandelykheid maken, en door het uittrompetten van hunne schelmeryen de zelven van de verhoopte uitwerkingen beroven, en een ieder waarschouwen zig buiten 't bereik van hunne slinksche streken te houden; in een woord, dat hy, als een vuilaardig en onbezonne lasteraar van een gansch volk, de geesselroede van een oprecht liefhebber van 't Vaderland dubbel over waardig is. [139]

N°. 107. Den 3. November 1732. De Hollandsche S p e c t a t o r.

Offenduntur enim, quibus est equus, & pater, & res:
Nec si quid fricti ciceris probat, & nucis emptor,
Aequis accipiunt animis, donante corona.[1]
HORAT.

HEER SPECTATOR.

DEze laatste Kermis by geval te Amsterdam zynde, besloot ik eens op een avond den Schouwburg te gaan zien: zo, om dat het regenachtig weêr my belette veel te wandelen; als, om dat ik een Spel aangeslagen zag dat my volkomen onbekend was; want ik ben niet zeer bedreven in de Nederduitsche Toneelstukken, die, sedert een jaar of twintig herwaard, gemaakt zyn. 't Was noch vroeg toen ik 'er kwam, en echter had ik niet veel minder dan een kwartieruurs werk met dringen tusschen de voorpoort en de bak, daar ik my dicht aan de deur met een hoek van een bank vernoegen moest, zynde alles bezet of besproken. Dewyl ik in verscheiden jaren hier niet geweest was, zag ik ten eersten verandering. In de plaats van vyf vergulde kroonen, hingen 'er nu twee zogenaamde *Lustres*[2] van glaze kralen, gelyk *La Lauze* weleer plag te gebruiken. Dit gaf een zekeren mis-[140]stand daar ik geen reden van geven kon, of het moest de ongewoonte wezen. Verder sloeg ik myn ogen rondom, en zag met groot vermaak al

1 "Offenduntur enim, quibus est equus et pater et res:/ Nec, si quid fricti ciceris probat et nucis emptor,/ Aequis accipiunt animis, donant[ve] corona". Vert. Het ergert de bezitters van paard, naam en geld, en wat het nootjes-etend Jan Publiek waardeert, dat valt bij hen niet goed en krijgt dan ook geen prijs. Horatius, *Epistulae*, II, 3 (*Ars Poetica*), 248-250 (vert. P.H. Schrijvers).
2 kronen.

het gewoel aan. Ieder was even bezig om een plaats te zoeken, maar de helft kon pas te recht raken. Niet ver van my stonden drie mansperzoonen en even zo veel vrouwen, die ik voor Noord-Hollanders nam. Dezen waren in hevigen twist met de meid van den Kastelein, en wilden haar dwingen om zes anderen te doen opstaan, *welken,* zo ze zeiden, *haar plek hadden ingenomen*. Maar de laatsten hadden 'er geen ooren naar, en gaven ten antwoord: *Zo je lui miend dat je verongelykt bint dan kan je nae boven veur de Heeren gaan. We hebben hier al vroeg eweest, en ien drie gulden betaald; want we dochten op de galdery te gaan zitten; maar daer was et vol. Toen wouwen wy ongs geld weerom hebben, maer ze wouwen 't ongs niet geeven, en zaiden: as jy 'er noch drie gulden bylegt, dan kan je op de beste plaets kommen, anders zellen we jou ien briefje langen teugen margen*.[1] *En margen motten we weer tuis wezen; daerom waeren we gedwongen, zo we dat spul zien wouwen, noch iens zo veul geld te verkyken. Nou was hier ook niet open as deuze plek, en daer bin we op gaen zitten, en we sellender niet ofgaen, je mag doen wat je wild.* Een van de eersten hernam: *Dan wil ik min zes gulden en twaalef stuivers weer hebben, die ik sundag avend veur de lootjes en het bestellen van deuze plaetzen heb motten dokken. Wat of 'er die Sinjeurs wel inbeelden? zoeken ze ongs wat te pieren?*[2] *dat zelder missen. 't Is warentig schande dat ze op zukken wys schatten veur de bontjes zoeken te vergaêren. We binnen niet zot, en we weeten wel dat die de kost rykelyk enog kunnen hebben. Kom jonges, laeten we allemael nae boven gaen. Ik mot ereis zien of ik gien recht zel krygen*. Dit deden ze, en alles raakte in stilstand door het openen van het gordyn. [141]

Hier zag ik een tweede verandering. Het fraai Paleis, dat, zo ik meen, door den vermaerden *Laires* geschilderd is, was ten eenenmaal vernieuwd. De eersten die op het Toneel verscheenen waren twee mans, die ik my niet kon te binnen brengen ooit meer gezien te hebben. Een van hun speelde voor een Turkschen slaaf, en voldeed my door zyn aangename uitspraak volkomen wel. Hy heeft iets over zich dat niet kwalyk naar den beroemden *Vander Sluys* gelykt. Ik was zo attent als my mogelyk was, zo lang het eerste bedryf duurde; schoon ik niet weinig gehinderd wierd door het kraken van nooten, en de beweeging van de geen die voor my zaten: want ie-

1 een plaatsbewijs geven voor de voorstelling van morgen.
2 jennen, pesten.

der reis dat 'er maar een nieuwe personaadje voor den dag kwam, zeiden ze: Dat is die *Mosjieu,* of die Juffrouw. *Deze speulde verleden jaer in Aron en Titus veur de Moor, die speulde veur Satterninus,* en zo voorts. Maar 't geen my wel meest verveelde was het heen en weer lopen van een vrouwmensch, dat, tusschen de bedryven, met een groote kan en een glas in de hand, geduurig riep: *Motje hier ook bier?* terwyl een ander figuur daar tegen aan schreeuwde: *Belieft 'er ook iemandt van boekjes gediend te wee...zen?* Behalven dit kreeg ik altemet eens een hagelbui notedoppen en appelschillen op het hoofd: zo dat ik my verbeeldde op een dorp in een Redenrykers tent te zyn. Het tweede bedryf zou beginnen, en ik zette my weer neder, om met de zelve attentie toe te luisteren, toen my een Heer aansprak, die, hoewel sobertjes in de kleeren, al de uiterlykheden van een fatsoenlyk man scheen te hebben. Hy vroeg my met veel beleeftheid: *zou myn Heer, zonder zich te incommodeeren, niet een weinigje kunnen schikken?* Ik zat naauw genoeg; maar echter deed ik myn best om hem een klein plaatsje in te ruimen. Hy raakte met my aan[142]stonds aan den praat, en zeide: *Het is hier zeer vol; doch ik ben daar over niet gesurpreneerd. Want dit stuk trekt altyd veel volk, hoe dikwils het ook gespeeld wordt. Is myn Heer wat voldaan?* Ik antwoorde hier op, dat my het speelen van een der acteurs beter voldaan had dan het spel zelf; doch dat ik 'er noch niet van zeggen kon, dewyl 't eerst een begin was. *'t Is zo,* gaf hy tot bescheid, met een gedwongen grimlachje, en zweeg verder stil, doch lette weinig op het geen 'er vertoond wierd. Ik voor my begon nu wat meerder concept van den inhoud te krygen, die my zeer extravagant voorkwam; en eer het tweede deel geeindigd was, kon ik raden wat het gevolg zou zyn. Terwyl de kaarsen gesnoten wierden, hervatte myn buurman zyn discours op deze wyze: *Heeft myn Heer dien nieuwen Acteur al gezien, die zo veel opgang maakt, en alles surpasseert wat 'er ooit op het Tooneel geweest is?* Ik hernam, dat ik niet geloofde hem gezien te hebben, indien het de zelfde niet was die nu voor slaaf speelde. *Voor slaaf, myn Heer? neen .... neen .... ik heb gehoord dat hy van daag geen rol heeft, en niet voor aanstaanden Zaturdag weer een beurt krygen zal. Maar ik heb hem de personaadje van Achilles zien representeeren, waarin hy geëxcelleerd heeft*. Een jong Heertje, dat dicht by ons stond, mengde zich in ons gesprek, en zeide: *Dat 's waar. Hy heeft by myn .... zo charmant gespeeld, dat ik 'er wel een dukaat aan verzien wou, zo hy 't noch eens wilde doen. Ik ken hem particulier 't is een allerliefst mantje; hy weet wel te praaten,*

en heeft een houding als wy Hy is nauwlyks een en twintig jaren oud. En wat die slaaf belangt, die heeft 'er geen handwater by.[1] Dan spyt het my, zeide ik, dat ik zo lang niet in deze Stad kan blyven; want ik wil gaarn bekennen dat die my wonder wel aanstaat, en dat ik nieuwsgierig zou zyn om zelf te zien of de ander [143] het beter maakt. Met deze en diergelyke redeneeringen hielden wy ons op, gedurende de tusschenpozen. Eindelyk zou het vyfde bedryf beginnen. Toen onstond 'er een gejuich, en men riep: *Pas nou op. nou komt het mooiste, nou zelje de Galeyen zien branden*. Myn Raisonneur vatte wederom het woord. *Die machine, die myn Heer straks zien zal, is al heel aardig: en 't is jammer dat wy 'er niet recht in 't midden kunnen voorzitten. Zie eens, hoe natuurlyk heeft men dit alles weten te maken!* Ik rekte my zo veel uit als ik kon, om over de hoofden heen te zien, maar moet bekennen dat ik 'er zo veel fraais niet in vond, en het staat my voor dat ik voordezen vry wat aardiger vertoning in *de Vierkroonen* gezien heb. Na dat 'er eenige praatjes, die weinig tot het sujet deden, vooraf gegaan waren, hoorde men een zogenaamd *Zeemuzyk*, en toen dit geëindigd was, vlogen 'er eenige voetzoekers, of kardoezen met kruid gevult, heen en weer. Ik begon te denken dat zulk een kinderspel wel ernst kon worden; en dat, zo by geval de vlam eens in de schermen sloeg, het volk malkander zou dooddringen. Des nam ik het voorzigtig besluit van, zo lang als deze brand duurde, buiten te gaan, daar myn buurman zeer verwonderd over was. Hy wilde my tegenhouden, en wys maken dat men precautie genoeg gebruikte om alle ongemak te prevenieren, en dat 'er altyd eenige tobbens met water gereed stonden. Doch dit mogt niet helpen. Ik zeide dat ik voort zou wederkomen; maar, toen was ik myn plaats kwyt, en daar rees zulk een damp, dat ik vreesde te stikken, en moeite had om de Acteurs te zien, schoonze by toortslicht het spel eindigden. Des vertrok ik in 't geheel, zonder zelf den dans af te wachten, en beklaagde onderwegen myn kostelyken tyd, [144] die ik vry wat beter had kunnen besteden, of met het bezoeken van den een of den anderen vriend, of met het lezen van een goed boek.

Des avonds, in myn logement aan tafel zittende, verhaalde ik aan myn gezelschap hoe weinig genoegen my de Amsterdamsche Schouwburg gegeven had. Een bedaardt man, die nu al eenige reizen met ons had gegeeten,

1 die is niets, daarbij vergeleken.

nam het woordt, en zeide: *dat ik daarvan niet met recht kon oordeelen; dewyl men op een Kermis gemeenlyk meer toelegt om de buitenluiden dan om de liefhebbers te voldoen. Doch, om de waarheid te zeggen,* vervolgde hy, *ik weet niet of myn Heer al beter voldaan zou wezen, schoon hy een ander stuk gezien had. Ik ben eenige jaren achter malkander een trouw comparant*[1] *geweest, en heb verscheidenmaal uitkoop gedaan; maar zulks heeft my eindelyk verveeld; want in één saizoen kan men genoegzaam alles zien. Nu kom ik 'er schier nooit, of zo ik 'er kom, het is om het een of 't ander Treurspel, dat altyd beter dan de Bly- en Kluchtspeelen vertoond word. Voor de rest zyn de beste Acteurs overleeden, of verouderd, of van het Toneel af; en, buiten een stuk of drie mans en vrouwen, heeft men niet veel uitsteekends. Echter hoopt men dat een Nieuweling, die zedert weinig tyds gespeeld heeft, en zyn dingen vry wel doet, dit gebrek herstellen zal. Doch dit moet de tyd leeren*. Ik kon niet nalaten hem hierop te vertellen de questie, die ik tusschen eenigen der aanschouwers, over het verlies hunner plaatzen, had gezien; en vroeg met een: of het altyd een gewoonte was het geld maar te ontfangen, schoon men van te voren wist, dat die menschen te rug zouden moeten. Hy zeide van ja. en ik hernam, dat zulks tegen de billykheid streed; want (behalven dat het ieder niet gelegen komt, als het boven vol is, naar beneden te gaan, en [145] bygevolg ééns zo veel gelds te verzien) hieruit kunnen veel moeyelykheden ryzen. Neem eens: een fatsoenlyk man heeft plaatzen laten beleggen, en ziet, schoon hy vroeg genoeg komt, dezelven ingenomen; is hy niet gedwongen of om zich te prostitueeren,[2] of om met de Dame, die hy by zich heeft, te voet weder naar huis te gaan dewyl zyn koets of slee ten eersten wegryd, zo haast hy in de Schouwburg is? Maar kan hy 't de bezitters van die plaatzen ook wel kwalyk nemen? geenszins. Deze menschen, hun geld schoorvoetende en tegen dank uitgeschoten hebbende, bedienen zich van het geen ze vinden. Des dunkt my dat men hierin wat redres[3] behoorde te maken. De goede man begon te lagchen, en zei: *o myn Heer, zo gy alles redresseeren wilde, gy had dagwerk*. Verders raakten wy op het sujet van het geen men dagelyks vertoont. Ik onderstond of 'er niet altemets wat nieuws uitkwam. Hy zeide van neen, en vervolgde: *Der dichters yver is verflaauwd; waarvan men de*

1 bezoeker.
2 zich te vernederen (door om zijn plaatsen te moeten bedelen).
3 verbetering.

reden beter gissen dan zeggen kan. Maar wat zwarigheid, zo men slechts wat meer oude stukken, die 'er in overvloed zyn, en wel gezien mogen worden, wilde ophaalen? maar nu is 't als een A.B.C. en van negentig spelen, die in één saizoen vertoond worden, ziet men 'er ten minsten zeventig in een volgend weerom, en dat gaat zo altyd den zelfden gang.

Maar ik merk, Heer Spectator, dat ik, ook altyd den zelfden gang gaande, u zekerlyk verveelen zou; des zal ik onze verdere discoursen overslaan, en een einde maken. Alleen voeg ik 'er noch by, dat my dunkt, dat men uit het portaal van den Schouwburg het paneel behoorde weg te nemen, waarop deze vaarzen van *J.V. Vondel* met [146] vergulde letters geschreeven staan, de reden hoef ik u niet te zeggen.

> Geen kind de Schouwburg lastig zy:
> Toebakspyp, *bierkan,* snoepery;
> Noch geenerlei baldadigheid.
> Wie anders doet wordt uitgeleid.

Vindt gy goed dit schryven in een uwer vertoogen te plaatzen, ik maak 'er u meester van, en ben met veel achting

HEER SPECTATOR.

U Edts. onbekende vriend

L.V.D.C.

Hage, den 21 October 1732.

Deze Hollandsche Spectator zal alle Maandagen en Vrydagen te bekomen zyn: Te Amsterdam, by *H. Uytwerf;* te Rotterdam, *J.D. Beman*, Delft *A. Beman en Boitet;* 's Gravenhage, *C. Bouquet* en *J. vander Kloot;* Dordrecht, *Van Braam;* Leyden, *Kerchem*, Haarlem, *Van Lee;* Utrecht, *Kroon;* Middelburg, *Meerkamp;* Vlissingen, *Payenaar,* Leeuwaarden, *Strik. &c.* [147]

N°. 108. Den 7. November 1732. De Hollandsche S p e c t a t o r.

Accipe, si vis,
Accipe jam tabulas; detur nobis locus, hora,
Custodes, videamus uter plus scribere possit.[1]
HORAT.

't IS al een ruimen tyd geleden, dat ik uit den Haag t'huiswaard keerende, eerst op Leiden, daar ik eenige goede vrienden begroeten wilde, en des anderen daags 's morgens met de schuit van negen uuren naar Uitrecht, daar ik mede iets te verrichten had, vertrok; ik was nauwelyks aan het laatstgenoemde veer, of zag wel, dat ik de roef niet nodig zoude hebben om my af te zonderen, wyl ik de eenige passagier was, die mede voer; ik begaf my in deze eenzaamheid aan 't lezen van een boek, dat ik ten dien einde had meêgenomen, en wy waren reeds aan de molen van Koukerk, eer ik eenig gezelschap kreeg. Hier stapte iemand in, die tusschen 't burgerlyk en 't boersch gekleed zynde met recht een Huisman genaamd mogt worden, die my gegroet en de schuit eens rond gezien hebbende met een zwaare stem dus uitbarste;

De Helden in het ros van Troje hadden 't wis
Benaauwder, als het hier in deeze trekschuit is.

Waarop ik hem weder groetende zeide; *Wel zo Vriend de geest schynt vaardig, want ik geloof dat deze vaerzen eigen maakzel zyn.*

Ja Heerschop, was het antwoord, *daar hoefje niet an te twyffelen; ik wor nou te met een dagje ouwer, maar al zeg ik het zelfs, 't is geen tien*

1 "Accipe, si vis,/ Accipe iam tabulas; detur nobis locus, hora,/ Custodes; videamus, uter plus scribere possit." Vert. Neem ter hand, als je wil,/ Neem ter hand nu dadelijk schrijftafeltjes; laten gegeven worden aan ons een plek, een tijdstip,/ Scheidsrechters, laten we zien, wie van ons beiden meer kan schrijven. Horatius, *Satirae*, I, 4, 14-15.

jaar geleên, dat ik in 't kniewerk[1] *voor niemand gezwicht zou hebben. Dan hebje,* viel ik hier op in, *naar alle apparentie al een talryke familie. Nou zien ik wel,* schoot de Huisman my al grimlachende toe, *dat je weinig* [148] *of geen ommegang met de konstbroeders hebt gehad, en je ook niet veel op de fisonemie*[2] *verstaet, want ik ben noch ongetrouwt, en heb geen kinderen, of je most iemands treffelyke werken voor zen kinderen houwen, dat zou noch gaan meugen,*

> *Held Epaminondas had zulke dochters twee:*
> *De slagen, die hy won te Luiktre en Mantinee.*[3]

Hier op, vroeg ik hem, *wie verstaat gy door de kunstbroeders?*

Die van de aaloude vrye gebateseerde Redenkamers,[4] kreeg ik tot bescheid, *gelyk wer één in ons Dorp hebben, waarvan ik al vroeg een lid, en naderhand Fakteur, Prins en Keizer ben geweest, en al zeg ik het zelfs, niet zonder lof. Ik zouje noch al wat pryzen kennen vertoonen, die de kamer an me refereinen verschuldigt is; Ik heb ook nou en dan als Broertje wel eens met de kap geloopen; maar jy verstaat je die dingen niet zien ik wel; de Rhetorika is nou te veracht, als dat de Heerschoppen zich daar an zouwen laten gelegen leggen, de ouwe weldaden worden vergeeten, want immers, dat zelje niet ontkennen, dat we een groot deel an 't werk van de Riffermatie hebben gehad; zoje een man van stuidie bent, hebje dat wel meer als eens geleezen*.

Zoude ik niet? gaf ik hem tot antwoord, *ik weet zeer wel, dat uwe overoudvaders met meerder recht daar op roemen mogen dan de beeldenstormers, die, volgens het oordeel van alle gematigde Schryvers, ten hoogste strafwaardig door hunne blinde drift, en buitenspoorige moedwil bynaar oorzaak zyn geweest, dat zo een heilzaam werk als de Hervorming van den Godsdienst, waar op de vryheid van conscientie, die wy genieten, gebouwd moest worden, in zyn geboorte gesmoord zou hebben, wyl het aan hun niet gefaalt heeft, dat alle Roomschgezinde Vorsten; zelfs die ons uit Politie tegen Spanje de behulpzame hand boden, hunne wapenen niet keerden tegen het land, daar zo onbezuisd op de weereloze voorwerpen hunner religieuze eerbied wierd gewoed; 't geen den algemeenen staaten geen kleine*

1 het maken van kniedichten (impromptu gedichten).
2 fysionomie, gelaatkunde.
3 Leuctre, Mantinea.
4 echte, erkende (gebaptiseerde) rederijkerskamers.

moeite gekost heeft om voor te komen; ik zwyg van het schynrecht, dat zy den wrevelen Filip gaven, om op het aannemen der bloedplakaten, door zulke ongeoorloofde feitelykheden uitgetart, sterker aan te dringen: Neen, uwe aloude loffelyke voorzaten gebruikten buiten hunne welberedeneerde spelen van zinnen in hunne vertooningen ook de zogenaamde boeken der Leken, dat zyn de schilderyen en beelden, om de oogen der aanschouweren aan zodanige poppenkraam van jongs af gewent, op een zachte wyze te openen, daarze eertyds dienden om hen blind te houden in het weezendlyke van den Godsdienst. Hier uit kunt gy [149] *merken, of ik de Rhetorika haren lof benyde, en of het uit verachting der kunst spruit, dat ik op den tegenwoordigen stand der kamers niet zeer gevat ben, want van de ouden heb ik schier al wat 'er in druk is geleezen, en mogelyk zal u wel bewust zyn, dat die boeken thans lustig opgezocht worden, voor al door de liefhebbers van onze taal, die zich geenen arbeid ontzien, om de oude Duitsche woorden, die uit het gebruik geraakt zyn, waar 't mogelyk, op het gezag dier Dichteren weder in te voeren, hoewel ik gaarn bekennen wil, dat zulks myn minste inzicht is; want gelyk ik het geld gebruik, dat thans ter tyd gangbaar is, zo gebruik ik ook de woorden, en zoek me slechts te wachten, dat ik door geen valsche munt bedrogen worde. Dus zou het my een groot genoegen geven, indien ik eenige zaken wegens den tegenwoordigen staat de Rederykers van u leeren mogt, wyl we zeer zelden gelegenheid hebben om met leden van uwe kamers om te gaan; want in de steden is het 'er te ver mee verloopen, en op het land komen wy niet dan om ons te vermaken en den boog te onstpannen. Dus gunnen we ons den tyd niet om daar met een ervaren lid van de kamer eens een ernstig gesprek over haar bedryf te houden; al wat we doen, zo 't eens gebeurt, dat 'er in het naastgelegen dorp eenige t'zamenkomst der liefhebbers is, bestaat in het zien der intreede, en der spelen, die 'er vertoond worden, meer om te spotten met het geen ons vreemd en ongerymd schynt, dan om ons te verwonderen, hoe menschen die altoos hunne handen met andre bezigheden vol hebben, zo ver kunnen vordren, dat ze op een publyk toneel allerlei personaedjen durven vertoonen, zonder door het gewoel, gelach, en de verdere luidruchtigheden der kykers van hun stuk te raken, daar we veeltyds ons geld spillen in de komediën, om de speelers gedurig in hunne rollen te zien haperen, zo dat ze' menigmaal door den Boekhouder*[1] *daar niet weder op*

1 souffleur.

te helpen zyn, want dit moet ik tot lof van uwe kunstbroeders zeggen, dat ze zeer rolvast zyn, en men klaar kan zien, dat ieder zich bevlytigt om zyn best te doen, en de prys te helpen winnen.

Dat is de waarheid, Heerschop, antwoordde ....

Maar ik geloof, dat het den Lezer beter genoegen zal, dat ik ons verder geprek, om al die herhalingen van *ik zeg, hy gaf tot antwoord, enz.* te vermyden, by wyze van t'zamenspraak afhandele, zullende mynen reisgenoot door de letter R, dat is Redenryker, van my, die als Spectator door de S, betekend word, gemakkelyk te onderscheiden zyn.

R. Dat is de waarheid Heerschop, en 't moet al wat meer als gemeen zyn, dat ons verstommen zal; evenwel is het in me jeugd te Noordwyk eens gebeurd, en dat moet ik je verhalen, want het was een koddige poets; de [150] Redenkamer van *de Lely onder de doornen* voerende tot zinspreuk, *Uit Liefd' bestaen*, zou op een kermis de koninklyke spullen van Josef vertonen, en had een houten tent laten opslaen, die van agteren met een uitstek over een sloot hing, daar een schuit inley onder een opening, die men expres in de vloer van 't uitstek gelaten had, om in het eerste deel Josef daar door als in een put te laten zinken; de kostjongen van het Fransche School hadden dit gemerkt, en, toen men in 't begin van 't speulen was, ja niemand eenige agterdogt had, de schuit weggevoerd, zo dat Josef toen hy in de kuil zou worden neergelaten, tot aan de hals toe in de kroost en modder zakte, 't geen hem zo ysselyk schreeuwen deed, dat al de kykers riepen, *Hoor Josef eens klaegen, het gaet je aen je hart, wat speult hy mooi!* de anderen gingen vast voort, tot dat hy zyn tweede klacht geëyndigt hebben, en aan de Ismaëlitische Koopman geveilt kon zyn, daar gelykje weet, wel een quartier mee verloopen moet; maar toen ze hem uit de sloot getogen hadden, was hy zo nat, bekroost en bemoddert, dat hy op het toneel komende hem schudde als een waterhond,[1] en met een grouwelyke boosheid daar of liep, niet anders roepende, als *ik schaay'er uit, ik schaay'er uit*; waar doorze zo lang gedwongen waren met speulen op te houwen, tot dat ze een andre Josef gevonde hadden.

S. Ik twyffel niet of die onvoorziene klucht zal ruim zo groot een geschater onder de aanschouwers, als verlegenheid onder de vertoners veroorzaakt hebben; maar wyl we van deze spelen van Josef spreeken,

1 poedel.

moet ik u, die 'er menigmaal een rol in gehad zult hebben, eens vragen, of ge my ook een klare uitlegging kunt geven van iets, dat ik nooit recht, hoe dikwils ik het ook geleezen heb, bevatten kon; het is deszelfs tweede klacht, die ik geheel van buiten ken, en vervat in deze woorden,

De putgalm volgt op rym myn lesten tarm.

Ik begryp wel, dat Vondel hier de echo of weerklank door verstaat, maar dat woord *tarm* koomt my zo gezocht voor, dat hy zekerlyk daar iets mede bedoeld moet hebben, dat mogelyk in zyn tyd bekender was, dan tegenwoordig.

R. Je hebt niet al misgeraden, ik heb tweemaal zelfs voor Josef gespeult, en die woorden hebben by ons geen de minste duisterheid, want je moet weten, dat *tarm* en *tarmen* al van de eerste konstwoorden zyn, die we leeren. In onze vergaderingen gebeurt het dikwils, dat iemand een woord opgeeft, daar we van de ry af ieder een rymwoord op zeggen moeten, die dit niet ten eersten vind, [151] of 'er een gebruikt, dat een ander al gezeid had, verbeurt boete; het opgegeeve woord hiet *tarm,* en het rymen op deuze wys is ons by de naam van *tarmen* bekend; Dat Vondel dit in 't oog gehad heeft blykt klaar uit den t'zamenhang.

De putgalm volgt op rym myn lesten tarm,
En schynt beweegt myn klachten naer te smeeken
Dat 's al myn troost en tydverdryf, och arm.

Hy noemt het, en daar houden wy het ook voor, een tydverdryf, en schynt vast te stellen, dat het in 't land van Kanan al in zwang ging, of dat Josef in zyn jeugd lid van zodanig een konstgenootschap, als onze kamers zyn, geweest is, en dus zouden deze met recht *de aloude* genaemt worden. Dat myn gissingen niet heel ongegrond zyn, zal je moeten toestaan, zo ras alsje maar bedenkt, dat die woorden moeten gehouden worden voor een vertaling van 't geen Josef in zyn taal gezegt heeft, of kunnen zeggen: dus zo men Josef en Vondel slechts wel onderscheid, zal 't aanstonds blyken, dat ieder iets beoogd moet hebben, dat in zyn land zeer bekend was ten tyde dat de een zyn klachte deed, en de ander zyn Treurspel heeft opgesteld.

S. Indien dit uit uw eigen koker komt, moet ik zeggen, dat gy de Dichters met oordeel leest.

R. Zo vraagt men de boeren de kunst of Heerschop; maar om voor jou niet te veinzen, ik heb het van een gestudeert persoon, die voor eenige jaren by onzen Baljouw logeerde; en ons *tarmen* bygewoond hebbende,

daar uit dat bewys van onze *aeloudheid* heeft opgemaakt; maar je zoud je leven niet geloven hoe vast we daar door op het rym worden; ja we hebben in ons dorp een jong borsje van agtien jaar, die in eene week de helft van een boek, dat *Sesdaegsch Winterbuitenleven* hiet, al heel mooi op rym heeft gebrocht, en als het of is, zal hy het met een opdracht aan den ongenoemden Schryver in vier Refereinen van twaalf regels, mits dat hy vyf en twintig guldens voor zen moeite krygt, in druk uitgeven,

S. Het boekje, daar je van spreekt, heb ik eens ter loops gelezen, maar hoe zal het de jonge Liefhebber met de letters stellen, daar de namen mee betekent worden?

R. Al wel: ik ken niet zien, of het laat hem in 't rym zo plaizierig lezen als in het ongerymde werkje zelfs, by voorbeeld, dit heb ik 'er van onthouwen.

My geevende bescheid ik haar voor R straks kende,
Die wel eer had gewoont by een zekre Mama,
Die E hiet, daer ze toe bedurf myn neef P:H. [152]

S. Met verlof vriend, ik zalze op schryven, want ik heb zo goede geheugenis niet als gy, de twee andere vaerzen, die ik uit uw mond gehoord heb, zal ik niet vergeeten, zo hebbenze my over uwe vlugheid verbaasd gemaakt.

R. Je hoeft me niet te zweeren, dat je zo wel niet met je memorie staat als ik, wy oeffenen ze wat meer, en *uiseren*[1] *doet leeren,* zeit het spreekwoord. De weinige boeken, die we hebben, kennen we schier van buiten, en joului hebt' er somtyds zo veul, dat je geen tyd vind om het grootste gedeelte eens in te zien; de Bybelsche en andere ouwe historien geloof ik dat we ruim zo goed weten als mennige studdent, die 'er van de Akkedemie gaat, we zouwen aars onmogelyk te recht kennen kommen met het beantwoorden der vragen, die ons worden opgegeven, en wel voornamentlyk die we de *knievraag* noemen.

S. Eilieve! zeg me eens wat ik daar door moet verstaan. in het begin van ons discours is 'er over het *kniewerk* heen gepraat.

R. Dat wil ik graag doen, maar dan motje me ook de reden zeggen, waarom je mient, dat we thans overal in zo weinig agting zyn.

S. Ik twyffel niet, of 't zal u vry gemakkelyker vallen, aan myn be-

1 gebruiken.

geerte, dan my aan de uwe te voldoen: echter zal ik 'er zo veel van zeggen als me mogelyk is; want daar de bewyzen ontbreeken, moet men zich met gissen te vrede houden.

R. 't Is goed, en ik heb meer als eens gezien, dat het geen de één slechts voor gissingen opgaf ruim zo gegrondeert was, als het geen een ander met geweld voor overtuigende bewyzen wou deur doen gaan.

Maar omje niet op te houwen, wanneer al de kamers, die op de uitgegeeve kaart van beroepinge ten bestemden tyd verschynen ter plaatze van waar die afgezonden is, en aan dezelve door heur intreede, bewys der blasoenen, het speelen, het prononseeren der refereinen, het zingen van 't lied, en wat 'er verder in begrepen was, voldaan hebben, word 'er in 't gemeen daags voor de offscheid, en 't vertrek, een vraag opgegeeven, die na dat het werk lang of kort mot wezen, ook in een langer of korter bepaalde tyd mot beantwoord worden, somtyds in een lied, somtyds in één of meer refereinen. Over een groote hondert jaar most een liedje in één uur, en een Referein in twee opgemaakt worden; doch de bepaling van de tyd en regels hangt thans of van den opgever der vraag, die de *knievraag*, gelyk het antwoord het *kniewerk*, genaamd is. [153]

S. Ha! Ha! nu begryp ik, het is zo veel als een proef; wie het vaardigst rymen kan; diergelyke liefhebbers zyn 'er al ten tyde van Horatius geweest, want hy schryft in zyn vierde Hekeldicht, 't geen iemand van myne goede vrienden eens voor zyn vermaak op rym vertaalt heeft, en ik bynaar geheel van buiten ken, in dezer voege:

Krispinus laat me schier geen oogenblik met rust,
Hy schreeuwt, daar is papier, vat aan maar, hebtge lust,
Stel wachters, tyd, en plaats, men ty aan 't vaerzen maken,
Dan zal men zien, wie best en spoedigst klaar zal raken.

Doch wat overeenkomst heeft zulk een doen met den naam van *Kniewerk?*

R. Dat zal ikje zeggen Heerschop, over een anderhalve eeuw of daar omtrent, want ik wil 'er niet in behaalt wezen, was het de manier, dat zy, die zulke vragen wilden beantwoorden, een schoon vel postpapier, twee wel versneede pennen, een intkoker met goejen int, en een doosje met zuiver stofzand kregen, ze zatten op een ry by malkanderen, en de kaart van *de knievraag* wierd elk te lezen gegeeven: dat gedaan zynde lag ieder het papier op zen knie, wyl niemand zich van tafel, schryfbank, of lessenaar bedienen mogt, men haaste zich, zo veul me kon; want die lest kwam

wierd uitgejouwt, en je zoudje verwonderen, als je zag, hoe snedige antwoorden 'er dikwils in dien korten tyd en op zulke ongemakkelyke wys op dat zoort van vragen gegeven zy; dit is de oorzaak van de namen, die in 't gebruik blyven, schoon het werken op de knie byna geheel uit de mode is, of het most waar wezen, dat me van andere Liefhebbers is verhaalt, te weten, dat het somtyds noch wel gebeurt, dat die vraag beantwoord word op de knie van een vrouwmensch, daar de Rhetorika door verbeeld word, geheel in 't wit gekleed. Maar dat heb ik zelfs nooit bygewoont, daarom sta ik 'er ook geen borg voor, maar me dunkt, dat het noch al grappig wezen zou. Een partikkelier, die lust heit, mag zich ook wel opdoen, en zo hy wel slaagt, word hy met een *vereerprys* buiten de kaart begiftigt; en ik zelfs heb meer als eens an dat werk geweest, en tekende GFLKRD *een rechte striep* en het woord *hand*, maar ik geloof, dat je niet raden zelt, wat ik daar mee beduijen wil.

S. Schryf het eens, en zal ik zien, wat ik 'er van maken kan.

R. Daar is 't.

S. Zou het niet zweemen naar de LXN *tyd* van den beruchten Leidschen Pierro? die daar mee *Ell Iks En tyd* te kennen gaf, dan zou ik met de letters wel raad weten, die betekenen zouden *Geef elkaar de hand*, maar ik zie niet, wat die rechte streep beduiden wil.

R. Je bent 'er al na achter Heerschop, dat is wel de grond van de uitlegging, maar niet volkomen; want, al zeg ik het zelfs, Pierro zou 'er zen kaproen wel by neer meugen leggen. zen letters kommen niet half zo wel, als men ze vol schryft, uit als de myne, die boven dat noch een geheime zin hebben; maar dat je deur de rechte striep, het woord *rechte* niet verstaat, daar ben ik verwondert over, dan is het ummers, *Geef elkaer de rechte hand*, dat de grond is van de tweede zin.

S. Die verzoek ik, dat ge my eens uit wilt leggen. [154]

R. Ik heb altyd veel gehouwen van de spreuk der *oude Haarlemsche kamer 't Speelkorentje, Trouw moet blyken*, maar wyl ik die niet gebruiken mogt, of ten minste niet opentlyk gebruiken wouw, zo heb ik gedaan, gelyk ik ergens van Julius Cesar gelezen heb, die toe hy zynen naam noch op geen geld mogt slaan, daar een Olifant op liet zetten, die in een zekere taal, Cesar word genaamt. Nou weetje wel, dat wanneerder by ons getrouwd word; de Domene zeit, *Geef malkander de rechter hand*, en wyl dat in 't publyk als een zinnebeeld van de trouw geschied, zo dunkt me, dat myn woorden heel klaar betoonen, dat *Trouw moet blyken*.

Jou beurt Heerschop, om me te zeggen, waarom we thans in die achting niet zyn als voorheen, maar je motje wat haasten, want we zyn straks by Zwammerdam, daar ik uit mot, en men ofscheid van je neemen zel.

S. Dewyl ik uit je spreuk genoegzaam zie, dat ge vry diepzinnig zyt, zal ik u myn gedachten by gelykenis uiten. 't Is u, denk ik, wel bekend, hoe onze Hollandsche overoudvaders dagelyks hunne vergaderingen in de doelens hadden om zich daar in het schieten met den voet-en handboog als ook met de bussche te oeffenen, de beste burgers deden meê, alzo het menigmaal gebeurde, dat ze zelfs te veld moesten trekken; maar sedert de Vorsten en Republyken gereguleerde troepen in hunnen dienst genomen hebben, waarin ieder die een Krygsmans hart in 't lyf heeft zich begeven kan, is de lust tot de wapenhandel in de burgers zo verminderd, dat de beste maar geldschutters zyn, en de anderen meest' overal de gewoonlyke exercitien, dieze op de wacht moeten doen gansch niet ordentelyk weten uit te voeren ja die zich hier in eenigzins boven het gemeen bevlytigen worden van de rest als met de nek aangezien en uitgelachen.

R. Ja, ja. ik begryp je wel; nergens zyn onze konstbroeders meer in verval en verachting, dan ter plaatze, daar de Akkedemie is, daar hebbenze haar aeloude kamer moeten opruimen voor kunstenaars, die nou wat meer in de mode zyn, daar ik in die tyd dit vaarsje op maakte.

Wat is het voor een tyd, helaes! die wy beleeven?
De stomme zuster heeft de spreekende verdreeven.

En zeper[1] onze vrienden van de witte Akoleyen hebben niet weinig moeite gehad om heur ouwe schatten te bergen, en ze van de eene poort na de andere over te brengen, zo rouw leefden 'er de jonge schilders mee, dat ummers niet hupsch noch broederlyk gehandeld is. Maar we zyn te Zwammerdam, ik wensje behouwe reis, Heerschop, en bedankje veur je gezelschop.

S. Ik bedank u insgelyk, en wensch u het zelfde.

Hier heeft de Lezer het verslag van ons gesprek, waarvan ik aanstonds een registertje op myn tabletten maakte, om het zo min te vergeeten, als mogelyk was, en ik zal vergenoegd zyn, zo het hem zo weinig verdriet, als het my verdrooten heeft, waar van ik eenig bericht onvangende zal trachten gelegenheid te krygen om nader agter de geheimen dier liefhebberen te komen, en dezelve het publyk gulhartig mededeelen. [155]

1 waarlijk.

N°. 109. Den 10. November 1732. De Hollandsche S p e c t a t o r.

Num vos
Falsus honor juvat, aut mendax infamia terret?[1]

IK heb een poos in twyffel gestaan, welken der twee volgende brieven, die my kort na malkander toegekomen zyn, ik den voorrang geven moest; den eenen heb ik ontfangen van een Student in de Koopmanschap, en den anderen van een jongeling, die zich mogelyk inbeeld, dat hem, vermids hy door zyne voogden naar een Akademie gezonden is, de naam van Student met een onbetwistbaar recht toekoomt, en ik denzelven als ontheiligt heb, door hem te geven aan eenen, dien hy niet hoger dan Comtoirknecht tituleeren zou, maar dezen naam dunkt me beter te voegen aan lieden die geen ander uitzicht hebben, dan altyd den een of den anderen patroon ten dienst te staan in qualiteit van boekhouder of bankloper, want een fatsoenlyk mans kind, dat onder een welbefaamden Koopman, als onder een Professor de Beurs, die de Akademie der negotie is, naarstig frequenteert, en het Comtoir voor zyn Collegie houd, heb ik noit met dat ander zoort willen confunderen, gelyk ik ook niemand Comptoirheer zou noemen, dan die door zyn eigen zaken te doen zich dien tytel met recht mag aanmatigen, wyl ik een vyand ben van alle ontydige anticipatie. De jonge Heeren, die op de Hogeschoole, by sommige de Vrye markt der geleerdheid genaamd, zich bevlytigen om aldaar voorraad van kennis en geleerdheid te bekomen, en met den naam van Studenten zyn bekend, gelieven zich niet te belgen, dat ik niet aanstonds en zonder de minste hesitatie den rang geve aan den Heer George ...., die zich met recht hunnen onwaardigen medebroeder mogt noemen, of zy dienen eerst te bewyzen, dat ons land meerder nut

1 “Num vos [niet in oorspronkelijke tekst]/ Falsus honor iuvat, et mendax infamia terret?”. Vert. Jullie beleven toch zeker geen genoegen aan valse eer en jullie jaagt gelogen schande toch zeker geen schrik aan? Horatius, *Epistulae*, I, 16, 39.

heeft van de studien dan van de koopmanschap, en dat eens snyers zoon, die in de Theologie (die ik expres aan[156]haal om dat ze de voorzittende Faculteit op alle Universiteiten is) studeert, den rang moet hebben boven Burgermeesters kinderen, die tot de koophandel worden geschikt, 't geen niet door zal kunnen gaan, zo lang 'er beide gepromoveerde Doctoren en Kooplieden met even grooten luister de aanzienlykste eerampten in onze Republyk bekleeden; Maar om dit geschil in zyn geheel te laten, heb ik goedgevonden my te houden aan het spreekwoort, *die eerst komt die eerst maalt*, en wyl ik den brief van den aanstaanden koopman vier dagen voor den anderen ontfangen hebbe, zal ik die den Lezer eerst mededeelen;

MYN HEER SPECTATOR.

IK ben door myn Vader, dat een man is die het tamelyk wel stellen kan, doch echter zorg dient te dragen, dat zyn kinderen, en vooral de Zonen, waar van ik de tweede ben, iets leren, waar door ze, op een zevende van 't geen hy bezit, in tyden en wylen met eere mogen door de wereld komen, van jongs af tot de negotie gedestineert; hy heeft me in de Fransche, Engelsche en Italiaansche spraak, het rekenen en boekhouden grondig doen onderwyzen, en onder zyn opzicht gehouden tot in April van dit lopende jaar, wanneer hy docht tyd te zyn om my, die toen in myn negentiende jaar getreden ben, en belydenis van mynen Godsdienst heb gedaan, by een braaf koopman te bestellen; hy had graag gezien, dat ik daar in den kost genomen was, doch myn Patroon verklaarde rond uit zulks nooit zyn gewoonte te zyn, en dat hy om verscheide redenen daar nimmermeer toe resolveeren zou, waar van ik de grootste meen te wezen, dat hy twee dochters heeft, die niet veel in jaren met my verscheelen; dit bragt myn Vader eerst in twyffel, of hy niet liever na een ander cantoor voor my om wou zien, doch het vertrouwen dat hy heeft van myn Patroons goede kennisse en beroemde eerlykheid in de koophandel deed hem het zelve overstappen, zo dat hy een kamer voor my huurde by een Weduwvrouw van ruim veertig jaren, die een Zoon heeft omtrent zo oud als ik, by welke ik zeer wel en na genoegen ben; ik had hier reeds een maand gewoont, wanneer ik een jongeling aantrof, die, met my in dezelfde stad geboren, en hier als een jaar of drie is geweest, deze verzocht my ten zynen huize, dat ik aannam op hoop van dus aan kennis met eerlyk gezelschap te raken; Ik vond 'er zes of zeven jonge borsten, en wil wel bekennen, dat het, eenige

kleinigheden uitgenomen, noch al ordentelyk toeging, schoon [157] ik geloof, dat het was om de vreemde eend in de byt te lokken, daar wierd me voorgeslagen of ik ook van haar vast gezelschap wilde zyn, dat gemeenlyk tweemaal 's weeks by malkander kwam op een neutrale plaats, daar ieder op zyn beurt voor Hospes speelde; ik had 'er niet veel tegen, alzo de dagen van de byeenkomst op geen postdagen kwamen, en ik dan meest altyd te zes uuren 's avonds gedaan werk had. Zo ras was ik niet van de party, en een reis of twee gecompareerd, of zag wel dat het my niet lyken en zou, men dronk 'er hartig, speelde hoog, en scheide laat, zo dat het matige zakgeld dat ik van myn Vader kryg, en het spaarpotje dat ik noch had in 't kort versmelten moest, derhalven nam ik een besluit om het zo ras te quiteeren als het mogelyk zou zyn, doch om geen lache[1] te wezen hiel ik het zo lang uit, tot dat myn tour om hospes te zyn en 't gezelschap vry te houden was gepasseert, willende niets van een ander genieten, waar door men schyn van reden zou hebben om my na te geven, dat ik een schuimloper was, en als het my gold, nergens te vinden: Ik voerde dit opzet uit, en hoe dikwils zy me verzochten en aanspraken om te continueeren, ik bleef by de weigering en excuseerde my zo goed als ik kon; dit verwekte een gruwelyke spyt onder de vrienden, die agter myn rug alles van my zeiden dat lelyk is; *ik was een gierigaard, een chicaneur, en een schynheilig, die haar maar was komen bespioneeren*. Hieraan kreunde ik me weinig of niet, maar, Myn Heer, sederd eenige tyd gaat het 'er over heen, ze zoeken me over al te kalangeeren;[2] *Ik vind by het Weeuwtje tydverdryf genoeg, ze houd me t'huis en buiten 't gezelschap van fatsoenlyke jonge lui, om dat ze 't met me houd*: Daar ik u op myn eer verklaaren kan, dat ik verwonderd ben, hoe zy, niet tegenstaande dat ze goedaardig en niet gek en is, een man heeft kunnen bekoren, waarom myn Vader te minder zwarigheid gemaakt heeft om my daar in de kost te besteeden, wel gerust zynde, dat ik op haar niet verlieven zou; maar de vervolging gaat noch verder, wyl de argsten van dien hoop zich niet ontzien van tyd tot tyd midden in den nacht, nu wat later, dan wat vroeger aan myn logement te komen schellen dat 'er de buurt van waagt; daar is 'er een die myn stem nadoet; en zo het schynt myn perzoon verbeeld, houdende zich zo dronken, dat hy nauwlyks staan of spreeken kan, echter

1 lafaard, spelbreker.
2 een slechte naam te geven.

nodigt hy onder een ysselyk gevloek de vrienden in huis om noch een fles of drie, of een glas brandewyn of ros solis[1] 'er boven op te zetten; 't geen van de anderen, die zich zo min dronken veinzen, als haar doenlyk is, geweigert word, [158] met te zeggen, *Wy bedanken u myn Heer voor uwe beleeftheid en hebben ons genoegen van de wyn, en zouden u raden stil in huis en naar uw bed te gaan, we zien malkaar in 't kort wel nader, en hebben maar zorg gedragen, dat ge geen ongeluk mogt krygen, we wenschen je goede nacht, en geen pyn in 't haar:* de eerste reis of twee, dat 'er zo aan 't huis gescheld wierd, sprong ik uit het bed en opende myn venster, om te zien wie 't wezen mogt, maar dan liepenze als puisjesvangers[2] ten eersten heen, zo dat ik me verder daarom niet uit de rust begaf, schoon ik meer dan eens in beraat gestaan heb, om me sensibel te wreeken, en 'er op in te schieten, op dat de gansche wereld uit de gequetste horen mogt, hoe 'er op myn eer was aangelegd, voor al toen ik hoorde, dat ik in de buurt voor een volslage ligtmis wierd gehouden, 't geen zo ver ging, dat sommige buuren zich beklaagden, dat ze door me in haar rust gestoord worden op nachten, dat 'er niet eens aan ons huis geritzeld is. Want ik kan toch geen lasteren verdragen, en of myn Hospita en haar zoon al van myn onschult protesteeren, het helpt zo veel als niet, ja zelf verbeeld ik me, dat myn Patroon me verdenkt, wyl hy sedert eenigen tyd als ik na huis ga, altyd zegt, *Jacobus, ga ten eersten na je logement*, daar hy voorheen niet anders plag te zeggen, als *kom morgen by tyds weer aan 't Cantoor*. Daarom verzoek ik u goede raat, of ik niet eens myn gedachten uit moet voeren, wyl ik me daar na gedragen zal, blyvende in verwachting van myn geval in 't kort in uw werkje verhandeld te zien,

Uwe verlegen Dienaar, JACOBUS ...

De tweede brief is van dezen inhoud.

MONSIEUR DE SPECTATOR.

JE moet niet kwaat worden, al schryf ik wat familjaar, dat is je eer vriend, want ik weet niet, dat 'er zo veel zyn die roemen kennen, dat ik haar oit geschreeve heb, pennen, papier en int daar hang ik me geld niet aan, wat heit een jong karel, die geld en goets genoeg heit met al dat

1 likeur.
2 belletjetrekkers.

schryven en vryven te doen, evenwel nou moet je men biechtvaar zyn, want der is me wat voorgekommen, daar ik niet deur en ken; je moet weten, dat ik het geluk heb van een besturve[1] eenig kint te zyn, en als ik meerderjarig, en myn oom, wiens goed videcommies[2] op me is ad pateres[3] zel zyn, zel ik wel een tien oft twaalf duizent guldens an inkomen hebben, nu ben ik op de studie buiten je provinsie, en buiten 't opzicht van mynen voogden, die me by prokuratie laten onder vremde, ze geven me pas twee duizent guldens 's jaars, maar tot men geluk zo heb ik ook geen petagoog, en leef na myn zin; zo als een student betaamt, die maar per forma op de Academie is; het Latyn heb ik laat en niet na de regels geleert, maar men verstand, dat me vrienden zeer roemen, heeft me in drie jaar zo ver gebrogt, dat ik de Terentius met het duits van Swaardekroon en een Diccionary naast me al vry wel expliceren kan, ook heb ik al in een collegie over de intestatien[4] ingeschreeven, en 'er van 't jaar tweemaal op geweest, ik ben geen lichtmis, en blyf naarstig t'huis, om dat ik den helen dag deur bezoek van den een of den ander heb, die [159] ik regaleer, 's oggens op een lekker soopje, 's middags op een schutteltje eeten, na de middag in de seumer op een kreefje, en savonds op een collasionnetje,[5] een pypje, een glas wyn, so veel als ze drinken willen, en in een woord zo veel als hondert, ik ken met geen vier duizent gulden toe, maar tot myn geluk heb ik een goeje hospes, die 't me voor een groot gedeelte verschiet, op briefjes, die ik beloof te betalen, als ik meerderjarig ben; de Wynkopers &c. krediteren me noch, schoon ze in geen drie jaar gelt hebben gezien, 't is waar ze smeeren ze me duurtjes an, ze wagen het ook, en daarom mag ik niet veel dingen, en heb 'er in men testament ruimpjes bedocht, om of ik minderjarig kwam te sterven, dat zer niet by te kort zouwen kommen; Myn Hospes is wel myn grootste krediteur, en moet wel by de vier duizend gulden van men hebben, want net weet ik niet, als hy een briefje van een jaar verschot heit teiken ik het maar, 't meest is an pypen, toebak, brandewyn, aquavita, en een kamer die ik meer hou als men voogden weten, om dat ik met geen pedant van een kontribu-

1 wees geworden.
2 erfrechtelijk vastgelegd.
3 bij zijn voorvaderen verzameld.
4 wilsbeschikkingen.
5 (avond)maaltijd.

naal gebruit wil wezen,[1] ik heb' er in men testement al vry wat meer gemaakt, maar de goeje man die me in alles me zin laat doen, en zo lief heit als zen eige kint, want hy heit wel hondert maal gezeit, dat ik als zen vrouw in de kraam komt, peet zel zyn, en pryst me overal zo veel als hy kan, en twyffelt niet of ik zal, al studeer ik niet, wel een juffrouw van fatsoen krygen, om dat ik ryk, welgemaakt, en verstandig ben, is me gisteren avond, dat ik een glaasje gedronken had, aan boort geweest, hy vroeg me dan, *of zen legaat, dat ik hem gemaakt had, met een zuivre vriendschap was die ik hem wilde doen:* daar ik hem *ja* op antwoordde, *wel* vroeg hy verder, *zo Men Heer eens minderjarig sturf waar zou ik dan met myn verschot blyven, als myn Heer dan by een codesil me noch eens maakte zo veel omtrent als dat beloopt, dat was ik altyd secuur, en als je sturf, geen haan zou 'er na de rekening krajen, die ik evenwel houwen moet, of myn Heer meerderjarig wierd, en trouwde, en misschien zen testament veranderen wou*; ik gaf tot bescheid, *dat ik mer eens op bedenken zou*; nu is men swarigheid, of ik zen zin moet doen, want ik zou niet graag hebben, dat de rekening na me doot wierd vertoont, en zou het zoeken te smooren zo het doenlyk was, ook heb ik hem al genoeg gemaakt, maar vrees, dat ik uit zen gunst zel raken, zo ik 't ofsla, daarom raat me eens, hoe ik me dragen zal, en zo 't me wel aanstaat, nodig ik je met zo vrienden als 't je belieft, op een heerlyke collasion, en zal je schryven wie ik ben, en waar ik woon, Vaarwel Monsieur de Spectator,

Uw Dienaar

GEORGE ...

Schoon de gevallen in deze brieven beschreven mogelyk nooit gebeurd maar verdicht zyn, om myne gedachten over de stoffen uit te lokken, zo zal ik echter, vermits 'er geen contradictien in gevonden worden, daar over raisonneren, als ofze door jongelingen, die zich in diergelyken parket bevinden, my waren toegezonden.

In den eersten kan men klaar zien, wat vruchten 'er van eene welgeregelde opvoeding der kinderen te hopen zyn, waar in de [160] eerste zorg moet wezen, het beroep, waar toe dezelve geschikt worden, te bepalen, en dan de middelen, die ons dat einde kunnen doen bereiken, by de hand te nemen; de Heer Jacobus is door zynen Vader tot de negotie gedestineert, wat kon hem derhalven nutter zyn, dat het geen hy schryft in vroeger jeugd geleerd te hebben? en ik verbeeld my, dat ik myne Lezers honen

1 omdat ik geen vervelende student-medehuurder (contubernaal) wil hebben.

zoude, zo ik dit met redenen trachtte te bewyzen; alleen zal ik 'er byvoegen, met een uitstekend genoegen daar onder begrepen te vinden de gronden van den Godsdienst. Zo men vragen mogt, of die een koopman nutter zyn te kennen dan een ander; zo antwoord ik, dat schoon zulks ieder, hy worde geschikt waar toe men wil, niet alleen nut, maar zelf ten hoogsten nodig is, echter in sommige staten voor iemand, die dezelve gronden niet wel verstaat, vooral die betrekking hebben op de plichten, meerder wetbreuken te vrezen zyn, dan in een ander beroep;

Wyl 'er door de gewoonte veeltyds iets gewettigt schynt, dat echter des niet te minder van de ware regel onzer handelingen afwykt; Myne Amsterdamsche medeburgers moeten my niet qualyk nemen, dat ik daar onder reken het toeleggen, om 's Lands rechten te verkorten, door het ter sluik in en uitvoeren der goederen; kan iets krachtigers daar tegen zyn, dan het zeggen van onzen Heiligen Wetgever, *Geeft Gode, dat Godes, en den Keizer dat des Keizers is?*

Ik weet zeer wel, wat men gewoon is hier tegen in te brengen, maar zal my voor het tegenwoordige daar op niet verder uit laten, hopende eens een gansch vertoog aangaande deze stof met alles wat 'er voor schynt, zo wel als 't geen 'er tegen is, in dit werk te voegen. Wie heeft 'er buiten de Kooplieden meerder gelegenheid om deze wet te overtreden?

Wie heeft zo veel verzoeking om een ambachtsman in deszelfs loonen te beknibbelen?

Waar is meer aanleiding tot bedroch, als in de negotie? En wie dient 'er dierhalven meer tegen dit alles gewapend te zyn, dan hy, dien men tot dat beroep bekwaam wil maken, dewyl zulke jongelingen in hunne leerjaren zelfs al vry wat geld op borchtocht van hunne ouders of vrienden door de Patroonen word toevertrouwd, 't geen menigen ten verderf heeft gestrekt?

In den tweeden vinden we een klaare schets der onheilen die wy uit een t'enemaal verwaarloosde opvoeding te vrezen hebben; hier zien we een jongman, die schynt te weten ('t geen hem zorgelyk moest verborgen zyn gehouden,) dat hy schatten heeft, waar op hy den luiaard spelen kan, geheel en al aan zichzelf, en zyne vleiers overgegeven, op een tyd dat 'er geen zorg genoeg voor hem gedragen kon worden; wat heeft men met hem voor? niet anders, zo me dunkt, dan hem eindelyk, op wat wyze het ook wezen mag, onder den naam van Advocaet tot een getitelde straatslyper te doen promoveeren, en daar men geen ander einde voor hem beoogt, kan

niemand verwonderd zyn, dat de middelen om een goed lid der Burgerlyke samenleving van hem te vormen, ganschelyk niet in acht genomen zyn. *Hy is geen lichtmis en blyft naarstig t'huis,* dit [161] houd zyn opzienders blind, die, zo hy somtyds eens uitspatte, misschien hem op een andere wys tot een andere en beter levenswys dwingen zouden; *Hy heeft het geluk van een eenig besturven kind te zyn*, hoe groot dit geluk voor hem zy, blykt genoegzaam uit zyn eigen brief, *Hy heeft geen Pedagoog*, dat is, een *zeedenmeester*, en dit vleit hem; maar om niet te reppen hoe nodig hem zo iemand geweest zou hebben, en noch zou zyn, niet alleen om hem te beschaven, maar ook om hem tot deugd en weetlust aan te spooren, zo maak ik me sterk, te bewyzen, dat indien hem tydig een Leidsman op een wedde van vyftien of zestien honderd gulden 's jaars, gegeven was, dat hy by slot van rekening daar meerder by gewonnen dan verlooren zou hebben.

Zekerlyk de schulden, die hy belooft heeft op zyne meerderjarigheid te zullen voldoen, zouden noit gemaakt wezen, en naar alle schyn belopen die hoger, dan het geld, dat zodanig een opziener kosten zou in den tyd dien hy by zynen kwekeling door zou brengen, naardien deze ligt bereids in staat zou zyn, niet alleen om gepromoveerd te worden, maar ook om zich wel te gouverneren.

Beide deeze brieven betoonen ook, hoe jonge en onervarene lieden zo door valsche lasteringen, als ydele loftuitingen tot buitenspoorige gedachten, die hen niet dan smartelyke naweenen baaren kunnen, meenigmaal vervoert worden; en dewylze my tot hunnen Raadsman kiezen in hun netelig geval, zal ik aan den Lezer overlaten verder op hunne brieven zo veele aanmerkingen te maken, als hy meent daar op te kunnen formeeren, en zo kort als doenlyk is hen voorstellen wat ik oordeel, dat ze moeten doen.

Wat den eersten aangaat, ik wil zeer gaarne bekennen, dat hy met recht zyn eer ter harte neemt, en dat ik zelf in diergelyk geval ten hoogste gevoelig zou weezen over de listige quadaardigheid, waarmede myne vyanden die zouden zoeken te ruineeren. Ja ik geloof niet, dat ik krachts en moeds genoeg zou hebben, om het op het schild myner onschuld af te laaten stuiten: des ben ik vast van gedachten, dat hy iets in 't werk moet stellen, om het quaad in zyn voortgang te beletten, alleen koomt het hierop aan, hoe zulks het best en zekerst geschieden kan: Ik ben zeer verblyd, dat hy tot nu toe zyne gramschap tot het gevaarlyk middel, dat hy meer dan eens naar zyn schryven in beraad is geweest van aan te wenden, niet heeft laaten uitbarsten; indien hy met bezadigde zinnen daar over eens rede-

neert, wat een reeks van onheilen zal hy daar aan verknocht zien, zonder de minste hoop van zich daar door voor de waereld te zuiveren: ik heb zulke voordeelige gedachten van zyn verstand, dat ik onnodig acht, hem te toonen, in hoe veel onvermydelyke gevaaren hy zich roekeloos zoude hebben ingewikkeld, terwyl ik hoop, dat hy op myn raad in korten tyd zonder eclat[1] en op een veilige wys zal triomfeeren.

De argsten van zyn geabandonneerd[2] gezelschap zyn volgens den brief de uitstroojers en uitvoerders van deeze meer dan woordelyke lasteringen; dit onderstelt dat 'er noch eenigen onder zyn, [162] met meerder eerlykheid en redelykheid begaafd; De eersten, die hy zekerlyk kent, zou ik verachten en nooit te spraak willen staan, terwyl ik de andere nu en dan eens vriendlyk aan zou spreeken, en het zo ver door beleefdheid trachten te brengen, dat ze somwylen een wandeling met my deeden, of myn bezoek ontfingen; waarop ik niet nalaten zou hen ook uit te nodigen, in hoope van met de tyd zo veel op hun te winnen, dat ze nu en dan by hunne makkers myn party opnamen, en verzoek deeden, dat om hunnen wil my geen verdere quelling wierd aangedaan; zo ras zal hy dit niet verkreegen hebben, of de straatgeruchten en overlast voor en aan zyn huis zullen verminderen, en eindelyk ophouden, waar na hy by de buuren den naam zal krygen van zich te beteren, en een ingetoogener leven te leiden, de getuigenis zyner huisgenoten zal in 't kort met minder vooroordeel gehoord worden, en de laster eindelyk geheel vervallen, voor al zo hy zyn werk maakt van behalven deeze weder aangenome vrienden, niet dan met menschen van eer en bekende deugd in eenige gemeenzaamheid te leeven; ja wie weet in hoe korten tyd Oost- of West-Indiën het voorland deezer lichtmissen en eerdieven weezen zal? Om nu ook, of het noch helpen mogt, den zogenaamden Heer Studiosus, dien ik in een zeer gevaarlyke staat bevind, iets voor te schryven, dat hem van nut kan zyn, want zo lang 'er leven is, is 'er hoop, weet ik niets heilzaamer te bedenken, en geef het om een beter, dan dat hy zich wachte zynen happigen Hospes iets meerder te maaken. Wat zekerheid heeft hy toch dat die reekening, waar voor hy zo verlegen is, dat ze na zyn dood het licht mogt zien, evenwel niet geeischt zal worden? Hoe kan hy verwachten, dat 'er zorg voor zyne eer zal gedragen worden door iemand, die hem by zyn leven de middelen ver-

1 publiek rumoer.
2 godverlaten.

schaft, om een ruime provisie van schande op te doen? Neen, zo 'er maar de minste hoop is van iets te krygen, zal hy niet nalaten de reekening voor den dag te brengen, en de eer van zynen weldoener aan zyne hebzucht op te offeren: Alle de vleierye van deezen Hospes zyn gevaarlyke strikken voor den onbedachten Jongeling, die zo hy noch eenig verstand heeft, zich daar uit op de volgende wyze zal moeten redden; hy geeve zyne zaaken ongeveinsd te kennen aan hen, die het opzicht over zyn perzoon en goederen hebben, dezen zullen hem gewis elders, en by menschen van beproefde eerlykheid bestellen, of hem een wys man toevoegen, die zyn werk zal maken van hem op den rechten weg te brengen, terwyl ze aan den anderen kant zyne Crediteuren wel tonen zullen, dat de wetten en keuren, waar by het verboden is aan minderjarige geld te lenen, steunende op de haat die alle wyze overheden voeden tegen diergelyke pesten van de jeugd, noch in hare volkome kracht worden uitgevoerd; dus zal hy zich ontslaan van den last, om naderhand zelf, zo hy meerderjarig word, tegen zyn eigen handschrift te moeten procedeeren, of het vergif te betalen, waardoor hy aan 't kwynen is, en zy, die het hem toegereikt hebben, zullen niemand dan zich zelven kunnen wyten, dat ze in 't oogmerk van hunne valsche genereusheid bedrogen zyn. [163]

N°. 110. Den 14. November 1732. De Hollandsche S p e c t a t o r .

Malo hominem pecunia, quam pecuniam homine indigentem.[1]
CATO.

't IS meer als tyd[*] het wezentlyke des briefs van mynen verliefde Correspondent dien eerlyken dog bykans hopelozen Minnaar te beantwoorden; gelyk nochtans de hoop 't alderlaatste is 't geen men verliest, is het ligt uit zyn schryven te merken, dat hy de moed nog niet geheel en al laat zakken, en zig nog eenigzins streelt met de verbeelding, dat zo dra de vader van zyn beminde 't ongebonde leven van den ryken Haagsche Medevryer zal ontdekt hebben, de Man redelyk genoeg zal wezen, om een huwelyk, 't welk naar allen schyn zyn kind ongelukkig zou maken, af te slaan. Dog 't is my leet, en 't valt my hart myn hupschen Correspondent te moeten zeggen dat zulks een zeer swakken troost is. Weet hy niet dat de Rykdom alles vernist en van gedaante doet veranderen? Zo een jongman van gemeene middelen een getrouwde Vrouw tot zyn byzit houd, kan het niet missen of 't is een ligtmis, daar niets goeds van te hopen is, aan wien een eerlyk man, zonder zig aan de uiterste roekeloosheid schuldig te [164] maken, zyn dogter niet zou kunnen vertrouwen. Maar word het zelfde, en nog erger gedrag ontdekt in een loshoofd, die met schatten overladen is; dan heeft de zaak niet veel om 't lyf; De Heer is jong, en onder de jonge Heeren zyn diergelyke Galanterietjes zo gemeen, dat ze bykans geen aandagt verdienen. Zo dra hy zig verbonden zal zien aan een egte Vrouw, die door aangename manieren hem zal weten in te nemen, en te leiden, zal hy

1 “Malo viro pecunia, quam pecuniam viro indigentem.” Vert. Ik wil liever een echtgenoot zonder geld dan geld zonder een echtgenoot. *Disticha Catonis*. Cato bij Valerius Maximus, *Facta et Dicta Memorabilia*, VII, 2 ext. 9.

* Zie No. 104.

wel tot bedaren komen, en die wilde hairen zullen hem wel uitvallen. Men moet 'er niet eens aan twyffelen; 't huwelyk is zelfs 't eenigste middel, om hem tot een zediger leven over te doen gaan, en van twintig Vaders is 'er nauwlyks een of ze zullen zonder de minste schroom voor ongelukkige gevolgen zo eene hachelyke kans wagen, en zo eene gewenschte bekeering van hunner Dogteren bevalligheden, en inschikkende redelykheid durven afwagten. Maar men neeme, dat de Vader van onze juffer by uitstek billyk en omzigtig, zyne dogter aan groote schatten ontbloot van goede zeden weigert te besteeden; zulks zal niets anders voor onzen eerlyken minnaar als een gering uitstel van executie, om zo te spreeken, uitwerken, en 't is niet te denken, dat daarom de oude man ooit zal kunnen gebragt worden om zyn kind aan goede zeden zonder grote schatten te geven? Wel haast zullen andere minnaars zig opdoen, niet min ryk maar zo ligt niet voor 't geld als de losse Hagenaar, en 't zal niet lang aanlopen, of de juffer zal aan den meestbiedende derzelver in eigendom worden overgegeven. Wat raad blyft 'er dan over voor onzen deugdzamen Minnaar. Zal hy 't voorwerp van zyne liefde trachten te overreden, om met hem door te gaan, of om hem te ontschaken, gelyk [165] het tegenwoordig de mode is, om de strafheid der wetten te ontduiken? Hoewel zommige ouders door de buitensporigste grilligheid, en koppigheid verdienen, op zo eene geweldige manier van hare kinderen te worden beroofd, en daar door tot redelykheid als gedwongen te worden, zo ben ik van 't gevoelen van myn' ongelukkigen Correspondent, en zoude nooit raden den wanhopigste Minnaar dien weg in te slaan; te meer om dat men door dezelven niet altyd 't gewenscht oogmerk bereikt. Ik heb Vaders gekend, en ken ze nog, die door zo eene ontvoering, op haare eertyds teder geliefde Dogters zo eene halstarrige, en onverzettelyke haat hebben opgevat, dat ze nog door vrienden, nog door bedienaars van de Godsdienst, nooit hebben kunnen bewoogen worden, ik zegge niet om zig met dezelven te verzoenen, maar zelfs om haar door de geringste onderstand van de droevigste armoede te bevryden, en welkers haat hen overlevende, dezelven en hare kinderen ten grootsten deele van 't vaderlyk goed berooft nog schynt te vervolgen. Hier is derhalven niet veel anders op voor onzen braven jongeling, als zig, zo goed en zo kwaad als hy kan te troosten, en van 't bemind voorwerp af te zien, door middel van een aangename reize, of andere eerlyke uitspanningen zyne verliefde ziel tot stilstand te brengen, en zig in staat te stellen, om aan eene andere jonkvrouw, met hem zo wel in middelen, als in verdienste overeenkomende

zyn liefde aan te bieden; Ik weet wel, dat myn Correspondent, zo wel als andere verliefden van eene edelmoedige en tedere imborst, myn' raad met verontwaardiging zal aanzien, en alleenlyk aan zyne tegenswoordige gesteldheid des harte geloof slaande onmooglyk zal oordeelen, dat zyne [166] liefde oit uitgebluscht werde, ja zelfs in 't minste zig verkoele; Maar hy zal wel haast bevinden, dat hy zig daar in bedriegt, en 't geen hem tot een kittelende troost zal strekken, is dat in dit liefdens geval zyn agting voor zig voldaan is, vermids hy reden heeft om zig te verzekeren, dat hy aan de juffer niet onverschillig is, en dat, indien ze van zig zelve had afgehangen, zy, in zyn perzoon, *een man ontbloot van schatten gekooren zou hebben, boven schatten, aan welken een man ontbreekt*. Men kan niet ontkennen, dat in diergelyk geval het lot van een dogter nog duizendmaal bitterer zy als dat van een jongman. Zo de laatste het voorwerp van zyne tederste neigingen missen moet, het staat hem vry een ander uit te zoeken bekwaam om zo een smartelyk verlies te vergoeden; Dog eene bescheide en wel opgevoede Maagd is door hare ingetogenheid gedwongen een ander minnaar haar waardig met lydzaamheid af te wagten, en zo het zo eenen wederom aan genoegzame rykdom ontbreekt, haar hart op nieuws het zelfde geweld aan te doen. Hoe moet het by voorbeeld, met onze deftige juffer gesteld zyn, indien ze wezentlyk aan de verdienste van myn Correspondent gevoelig is? Ik wil zelfs onderstellen dat, volgens hare innigste hartenwensch, de Haagsche wildzanger, die niet aan haar, maar aan haar's Vaders schatkist het hof maakt, wegens de ontdekking van zyn schandelyk gedrag, door den ouden man van de hand zal worden gewezen. Dog wat zal zulks haar veel baten? zal zy niet wel haast verpligt zyn om aan een ander Minnaar, haar mogelyk min hatelyk, dog egter onverschillig, met bedwang van hare tedere, en welgeplaatste neiging zig over te geven? Wat zal zy aanvangen om zulks te myden? Zal zy zig ver[167]stouten, met de nederigste eerbied haar Vader de keur van hare gevoelige ziel bekend te maken? zal zy hem met eene rondborstige zedigheid verklaren, dat ze liever in een middelbare staat, met een man in wiens verdienste zy behagen schept, en die mogelyk in zyn verstandig overleg, en pryzelyk gedrag, toekomende schatten opsluit, leven wil, als in een schitterende pragt, en in de wellustige overvloed, met een ander, den welken het misschien haar noit mogelyk zal zyn te beminnen? Zal ze dit redelyke voorstel door innemende streelingen, en vermurwende tranen aandringen en bekragtigen? Ik ontken niet dat dit wettig en eerlyk middel kan en mag aangewend worden; Maar daar is ge-

ringe waarschynlykheid dat het zelve door een' goede uitslag zal bekroont worden. Volgens de gemeene slender[1] hoe tederer liefde de oude man voor haar heeft, met hoe grooter iever en heftigheid hy haar verzoek zal afslaan; Hy zal haar aanzien, als eene ongelukkige Dochter die door een' verliefde drift van hare zinnen berooft, omtrent hare ware belangen blind is, dezelven met de voet schopt, en door hare neiging verrade, schynt gezwooren te hebben zig voor altyd in een grondeloze poel van rampzaligheid te storten; Niets zal hy verwaarlozen om haar hare gewaande sporeloosheid uit het hooft te praaten, en door alle mogelyke middelen zal hy haar trachten te overreden, hem met de keuze van een gevoeglyken bedgenoot voor haar te laten omspringen. Men onderstel eens dat ze genoegzame gemoeds kragt bezit, om zulks, schoon met de uiterste ingetogenheid, te weigeren, en om van geen ander huwelyk te willen horen spreeken, en dat ze voorgenomen heeft met eene onwrikbare bestendigheid hare mondige jaren [168] af te wagten, om buiten het vaderlyk gebied en ontzag, volgens 's lands wetten, gesteld, haare welberedeneerde liefde op te volgen. De oude man niet alleen, maar ook de grootste menigte met hem zal haar in zo een geval verslyten, voor een ontaard en wederspannig kind, dat zig ontrekkende aan de natuurlykste en wettigste afhankelykheid teffens den genen, die ze naast God het leven verschuldigt is, en 't opperwezen zelf, op het baldadigst, en onverschoonlykst hoont en beleedigt. Hy zal hoe langs hoe meer zyn hart van haar aftrekken, en door aaneengeschakelde bitsheden, en vervolgingen haar het leven verdrietig en bitter maken. Is ze standvastig genoeg om zonder te bezwyken alle deze zwarigheden door te staan, en te overkomen, ze moet niet rekenen op een stuiver huwlyksgoed. Zy verlaat haar's Vaders huis niet, ze word 'er als uitgestoten. en de deur staat voortaan niet meer voor haar open; De verbitterde en onversoenlyke oude man zal haar niets nalaten, dan 't geen de wetten hem volstrekt verbieden haar te onthouden, en hoewel geboren van schatryke ouders zal ze dikwils door hare deugdzame standvastigheid tot een armoedig leven, en tot de noodzaaklykheid van met behoeftige kinderen 't land te overladen zig veroordeelt vinden. Wie ziet niet dat zo eene manmoedige onwankelbare, en langdurige bestendigheid meer wezentlyke heldendeugd behelst als de voorbygaande daden van een Clelia, die om 's vyands handen te ontkomen en hare kuisheid te beveiligen zig te paard onverschrok-

1 gewoonte.

ken in den Tyber werpt, en naar haar vaderlyke stad overzwemt; van eene Arria die om Poetus haren man een voorbeeld te geven, om door eene vrywillige dood eene wrede dwinglandy te ontgaan, [169] een pook in haar borst duwt, en hem dezelve nog warm en met haar bloed geverft behandigt, om 'er 't zelfde gebruik van te maken; Wie ziet ook niet met een, dat zo eene verwonderenswaardige groothartigheid, met de minste billykheid van een zwak Vrouwsperzoon niet kan gevordert worden. Wat schiet 'er derhalven over, als dat zo eene rampzalige Juffer na eenige hevige dog vrugteloze pogingen om haar Vader tot een medelyden, dat by hem voor eene wreedheid zoude doorgaan, te bewegen, hare wel gegronde liefde vermeestert, voor eeuwig 't beminde voorwerp, welkers kwyning de hare vermeerdert, vaarwel zegt, zig als een slagtoffer aan eene verfoeyelyke gewoonte van denken, en aan haars Vaders gierigheid opoffert, en zig bereid tot al de rampzaligheden van een ongelukkig leven.

My dunkt nochtans dat in eene welgeregelde staat zo een uitzinnig en verderffelyk misbruik van 't vaderlyk gezag, dat zo lang het binnen het bereik der reden blyft, door de kragtigste wetten dient te worden geschraagt, niet behoorde geduld te worden. Tot wat behulpzame magt kan tog een kind onder diergelyke onderdrukking zugtende zyn toevlugt nemen? Daar zyn wetten in Europa tegens alderley mishandelingen dewelke door de onderdanen kunnen geleden worden, en geen eene word' er gevonden, die heul en bescherming belooft aan een kind gedrukt door de onredelykste Tyranny van dwaze en wrede ouders, uit dewelke, door kwalyk geschikte huwelyken vrugtbaar in kinderen van eene ongeregelde opvoeding, duizend rampen en ondeugden voortvloeyen, en den staat overstroomen. Myns oordeels zoude niets nutter zyn als een gering getal [170] van de geagtste, redelykste en verligtste burgers in ieder stad te verkiezen, om in diergelyke gevallen, volgens onveranderlyke regulen, uit de natuur der t'zamenleving getrokken, de gerezene oneenigheden tusschen ouders en kinderen te beslissen, en naar vereisch van zaken aan 't vaderlyk gebied, en aan de kinderlyke onderdanigheid nodige scheidspalen te geven. Ik zal trachten, in een volgend vertoog gemelde grondregelen uit den boezem der reden voor den dag te brengen, en alle myne kragten inspannen, om die gewigtigste stoffe met zo eene klare bondigheid te behandelen, dat ze van menschen die maar 't minste begrip hebben zal kunnen verstaan worden.

Deze Hollandsche Spectator zal alle Maandagen en Vrydagen te bekomen zyn: Te Amsterdam, by *H. Uytwerf;* te Rotterdam, *J.D. Beman*, Delft *A. Beman en Boitet;* 's Gravenhage, *C. Bouquet* en *J. vander Kloot;* Dordrecht, *Van Braam;* Leyden, *Kerchem*, Haarlem, *Van Lee;* Utrecht, *Kroon;* Middelburg, *Meerkamp;* Vlissingen, *Payenaar,* Leeuwaarden, *Strik. &c.* [171]

N°. 111. Den 17. November 1732. De Hollandsche S p e c t a t o r .

Hos castris habeas socios, & foedere junge.[1]
VIRG.

IK heb hoe langs hoe meer moed, dat met 'er tyd de Hollandsche Spectator, nog de Britsche schriften van dezelfde natuur, nog de Duitsche Patriot, waar van ik in 't kort myn gevoelen uitvoerig meen te opperen, weinig zal behoeven te wyken. De liefde voor 's vaderlands eer schynt zig dagelyks te verwakkeren in onze frayste geesten, die als om stryd my hunne correspondentie aanbieden, en werkelyk de vrugten van hunne arbeid mededelen. Hier van heb ik voorgenomen voor tegenswoordig drie staaltjes te berde te brengen, die ik my verzeker, dat den verstandigen Lezer niet onaangenaam kunnen zyn. 't Eerste bestaat in het Character van een bezuisde onverduldige en ongeruste geest die ongewoon zig door de reden te laten bestieren, door gedurige invallen elkander dwarsbomende, en om ver stotende, verrukt en geslingerd word, en onder een valsche schyn van woeste werkzaamheid als volstrekt lydende moet aangezien worden.

MYN HEER SPECTATOR.

IK zende UE: het character van de Heer Apathes, wiens hoedanigheden ik niet weet, dat U E noch hebt aangeroerd. [172]

Deze Heer is omtrent de vyf en twintig jaren oud; hy staat 's morgens, zo dra hy wakker word, uit het bed op, rold dikwils hals over kop daar uit met het laken, in 't welke zyn been verwerd is geraakt; hy spoeld zyn mond; werpt de helft van het water ter aarde, en laat het kraantje open: men brengt hem een brief; hy scheurd dezelve, in het open doen,

1 “Hos castris adhibe socios, foedere iunge.” Vert. Dezen moet je hebben als bondgenoten voor het legerkamp, verbind hen met een verbond. Virgilius, *Aeneis*, VIII, 56.

bynaar aan flaarden; hy leest hier en daar zo wat; doch hy kan uit eenige woorden niet komen; hy werpt het papier tegens de grond, stampt 5 a 6 maal om coffie, de meid talmt, komt bove, en krygt eenige duivels voor een goede morge; hy wagt na een paar nieuwe schoenen: de bestemde tyd komt: de schoenen zyn 'er nog niet: hy ziet uit zyn venster met een verwoed gezigt, zegt nu hard dan zagt, meêr als vyf en twintig maal; dat is een duivels wagten; waar duivel blyft die gauwdief van een jonge; ik zal die vent de zak geven: de schoenen komen: hy rukt de zelve den jonge uit de handen: gooid hem vyf en twintig vloeken naar 't lyf; hy wil de schoenen aan trekken: ze zyn te nauw: hy scheurt dezelve van agtere ope; byt op zyn lippen, en byna huilende van kwaadheid werpt hy de schoenen tegens de muur en gooid eenig porcelyn met dezelve aan stukken; hy is gedwonge zyn oude schoenen aan te trekken, hy haalt de riem met een onbegrypelyke schielykte door de gesp, en ten ware de mode hem suffisante riemen voor de gespen bezorgde, hy zoude dezelve in een ruk van een ryten; hy rent de trappen af en wil de deur agter zig toe gojen; doch door zyn al te fel stoten vliegt de deur wederom open, terwyl hy al lang weg is: hy begeefd zig na het Coffiehuis; het is 'er vol, hy schreeuwt om een pyp, doch dezelve aan willende steken, bevind hy, dat 'er een gat te veel in is; hy gooid dezelve aan stukken, krygt zelf een ander: [173] hy rookt schielyk, en hoord van alle de discoursen slegts een verward geluit; hy betaalt en staat te trentelen; terwyl hem geld weêrom werd gegeve; hy neemt de hoed schielyk af, en gooit dezelve, hy staat zo als hy staat, weder op de kop: hy gaat na een boekwinkel, en vraagd naar den Spectator; men zegt hem dat dezelve noch niet is gekomen, hy klouwt zyn kop en gaat als verwoed neder zitten: daar komt een pakje met de Amsterdamsche Schipper, hy rukt de Schipper het zelve uit de hand, en breekt het touwetje los; doch het geopent hebbende ziet hy een ander boek, en werpt het op de hoekbank; de boekverkoper knort, en, terwyl onze man vloekt, dat 'er de Spectator noch niet is, haalt de boekverkoper denzelve uit het zelve pakje; Apathes smyt de beene over elkander, doorleest het stuk met de uiterste rasheid en frommeld het in zyn zak, hy heeft niets meer te doen; doch begeefd zig naar zyn vriend om met eene een tourtje voor den eeten te doen, men maakt het zalet open, men presenteerd hem een stoel; doch hy zegt wel staande te willen blyven, vermids hy zynen vriend ten eerste wagt: deze is een talm: Apathes kuiert ondertusse heen en weer, en stampt 5 a 6 maal tegens de vloer van ongedult: 3 maal gaat hy zitten en 3

maal vliegd hy wederom op; zyn vriend komt: hy durft wel zyn ongenoegen met woorden niet tonen, doch drukt het uit door zyn onvernoegd wezen, hy vliegd de deur uit en geeft zyn vriend genoeg te doen met hem te volgen; zyn tong loopt te post, en hy rammeld onverstaanbaar alles onder een: het slaat een uur; hy gaat na zyn ordinair,[1] hier is hy de eerste, en is gedwonge, terwyl hy by zig zelf prutteld en knort, na de gasten te wagten, die eindlyk komen, hy teld 1 2 3. agter de hoed en valt aanstonds aan het vlees of de vis; hy eet slordig, het servet legt gefrommeld op [174] zyn schoot, hy stuwd eenige glazen bier en wyn in zyn keel, dankt, en vliegd, na een wilde mans saluade gemaakt te hebben, de deur uit, hy doorloopt de straten van de stad en sterk swetende vliegt hy de billiard in, daar is noch niemand om te spelen, hy neemt de jonge te baat en speeld met dezelve, schoon deze maar effe de loop van 't spel weet: daar komt een ander, deze is ver zyn meester, hy gaat evenwel aanstonds aan 't spelen, verloopt zig gedurig, en verliest al een goed stuivertje; De Comedie speelt: hy vat een makker onder den arm, en begeefd zig in dat postuur al huppelende en zingende na de Schouwburg, hy werpt zyn ogen na de kaarssen: die zyn noch niet ontstoken; hy ziet op zyn horlogie; doch hy heeft vergeten het zelve op te winden: ondertusse komt de kaarssesnuiter voor den dag. Apathes roept overluit, dat hy zig wat haasten moet, doch nu moeten de kaarssen noch eerst gesnoten wezen, evenwel het lyd niet lang of zulks word verrigt, het kleed gaat op, de tragedie werd gespeelt; het klugtje zal aanstonds beginnen, doch Apathes heeft geen gedult meêr en loopt na de herberg, drinkt een vles mol[2] of wyn, gaat naar huis, verspreid een gedeelte zyner kleêren hier en daar over de kamer, en begeeft zig met een sprong pas half ontkleed tusschen de dekens.

Het tweede beloofd staaltje, is een brief van de Heer *Sophophilus*, die, zo ik my niet bedrieg, onder den naam van *Physiphilus* verscheide andere treffelyke aanmerkingen over de natuurkunde, voor zo ver zy bekwaam is om den aandagtigen onderzoeker tot hoogagting en liefde voor 't Opperwezen op te beuren, heeft toegezonden, en waar van ik niet nalaten zal by gelegentheid gebruik te maken. [175]

1 eethuis.
2 (wit, zoet) bier.

Amsterdam den 14 October 1732.

MYN HEER.

ONder alle de delen der beschouwende natuurkunde is 'er geen die groter getal en verscheidentheid van voorwerpen uitlevert, dan de *waterkunde*, waar door ik versta het onderzoeken van den aard, het samenstelzel en de eigenschappen zo der kruiden en gesteentens, als der dieren en andere bewoonderen der water-werelt; zo dat men met recht twyffelt, of in, of wel buiten het water-element, de grootste en menigvuldigste wonderen der natuure ontdekt worden. Getuigen hier van zyn al die oit met een aandachtig oog, en wel gesleepen glas, een droppel gemeen slootwater beschouwt en daar in de oneindige zoorten van gediertens van zeer verschillende grootte en maakzel, waar van het zelve, (voornamentlyk in 't heetst van de zomer) krielt, opgemerkt hebben; onder anderen vind men in de maanden Juny en July in de slooten, aan het gras en andere waterkruiden vastgehecht een zeker zoort van slymqualletjes, alleen in grootte verschillende van die waar van wy de beschryving hebben in 't slot van 't natuur- en konstkabinet van W. Ranouw, door den Heer Ten Kate. Eenige van deze qualletjes, deze zomer met my naar huis genomen hebbende, ontdekte ik met het bloote oog 'er eenige witte plekken op, als of dezelven met kleine schubbens bezet waren, doch dewelke ik door een goed microscopium voor eyertjes bekende.

Gemelde qualletjes bevond ik helder en doorschynende, zonder dat de eyertjes eenigzints de doorschynentheid beletten, dan naar verloop van [176] eenige weken, wanneer dezelve een licht-bruine koleur aannamen, die allenskens verdonkerde; tot nog toe had ik in verwachting geweest dat 'er van dat zoort van wormpjes uit voort zouden komen, waarvan men in 't voornoemde werkje de beschryving vind; maar niet weinig was ik verwondert toen ik in plaats van de verwachte wurmen slakjes uitgebroeit had, en van tyd tot tyd klaarder ontdekte, dat het van dat zoort van hoornslakjes waren, die men by meenigte in de sloten vind, en waarschynelyk alle hun eerste opvoeding aan diergelyke slymqualletjes verschuldigt zyn.

Uit dit eene staaltje blinkt wonderlyk de onbegrypelyke wysheid van God uit, die aan zulke geringe schepzeltjes, als de slakken zyn, by de Schepping zodanig een kennis ingeblazen heeft, dat ze hunne jongetjes of derzelver eyertjes in zulke plaatzen leggen, die bekwaam zyn om dezelven

te voeden, daar ze in tegendeel, indien zy ze in 't wilt maar nederleiden, duizent gevaren zouden lopen, van nooit te recht te komen.

Deze ondervinding vond ik goed U E. toe te laten komen, om (indien U E. goed vond dezelve te laten in U E. wekelyksche papieren invloeyen) Uw' Lezeren, een edelmoedige drift in te boezemen, om de werken van God niet langer met zo een onverschillig oog aan te zien, als de meeste daaglyks doen, wyl zy wel verzekert mogen zyn, dat zy niet het minste vezeltje, in 't Heel-Al vinden zullen, dat niet onbegrypelyke proeven van Gods Wysheid en Almacht ten toon stelt.

MYN HEER
Ik blyve
U E. D.W. Dienaar
A. SOPHOPHILUS.

Het derde eindelyk komt van een Koopman, die hoewel volgens eigene bekentenis, ongeletterd, my op een verpligtende wyze zyn hulp toezegt. Zyn rym en onrym zal ik met vermaak afwagten; Dog neme de vryheid hem aan te manen genoegzame agting voor de Koophandel te hebben om in dezelve nu en dan stoffen van heilzame aanmerkingen te zoeken, en my en den Lezer daar mede te verryken. [177]

HEER SPECTATOR.

IK heb in een van uwe vertoogen met blydschap gezien, dat uwen iever en Schryflust niet weinig verwakkerd is, zedert dat zommige fraye Geesten, doorzult[1] in alle wetenschappen, uw werk niet alleen hebben goedgekeurd, maar ook rusting hebben aangeboden, en reeds met 'er daet begonnen uwe geleerde vertoogen met hare aanmerkingen te verryken, om dus door verscheidenheid van stoffen, en verandering van schryfstyl, in deze kieze Eeuw, is 't niet aan allen, ten minsten aan de redelykste en verstandigste te voldoen; Ik zag ook dat onder dezelve zig Poëten lieten vinden, en wel mannen doorkneed in die heerlyke kunst, 't welk uit bygebragte stalen den verstandigen Lezer genoeg bekend is; hoewel ik my verbeelde, dat U Ed. nu genoegzaam in staat zyt gesteld om zo lang het U Ed. zal gelusten uwe vertoogen naar eisch van zaken in 't ligt te brengen, stel ik egter vast, dat

1 doorkneed.

U Ed. niet zal afkeuren, dat ook nog andere hare bekwaamheden, en gaven besteden, en aanleggen, om waar het mogelyk ook iets toe te brengen tot opbouwing van dit loffelyk gestichte; immers in een van uwe vertoogen zegt U Ed. zulks rond, en openhartig, dus het voorspoor naarvolgende van den weergalozen Britschen Spectator.

Dit alles heeft my naar lang beraad bewoogen, en verstout, om ook de pen op te vatten, en hoewel ik met U Ed. nog boven gemelde Geesten op geen Zomerschen dag te noemen ben, egter, naar maten van myne bekwaamheid, zal ik tragten iets voor den dag te brengen 't geen U Ed. en anderen over het hooft mogt zien, even als een stikziende,[1] die onvermogend om heerlyke zaken, die verre, en verheven zyn te beschouwen, zig alleen bezig houd, met dingen die laag en als voor zyne voeten zyn te bezigtigen, die daarom niet nalaten ook hare opmerking te verdienen; de glory, meest alle Schryvers zo eigen, zal my niet kittelen, om dat myn vast voornemen is het gemeen, nog zelfs U Ed. oit te ontdekken wie ik ben, het gene ik egter my aangaande wel wil kenbaar maken is, dat ik tot myn leetwezen noit vreemde talen (het Frans alleen eenigzins uitgezondert) geleerd hebbe, en dus noit met verhevene verstanden, dan die in onze moedertale geschreven heb[178]ben, of vertaald zyn, kan verkeeren: dat de Poëzy my boven alles gevalt, waar in ik my verbeelde niet t'eenemaal ongelukkig nog onbedreven te zyn, dat ik gehuwd ben, en omtrent 30 jaren bereik, woonagtig in Amstels Wereldstad, daar de koophandel my myn brood verschaft, dat myne Voorouders van Duc d'Albaas tyden af, de hervormde Religie (die ik ook belyde) hebben omhelst, uit welken een reeks van beroemde Herders gesprooten zyn, en dat ik een sterke afkeer tegens de Roomsche of Pausselyke Leere hebbe; dit is alles 't geen ik oit U Ed. my aangaande denk mede te delen, ten ware de tydt, en omstandigheden zulks naderhand vorderden, oordeelt U Ed. egter uit dezen mynen brief, dat myne kleine begaaftheden en styl daar in vervat, in het vervolg U Ed. niet zullen kunnen voldoen, zo gelieft den zelven door het vuur te vernielen, en den tydt doorgebragt in het lezen van den zelven alleen verloren te rekenen; gebeurd het in tegendeel, en vind ik in een van uwe vertoogen dat myn voornemen U Ed. wel aanstaat, zo zal ik voortvaren U Ed. zomtyds ook wel in digtmaat iets toe te zenden, 't zy om de week, maant, of zo het my zal mogen gebeuren, en myne bezigheden het zullen

1 bijziende.

toe laten, de spelling, en ook verbetering, laat ik t'eenemaal aan U Ed. over, om dat uwe spelling, styl enz. my wonder wel behagen. Indien het U Ed. gevalt dezen brief in een van uwe papieren te stellen, ik heb 'er niets tegen, alleen verzoek ik dan, te melden waar ik in het vervolg op de bekwaamste wyze myne geringe aanmerkingen adres zal verleenen, waar door U Ed. zult verpligten den geenen die met veel agting is,

HEER SPECTATOR,

Uw Gehoorzame Dienaar

N.N.

Amsterdam, den 16 October 1732.

N.B. Het Adres aan den Hollandschen Spectator, is by den Drukker dezes *Hermanus Uytwerf*. [179]

N°. 112. Den 21. November 1732. De Hollandsche S p e c t a t o r .

Lento gradu ad vindictam divina procedit ira, tardit atemque suplicii gravitate compensat.[1]
SALUST.

HOewel van een Schryver van myn slag met recht vereischt word gewigtige waarheden met een bevallige zwier op te pronken en de nutste Zedelessen in de verheugde gemoederen door middel van aardige invallen onverhoeds in te doen sluipen, zyn 'er egter omstandigheden die de uiterste ernst van hem vorderen, en in de welke zonder de hatelykste onbetaamlykheid, hy niet nalaten kan alle jok van de hand te wyzen. Wie zou niet als een ontmenscht schepzel verfoeyen een onbezonnen en van alle natuurlyke gevoelens beroofden dwaas, iemand die de aangenaamste quinkslagen, en de geestigste boerteryen voor den dag zou brengen in een belegerde stad, waar van de buitenwerken reeds in 's vyands geweld zyn, daar het zonder ophouden vuur en yzer regent, op welke storm op storm word gelopen, daar de vyand, hoewel tot nog toe met moeite te rug gehoude, gedurig grond wind, daar men met reden vermoed dat de wallen voor 't oog nog gaaf en ongeschonden, ondermynt zyn, en misschien in een ogenblik van een staan te barsten, in [180] een woord, daar de grootsten zo wel als de geringsten, aan de gruwelykste gevaren bloot gesteld geen redding, ten zy van Gods onverdiende genade, hopen kunnen. Ik moet met het innigste hartenleed verklaren, dat myns bedunkens ons dierbaar Vaderland zig tegenswoordig in geen min hagchelyke toestand bevind; en 't is de moeite dubbel waard den weg die de Godlyke voorzienigheid omtrent het zelve,

1 “Lento gradu ad vindictam sui divina procedit ira,/ tarditatemque supplicii gravitate pensat.” Vert. Met langzame tred schrijdt de toorn van de goden naar zijn wraak, en zijn traagheid compenseert hij met de zwaarte van zijn straf. Valerius Maximus, *Facta et Dicta, Memorabilia*, I, 1, ext. 3. Niet aangetroffen bij Sallustius.

van deszelfs grondslag af tot de hedendaagsche gevaarlyke omstandigheden, met dewelken het t'allen zyden omringt word, heeft ingeslagen met de ernstigste aandagt na te volgen. Wanneer eertyds onze deugdlievende en manmoedige Voorvaders alles voor hun Godsdienst en vryheid besloten op te zetten, was het voor 't menschelyk verstand volstrekt onmooglyk 't minste straaltje van hoop wegens een goede uitslag te ontdekken. 't Scheen geen onderneming van een Volk, dat voorhad na 't jok van de ondragelykste dwinglandy van den hals te hebben geschud, een onafhankelyk gemeene best op te regten, en zo een onwaardeerlyk erfgoed zyn gelukkig kroost na te laten; Men kon het niet anders beschouwen, dan als een wanhopig besluit om zig liever onder de puinhopen van de vaderlandsche steden te begraven, dan de treffelykste voorregten van een vrye Landaard lafhartiglyk te overleven. Deze heldhaftige pogingen wierden nochtans door de bestiering van 't Opperwezen, dat zo zelden mist, zelfs in dit leven, de ware deugd, wanneer ze in de gansche Landaard doorstraalt, te beschermen, dermate gezegent, dat een Volk, dat in vergelyking van zyn bestryders als een geringe aardworm tegens een fiere Leeuw gerekent kon worden, in een tagtig-jarigen kryg, zyn gedugten vyand meest door desselfs eige inspanning van [181] kragten afmatte, tegens de verdrukking opwies, uit den boezem des oorlogs, die doorgaans eene onmydelyke armoede en elende na zig sleept, en de voorspoedigste verwinnaars zelfs uitput, en ontzenuwt, rykdom, overvloed en magt, tegens alle waarschynlykheid, heeft weten te halen. 't Is buiten tegenspraak, dat zo 't zelve door wyze en goedaardige Vorsten, in 't gerust bezit van zyn vryheden en geweten was gelaten, het de minste gedagten niet zo hebben kunnen koesteren, van oit tot dusdanig toppunt van gedugte grootheid zig te verheffen, zo dat men op zo een onvoorziene, en wonderenswaardige uitkomst met reden toe kan passen het raadzel 't welk Simson zyne bruiloftsgasten opgaf: *Spyze ging uit van den eeter, en zoetigheid ging uit van den sterken*. Dog door een al te natuurlyk gevolg baarden vrede, en rykdom wel haast zorgloosheid, weelde, en dartelheid; terwyl de groote weldoener uit het oog allengskens verdween, maakte men hoe langs hoe meer een ondankbaar misbruik van zyne weldaden; Onze ontelbare schepen bragten, en ontlaadden in onze haven, met vreemde schatten, vreemde ondeugden, die beide met de zelfde gretigheid en toejuiching wierden ontfangen. De band, die de byzondere belangen aan 't gemeene tot nog toe gehecht had en aldus 't Land tegens de zwaarste aanvallen bestendig had gemaakt, begon van tyd tot tyd te

verslappen, zig te rekken, en zelfs te slyten. Niet alleen ieder Provincie, en elke stad, maar ieder onderdaan begon zig op zig zelf te beschouwen, en zonder opzigt op 't gemeen welwezen, zo veel doenlyk was, alle mogelyke voordelen tot zig te trekken. De oude lieflyke eenvoudigheid, de ongeschonde oprechtheid der voorvaderen, hunne loffelyke spaarzaamheid, maakten [182] meer en meer plaats voor de tyrannische mode, en voor de verderfelyke wellust en overdaad, en de wyde bressen door die verfoeyelyke ondeugden in de inkomsten der inwoonderen gemaakt, konden niet als door verfoeyelyker ondeugden weder hersteld worden. De snelle loop van een gedrag zo snood als algemeen, 't welk ogenschynlyk 't Vaderland tot een gewis verderf wegsleepte, wierd van tyd tot tyd gestut door de Godlyke goedheid, die waarlyk zo veel liefde voor dit Gemeenebest haar eigen werk getoont heeft, als voor een eenig ander ter waereld, en die door vaderlyke weldaden onder de schyn van de strengste kastydingen de knoop van eenigheid zo dikwils weder toegetrokken, en de oude deugd in de gemoederen, uit een diepe slaap ontwekt, zo menigmaal op nieuws voor een wyl ontfonkt heeft. Zo eene heuchelyke verandering wierd uitgewerkt door zwaare oorlogen, die menigmaal 't land met een aanstaande, en onmydelyke ondergang dreigden, door plagen, die onmiddelyk van den hemel scheenen af te dalen, door besmettelyke ziektens niet alleen aan menschen, maar ook aan vee, 't welk een der stevigste pylaren van onze welstand is, en door ysselyke watervloeden, door welken de zee en de rivieren, van onze trouwste beschermers onze verderffelykste vyanden geworden, onze steden en landeryen, hen zo lang door kunst en vernuft betwist, op eenmaal scheenen te zullen vermeesteren, en als in te zwelgen. Dog zo dra was de strenge tugtroede niet van ons afgeweken, of ze was uit het geheugen zelfs uitgewischt, en 't was als of de baldadigste ondeugden, voor een wyl gedwarsboomt en te rug gehouden, met des te groter geweld, als of men den verlooren tyd weder wilde inwinnen, uitborsten, en de gemoe[183]deren overstroomden. Eensklaps openbaart zig in 't Vaderland een gruwelzonde, waar van eerstyds zeldzame voorbeelden door een geheime straf, op dat het denkbeeld zelf daar van als opgeslooten mogte blyven, uit de waereld waren geholpen, een zonde, die men geen andere waarschynlyke oorsprong kan toeschryven als eene overgegevene brooddronkenheid, die wars en walgende van natuurlyke wellusten niets wil onbezogt laten, om door een nieuwe smaak aan verflauwde, en verstompte hartstogten weder vuur en kragt by te zetten; Een zonde die buiten twyffel van de ryken en

magtigen, tot verleide en omgekogte armen is overgegaan, en die aldus een keten van Godloosheid door alle onze gewesten uitgestrekt heeft; Een zonde eindelyk, om met een woord desselfs hemeltergende afgryselykheid af te schetzen, die meesten tyd met het momaangezigt der schynheiligheid zig bedekkende, Christelyke oeffeningen tot een inleiding aan de betragting van helsche vuiligheden met een onbegrypelyke baldadigheid deed strekken. De Hemel schynt zig voor een tyd in de zig verhaastende voortgang van onze kwade zeden stil te houden, en zyne vrugteloze kastydingen te sparen. Onze koophandel ondersteunt zig, en verschaft nog middelen aan onze groeijende pragt en zinneloze verkwistingen. Hoewel nu en dan gedreigt door gerugten van oorlog ziet men dezelven telkens door wel gelukkende verbonden verdwynen, en dewyl men merkt dat zedert een geruimen tyd de krygzugt in de gemoederen der Vorsten door de reden verkoeld schynt, en dat de eene degen d'andere in de scheede houd, durven wy ons op zo eene wankelbare grond, die door nakende omstandigheden, en zelfs door een ongeruste luim van een eenig Alleenheerscher kan [184] vernietigt worden, ons een eeuwigdurende vrede beloven. Dog in 't midden van zo eene zorgeloze slaapziekte ontwaakt de Goddelyke regtvaardigheid op 't onverwagts. Gelyk door de geringste middelen, en daar niets van te hopen was Gods voorzienigheid eertyds dit tot nog toe gelukkig land niet alleen gered, maar ook met een aanzienlyke en voor de grootste Vorsten gedugte magt verheerlykt heeft, gebruikt hy middelen van nog geringer natuur, om ons te dreigen niet alleen met een droevige vermindering van kragt en rykdom, maar zelfs met een ondergang, die tot nu toe aan 't menschelyk verstand, als onmydelyk en gewis voorkomt. Een Volk dat door een onverschrokken heldenmoet en door een vernuftigen en hardnekkigen arbeid, de inbreuk van vyandlyke heirlegers, en verwoede zeebaren getrotseert heeft, vind zig bestreeden van een vyand, die om dapperheid en verstand schynt te lachen. Veragte dieren, die nauwlyks een rang onder de schepzelen hebben, doen zig in onze zeestromen op, zonder dat men recht raden kan, werwaarts, en op wat wyze zy hier heen zyn gedreven. Dit zwak ongediert is nochtans met de ontsagchelykste wapenen voorzien, en in staat om het hardste hout, 't welk 't zelve tot voedzel strekt, en waar op 't Land gevestigt is, met eene ongelooflyke spoedigheid te doorboren, en te doorknagen, en 't zelve brozer als glas, en ligter als kurk te maken. 't Gevaar doet zig in 't begin eenigzins van verre op, en wy durven eene onbesuisde hoop opvatten, dat het ons niet nader zal

komen; Dog na gansche steden van een geburig gewest vermeestert, en aan de golven ten prooi gegeven te hebben, tast het met een telkens vermeerderend geweld onze naaste kusten aan, als een zegepralend [185] verwinnaar, die de grenzen verovert hebbende dieper en dieper in 't hart van een ryk inboord, en niet schynt te zullen rusten voor dat hy alles zal vernielt hebben. Ik ben wel bewust dat in vele gevallen het voorzigtig en nut is 't waar gezigt van een buitengemeen gevaar het oog des onderdaans te ontrekken, om het zelve door eene kleinmoedige verslagenheid, en neerslagtige bedeesdheid, de bekwaamheid van tegens 't zelve zig te wapenen en zyn uiterste kragten in te spannen, niet te benemen. Dog hier is geen vernissen aan, 't is hier geen staatsgeheim, dat aan de Regenten maar bekend, voor 't volk verholen kan blyven. 't Komt in zo een verbazend geval maar alleen aan op behoorlyke maatregelen, om den verderen voortgang van zo eene vreeslyke vyand te stuiten. 't Is dienstig zelfs dat alle inwoonders een regt denkbeeld van dit nakende verderf hebben, op dat de vernuftigste hun verstand scherpen, en 't zelve de uiterste pogingen af te vergen, en niets dat eenige schyn van een kragtdadig hulpmiddel vertoont onbezogt laten, terwyl de ryksten door de meest uitlokkende hoop van beloning, en d' Oppermagt door aanbieding van onsterffelyke eertytelen derzelver kunst en vinding verlevendigen, en aanmoedigen. Dog ten hoogste is het te vrezen, dat zo men zig geheel en al op menschelyke middelen vertrouwt, de Hemel met onze verwaande pogingen spotten en dezelve verydelen zal. Wil men dat Gods zegen dezelve bekroone, hy moet eerst door eene oprechte erkentenis van 's Lands zware zonden, en door een ernstig en algemeen voornemen van eene standvastige bekeering bestreden, en tot een onfeilbare bystand als gedwongen worden. Onze boetvaardigheid al was ze gelyk het daar na gebleken is, van een natuur om [186] als een dunne nevel, en als eene morgendauw te verdwynen, heeft, volgens eene heuchelyke ervarendheid, noit gemist zyne regtvaardigheid te verzagten, en de gruwelykste plagen van ons af te wenden. Wanneer zeeslagen, waarvan 't geloei onze kusten deed weergalmen en van welkers winst of verlies de redding of ondergang van 't lieve vaderland handtastelyk afhingen, als in een evengewigt hingen, hebben dikwils de vernedering van 't gansche volk, zyne innigste zugten, en ernstige gebeden in de opgepropte kerken, onzer krygsluiden armen gesterkt, en de vyandlyke overmagt eene verwyfde lafhartigheid aangejaagt. De Hand van onze genadige Opperheer is niet verkort; Zo ligt het hem is geweest dit onweer-

staanbaar en onbekend wangedrogt tot onze kastyding te verwekken, zo ligt is het hem 't zelve visschen tot vyanden te geven, of door eene strenge koude te doen verkleumen, en te ontzielen. Onze Godvrugtige Overheid beveelt ons dat wy ons voornamentlyk met het geestelyk krygstuig des gebeds wapenen; Dog om 't myne toe te brengen, op dat zulks met vrugt geschiede, heb ik voorgenomen in een volgend vertoog myne Lezers te doen zien de ware natuur van een Gebed, dat op den Schepper van 't Heel-al de zegen kan behalen.

Deze Hollandsche Spectator zal alle Maandagen en Vrydagen te bekomen zyn: Te Amsterdam, by *H. Uytwerf;* te Rotterdam, *J.D. Beman*, Delft *A. Beman en Boitet;* 's Gravenhage, *C. Boucquet* en *J. vander Kloot;* Dordrecht, *Van Braam;* Leyden, *Kerchem*, Haarlem, *Van Lee;* Utrecht, *Kroon;* Middelburg, *Meerkamp*; Vlissingen, *Payenaar,* Leeuwaarden, *Strik. &c.* [187]

N°. 113. Den 24. November 1732. De Hollandsche S p e c t a t o r.

Oportet mendacem esse memorem.[1]

HEden zal ik myne belofte aan den Lezer voldoen, en hem myne aanmerkingen over de tien laatste brieven van het boek *de Hollandsche waereld* mededelen, een aanvang makende met den elfden, dien ik zeggen moet den eersten te zyn, welke noch eenigzins door den beugel kan, en de minste onwaarheden behelst, doch echter zouden wy den zelven gemakkelyk missen kunnen, wyl 'er niets in gevonden word, dat elders niet ruimer en beter verhandeld is.

De zogenaamde Zweedsche Reiziger doet aan zynen vriend een provisioneel verslag van een binnenlandsch reisje door Holland en eenige andere Provinciën, doch Amsterdam, dat hy de *Hoofdstad* noemt, is de plaats waar van hy 't meeste spreekt, en gy zoud u bedrogen vinden, indien ge u inbeeldde, dat 'er in de volgende brieven iets gezegt zal worden van de andere landen en steden, 't geen de schraalheid van dezen eenigzins vergoeden kan.

De Amsterdamsche lucht is, volgens zyn schryven, *zelfs op de allerbeste plaatzen van de Stad, dik, zwavelig, dampig, stinkend, zwaar, en erger dan op eenige andere plaats van gansch Holland, 't geen de vreemdelingen wel haast ondervinden, zo dra zy daar maar komen*: Hoe verre dit waar of onwaar zy, zal ik niet onderzoeken, en alleen opmerken, dat 'er dan al een reden van gewigt moet wezen om iemand, die 'er geen byzondere affaires te verrichten heeft, aldaar zyn verblyf te doen nemen, en ik geloof niet, dat iemand die van onzen Reiziger ligt raden zal.

Dus schryft hy zelf op dat onderwerp: *In kleindere Steden, daar de luiden niet veel anders te doen hebben, dan te eeten, te drinken, wat dis-*

1 "Mendacem memorem esse oportere." Vert. Een leugenaar moet een goed geheugen hebben. Quintilianus, *Institutio Oratoria*, IV, 2, 91.

coursjes te voeren, een wandelingetje te doen, en ondertusschen Venus noch Bacchus niet te vergeten, laat men zich krachtig aan malkander gelegen leggen. De een [188] *kent den ander daar hairklein, daar is niemand in de Stad of men heeft 'er wat op te zeggen, en aan 't labbekakken en lasteren is geen end, inzonderheid onder 't vrouwvolk, die in kleine steden als eene zoort van professie daar van maken, om die reden zou ik niet gaarn in eene van die kleine plaatsjes willen wonen; en dit is ook de oorzaak, waarom ik ook het liefst en langst in deze groote volkryke Stad myn verblyf zal houden, alwaar ik myne vryheid genieten kan, of 't mogt wezen, dat ik my noch wat te Rotterdam of in den Haag ophield*.

Hier uit dunkt me klaar te blyken, dat de Schryver dezer brieven geen vreemdeling is, en zich zelf verraad, want schoon die zekerlyk zich in kleine steden, zonder dat hy 'er iets byzonders mee beoogt, niet lang op zal houden, zo is het echter uit geen vrees van bekent te worden, en op de tong te ryden, doch om dat 'er zo veel niet te zien valt als in de groote, of het moest iemand zyn die op zyn Gusman d'Alfaraches of diergelyken onder het woord van vryheid begrypt de gelegenheid om den een of den ander door een schelmstuk op te ligten, en onbekend te blyven, daar de groote steden het bekwaamst toe zyn, en waarom zy ook door dat zoort het meest bezocht worden.

Hy kan ook niet lyden, dat wy zo veel werk van onze plantagie maken, de Dichters die haren lof gezongen hebben noemt hy *breedopsnydende Poeëten*, doch waarom *Daniel Willink*, en anderen die haar roemen, dien naam verdienen, verklaar ik niet te weten: Dat zy het *Amsterdamsche Tempe* is, zal niemand ontkennen, doch dit sluit niet uit, dat *Haarlem, Alkmaar, Hoorn* en *de Haag* ook de hunne hebben, die met recht door de gedichten hunner inwoneren verheerlykt zyn; De groote *Constantyn Huigens*, die het Haagsch Voorhout verheffen willende zelf Amsterdam uittart in deze vaerzen,

Of en zoudt gy 't niet verdragen
Averechte mastenwoud,
Wonderweelde van ons dagen,
Veen vol steenen, sack vol goudt?

Kan zich echter niet onthouden tot lof van Amsterdam te zingen *in de vyfde zyner Stedestemmen:*

Roemt Roomen, pryst Parys, craeyt Cairos heerlykheit,
Die schriklyckst van my swygt, heeft aller best geseit.

Want of de thuinen in * de plantagie geen uitzicht genoeg hebben, voor den zogenoemden Zweed, en de lucht daar niet beter zy dan in de Stad, ja dat 'er de bomen zo welig niet groeijen als in andere Steden, of op het land, 't geen [189] de drie redenen zyn waarom hy den ophef niet velen kan, wy echter houden haar voor een' Lusthof, zo welgeschikt en vermakelyk als de gelegenheid van Amsterdam lyden mag, en men toone 'er ons een in eenige Stad van Holland, daar zo veel verscheide gezichten, bekoorlyke dreven, en aangename wandelingen te vinden zyn, en wy zullen een ontdekking aan hem verschuldigd wezen, die niemand tot nu toe heeft gedaan: Maar ik vraag weder, waarom zyn verblyf genomen in een stad, daar hem het vermakelykste zelf niet vergenoegen kan? mogelyk om dat men daar ligt banquerout kan speelen, zonder agterhaald te worden, 't geen in mindere steden, daar men malkander wat nader kent, en ten eersten weet, of 'er iemand word vermist, zo gemakkelyk niet is uit te voeren.

In den twaalfden moet het de Hollandsche zinlykheid ontgelden, deze gaat naar 't schryven van den verdichten vreemdeling, slechts over de huizen, en de meubilen, want *hy heeft wel gehoort dat 'er zelfs juffers zyn, die zeer zelden hare handen, voeten, mond en aanzigt zuiveren en wasschen, zy maken afgoden van hare huizen, en durven 't goed, dat ze overvloedig hebben, niet gebruiken;* Dat 'er hier en daar eenige zyn die te veel met de netheid op hebben, word niet ontkend, maar wel, dat onder vrouwen van fatsoen de reiniging van 't lichaam zo verwaarloosd word, als haar hier word nagegeven; onder 't gemeen mogen 'er sommige zyn, die zich zulk een verwyt waardig maken, en met zulke heeft hy naar allen schyn het meest omgegaan, hoe zou hy anders kunnen schryven, *dat honderden een paar vingers in de plaats van een neusdoek gebruiken?* zyn zulke voorbeelden onderwerpen om 'er het Charakter van een natie uit op te maken? myns bedunken ganschelyk niet. Maar wat zullen de Noordhollanders zeggen, als zy zien dat men in 't generaal van hunne wellevenheid in dezer voegen spreekt? *Die plompen zullen boeren * laten al was 't vlak in uw aanzicht, zonder 't hooft eens om te keren,* (dit doen de Juffers in Zuidholland noch) *en om de winden, die van achteren komen, wel te doen*

* oorspronkelyk ‘en’, zie Spectator 116 voor deze verbetering.
* oorspronkelyk ‘boenen’. Zie Spectator 116 voor deze verbetering.

klinken, zullen zy alle mogelyke pogingen, kunst en exercitie aanwenden: Wie kan zulke lasteringen dulden? ik niet, die vele Noordhollandsche Heeren en Dames ken die zo wellevend zyn als die van 't Zuider quartier, en onder de Burgery vry beschaafde lieden gevonden heb; maar het verscheelt veel by wat gezelschap iemand verkeeren mag, altoos ik heb 'er gene gezien, dien ik na kan geven, *dat zy hunne potten, ketels en platen byna noit vuil durven ma*[190]*ken en zich dus den meesten tyd zonder eenige warme spyze te gebruiken, en met boter, kaas en brood, melk, of met een stuk koud pekel- of rookvleesch behelpen*: zo 'er echter eenige zyn, die dit doen uit een verkeerde zinlykheid, ik zou het niet pryzen, evenwel doen ze beter, dan een zeker winkelier, die te Leiden heeft gewoond, en, zo my verhaald is (want immers mag ik ook wel iets van horen zeggen na vertellen) des Saturdags om de geschrobde plaat te sparen, en echter lekker te smullen, een kieken pasteitje by den kok gereed liet maken, wyl deze schandelyk is gefailleerd, daar de anderen niet ligt nood van zullen hebben, immers de schryver zegt zelf, *dat dit (sober leven) inderdaad veel moeyte en kosten spaart,* en ik voeg 'er by, dat het veel helpt om niet gedrongen te worden, een ander te kort te doen, en dat ik honderdmaal liever aan zo een zuinigen Noordhollander dan aan zulk een smulpaap, als de voorschreven Winkelier, myn geld vertrouwen zou.

Uit den dertienden zal ik niet veel aanhalen, op dat de Jufferschap, die myn werkje leest, niet behoeve te blozen, hy spreekt van de grillen der beluste vrouwtjes, die hier te land daar meerder mede behept zouden zyn dan elders, indien men op zyn getuigenis eenigen staat mogt maken, de vroed- en kraamvrouwen en bakers krygen ook haar beurt benevens de kraamheren, *onder welke laatsten hier zeer veel de manier is, zich met een mooye dienstmaagd, min of eenige maitres buitens huis te behelpen*, dit en 't geen hy schryft van de anticipatie der huwlyks vermaken tusschen vrysters en vryers laat ik daar, doch ben wel verzekerd dat beide op verre na zo gemeen niet zyn als hy ons tracht wys te maken, hy schynt een groot genoegen in die stof te hebben en schryft 'er vry langwylig over: 't geen hy ons van de begravenissen en doodmalen verhaalt, heeft niet veel om 't lyf, en is echter een van de beste passagien van het gansche boek.

In den volgende vinde ik niet veel, of andere natien hebben het met onze Landgenoten gemeen, ten zy het waar mogt wezen, 't geen hy van de jonge meisjes zegt, en ik ontken, namelyk, *dat zy hier de theorië der min beter verstaan dan huwbare vrysters en vrouwen in andere landen:* Hy

heeft het ook niet weinig op de tabakrokers geladen (daar hy evenwel in een zyner voorige brieven t:w: den zevenden schryft dat hy met de pyp in den mond door de Koffykamer wandelde) en schildert het roken af als iets *dat in Zweden, Italie, Spanje, Duitsland, en in een gedeelte van Vrankryk by de voornaamste luiden voor een vilain en stinkend werk word aangemerkt, dat aan een braven Man van eenigzints geregeld leven niet past,* dierhalven mag hy zelf rekenen waar voor hy by zyne landgenoten gehouden moet worden, naardien hy bekend heeft, dat hy wel eens rookt, maar wien kan 't al onthouden, nu schryft hy eens als een Zweed, [191] en straks is 't hem vergeeten, dat hy die personaadje heeft aangenomen, zo dat men wel zeggen mag, dat die iets verdicht een goed geheugen hebben moet, zo hy van tyd tot tyd zich niet wil tegenspreken.

In den vyftienden legt hy een zalfje op den wond, makende eenige uitzonderingen, en ons de eer gevende, dat 'er noch wel eenige sobere menschen onder zyn, en de *ordentelyke Hollanders* nederig en statig in hunne klederen.

Hy heeft wel gehoort *dat hier vele Atheisten, Vrygeesten en liederlyke menschen zyn, maar brave deugdzame luiden tonen echter veel achting voor den Godsdienst*. Is dat niet fraai tot lof van 't land geredeneert? ten minste had hy 'er moeten byvoegen, dat de brave en deugdzame Luiden gesteld tegen de Atheisten enz: verre de meesten zyn, of dit artykel is een der lasterlykste van 't gansche werk: Ik zal my niet verder inlaten om dezen brief te onderzoeken, want daar hy ons pryst is hy naast aan de waarheid, en het waar te wenschen, dat hy van de uitzonderingen zyne regels had gemaakt, want zo ergens het goede tegen 't kwade op kan wegen, zo is het in ons geliefde Vaderland, ja ik durf stellen, dat hier onder de Lieden van aanzien, en het gros der Burgers zo min ondeugden heerschen als in eenig land, zynde het Canaille hier en elders niet dan door straffe wetten in tucht te houden.

De zes-en zeventiende behelzen niets, dat tot het onderwerp dient, 't is een verhaal van een Schipper, dat in alle delen naar een Roman gelykt, die geen meer geloof verdient dan de reis van *Jaques Massé*.

In den agtiende word een concert beschreven, dat te Amsterdam gehouden en den Muzykkundigen Zweed zeer gechoqueerd zou hebben, en wyl 'er dus weder niets in is dat ons behoeft op te houden, zal ik daar van noch van de twee laatste brieven niet veel schryven, wyl die slechts particuliere rencontres van den verdichten Reiziger behelzen; De een in een

speelhuis daar hy onwetende was ingebragt, en de ander het bedroch van een Jood aan wien hy een wissel had verkocht; zullende alleen' er byvoegen dat de Heer L: (dien hy tot nu toe altyd gepreezen had) en benevens hem alle Hollanders noch een streek krygen, dieze niet verdienen.

Deze Heer maakte zwarigheid aan zynen Vriend, die zich schandelyk had laten opligten, en zyn wissel aan een ander verkocht, een goede som gelds te lenen, hem echter noch twee honderd gulden opschietende; maar zich verder niet veel aan hem latende gelegen zyn, is hy oorzaak dat de Hollanders dus worden afgemaald. *Deze verandering ontzet my niet weinig, en ik zie daar uit, hoe zeer de Hollanders op hunne beurzen gesteld zyn, en hoe weinig zy van 't geld kunnen scheiden, als 't 'er op aankomt om iemand dienst te doen, schoon zy anders wel allerlei dienst voor een an*[192]*der over hebben,* dus oordeelt hy weer van de geheele natie uit de behandeling van een eenig man.

Dus heb ik myne belofte gestand gedaan, en het boek *de Hollandsche Waereld* afgehandeld op eene wyze, die ik niet twyffel, of allen die het gelezen hebben, zullen moeten bekennen, dat ik noch vry veel hebbe overgelaten voor de Boekzaalschryvers, die ik vast stel, dat' er geen gunstig oordeel zullen over vellen kunnen; ik zal dan het overige van dit halve blad, door twee brieven, waar van de eerste betrekking heeft op den voorloper van dezen Spectator, en die my voor eenige dagen zyn toegezonden, zyn behoorlyke grootte doen erlangen.

HEER SPECTATOR.

HEt lezen van uw werkje had ons tot nu toe onderwezen en vervrolykt, maar thans hebt gy ook zorg voor onze beurs gedragen, want weete niet, dat in langen tyd met drie groot zo veel gewonnen heb, als met die geen, die voor het vertoog van den laatsten der gepasseerde maant heb uitgegeven; wyl by ons een stuiver die men spaart zo veel is, als een, die men overwint, en ik van gedachten was het boek te kopen, dat daarin is gekritiseert, hebt ge my belet agtien stuivers te verspillen, aan een grol, waar van de voorbarige kopers zich opentlyk beklagen; van zodanig een is het my korteling geleent, na dat ik uwe aanmerkingen over tien eerste brieven gelezen had, en ik heb bevonden, dat gy het niet zonder reden wraakt; Men mag zeggen wat men wil, boeken die van ons land handelen zyn rechte onderwerpen van uw geschrift, zo wel als 't gedrag der inwoonders, of men zou moeten stellen, dat de drukpers niets kan uitleveren, daar gy vryelyk uwe gedachten over uiten mag, 't geen de uiterste ongerymdheid

wezen zou, voor al daar ieder over uw werk oordeelt na zyn welgevallen.

Doch, om u niet op te houden, zo dient, dat niet alleen ben, die u bedanken moet, alzo ik 'er reeds verscheiden ken, die hun geld wel beter besteden zullen, en gelyk als ik van voornemen veranderd zyn, verlangende nevens my na het vervolg dat gy ons hebt toegezegt. Vergun my, dat ik u myne remarque over de verdiensten van den Schryver of Uitgever van dat onhebbelyk boek mededele.

't Zy hy een Zweed of Hollander zy, beide de natien zyn ten hoogste door hem verongelykt; want in 't eerste geval bedriegt hy zyne Landgenoten door opgeraapte logens en valsche berichten; en de Onze hebben alle recht om zich over hem te beklagen, alzo hy uit den ommegang die hy met slecht volk gehad heeft, van de rest spreekt, als of die niet beter, edelmoediger, noch wellevender was.

Is hy, 't geen ik liefst geloven zou, een geboren Hollander of een inwoner, hoe kan men hem vergeven, dat hy zich vermeet van [193] de fatsoentlyke Luiden van ons land te schryven, met wien het klaar blykt, dat hy nooit heeft omgegaan? hoe zullen de Zweden (ondersteld zynde, dat 'er eenigen het lezen zullen) hem ten goede kunnen houden, dat hy op den naam van een hunner landgenoten schryvende, ons zulke nadelige denkbeelden inboezemt van 't verstand, en de goede trouw van dien landaard, wyl hy daar op niets dan gemeene waarheden, of loutere logens debiteert, zonder iets wesentlyks te observeeren, waarom hebbe moeten lachen, toen ik las, dat hy zich airs gaf van zaken te schryven, die in geen boeken te vinden en dus in Zweden zo bekent niet zyn; dierhalven, myn Heer, verzoek ik u, ons op zyn tyd de rest van dit werk te willen ontleeden, op dat niemand zich aan den tytel blyve vergapen, en echter wete, dat, indien 'er hier veel prulschryvers zyn, de Autheur van *de Hollandsche Waereld* met recht voor het hooft van die bende mag gehouden worden. Moet hy den kost met schryven winnen, laat hy zyne handen houden van het gedrag onzer Landgenoten, daar hy, voor zo veel de fatsoenlyke lieden betreft, gansch onkundig in bevonden word, laat hy Romans en verdichtzels schryven, die depair mogen gaan met het *leven van Ignotus*, en diergelyke; Ik mag wel lyden, dat gy dezen brief in uw werkje last, als een getuigenis, dat de kritique van dat boek ook zyne goedkeurders heeft; Altoos ik, dien hy, na aftrek van 't geen my dat halve blad gekost heeft, drie malle schellingen heeft uitgewonnen, noeme my uit dien hoofde

Uwen verplichten Dienaar A:Z:

De tweede is van dezen inhoud. *G ... den 12 Novemb: 1732*.

MYN HEER.

IK heb nu, zo ik my verbeelde, genoegzame redenen om overtuigd te wezen, dat gy de Schryver van *den Hollandschen Spectator* zyt, en wyl we elkander niet onbekend zyn, maak ik geen zwarigheid u direct te schryven en te openbaren op wat wys ik u ontdekt hebbe, voor al om dat het een occasie is om iets op te helderen in uwe t'zamenspraak met den Redenryker in de Uitrechtsche schuit, die door my en vele anderen eerst voor verdicht wierd gehouden.

Zo als ik voorleden Vrydag bezig was met dezelve door te lezen, quam de Huisman met wien gy dat gesprek hebt gehad, my eenig geld brengen voor huur van land, 't geen hy als Bruiker, en ik als eigenaar bezit. Ik weet, dat hy een liefhebber van de Rhetorika is, en daerom zeide ik aanstonds tegen hem, *zie daer Leendert, dat blaedje handelt van de kunst. Mag ik het lezen Heerschop?* vroeg hy my, en ik gaf 't hem over; Hy grimlachte telkens, en was omtrent aen de derde bladzyde, als hy uitriep, *Wel ik had nooit gedacht, dat die Heer een Schryver was, en ons gesprek in 't licht zou* [194] *geven*. Ik stond zeer verwonderd, en kon niet nalaten hem te vergen, dat hy my dien Heer beschryven zou, 't geen hy zo uitvoerig deed, dat ik uit het portrait 't geen hy van dien Heer maakte, u ten eersten moest erkennen, en geen vrees hebbe mis te tasten; Hy las het vertoog uit, en ik, om hem op de proef te zetten, beweerde, dat zyn memorie hem een part gespeeld had, niet tegenstaande hy daer zo van had geroemd; *Want*, zeide ik, *de Oude Haerlemsche kamer, die tot haer spreuk heeft,* Trouw moet blyken, *is niet het* Speelkorentje *maer de* Pellicanisten *genaemd, 't geen ik, die dikwils in het koffyhuis over de groote kerk aldaer geweest ben, zeer wel weet, alzo die spreuk met de Pellicaen en zyne jongen daer voor de Schoorsteen staet, en zo ik my niet bedrieg is aen dat huis hunne kamer. Dat mag waer zyn,* antwoorde hy, *echter zal ik u tonen, zo gy de boeken hebt, die ik u noemen zal, dat het Speelkorentje die spreuk voert, en de Oude Kamer word genaemt. Wat boeken meent gy? zo ik ze heb, ik zal ze u langen,* was myn bescheid. Hier op eischte hy, *Der Haerlemsche witte Angieren eerenkrans gesproten uit de Vlaemsche natie, in die Stad gedrukt Anno 1630. en Vlissings redenslusthof van 't jaer 1641. benevens het Consthonend juweel van Haerlem* 1607. *te Zwol gedrukt*. Schoon

ik die boeken nooit by naar had ingezien, echter wist ik wel, datze waren onder die geen, die ik van mynen Neef, een groot liefhebber van dat zoort, by legaet geërft had, en haelde ze ten eersten voor den dag; Hy toonde my in het eerste onder de Refereinen. *Haerlem het Speelkoren Trouw moet blyken*. In het tweede, *Haerlem de Oude Kamer het Speelkoren, en weder dezelve spreuk;* het laetste voert tot opschrift *Het Consthonende juweel enz; ten verzoeke van Trouw moet blyken in 't licht gebracht &c: naer de volgende voorgegevene Caerte van 't Speelcorenke. Ik heb nu mis?* was het eerste woord dat hy sprak. Ik kon hem hierop niet antwoorden, maar het laetste boek eens open slaende, vond ik, zo me docht, de sleutel in de tweede reden der Stad Haerlem tot de Pellicanisten, daer zy zich in dezer voegen uit:

Loflyck Speelcornken, getrouwe Pellicanisten.

En ons besluit was, dat het kind twee naemen had. Ik zeide, dat ik het u schryven zou, en Leendert verzocht me, dat ik u van zynent wegen groeten wilde; en ik hoop myn Heer, dat deze ontmoeting gelegenheid geven zal om onze oude kennis te vernieuwen. en heb 'er niets tegen, dat deze worde gemeen gemaakt, mits myn naem gesecreteert blyve, zynde met alle achtinge,

MYN HEER,
Uw oude Vriend en Dienaar.

Dezen brief heb ik beantwoord, en myne vriendschap met den Heer .... vernieuwd, nu verzoek ik, dat zo 'er iemand is, die ons nader weet uit te leggen, hoe het met die zaak gelegen zy, dat hy 't ons kenbaer make. [195]

N°. 114. Den 28. November 1732. De Hollandsche S p e c t a t o r.

Communes utilitates in medium afferre debemus mutatione officiorum, dando, accipiendo.[1]
CICERO.

HEER SPECTATOR.

NIets heeft my in alle uwe vertoogen beter aangestaan, nog is my zo wel in myn' kraam te pas gekomen, als 't geen gy onlangs met zo veel minzaamheid hebt gelieven te schryven aangaande de Broodpoeëten, voor welke gy geen minder achting schynt te hebben, als voor andere brave winkeliers en hupsche ambagtslieden. 't Geen my nochtans het meest behaagt heeft, is uwe nedrige vriendelykheid voor de straatliedjes-digters, die van zommige trotze Poeëten als jongens gehandelt worden, en voor de welke zy, hoewel met de diepste buiging en onderdanigste strykade gegroet, den hoed, uit vreeze van zig te onteeren, om geen geld zouden afligten. Wat my aangaat, Mynheer, die my durf beroemen een universeel *Poeët* te zyn, en in allerlei slag van voorbrengzelen van den Poeëtischen geest even eens te slagen, ik kan u verzekeren, dat ik alle myne Broeders op de zelfde kam scheer, overtuigt dat 'er om een nieuwmodisch Heldendigt, 'k laat staan dan een Bruiloftsdigt, geen grooter begaaftheid, geleerd[196]heid, en vernuft geeischt word, als om de hoogzweevende dood van een manhaftig struikrover, of huisbreeker behoorlyk te vieren, en dat ik den minsten van ons gild dikwils op straat met de onderdanigste eerbewyzingen voorkoom, eer hy eens denkt de hand aan den hoed te slaan, of zulks uit eene ware

1 "Communes utilitates in medium afferre debemus mutatione officiorum, dando, accipiendo." Vert. De gemeenschappelijke voordelen moeten wij aanwenden voor het algemeen welzijn door het over en weer bewijzen van diensten, door geven en ontvangen. Cicero, *De Officiis*, I, 7, 22.

nedrigheid spruyt zoud ik u niet recht kunnen zeggen, vermids ik door de kunst tot nog toe maar eventjes aan kost en kleederen heb kunnen raken, en 't my onmooglyk is te raden, of een der voornaamste gunstelingen van den Lierdragende Phebus, gelyk ik buiten twyffel ben, zig niet door de hovaardy als door eene onwederstaanbare vloed zal laten wegslepen, zo dra ik myn fortuin zal gemaakt hebben. Zulks kan my onmooglyk missen, Myn Heer, indien het u maar gelieft aan myne onbekende, dog dierbare verdienste, door uwe voorspraak en aanbeveling de behulpzame hand te bieden, dezelve uit de naare en duistere nevel der armoede te redden, en in een helder en aangenaam ligt te plaatzen. Als een eerlyk en regtvaardig man in welke hoedanigheid gy tragt by ons te boek te staan, zyt gy zulks buiten tegenspreken verpligt, en gy zult het zelfs moeten bekennen, wanneer ik myn heilzame voornemens en uitmuntende begaaftheid u zal ontdekt hebben. Weet dan, Heer Spectator, dat ik van zins ben een kosters ampt, 't welk ik op een dorp dartig jaren met eeren bediend heb, te verlaten, en tot Amsterdam, niet een digtkraam, of zelfs digtwinkel, maar een aanzienlyk Rymmagazyn op te rechten, daar ieder voor een redelyke prys allerlei slag van gedigten van wat trant of stoffe hy ze zal begeeren, zal kunnen bekomen. 't Geen geen klein gemak voor myne toekomende kalanten zal zyn, is dat het onnodig zal wezen het werk eenige dagen van te voren te bestellen, dewyl ik reeds [197] een ongelooflyk verschiet van stukken van allerhande trant, en maat in voorraad gemaakt heb, daar ieder zyn gading uit kan kiezen, en waar niets aan ontbreekt als de tytel, en de vereischte namen, zo dat ze in minder als een kwartier uurs aan den drukker zullen konnen overgelevert worden. Gy ziet daar door, Heer Spectator, dat de verstandigste luiden, wanneer ze over zaken by hen niet genoegzaam onderzogt redeneeren, zo wel als een ander mis kunnen tasten, gelyk het u gebeurt is, wanneer gy geoppert hebt dat de Liedjes-digters alleen op de koop kunnen werken; daar ik nochtans by ondervinding weet dat het een digter al zo makkelyk is voor de gaande en komende man, allerlei poeëtische waar te vergaderen, als het is voor een schoenmaker, die op de kermissen ryst, zyn kraam te stoffeeren; en dat hy in navolging van een geestryk opschrift eertyds geplaatst voor dusdanige winkel, met recht op zyn luifel zou kunnen zetten:

Hier verkoopt men vaarzen, hoog en laag, scherp en plat
Passen ze David niet, zo passen ze Goliath.

Wat moeite steekt 'er tog in, om niet alleen op allerlei ouderdom der beide

sexen, maar ook op alle de verscheide staten der burgerlyke t'zamenleving, verjaar-, bruilofts-, en lykgedigten toe te paszen, en derzelver prys volgens hunne stof en trant behoorlyk te schikken. Dit durf ik my beroemen zo net gepast te hebben, dat ik verzekert ben den vieste en keurigste koper ten vollen vergenoegt uit myn huis te laten vertrekken. Ik bezit reeds by voorbeeld een sorteering van zo eeven genaamde rymwerken, bestaande in ruim zes hondert stukjes, opgevult met Bybelstoffe en opgemaakt volgens de eenvoudige styl van den goeden Kats, dewelke myne eerste rymwyze op ons dorp is geweest, en in dewelke ik weet dat burgers en huislui wel het [198] grootste behagen scheppen; en dewyl ik weet dat men om kalanten te krygen ieder schoenen naar zyn voeten moet geven, en op den een wat meer als op den ander winnen, ben ik van meening dezelven voor een prysje te geven, te weten voor een drieguldentje 't stuk; dat immers dolle koop is. Dog om myne hoogzwevende Vaarzen zig toe te eigenen zal men vry wat beter in de busch moeten blazen, hoewel ze, tusschen u en my gezegt, my op verre na zo duur niet komen te staan. Dog de kunst moet betaald worden, te meer om dat die hoogdravende trant meest van luiden gezogt word, die 't op een goude Ducaton niet aankomt, en men zal dat zoort ook voor geen duit minder uit myne handen krygen. Gy zult my daar gelyk in geven wanneer gy zult weten, dat aangaande die rymwyze de verhevenste hedendaagsche Poeëten by my gerekend maar langs de grond kruipen, en my, zo wel als ik zelf, wanneer ik eens aan 't klimmen ben, wel haast uit het gezigt verliezen. Ik heb ook, al zeg ik het zelf, hier omtrent, wondere gaven weten te verkrygen. Voor eerst heb ik de herscheppingen van Ovidius door der Dichteren Vader Vondel vertaalt, door het dikwils herhaald lezen my als eigen gemaakt, waar door ik alle de verscheide namen der Heidensche hemel, hel, aard en zeegoden en godinnen, zo wel als alle hunne avontuurtjes, op myn duimpje weet, zonder ooit gevaar te lopen van den een' voor den ander te nemen. Deze heerlyke kennis opent voor my een onbepaald veld van vinding, en Poeëtische versiering; Moet ik by voorbeeld een verlieft krygsman aan een vrouw helpen, dan neem ik aanstonds Mars te baat, die met medelyden bewoogen wegens de minnesmart van zyn lieveling, de Koningin van Paphos 't vuur zo na aan de scheenen legt, dat die goedaardige [199] sloof, die nooit weigeragtig viel, 't verzoek van haar Minnaar niet kan afslaan, en daar meê is het werk geklonken. Is het een zeeman, dan haal ik den *Drytant-voerder* uit de diepste kolken van zyn gebied, en dewyl hy op de

Halische Goddes, uit de zee voortgesprooten, een ontwyffelbaar recht en een zoort van vaderlyk gezag zig kan aanmatigen, vind hy ze al te beschaaft en te wel opgevoed om hare hulp een' zyner braafste zonen te onthouden. Moet ik het Trouwverbond van een Koopman op myne snaren stellen, dan haal ik Mercurius voor den dag, die door bedreigingen van Vrouw Venus menigvuldige sluikerytjes, door zyne wel bekende behendigheid aan den dag te brengen, haar zo wel naar zyn hand weet te zetten, dat haar zoon aanstonds op weg roemd, om de geliefde schoonheid, die hy zelden mist voor zyn moeder zelve te nemen, zo met zyne pylen te doorgrieven, dat ze de eerste gelegendheid voor de beste neemt om zig het jawoord *onverhoeds van willens*, te laten ontslippen.

Wat nu betreft de styl in dewelke alle die wonderen die men 'er maar eventjes door heen moet zien opgesloten dienen te worden, daar heb ik een aardig loopje op gevonden, dat niemand ligt raden zou. Uit de schriften van den Agrippynsche Zwaan, uit die van Hooft, gelyk mede uit die van hunne voornaamste navolgeren, hebbe ik verzamelt alle de spreekwyzen, die ik niet verstond, en die, by gevolg, myns oordeels, eene buitengewoone rykdom, en kragt van zin moeten behelzen, dewyl ze alles wat de Lezer maar wil, even eens betekenen kunnen; Deze weet ik op malkander te hopen of, om beter te zeggen, door heen te smyten, op zo eene verbazende manier, dat wanneer men heele stukken van myne werken voor d'eerste maal leest, men zweren zou dat men 'er iets in verstond, en dat [200] men op ieder herlezing eene verdikte duisterheid in dezelve bespeurt; 't geen ware kenners verrukken en vervoeren moet. Ik heb onder anderen een onbedenkelyke liefde voor het woord *rinkinken*, 't welk hoewel ik het vermoede afkomstig te zyn van 't uitslaan van glazen, op de grootste voorwerpen toepas, en in alle myne hoogdravenste vaarzen als of het door een geregtsbode gedagvaart was, te voorschyn komt. Indien ik by exempel wilde spreken van de Pest, waar door Constantinopel tegenswoordig besmet is, zou ik my aldus uitdrukken:

De wreede Pest RINKINKT aan 't Hof van Constantyn.

Wat verders aangaat drollige vaarsjes, die juist wel niet in Lykdigten te pas komen, dog al een zoete val dikwils in Verjaar- en Bruiloftsangen, gelyk mede in Minnebriefjes, hebben, ik beken, dat ik daar juist niet zeer op gevat ben; maar ik durf zeggen, dat myn oudste zoon daar in zyn meester niet en kend. Niet alleen weet hy van buiten alle de uitgekipte plaatzen, die in den koddigen Fockenbrog, en wel voornamentlyk in den

holbolligen Rusting 't meest den Lezers de lever doen schudden, maar hy is daar by een ligt kwantje van een levendige geest, en dagelyks verkeert hy in zekere huizen, daar hy zonder ophouden een nieuwe voorraad van loopjes en spreekwoorden op doet, die ten tyde van onzer eerste vinders der drolligheid, nog niet in zwang gingen, en die eene ongelooflyke bevalligheid aan zyn stukjes byzetten. In die Rymtrant is hy zo vaardig, dat hy zonder eens zyn lippen of nagels te byten, in een paar uurtjes een stukje van eenige hondert regulen, voor de vuist weg, voor den dag weet te brengen, en ik twyffel niet of de Kantoorknegts zullen hem overvloedig werk verschaffen, [201] en zyn goedje rykelyk willen betalen.

Gy zult mogelyk bekommert zyn, dat door eene gedurige aftrek, myn Magazin, hoewel ook voorzien, wel haast zal uitverkogt wezen. Dog zulks moet u mynen 't halve niet ontrusten. Ik heb een Meesterknegt dat myn broeder is, en door my zelf in de kunst onderwezen en geoeffent, en vier andere knegts, die alle myne zonen zyn, en met 'er tyd zig in staat zullen vinden van my tot waardige opvolgers te verstrekken. De jongste maakt reeds straatliedjes als of hy met de wetenschap geboren was, en gy ziet nu wel, dat zo wy maar t'zamen met iever door werken, het ons ligt zal zyn te beletten, dat by gebrek van waar de nering niet vervalle. Dog dewyl 'er luiden zyn die zig schamen zouden met gekogte vaarzen, als met eigen maakzel voor den dag te komen, zal ik een huis zoeken, dat wat afgelegen is, en daar men door een agterdeur in kan komen; en gy kunt wel denken, dat ik myn kalandizy te lief zal hebben, om zelf diergelyke geheimen te ontdekken. Om de Liefhebbers nog al wat verder te voldoen, heb ik beslooten, zo dra ik wat by kas zal zyn, een eige drukkery op te regten, en daar toe, om 't hooftschrift van myne werken keurlyk en aanzienlyk te maken, letters van een considerable grootte en swier te laten snyden, om dezelve niet alleen in 't zwart maar ook in 't rood, zilver en goud te doen drukken. 't Welk niet missen zal 't gemeen wonderlyk uit te lokken. Ik verzoek u nogmaals dit myn voornemen aan te willen pryzen, en beloof u, zo gy zulks op 't kragtigste wilt werkstellig maken, u wanneer gy verjaart, trouwt, of sterft, een Vaars uit de beste doos te vereeren.

Ik blyve. [202]

P.S. Ik moet u nog zeggen, dog in vertrouwen, en met verzoek van 't maar aan eenige bescheide Liefhebbers bekend te maken, dat ik een fraye party Hekeldigten by malkander heb, meest geschoit op de leeste der wyt

vermaarde Keurdigten. Ieder zal onder dezelven vinden 't geen hy van noden heeft, dewyl ze allen, met alle de ondeugden, en gebreeken, die een mensch verfoeyelyk en bespottelyk kunnen maken opgepropt zyn; Met zo veel kunst en oordeel egter, dat ze in elk byzonder stuk op eene byzondere wys geschikt zyn, en met een bestudeerde verscheidendheid altyd op d' eene sterker als op d'andere aangedrongen word. Indien ik u eenigen derzelver meêdeelde, ik ben verzekerd dat gy over de keurigheid en kragt der gekoppelde scheldnamen, die van myn eige maakzel zyn, en nergens als in myne werken te vinden, versteld zoud staan.

Deze Hollandsche Spectator zal alle Maandagen en Vrydagen te bekomen zyn: Te Amsterdam, by *H. Uytwerf;* te Rotterdam, *J.D. Beman*, Delft, *A. Beman en Boitet;* 's Gravenhage, *C. Boucquet* en *J. vander Kloot;* Dordrecht, *Van Braam;* Leyden, *Kerchem*, Haarlem, *Van Lee;* Utrecht, *Kroon;* Middelburg, *Meerkamp;* Vlissingen, *Payenaar,* Leeuwaarden, *Strik. &c.* [203]

N°. 115. Den 1. December 1732. De Hollandsche S p e c t a t o r.

Barbarus his ego sum, quia non intelligor ulli.[1]
OVID.

MYN HEER SPECTATOR.

GIsteren kreeg het bezoek van mynen jongen Neef *Themistius*[*], die, over een week of vyf in de Rechten gepromoveerd zynde, thans in zyne geboortestad woont, en daar gelegenheid bekomen heeft om in een gezelschap van de fatsoenlykste Juffers en Heeren te verschynen. 't Is op myn aanraden, ruim zo veel als uit eigen keur, dat hy deze Societeit van tyd tot tyd bywoont. Hy heeft zyn werk gemaakt van de studien naarstig te behartigen, waar door hy eenigzins van een somber humeur geworden is, en vry veel verscheelt van die luchthartige jongelingen, die gaan of ze dansten, en spreeken of ze zongen, en de alleronbekendste Dame zo *cavallierement* de hand bieden om haar in of uit te leiden, als of ze al hun leven met de grootste familiariteit zamen hadden omgegaan. Toen ik hem dit eerst voorstelde, had hy 'er zeer veel tegen in te brengen. Hoe is het mogelyk Oom, was zyn zeggen, dat gy my vergen kunt de tyd, die ik aan nutte bezigheden, of in de conversatie met geleerde mannen genoeglyk [204] besteden kan, te verkwisten aan een uitspanning, die ge my, toen ik naar de Akademie ging, sterk hebt afgeraden? Ik gaf hem hier op tot antwoord, dat ik toen myn byzondere reden had, om hem bynaar geheel aan de boekoeffe-

1 "Barbarus his ego sum, quid non intelligor ulli." Vert. Ik ben hier een barbaar, omdat ik door niemand begrepen word. Ovidius, *Tristia*, V, 10, 37.

* Oorspronkelyk steeds 'Thencistius'. Zie voor deze verbetering Spectator 116.

ning en het waarnemen der lessen en Collegien te houden: gelyk ik tegenwoordig geen minder reden heb, om hem de waereld te leeren kennen. En op dat ik myn gedrag betere by hem wettigen mogt, bediende ik my van een voorbeeld, en vroeg hem, of hy zich niet kon errinneren dat wy, toen hy pas aan de studie gekomen was, zamen op een *auctie* van boeken geweest waren, om hem te verzien van die genen, die hy meest nodig had, en minst missen kon, daar wy eenige andere jonge studenten vonden, die al vry wat gelds besteedden aan Romans, Comedien, en allerhande verzamelingen van sprookjes en snakeryen, dezelven tegen malkander zodanig opjagende, dat men ze beter koop in de winkels krygen kon. 't Geen ik hem op deed merken als een zeer verkeerd gedrag; nademaal het toen hunne tyd was om de gronden te leggen van naderhand in ryper jaren de besten zulker boeken met oordeel en nut te kunnen lezen, daar zy hen tegenwoordig slechts af konden trekken van hun oogmerk loffelyk te bereiken. Deze zelfde reden was het, waarom ik hem toen vermaande zich in geen gezelschappen van Juffers te begeven; dewyl ik wist hoe *attachant*[1] die voor de jeugd zyn: vooral zo 'er in dezelven veele behaaglyke voorwerpen gevonden worden, waar onder hy mogelyk in 't kort de eene of de andere zou aantreffen, die hem bekoorde, en zekerlyk zo doende hem onbekwaam zou maken, om zich met ernst op de nodige wetenschappen toe te leggen. Deze tyd, zeide ik, was nu uit, en gelyk ik hem myne volkomen toestemming gaf, om niet alleen boeken van ge[205]leerdheid, maar ook die enkel tot uitspanning van den geest geschreeven zyn, naar zyn eigen welgevallen te doorbladeren, zo raadde ik hem ook aan, zich niet te onthouden van die aangename byeenkomsten der beide sexen. Hy scheen eenig besef te krygen dat myn vermaning niet te verwerpen was. Het eenige dat hy daar tegen had bestond hier in: Hoe zal ik, die nooit vrouwen gezien heb, dan die van myne maagschap zyn, my houden kunnen zonder te worden uitgelagchen? weet ik de regels van wellevenheid? waar aan zal ik onderscheiden of ik een Juffer met de handschoen in of aan de hand, of met de slip van myn rok uit moet leiden? want ik ben onkundig, zelf hier in, of dit graden van beleefdheid zyn, dan of het onverschillig is. Als 'er anders geen zwarigheid is, als deze, was myn *replique*, zo zult gy die gemakkelyk te boven komen, en hier op rade ik u voor eerst, de handschoen aan te trekken, wanneer gy iemand de hand moet bieden; want het komt my wel

1 aanlokkelijk.

zo eerbiedig voor, als die andere wyzen, die iets familiaarders schynen te betekenen, en dierhalven niet nodig zyn aan die genen, die weten dat 'er op het uiterste *ceremonieel* tusschen hen zo naauw niet gezien word. Zekerlyk zyn deze manieren ingevoerd door den een en den ander, die de handschoen niet schielyk genoeg aan kon krygen, of dezelve vergeeten had. De eerste heeft met een behoorlyk excus de vryheid genomen van, met den handschoen op de hand, zyn Juffer het gelei te presenteeren, terwyl de tweede de slip van zyn kleed te baat genomen heeft, om het gebrek van den handschoen te vervullen. Voor het overige, zyt gy oud genoeg om af te zien wat aangenaam in de jongmans gehouden word; en die geen die u zelf best daar in schynt te slagen, hebt gy slechts, zo goed als u mogelyk is, na te volgen. [206]

Hy is reeds, volgens het raport dat hy my gisteren bragt, driemaal in het salet geweest, waar in hy my verklaarde tot nu toe het grootst genoegen niet te scheppen; dewyl hem alles zo nieuw is, als of hy in een andere waereld was overgebragt. Hier op deed hy my het volgend verslag, hoe hy gevaren was.

My docht dat ik my niet beter adresseeren kon als by den Heer *Gallomimus*, met wien ik drie jaren in een ordinaris gegeten heb, die, toen hy studeerde, in alle gezelschappen kwam, en gepromoveerd zynde, een reisje gedaan, en te Parys overwinterd heeft. Ik opende hem nauwlyks myne gedachten, of hy had de beleeftheid van my toe te zeggen dat hy my op den eersten Saletdag, die aan het huis van Juffrouw *Agatha* moest wezen, by haar *introduceeren* zou, roemende zeer de goedaardige inborst van dat bevallig meisje. Zyne aanbieding nam ik aan, en ben door hem met de koets afgehaald, en dus zyn wy te zamen in het gezelschap verscheenen. Het was al wat laat toen wy daar kwamen; vermids de Heer *Gallomimus* onverwacht bezoek had gekregen, waar door hy zo lang was opgehouden. Na dat wy ons lieten aankondigen en belet vragen, wierden wy in een groote zaal gebragt. Myn leidsman ging my voor, en nadat hy zyn compliment aan de Juffer van den huize gemaakt had, voegde hy 'er by, dat hy hoopte dat de Heer *Themistius* haar en de verdere Dames niet onaangenaam zou zyn; waar op zy een diepe neiging maakte, zonder een woord te spreeken. Toen naderde ik haar, doch wil gaarn bekennen dat myn tong aan myn gehemelte bynaar scheen vast te kleven; en ik had wel een minut of vier werk, eer ik haar, al buigende en voetstrykende, verklaren kon, dat ik wenschte dat ik als [207] een *agreabel* lid van dit gezelschap *geaccepteerd*

mogt worden. Zy maakte een nieuwe reverentie, en ging zitten, terwyl ik, na de gansche societeit gegroet te hebben, bleef staan ter plaatze daar ze my gelaten had. Zommigen der Heeren waren bezig met eenige der Juffers iets in het oor te fluisteren; anderen spraken met malkanderen: en dezen hadden, zo wel als de eersten, geduurig het oog op my geslagen, even als of zy my van het hoofd tot de voeten examineeren wilden, met geen minder nieuwsgierigheid, als men den zogenaamden Reus, die op onze laatste kermis te zien geweest is, gedaan heeft; schoon ik weet dat den meesten myn perzoon en familie niet onbekend kan zyn. Men was reeds bezig met de thee, en die wierd my ook gepresenteerd. Ik nam een kopje, en voor ik het aan de mond bragt, zeide ik *dat ik de eer had van de gezondheid der Heeren en Dames te drinken*; waar voor ze my met een schamperen grimlach bedankten. Eer de partyen om te speelen gemaakt wierden, vroeg my de beleefde *Agatha* of ik ook een handje leenen wilde; een term, die ik voor dezen nooit had gehoord, en niet wist wat beduide; waarom ik, om my nergens in te wikkelen, zeide, dat ik haar voor die offerte bedankte. Naderhand zag ik dat men dit opgenomen had voor een weigering van mede een partytje *Quadrille* te speelen; zodat ik dien ganschen avond alleen zonder tydverdryf en handgebaar bleef, 't geen my niet weinig verveelde; des ik blyde was dat het op een scheiden ging, wanneer ik Juffrouw *Constantia*, die de laatste haar afscheid nam, de hand bood, en aan de koets bragt, zo als gy my geraden hebt, met den handschoen aan; wyl 'er niets was geweest, dat my beletten kon om tydig daarmeê klaar te zyn. [208]

In het uitgaan hoorde ik dat het gezelschap de naaste reis aan het huis van Juffrouw *Juliana* zoude wezen, en ben 'er alleen naar toe gegaan. Het compliment ging me wat vlugger af als de eerste reis, schoon ik niet zou durven zweeren dat ik het zonder stamelen heb uitgebragt. Ook had ik minder bekyks, en ziende dat niemand met de thee eenige gezondheid dronk, heb ik my ook niet geexponeerd[1] om daarover de minste smadelyke grimlach af te wachten. Daar wierd onder anderen gediscoureerd over een geval, waar uit een proces ontstaan was, 't geen eenige dagen te voren was gedecideerd. Deze gelegenheid nam ik waar om ook eens te kunnen spreeken, tonende dat de sententie naar Rechten geslagen was; waartoe ik

1 daar ook niet aan gewaagd.

tot bewys twee of drie wetten uit het *Corpus Juris* bybragt: Een der Juffrouwen zeide, zo ras zy dit gehoord had: *Myn Heer schynt zeer geleerd, daar is hoop dat, zo wy lang de eer van zyn byzyn genieten, wy onder ons ook wel eenige savantes zullen krygen, waarvan hy de * Driessottyn zou mogen wezen*. Ik merkte ras dat ik myne ervarendheid in de Rechten hier ontydig had getoond, en was blyde dat het presenteeren der kaarten dit onderhoud spoedig afsneed, niet nalatende my te verklaren dat ik ook gaarn een partytje *Quadrille* speelen zou. Ik had het geluk dat ik niet geschikt wierd met die gene, die my die gevoelige steek had toegebragt. En of het was om my eenig plaisier te doen, dan by geval, de Heer, die met my en de Juffrouwen *Agatha* en *Izabella* speelen zou, was myn goede vriend *Gallomimus*. Ik lette zeer op myn spel, en hield my weinig op met eenige *badinage*, hoewel ik meer dan eens het *meleeren* der kaarten vergat, als niet gewoon zynde dan onder mans, en met eene kaart te speelen. Tot bewys dat ik geen leerling in het *Quadrille* was: toonde ik nu en dan de Juffers dat ze haar spel beter hadden kunnen dirigeeren, en oorzaak waren van onze *remises*. Dit was reeds drie of vier maal gebeurd, als *Agatha* de goedheid had van my te zeggen: *Wyl Myn Heer dat schynt te spyten, zal ik ze graag alleen betalen*. Waarop ik antwoordde, dat ik zulks noch om hoog noch om laag lyden zoude; wyl ze 't zekerlyk niet al willens gedaan zou hebben, en ik het wel betalen kon. Ik wierd al lagchende bedankt voor myne genereusheid, met byvoeging, *dat, schoon de waereld wel wist, dat ik goeds genoeg heb, ik echter wel deed, van het op zo een honnéte manier verder bekend te maken;* [209] *nademaal die roem, gevoegd by die van myne geleerdheid, my in de hedendaagsche waereld van groot nut kon zyn*. Ik was beschaamd van my zelven, en wachtte my met alle zorgvuldigheid van weder iets diergelyks voor den dag te brengen. Op deze wyze raakte de avond ten einde, en ik leide Juffrouw *Agatha* uit, die daar niet ver af woonde, en te voet zou gaan, 't geen my noodzaakte haar t'huis te brengen. Zo ras ik merkte dat 'er geen koets noch slede voor haar was, spande ik al myn zinnen in, om iets te bedenken, daar ik haar meê onderhouden mogt; doch wy waren aan haar huis, toen ik meende dat ik het gevonden had.

Sedert dien tyd heb ik het noch eens geprobeerd, en schoon ik allengs-

* *Personnaadje in de Geleerde Vrouwen van* Moliere.

kens my zo goed als my doenlyk is naar de *saletgewoontes* schik, zie ik echter genoegzaam dat 'er noch vry wat voor my te leeren valt, en dat ik al het vermaak niet genieten kan, 't geen 'er van andere jonge Heeren in gevonden word. Daar moeten van tyd tot tyd sommige zaken zyn voorgevallen, waar op zy doelen, en die ze in hare spreekwyzen te passe brengen, die voor my zo onverstaanbaar zyn, als of het Arabisch was.

Hier eindigde myn Neef, na dat hy my eenige dier vreemde spreekwyzen had medegedeeld, die ik om hem de haat van het gezelschap niet als een verklikker op den hals te halen, niet openbaren zal, maar enkel, myn Heer Spectator, aan uw oordeel laten, of de raad, die ik hem gegeven heb, uwe goedkeuring verdient, of niet; zullende voor een blyk van uwe toestemming nemen het in 't licht geven van dezen brief.

Gy hebt, zeide ik, wel aangemerkt, dat gy u in het salet als in een andere waereld bevond; dierhalven moet gy u verbeelden in een land te wezen, waarvan gy noch de spraak, noch de manieren kent. En dus kan het u niet vreemd voorkomen dat gy u in veele omstandigheden vry belachlyk gedraagt. 't Is gansch iets anders met mannen als met vrouwen om te gaan. By de meesten der eersten, voornamentlyk die, als gy, geleerden willen zyn, mag men vry handelen van zaken, die by de sexe voor *contrabande* gehouden worden. Alles wat niet tot vermaak en vervrolyking van het gezelschap dienen kan, schoon 't in zich zelven goed en leerzaam zy, komt daar niet in te pas. Een zedige vrymoedigheid, ondersteunt van aangename uiterlykheden [210] en gebaren; gevoegt by een ongedwongen gedienstigheid, die haar op een vriendelyke wyze van ons respect voor hare perzoonen overtuigt, zie ik aan als een stomme taal, die gy met 'er tyd *coulant* zult moeten leren spreeken. En ik ben niet verwonderd, dat gy die noch niet lang in dit vreemde land geweest zyt, telkens fouten begaat. Maar waarom zoud gy die zo wel niet kunnen ontdekken, en u daar voor wachten; als een ander; wyl dit land in het geheel uit menschen bestaat; die 'er voor de eerstemaal vreemd zyn ingekomen, en mogelyk in het begin niet minder dan gy gestameld hebben? en ik twyffel niet, of, wanneer 'er zich nieuwelingen opdoen, gy zult bevinden dat 'er weinig of geen zyn, die u zelf niet nu en dan stof tot lagchen geven zullen. Zo het mogelyk was, zou ik u verder raden eene van de bescheidenste Juffers somtyds eens in 't particulier te gaan zien, van welke gy ligt het een en 't ander horen zult wegens het gezelschap, waar uit gy den oirsprong hunner, voor u onverstaanbare, spreekmanieren ontdekken kunt, benevens de

charakters der meeste leden. Deze *distinctie*, die gy van hare perzoon maakt, zal genoegzaam vergolden wezen door de openhartigheid, die zy eindelyk aan u betonen zal. Verzoek haar zelf dat zy u, die gene Zusters of eenige maagschap onder die Dames hebt, vrylyk zegt de fouten die gy nu en dan begaat: en gebruik onderwyle zelf zo veel oplettenheid als gy kunt, om niemand reden te geven van zich over u te belgen. Gy zyt nu op de school, om te leren hoe gy, indien uw oog eens op een braave Juffer viel, haar op een eerlyke doch *galante* wys vermaak in uw byzyn kunt doen scheppen; wyl 'er velen zyn, die de onkunde dezer wetenschap belet heeft hun oogmerk te bereiken, schoon 'er noch op hun fatsoen, noch op hun eer iets te zeggen was, en zy zelf meerder goeds bezaten dan het meisje dat zy pretendeerden.

Hier mede, u gegeven hebbende den inhoud van het geen 'er tusschen my en mynen Neef over deze zaak gehandeld is, blyve ik met achting,

MYN HEER SPECTATOR,

U Ed. genegen Dienaar en Vriend

ARETAEUS PRAEPOPHILUS. [211]

N°. 116. Den 5. December 1732. De Hollandsche S p e c t a t o r.

Cantanti pariter, pariter data pensa trahenti
Fallitur ancillae, decipiturque labor.[1]
OVID.

HEt misbruik dat menig van den tyd maakt, heeft my dikwils doen denken om de wyze Lacedemoniers, die van hunnen Lycurgus onder andere wetten ook deze gekregen hadden, dat men zyn tyd wel te rade nemen, en rekenschap daarvan geven moest. Hoe wenschlyk zoude het zyn, dat zulk een regel mede aan ons, die met den naam van Christenen pronken, wierd voorgeschreven! 't Is niet zonder reden dat men verbaasd en verwonderd moet staan, wanneer men ziet dat een schat, zo dierbaar als de tyd, en die, eens verloren zynde, nooit weer te krygen is, zo verroekeloost, en gehouden word voor een last, wiens ondragelyk gewigt de sterkste schouderen indrukt. Als wy slechts met de minste aandacht den handel der menschen beschouwen, wy zullen bevinden dat zy de heilzame les van den grooten Apostel Paulus, *Ziet dan dat gy voorzigtelyk wandelt, niet als onwyzen, maar als wyzen: den tyd uitkoopende, dewyl de dagen boos zyn,* of nooit gelezen hebben, of zeer kwalyk betrachten: Velen beklagen zich dat hun de ledigheid verveelt, en datze zich gaarn tot de eene of de andere bezigheid zou[212]den overgeven; maar terwylze daar naar zoeken, rolt de tyd ongevoelig voort. Anderen schynt ieder uur zo lang als een dag: een dag zo lang als een week; een week als een maand, en een maand als een jaar. Zulken zyn inderdaad veel ongelukkiger dan zy, die in eens anders dienst zynde, gedurig wat te doen hebben; dewyl de eersten, by gebrek van handgebaar, zich zelven verveelen, en nooit rechtschape vreugd genieten,

1 “Cantantis pariter, pariter data pensa trahentis/ Fallitur ancillae, decipiturque labor.” Vert. Wanneer de slavin zingt onder het werk, vordert de arbeid ongemerkt. Ovidius, *Tristia*, IV, 1, 13.

zelfs niet door dat gene, dat zy zich verbeelden het meeste tot hun genoegen te kunnen toebrengen. Zo verscheiden nu de zoort dezer lanterfanten is, zo verscheiden is ook de wyze van hunne occupatie. De een tracht den langzamen en sukkelenden tyd te doen verdwynen in den rook van een toebakspyp: de ander met een gat in den dag te slapen: deze met straatslypen: gene met de kaart en dobbelsteen: zommigen met geeuwen en rekken: en de meesten met beuzelingen, of in het geheel niemendal uit te voeren.

Hylas, die door de goede zorg zyner ouderen in zyn jeugd allerlei kunsten en wetenschappen geleerd, de hoge schoolen betreden, en den tytel van Advocaat verkregen heeft, besteed zyn ryper jaren omtrent op de bovengemelde manier, en verspild dus, zonder de minste achterdocht, den tyd, dien hy moest aanleggen tot dienst van zich zelven en zynen naasten, met bezigheden, die voor hem van geen vrucht ter waereld kunnen zyn. Hy verwaarloost het oogmerk der genen, wien hy, nevens het leven, een deftige opvoeding verschuldigd is, en die noch kosten noch moeite ontzien hebben om hem tot een waardig lid van het gemenebest te maken. De boeken, die hem in zyn professie nodig zyn, maken plaats voor Romans en grollen, waarvan de tegenwoordige eeuw zodanig overvloeid, dat men daaruit klaar bemerken kan hoe zeer de smaak van [213] onze landsgenoten bedurven is. De studie in de Rechten valt hem verdrietig: daar by heeft hy gelds genoeg, en hoeft het getal der leêglopende Praktizyns niet te vermeerderen. Hy heeft op de Academie zyn hoofd genoeg gebroken, en is voldaan, nu hy voor zyn naam een MR. kan schryven. Waarom zou hy zich ook met onedele en lage bedryven ophouden, die wel wat anders te doen weet? Doch waar bestaat dit in? De klok slaat negen, eer *Hylas* ontwaakt. Na zich wat heen en weer gewenteld te hebben, besluit hy eindelyk ten bedde uit te springen. Hy steekt een pyp aan, drinkt een kop Chocolaat of Thee, doorloopt de couranten, leest de advertissementen van den een of den anderen kwakzalver, en dus word het tyd om naar het koffyhuis te gaan. Myn Heer laat zich aankleden, beveelt zyn knecht een boodschap, en gebied hem met een dat hy hem ten half twee voor het koffihuis op den Dam moet opwachten. Hier raisoneert hy over alles, wandeld de kamer op en neêr, mengt zich in ieders gesprek, en oordeelt dat hy al veel uitgevoert heeft, zo hy met gezonde en politike reden kan bewyzen dat de Spanjaards, de Mooren mogen doen wat zy willen, *Oran* wel inhouden zullen. 't Is juist maandag, daar komen veel buitenluiden, en het vertrek word hem te eng. Hy wil niet langer blyven; maar het is noch

een uur of anderhalf te vroeg; des belast hy, als zyn knecht naar hem komt vragen, dat men hem zeggen moet dat hy zyn Heer of by *Grootje*, of *au Caffé François*, of op de Billiard, of by dezen of genen Boekverkoper zal vinden. Hy bezoekt de eerste plaatzen terloops, vind 'er geen gezelschap naar zyn zin, en neemt derhalven zyn toevlucht tot de laatste. Hier blyft hy op het klapbankje zitten praten, en doet hem alles vertonen wat 'er nieuws is. Hy pryst en laakt zonder onder[214]scheid. Dit is te hoogdravend, en dit veel te *negligent* geschreven. *Het leven van Willem den Eersten*, schoon het de goedkeuring van alle verstandigen heeft weggedragen, is een prul, en krielt van fouten; maar in lang heeft hy niets gezien dat hem meer behaagt dan *De duizend en een quartier uur Tartarische vertellingen*. Eindelyk komt hem zyn knecht vinden, en hy vertrekt, na dat hy eenige paskwillen en blaauwboekjes gekocht heeft, die hem des morgens aan de Theetafel op een aangename wys kunnen *desennuieren*.[1] 't Is ruim drie uuren, eer hy met eeten gedaan heeft. Nu een middagslaapje genomen, en dan naar den Schouwburg. Maar men speelt *Faëton*, en dat stuk heeft hy reeds zeven maal achter malkander gezien. Wat zwarigheid! de achtste reize zal hem zo nieuw wezen als de eerste; want hy gaat 'er slechts tot tydverdryf, en zit met den rug naar het Toneel, zo lang 'er niet gedanst of gezongen word. Ook is hem *de Val* alleen het geld waardig. Hier van daan begeeft hy zich weer naar huis; (want zyn knecht boodschapt hem dat Juffrouw *** dezen avond noodzakelyk belet gekregen heeft, en hem niet kan opwachten) soupeert met haast, en laat zich te bed brengen, volkomen vernoegd over zich zelven, en wel te vreden dat hy dien dag zonder verdriet en niet vruchteloos heeft ten einde gebragt. Dit zyn de wigtige affaires, die *Hylas* beletten iets anders te doen, en dus loopt zyn gansche leven af. Maar ik laat myn Lezer oordeelen of die jonker *voorzigtelyk wandelt, en zich als een wyzen of als een onwyzen gedraagt*.

Een ander voorbeeld zal ons doen zien dat de opvoeding (waarvan men echter de doling van onzen tydverspiller niet wyten kan) somwylen geen geringe oorzaak is van zulke kwade gewoontens. En hier mede zal ik voor tegenswoordig van deze stoffe af[215]stappen, na alvorens myn braven medeborgers, wier huwelyk van God met gewenschte vruchten is ge-

1 de verveling verdrijven.

zegend, gewaarschouwd te hebben, dat zy vooral zorg moeten dragen om die tedere gemoederen vroeg tot noodzakelyke bezigheden te bereiden, en dat zy de uuren, die van hun beroep overschieten, zelf met omzigtigheid dienen te gebruiken, en den tyd uit te kopen, op dat zy dus een levend exempel mogen strekken aan hunne kinderen, en de gansche waereld overtuigen, dat het hun schuld niet is, indien men hunne zoons nageeft dat zy zich beter verstaan op lichtmissen en lanterfanten, dan op den koophandel of de praktyk; noch dat het by hen toekomt, wanneer men hunne dochters verwyt dat zy meer ervaren zyn aan de *Quadrille* tafel, dan in de keuken.

Celinde word in een Fransche School besteld, niet alleen om goede manieren te leeren, en een taal magtig te worden, die tegenwoordig zo zeer in de mode is, dat het voor een schande word gehouden, zo een juffer van treffelyke afkomst dezelve niet ruim zo wel versta als haar moederspraak, maar ook om een naarstige huishoudster van haar te maken, en haar in staat te stellen om thans of morgen den last der *menage*[1] op zich te nemen. Hoe werd dit voornemen beantwoord? *Celinde* verzoekt haar vader dat zy met danssen, zingen, en op de klawier mag leren spelen. Hy heeft haar te lief om haar dit niet toe te staan, en ordonneert zelf aan de *Mademoiselle* dat ze zyn dochter, behalven dit, geen uitspanningen weigeren moet. Een jaar of vier verloopt 'er, eer zy bekwaam is. Zy heeft een speeltafeltje, een *Ecran*,[2] en een *point de marseille*-rok[3] genaaid, doch voor het grootste gedeelte met eens anders handen. Papa verlangt ondertusschen dat zyn eenig kind weer t'huis komt. Hy staat haar echter noch zes [216] maanden verblyfs toe; om dat het jammer zou zyn dat ze Monsieur B *** verliet, eer ze de *menuët* met eenige bevalligheid kon danssen. Nu telt hy de dagen, en ontfangt haar eindelyk met open armen. Hy staat verbaasd over haar schielyke verandering. Zy heeft een heel ander air. Zy speelt aardig met haar wayer, zy weet zich zeer *galant* te *coiffeeren*. Zy pronuncieert het Fransch als of ze een geborene *Françoise* was: In 't kort, hy krygt voor een lomp stuk vleesch, een zwierige en wellevende Dame onder 't dak. Maar wat oordeelt Mama hiervan? Deze goede vrouw, die van jongs op geleerd heeft dat 'er wat meer vereischt word dan alles wat in haar dochter met zulk een verwondering word geprezen, wil aanstonds

1 het huishouden.
2 doek, scherm.
3 rok met kant à Marseille.

beproeven of zy haar geld ook te vergeefsch heeft uitgeschooten. De wasch is gekomen. *Celinde* moet meê naar de zolder. Zy moet helpen styven en stryken. Hoe gaat haar dit af? De handen staan verkeerd. Zy weet niet waar zy het yzer zal aanvatten, en vreest zich te branden. *Mademoiselle* R. heeft haar nooit met iets diergelyks belast. Dit is het werk van een meid, of van iemand die daar expres toe gehuurd word. Klaagt men hier over aan den Vader; deze geeft de Juffer gelyk. *Wat hoeft zy zulken slaafschen arbeid te doen? Wy hebben haar alleen, en kunnen het rykelyk stellen, schoon 'er in een jaar een gulden of honderd meer aan dienstboden word uitgegeeven. Celinde is noch jong. Laat zy eerst haar plaisier van de waereld nemen, en daarna zal het tyds genoeg zyn om te zorgen. Wie weet of zy niet haast aan den man zal raken? Eigen beslommering zal haar de oogen openen, en dan zal zy van zelf de handen wel leeren uitsteken*. Dit is het kleuter byzonder naar den zin. Hier gaat zy op aan, en besteed, in weerwil der moeder, haar kostelyke tyd, of met leêg zitten, of met dingen van geen belang. Des morgens zit zy een uur of [217] drie aan haar *toilet*, om een nieuwe muts te passen, na dat zy eerst door een stuk van een kamenier haar *toupet* heeft laten *opzetten*, pomadeeren en poeijeren. 't Is Saletdag. Nu overlegt ze met *Jeannette* of ze haar *Bruinen grond*,[1] haar *Triomfanten kleed*, haar *Sac*,[2] of haar *Engelsche Japon* zal aandoen. Zy besluit tot het laatste, alleen om gelegenheid te hebben van de fraai geborduurde *Echarpe*,[3] die zy van Papa voor een kermis gekregen heeft, aan het gezelschap te vertoonen. Deze past haar zo net of ze aan het lyf geschilderd was. De dagen zyn kort, en zy heeft zich by licht laten kleden. Maar de sleê zal niet voor zessen komen, en 't is pas half vyf. Doch dus geharnast kan zy immers niets uitvoeren. Mejuffer laat zich een stoel en een stoof zetten, en houd haar Moeder zo lang gezelschap, die onderwyl bezig is met eenig handwerk, dat haar wellevende dochter beter zou passen. Eens gesnoven, de handschoenen met veel moeite aangetrokken, de slippen van de muts verspeld, een reis of tien in den spiegel gekeken, en daarmeê moet men gaan. 's Avonds weet men niet weinig te vertellen. Mans en Vrouwen (dus worden zelfs de Latynsche Schooljongens en Naaimeisjes in het Salet genoemd) rollen wakker over de

1 misschien: fluweelachtig kleed (vgl. *WNT.* V, k. 947-948).
2 jurk.
3 sjerp.

tong. *Constantia* verstaat haar waereld niet. *Johanna* word van *Diderik* kwansuis opgepast, doch hy scheert de gek met haar, en zy meent dat het ernst is. *Felicia* had noch een kleine yvoore waijer, schoon de andere Juffers, geene uitgezondert, een groote Engelsche hebben. Hier uit kan men besluiten dat het 'er zo breed niet is als men meent. *Frederik* was zo onbeleefd, dat hy haar niet eens de hand presenteerde toen zy uitging. Doch het is ook geen wonder, hy is een lompert, en weet naauwlyks hoe hy zyn hoed ter degen onder den arm zal houden, maar staat 'er meê voor het lyf, even of hy een aalmoes zou ontfangen. Wat is 'er een onderscheid tusschen *Ludewyk* en *Karel*! de eerste droomt al wakende: terwyl de tweede onder het speelen allerlei *charmante airtjes* neuryt. Kortom, daar was niemand in de Societeit, waarop zy niet wat te zeggen wist. Hoe kietelt dit den ouden man! De vreugd blinkt hem uit de oogen. Zyn Dochter weet hoe men met menschen moet omgaan. De kosten, die hy aan haar opvoeding gehangen heeft, zyn niet vruchteloos; en al heeft zy by ongeluk (een ander zou zeggen door onkunde) haar halven speelbeurs verloren, daar is niet aan gelegen. Zyn gelukkige koop[218]manschap, en de groote slagen die hy jaarlyks doet, kunnen die kleine wisjewasjes gemaklyk goedmaken. Mevrouw mag de schouders ophalen zo zy wil, hy stoort zich daar niet aan, maar oordeelt dat een jonge Juffer haar dagen niet beter kan doorbrengen, dan met zich by de groote waereld aangenaam te maken. Dus koopt *Celinde* den tyd uit.

Maar zal zy zich dit niet beklagen, als ze eens het ongeluk heeft van haar lieve Moeder te verliezen, wier trouwhartige vermaningen zy altoos in den wind sloeg? Dan zal Papa zelf berouw hebben dat hy haar zo veel zotheid heeft ingewilligd. Hoe kan het huishouden geregeerd worden van iemand die niet weet wat huishouden te zeggen is? Hy moet zelf naar alles zien; 't geen hem niet minder vreemd voor zal komen: want waarvan heeft hy toch kennis, buiten de zaken die zyn kantoor betreffen? Dezen geven hem onlede genoeg. Zo dat hy moet besluiten of een verstandige Gouvernante te huuren, of alles in 't wild te zien lopen.

Hoe veel *Hylassen*, hoe veel *Celindes* zoude ik buiten deze twee niet kunnen opnoemen! Slaat maar uw oog op den grootsten hoop onzer hedendaagsche jongelingen, en gy zult aanstonds verscheiden originelen van deze kopyen gewaar worden. Wie doet iets, het geen hy doen moet? en in tegendeel, wie doet niet alles; dat hem volstrekt van geen nut kan zyn? Men stelt van dag tot dag uit de resolutie om zich tot eenig werk te

begeven. Heden heeft men weinig lust: morgen zal het beter lukken. Bezigheden van belang worden verschooven om bagatelles, en deze bagatelles occupeeren ons zonder ophouden. Eindelyk breken de vruchten van zulk tydverkwisten ons op, als het te laat is: en dan roepen en *Hylas*, en *Celinde*, en allen die naar hen gelyken, te vergeefsch uit: *ô dat de Hemel ons onze verlopene jaren weder te rug gave!*

Drukfouten die den Lezer gelieve te verbeteren:

Spectator 113 folio 188 4de. regel van onderen, staat *de thuinen en*, leest *de thuinen in*.

Folio 189. 11de regel van onderen, staat *zullen boenen laten*, moet zyn, *zullen boeren laten*.

In Spectator 115. Moet overal Daar *Thencistius* staat, *Themistius* gelezen worden. [219]

N°. 117. Den 8. December 1732. De Hollandsche S p e c t a t o r.

Procumbit humi bos,
Exlamant socii.[1]
VIRG.

Leiden den 22 November 1732.

MYN HEER.

EEn Student moetje weten, die op men kamer woont, heeft men onlangs een van je boekjes geleent, en 'k heb het zo wat doorlopen, maar 't is doorgaans zo moey dat ik het niet versta, en ik schryfje expres, om dat je eens iets zou kunnen laten drukken, dat al de waereld bevatten kan; en dan nog om andere redenen, die je wel haast zien zult. Ik zelje dan vooreerst zeggen, dat ik meesterknegt op een schoenmakers winkel ben, en dat men baas voor meest al de Heeren werkt. Hy houd schrikkelyk veul van me, en hy bekend rond uit, dat hy in de heele stad geen nugterder en neerstiger werkgast en kend, voornamentlyk onder ons volkje, dat juist de beste naam niet heeft. 't Is wel waar dat eige lof stinkt, zo als 't spreekwoord zeid, maar ik moet evel bekennen, dat men Baas daar gelyk in heeft; 'k mag nouw en dan 's avonds eens een kannetje bedelaars bier 'er in zetten, maar 't beurt me zelden dat ik boven een half pintje jenever op eene reis nuttig, en daar weet ik al zo veel van als of ik een [220] glas water 'er binnen had geslagen; Wat nouw 't waarnemen van myn tyd aangaat, zalje gelieven te weten, dat, gelyk men altyd niet blokken kan, ik door de bank Saturdags 's middags en Sondags met zommige hupsche kameraats me wat

1 "Procumbit humi bos,/ Exlamant socii [Deze regel niet in tekst]." Vert. Het rund valt neer ter aarde, de metgezellen juichen. Virgilius, *Aeneis*, V, 481.

verdiverteer, en binnen of buiten de stad eens onder een kloddertje,[1] dat tog 't beste koop is, en 't verste strekt, een belbruidje, of een jasje[2] speul, maar ik kan je zeggen dat ze, 't geen ze daarmee van me winnen, wel verby de schout zen deur meugen dragen. 't Maandagje knoop ik 'er ordinaar nog aan, maar 't beurt zelden, of 't most op zommige durpen juist kermis wezen, of ik ben Dingsdags 's middags weer op de winkel en aan 't werk, zo dat ik, verstaaje wel, de eene week deur de ander nog wel een gulden of vyf win, zonder te rekenen dat ik in huis nog wel eens een paar schoenen of muilen voor een goed vriend lap. Daar by verkoopt men wyf wat koffy, thee, gaaren en lind, en hoewel de neering slap is, zo schiet 'er nog al een stuivertje op over, zo dat we met onze twee kinderen, neffens onze buren, aan de kost kunnen komen. Je zeld misschien me vragen wat jy daar mee te doen hebt, maar hebt maar een amering[3] patientie, en je zelt wel zien waarom ik je dat alles zo van stukje tot beetje verteld heb, en waar ik heen wil; Je zult dan gelieven te weten, dat wanneer ik een week of zes geleden, een deuntje op de winkel zat en zong, (want 't is met myn lugt hart en treurt niet, al zeg ik het zelf,) men Baas tegen me zei, zwyg eens stil Thys, zei hy zo, ik moetje, versta je wel, eens wat zeggen, terwyl 't me nouw in 't hooft komt, zei hy zo; Je weet dat ik alle jaar een heel beest plag te slaan, en dat ik daar de heele winter, en een goed stuk van de zomer, want ik liet braaf wat in den rook hangen, heel wel van voer; [221] Maar je weet ook, dat ik van de zomer twee van men Dogters heb uitgetrouwt, en dat men oudste Jonge na Oostinje is gebruit, zo dat we nouw zo veel vleesch niet wel urberen zouwen kunnen, en dat we 'an een knap half beesje ruim genoeg zouwen hebben; Nouw heb ik al met Gerritbuur de knoopmaker van de zaak gesproken, die wil wel een voet van een beest slaan, maar de andere voet weet ik nog niet aan de man te helpen. Maar hoor, Thys, ik heb gedogt dat jy wel zou doen van em te nemen. Je zou je leven niet geloven jongen, hoe goed koop dat men 't vleesch eet als 't een beetje wel uitvalt, en hoe pleizierig 't is 's winters wat in de kuip te hebben. Dat is wel waar, Baas, antwoordde ik hem, met de eene hand in 't hair, je hebt daar wel gelyk in, maar daar is hier een klein *itempje*, ik heb zo veul gereed geld niet, en 't betalen is de boodschap; wat zwarig-

1 borreltje.
2 *belbruidje, jasje*: kaartspelen.
3 ogenblik.

heid, jonge, zei hy zo, ik zelt je wel verschieten, en as ik je 's weeks wat oftrek, zel je 't niet eens voelen. Ik moet je ook zeggen, zei hy zo, dat myn gewoonte is een beest in de wei te kopen, van een zeker man die men altyd wel gedaan heeft; ik moet 'er en Sondag eens op af gaan, en ik zel je mee nemen, want ik heb gehoort dat je vaar een beenhakkers knegt is geweest, zo dat ik geloof, dat j'er ook al wat verstand van moet hebben; Zo gezeid, zo gedaan, we slenderen 'er heen voor dag en voor dauw; 't Was een welgestelde Boer, die de beesten toekwamen, en eer we na de wey' gingen tracteerde hy ons nobel, zo dat we al een halve roes hadden, toen we de beesten gingen bekyken. Hy wees ons ten eerste een zware koe, met een dikke kop, en grove poten, die 'er anders op 't oog wel uitzag, en schrikkelyk dik was, maar behalven dat den boer 'er geen duit minder, als veertien pond, veur eischte, [222] dogt me, toen ik 'er betastte, dat ze vry grof van schonken was, en dat we en hoope beenen voor ons geld zouwen hebben. Ik liet men oog mit eene vallen op een kort in een gedronge beesje, met korte dunne pootjes, en een kleine spitze kop, dat zo kortharig en zo glad was dat een mensch 'er zig zou in hebben kunnen spiegelen. Ik bestastte het van alle kanten, en ik kan je zeggen, dat 'er geen been in te voelen was. Je bent zo gek niet, as je de muts wel staat, zei de boer, ik durfje dat koetje op trouw toezeggen, en voor elf pondjes zel je 't hebben. Na langen tyd geprobeert te hebben welke handen de hardste zyn, die van een boer, of die van een schoenmaker, wierd de koop getroffen voor negen d'half pond, en een paar kannen wyn in 't gelach, die op 't goed succes met smaak uitgedronken wierden; Zo dat we ons diverteerden as keuningen; Nouw zedert dien dag moet je weten, heeft me 't beest nagt en dag in de kop gelegen, en op de winkel wierd nergens anders van gepraat; Toe nou de bestemde tyd om te slagten haast aankomen zou, sprak den baas me weer an; Hoor eens hier, Thys, zei hy zo, Men wyf schrikt tegen de rusie van 't slaan, en 't zou ook nergens anders kunnen geschieën als in de winkel, en dan zou alles overhoop moeten; en jy hebt een groot Voorhuis; Dat we 't beest by jou slagtten, wat zegje, ik zel 't mit je maken, jonge, dat het wel is. Daar sprak een Engel uit zen mond, Hy zou me niet beter na men zin gepraat hebben, al had hy teugen me gezeid, *Thys daar is een daalder*; Toe nou den dag gekomen was, daar ik zo na verlangt had dat ik 't niet zeggen en kan, had ik de heele nagt geen oog kunnen toedoen, en toe het nog pikdonker was, en eer de drommel zen schoenen an had, tee ik al op een pad, om zelfs de koe uit de wei, die een goed [223]

uur van hier is, te gaan halen, en hoewel ze eerst teugen den avond kon geslagen worden, was ze voor thienen al aan men stoep vast gebonden. Na dat ik een klokje voor de vermoeitheid en kou genomen had versleet ik den ganschen ogtend met over men onderdeur met een pypje in de mond te leggen, en 't beesje te beschouwen, als of ik 't zo levendig op wou eeten, behalven dat ik wel hondert maal op straat ging om het op nieuws te betasten, 't zelfde wierd gedaan van alle de buurlui, waar van de meeste zeer voldaan scheenen, hoewel zommige met een vies bakkes, en een schuddende kop heen gingen, dog dat waren maar nydige schurken die ik groote lust had, om de waarheid te zeggen, een klap voor haar smoel te geven. Honderden van kinderen vergaderden mee rontom ons koetje, en als ze tegens malkander zeyen: *kyk eens jonge, dat 's Thysbuurs Os*, ja wel, dan voelde ik in men zelven zo een' aangename hoverdy, en zo een vreugd, dat het was of me 't hart in 't lyf opsprong. Ik gunde me 's middags haast de tyd niet om te eten, in een paar minuten had ik 't maal binnen, en zo aanstonds weer op men post; te half vyf moesten de slagters komen, volgens belofte; Ik telde ieder kwartier uurs, en had ik en orlosi gehad, 't zou altyd in myn handen zyn geweest; Ik verlangde meer, kan ik je zeggen, na dat gelukkig ogenblik, als om, toen ik den bruigom was, met men vrouw na bed te gaan; Trouwens, tusschen jou en myn, 't nieuwtje was 'er toe al wat of, maar dat gebeurt de beste wel. Toen 't vier uuren was geslagen, en den baas, en de andere buurman al gekomen waren, ging ik ieder ogenblik kyken op den hoek van onze straat, en as ik maar van verre iets blauws zag, beelde ik my in dat zy lui het waren. Eindelyk daar kommenze an. Toe begon men hart me [224] te popelen; maar ik nam weer een goeje klok, zo dat, toe het beest binnen gebrogt wierd, ik al een halve brui weg had. Toe most je m'eens hebben zien triompheren; 't Is waar, hoe meer kykers in zulke occasie hoe beter, maar evenwel boende ik ten huis uit al de jongens van de buren, daar ik een pik op heb en zy op myn; want dat mist zelde. Met duivels gewelt wou ik het beest zelfs kuisschen, en hoewel 't m' of wierd geraden, wou ik 'er niet van afstaan. Ze mosten me dan de byl geven, en ik nam 't koetje zo gewis, dat het beest aan d'eene kant en ik aan d'ander teugens de grond bruiden. Maar hoewel ik me mit de byl wat bezeert had an me linker been, was ik weer op as een vink, en ik ging mee op het beest zitten, dat nog geweldig lag te spartelen. Toen ze aan 't villen gingen vatte ik mee een enkje kaars om 'er mit aandagtigheid na te kyken, en toen ze 'er de huid zo al wat of hadden,

hoorde ik met een onbeschryfelyke vreugd, dat een van de slagters zei, dat doet zig maar heerlyk op, en zo 't overal zo is, zo is 't het puikje van de heele stad; ja wel toen ik dat hoorde was heel Leyje me te nauw. Maar 't was wel wat anders te zeggen, toe' t opgehakt wierd, waar men 't voelde 't was overal even dik, en Nierbedden, Nierbedden, geen schilder kon ze beter schilderen; Je leven heb je zo'n gejuig niet gehoord, als 'er was onder de kykers; maar daar was 'er een die dat groot beest gekogt had, daar ik je van gezeid heb, en dat een Kalf in had gehad, en zo mager was als brood, die zag het met een scheel oog aan, en die vroeg met een opgeschorte neus of het smeer wel sestig pond halen zou. Zestig pond zei ik 'er op, zo fier als een Leeuw ik hou je een paar stoop jenever, op vyf en seuventig. 't Is gedaan zei hy zo, en nam al de omstanders tot getuigen. Toe het aan [225] den balk hong was 'er weer een gek, die wou wedden om 't zelfde, dat het zo as het daar was, niet boven de vyf hondert pond zou wegen; ik hiel het weer, om dat een van de slagers men eens toeknikte, en ik wist wel wat dat zeggen wou. Onderwyl wierd 't beest schoon begoten, en ik heb van men dagen geen beter pret gehad. De volgende nagt droomde ik dat ik in een kamer was rontom behangen met vette ossen en verkens, onder dewelken ik men wyf mee zag; maar ik was zo verheugd, dat die beesten myn allegaar toehoorden, dat ik 'er in 't minst niet gevoelig over was. 's Anderen daags kwamen nog wel hondert menschen kyken, die ieder ook een klok moesten hebben, zo dat ik tegens de middag 't spek al weer weg had. 't Zou onredelyk geweest hebben, dat ik dien dag weer aan 't werk was gegaan, te meer dewyl wegens het koel weer het beest 's avonds zou afgehakt worden, en ik 'er noodzakelyk by moest wezen, wegens de weddenschappen. De Nierbedden wierden voor eerst, volgens de gewoonte uit het beest gedaan, en tot myn ongeloofelyke vergenoeging woeg het heele smeer zo net as een gedagten zes en zeuventig pond, en schaars twee loot. Den ander wou staande houden, dat hy op de Nierbedden maar alleen gewet had, maar ik liet me zo niet foppen, en pretendeerde dat de krans &c. ook by 't smeer moest gerekend worden, daar ieder me gelyk in gaf, zo dat ik dat vooreerst won, en onze buurman gedwongen was 't geld, terwyl hy nog braaf uitgejouwt wierd, 'er by op te dokken, en in een darde hand over te geven. Wat het gewigt van 't beest aangaat, dat won ik al mee en zelfs, wanneer we om de keur van de voet uitstaken, ging het me al weer na wensch, zo dat alles zodanig mit me veur de wind liep, dat ik men [226] geluk voor geen keuninkryk zou ge-

ruilt hebben. 's Anderen daags wou men wyf me weer na de winkel hebben, en men baas zelf stuurde om me, om dat 'er rouwwerk was gekomen; Maar daar kon ummers niet ingetreden worden, en, gelyk de studenten zeggen, dat deejen in zoon geval de ouwe Romeinen 'er leven niet. De verloore jenever moest zekerlyk gedronken worden en die smaakte zo wel, dat 'er botje by botje, nog al eenige andere kannetjes door 't keelgat liepen. 't Mogt 'er ook op staan, want een Schoolmeester van de buurt had uitgereekend, dat het vleesch, dat zo deurwassen was, als of het gemarmeld was geweest, ons pas seuven oortjes 't pond zou kosten, en nouw om dat ik deze hele week in de zuizing[1] ben gebleven, en niet een steek gewerkt heb, komt men wyf en maakt en leven of ze bezeten is, 't vleesch, zeid de zottin, komt ons duurder te staan als of we 't in de hal gekogt hadden; want, zeid ze zo, zes gulden van de week verzuimt, en ruim vier aan drank geconsumeert, dat maakt tien; en op weinig na de helft van 't geen de voet ons gekost heeft. 't Is ummers of de vrouwluiden de duivel in hebben, dat ze nooit vernoegt kunnen wezen. Want dat ik verzuimt en verteert heb, dat is althans 't beest zen schuld niet, dat ummers op allerlei manieren, boven wensch gelukt is. Ze rekend voor niet al 't pleizier dat ik 'er van gehad heb, de eer, die ik 'er deur heb behaalt, en wat al respect de heele waereld voor me getoont heeft, gelyk ook de spyt van onze afgunstige buren; Ze durft evel zeggen, dat ze wouw dat ik met het beest aan de galg hong. Nouw wat my aangaat, dat heb ik meer van 'er gehoord, maar 't beest zyn repetatie moetze ongeschonde laten. Zo j'er zulke parten niet uit de kop praat, zel ik z'er met een endje houts uitkloppen, en om 'er te bruyen, nog een heele week geen hand aan 't werk steken, en me alle dagen vol zuipen; want het beest geeft me overal crediet. &c. [227]

1 in de olie, de lorum.

N°. 118. Den 12. December 1732. De Hollandsche S p e c t a t o r.

Carmina, Phoebus ait, mihi, quae vitiosa videntur,
Emendatur ignibus, ipse dabo.[1]

ZO de Romans, die men voor een zoort van gedichten nemen mag, een zuivering nodig hadden ten tyden van den geestigen *Cervantes*, nademaal ze de herssenen zyner landgenoten met veel gedrochtelyke denkbeelden hadden opgevult, en den armzaligen Minnaar van *Dulcinea de Toboso* voorondersteld worden geheel en al op hol geholpen te hebben, verdienen de eigentlyk genaamde Dichtwerken (dit woord in zyn ruimsten zin genomen zynde, vaarzen en rymen daar onder begrepen) tegenwoordig mede door het vuur gelouterd te worden. Wy zouden ons gelukkig achten indien we zo goed een kenner van het goede en het kwade aantroffen, als de Pastoor van *Mancha*, die ons opgaf welken der uitgegeven Poëzyen aan de eeuwigheid gewyd, en welken in tegendeel aan de vlam zouden moeten opgeoffert worden. Want niemand zal durven ontkennen, zo men ooit als overstroomd geworden is door een vloed van geest- en redenloze rymschriften, dat wy het zyn die dezen tyd beleven. 't Is waar, dat nu en dan de een of de ander zich verstout, nu eens al boertende, dan weder als schimpende, dezen of ge[228]nen dier vaarzenmakers het hunne rykelyk en ruim te zeggen, op hoop van hen tot beter gedachten of een eeuwig stilzwygen te dwingen, ten minsten op hoop van de jonge Liefhebbers de klippen aan te wyzen, waar voor zy zich zorgelyk wachten moeten; maar tot ons leedwezen bevinden we dat het eerste weinig en zeer zelden gelukt: wyl deze holle vaten op het minste aanroeren brommen, als of zy de gansche waereld verdoven wilden, en gedurig, in weerwil van alle vermanin-

1 “Carmina, Phoebus ait, mihi, quae vitiosa videntur,/ Emendatur ignibus, ipse dabo.” Vert. “Gedichten”, zei Phoebus, “die mij gebrekkig lijken zal ik geven aan het vuur om ze te verbeteren.” Vrij naar Ovidius, *Tristia*, IV, 10, 61-62.

gen en gegronde berispingen, weder voor den dag komen, met een stoutmoedigheid, waar op met recht passen zou de spreuk

Quo quis indoctior, eo impudentior.

dat is:

Die 't minste weet
Zich 't meest vermeet.

Hoe men by de jonge Liefhebbers slaagt, is ons onmooglyk te kunnen zeggen; dewyl wy niet weten of ze die berichten ooit lezen en overwegen, en derhalven of hunne fouten aan een vergeeflyke ongeoeffendheid, of aan een weerbarstig vooroordeel toe te schryven zyn. Doch het zy zo 't wil, ik zou de kundige dichtgeesten raden niet af te laten van in 't loflyk voornemen moedig voort te varen om alle laffe, winderige en onbeschaamde rymers te hekelen; en opentlyk ten toon te stellen, niet tot nadeel van hun perzoon en zeden, maar der feilen, die ze tegen de kunst begaan. Nademaal zy genoeg hunnen arbeid betaald moeten rekenen, zo ze slechts een eenigen van het dwaalpad afleiden, en in staat stellen om een nut burger van den Parnas te zyn, en het oogmerk der kunst te bereiken, gelyk de schrandere *Pels* ons leert, volgende het voetspoor van *Horatius*: [229]

Wie dan vermaak'lyk sticht, en stichtelyk vermaakt,
Heeft net op 't middelpunt van 't ware wit geraakt.

Onder zulke begunstigers der loffelyke jeugd zyn 'er eenigen, die oordelen dat het oirbaar is, in 't byzonder aan te tonen wat ze wraken: en dezen kunnen niet anders dan den haat der genen die ze bestraffen verwachten. Maar wie hoeft zich te ontzien goed te doen aan het gemeen, uit vrees van een dwalende te vertoornen met hem zyn dwaling aan te wyzen? Anderen, van een zachter inborst, pryzen in 't algemeen het goede, en schimpen, zonder iemand te noemen, met den bedurven smaak onzer Hollandsche waereld, die zich alles bynaar in de hand laat duwen.

Dit heeft zekerlyk ook zyn nut; doch alleen voor de verstandigsten der jonge Liefhebbers: alzo die alleen in staat zyn om die algemeene aanpryzing en afkeuring over te brengen tot het byzonder onderwerp dat zy behandelen. Van deze zoort is het volgende vaars, 't geen my korteling is medegedeeld, en niet gezegt kan worden buiten saizoen gekomen te zyn. De Winter is voor handen. Wie weet hoe lang hy duuren zal? en wie weet of velen niet al blyde zullen zyn, indien 'er by geval schaarsheid van hout en turf wezen mogt, het gedrag van Apollo en de Muzen na te volgen, en zich te warmen by de vlam van het uitschot hunner Dichtverzamelingen?

Ik voor my verkondig den Lezer dat myn lyst al gemaakt is, en, zo wy een harden vorst krygen, mogelyk een groot deel van myn boekenkamer naar de haartstede vervoert zal worden. Belovende met een dat, zo ras ik dit voornemen genoodzaakt zal wezen uit te voeren, ik aan de waereld bekend zal maken wie de plaatsvullers der gewoonlyke brandstoffen geweest zyn; zullende recht doen zo wel over levenden als doden. Onderwyle verlustige zich de Lezer met [230]

Den Winter op den H e l i k o n .

EEn felle kou regeerde in Pindus streeken.
Het water in de beeken,
Ja zelf het hengstenat
Werd door den vorst een gangbaar pad.
De Muzen klappertandden.
Apol blies in de handen,
En Klio sprak aldus haar zustren aan:
Helaas: *het is met ons gedaan,*
Zo wy geen takkebossen maken
Van 't groene lauwerloof.
Euterpe riep: *Al zacht! dat opzet moet ik wraken.*
Neen zuster, is uw oor niet voor myn reden doof,
Zo brand toch geen laurieren.
Waar zouden wy de kruin van Febus braven stoet,
Waar zouden wy de Deugd en Dapperheid meê sieren,
Indien men 't heilig woud ten prooi gaf aan den gloed?
Maar hoor, daar schiet my iets te binnen,
Het geen men daadlyk kan beginnen,
Ik twyffel niet of 't zal ook wezen van uw' smaak.
Daar zyn veel duizende Poëten,
Of die zo willen heeten,
Die met een zonderling vermaak
Den lof der min trompetten
In Herderskouten en Sonnetten.

Daar zyn 'er, die op 't Schouwtoneel
In laaggehielde laarzen,
Uitbrommen hunne vaarzen.
Daar is een magtig deel [231]
Dat op elk voorval gaat aan 't rymen,
Schoon 't naauwlyks 't eene woord kan aan het ander lymen.
De schriften dezer maats, van rotten aangerand,
En echter niet geheel verslonden door hunn' tand,
Moet nu de vlam verslinden.
Men kies de besten uit.
De rest valt 't vuur ten buit,
Zo 't Febus goed kan vinden.
Dees gaf terstond zyn stem tot zulk een wys besluit.
Men bragt vooreerst een stapel Bruiloftzangen
En Lykgedichten voor den dag.
Ziet hier, sprak Erato, *indien ik 't zeggen mag,*
Een werk, dat niet verdient zo hart een straf te ontvangen.
Hier zyn de vruchten van THERSITES *grooten geest.*
Apollo schud het hoofd, en kon zich niet bedwingen,
Hy zegt: *zou dit papier zyn' ondergang ontspringen,*
Daar ieder valt in slaap die maar tien regels leest?
Neen. Die verwaande heeft nooit eenig vaars geschreven
Dat my behaagt. Smyt voort den bondel in het vuur.
Driewerf onzalig is het uur,
't Welk hem den lust tot rymen heeft gegeeven!
Den zelven weg ging 't haatlyk rot
Der zulken, die, om geld, een leelyk Schepzel roemen;
En die den grootsten zot
Een Cicero en Kato noemen:
't Geen zelden missen zal
By trouw- of sterfgeval.
Maar och! hoe stond Apol te kyken
Toen een der zusjes hem een reeks van boeken bragt,
En sprak: *Zie hier een goede vracht:* [232]
Dit's kunst, waarby men niets ter waereld kan gelyken!
Beschouw dees deelen, stuk voor stuk.
Ai zie, wat fraayer letterdruk!

Geen beter printwerk hadtge, o Febus, ooit in handen.
Met recht verdient die schat, in kostelyke banden,
Te pronken aan de zy van Huygens *Godlyk Dicht*.
Hy zag de zangster aan met een vergramt gezigt,
En viel haar in de reden:
Hoe! daar voel een trilling door de leden,
Wanneer my zulk een laf banket
Tot walgens toe wordt voorgezet,
Durft gy daar meê my onder de oogen treden?
Wech! wech! de vodden die gy roemt
zyn reeds voorlang ter vlam gedoemd.
De stof was taai en droog, en brandde lichterlaagen.
Toen kwam Melpomené, die naauw den last kon dragen
Van menig Treurspel, dat geen tweemaal was gespeeld,
Of 't had ten minsten ééns verveeld.
Myn waarde, uw vlyt kan ons behagen,
Kom hier, zei Delius, *kom hier,*
En smyt die grollen ook in 't vier.
Maar hebt ge 'er wel de goeden uitgenomen?
Ja, was het antwoord, *wil niet schroomen*.
De stukken, die gy zelf voor grootsch en deftig houdt,
En die 't verstandig volk met graagen lust beschouwt,
Zult ge onder dezen hoop niet vinden.
Maar wel die monsters van de kunst,
Wier makers nooit een straal ontvingen van myn gunst,
En die door kinderspel 't onkundig oog verblinden.
Die lompen, die men nu ter tyd, [233]
Hoe 't my inwendig spyt,
Op 't Amsteldamsch Tooneel geduurig ziet vertoonen,
En die ik weet dat gy onmooglyk kunt verschoonen,
Maar buiten twyffel zelf zoud offren aan den brand.
Voorts bragt Thalye een opgehoopte mand
Met schaamtelooze en ongezouten Kluchten,
Niet waardig deze straf te ontvluchten.
Kortom, zy gaven ieder wat:
Deze een volkomen werk, en die een enkel blad.
Het Boekvertrek werd leêg geplonderd

Door 't keurig Negental.
Een dikke rook vervulde 't heilig dal.
Geen dichters werden uitgezonderd,
Dan hy die zulks verdiende, en onder dezen was
LESCAILJES Dochter, die, ten toppunt van Parnas
Door uitgelezen kunst verheven.
Noch korts ter goeder uur ontving het tweede leven.
De braave POOT en SCHIM en HOOGVLIET volgden haar,
Met WILLEKENS, die door zyn Herderzangen
De Nimfen rei de ooren hield gevangen:
En HY, wiens Roomsche of Duitsche citersnaar
Zo lieflyk klinkt op alle wyzen;
Dat zelfs de nyd dien toon moet pryzen,
Een' toon die nimmer walgt, maar ziel en zinnen steelt.
Hun aller loflyk beeld
Werd in den tempel van de Muzen opgehangen,
Aan HOOFD en VONDELS zy,
En andren, die, schoon minder van waardy,
Nochtans den aard verstaan de Nederduitsche zangen.
Maar och! wat was 't getal [234]
Oneindig van de geen die 't vuur ten voedzel dienden,
En die ik hier niet noemen zal,
Want ieder kent die vrienden,
Die op Parnas slechts is bekend;
En 'k vond daar aan begin noch end!
Daar rees een vlam, waar by ge een os zoud kunnen braden.
De Nimfen dansten daar rondom:
En zy, die flus[1] van kou noch zaten styf en krom,
Bevonden zich verkwikt; zo dat ze Apollo baden
Te sparen 't overschot tot op een' andren tyd.
Hy is te vreên: des keeren zy verblyd
Weêr naar de Boekzaal toe, om daar de rest te bergen,
Tot dat de vorst haar weder kwam te tergen.

1 zojuist.

Ik zoude gissen dat dit een navolging is van de *Allegorie*, die tot uitlegging strekt der Tytelplaat van het *Nouveau Receuil des Epigrammatistes François*, in den jare 1720 by de *Wetsteins* gedrukt.

Deze Hollandsche Spectator zal alle Maandagen en Vrydagen te bekomen zyn: Te Amsterdam, by *H. Uytwerf;* te Rotterdam, *J.D. Beman*, Delft *A. Beman en Boitet;* 's Gravenhage, *C. Boucquet* en *J. vander Kloot;* Dordrecht, *Van Braam;* Leyden, *Kerchem*, Haarlem, *Van Lee;* Utrecht, *Kroon;* Middelburg, *Meerkamp;* Vlissingen, *Payenaar,* Leeuwaarden, *Strik. &c*. [235]

N°. 119. Den 15. December 1732. De Hollandsche S p e c t a t o r.

Nonne scelus ejusmodi semper habet metuendos
alios, ne par pari referre tentent?[1]

SIEBEN, *Pro Justitia in Carneadem*.

HA! ha! ha! Pardonneerme Leezer, dat ik al lachende beginne; Ik weet zeer wel, dat het veelen stuit, zo iemand met geen statig gelaat zich in de conversatie mengt; maar ik weet ook, dat; wanneer men zo aanstonds iets gezien, gehoord, of gelezen heeft, 't welk een vrolyk denkbeeld in onzen geest verwekt, het niet wel mogelyk is ten eersten de tronie in een effe ploi te zetten; dierhalven zult gy my ten goeden moeten houden, dat ik zulk eene Cavaliere inleiding maak. Myne gedachten zyn noch vol van 't geen ik heb gezien, en gehoord, naamelyk hoe de Advocaat P. berucht wegens zyne logens en bedriegeryen, door een Cliënt (dien hy geraden had op wat wyze hy zynen vervolger in proces te loor zou stellen, en zich van deszelfs rechtvaardigen eisch doen absolveren, tot schande niet alleen; maar ook ten gevaare van den beschuldiger) na den verhoopten uitslag der zaken, van het salaris, dat hy voor zynen dienst dacht te moeten en te zullen ontfangen, door dezelve streek, die hy hem geleerd had, aardig is ontzet.

Zo nieuwsgierig als gy zyt om dit geval te weeten; immers zo bezig zyt gy meest allen, om by u zelven uit te denken, wie de Advocaat P. toch wezen mag. En of ik alle betuigingen der waereld dede, ja al zwoer ik, dat het een verdicht sprookje is, gy zoud my niet geloven, en de meeste hoop des niettegenstaande dryven; dat ik iemand in 't byzonder hier door beöog.

1 “Nonne scelus eiusmodi semper habet metuendos/ alios, ne par pari referre tentent?” Vert. Heeft niet een dergelijke misdaad altijd andere te duchten, opdat ze niet trachten gelijk met gelijk te vergelden? Sieben, *Pro Justitia in Carneadem* (bron niet gevonden).

Ik zal u niet trachten hier van te desabuzeren,[1] en liever openhar[236]tig bekennen, dat ik wel degelyk een zeker en bepaald voorwerp daar meê bedoel.

Nu aan 't gissen vrienden, wie het zy! me dunkt reeds, dat ik in sommige koffyhuizen eenigen de hoofden zie by malkander steken, om met een nauwkeurig overleg na te gaan wiens naam onder de Advocaaten met een P. begint, en wie nu en dan wel eens een streek gebruikt, die niet al te eerlyk is, om een quade zaak een schonen glimp te geven. Treffen ze iemand aan, zy twyfelen niet, of de man is hen bekend; ja ze durven wel ronduit zeggen, dat hy frai door my ten ten toon is gesteld; hoewel ik zeer klaar meen te kunnen bewyzen, dat hun besluit op geen overtuigende rede steunt; want het zy waar, dat het gedrag onzer tydgenoten veeltyds de source is der Charakters, die we den Lezer mededelen, 't is daarom niet min zeker, dat bynaar nooit een enkel Persoon ons daar toe de stof verleent. Allen, die aan 't zelve euvel hinken, vereenigen wy te zamen om hen met éénen naam te kunnen betekenen. Of, wyl deeze niet altyd even zinryk uit het Character genomen kan worden, en ook om ons werk niet al te veel met die Comedie-naamen te beladen, nemen we dikwils onze toevlugt tot het A.B.C. De eerste letter, die ons in den zin schiet, is de plaatsvuller van een generalen naam.

Dit gedrag meen ik dat t'eenemaal onberispelyk is; naardien letters en verzierde naamen niemand in 't byzonder aanwyzen; maar allen, die zig aan 't beschreven quaad kennen laten, zyn de onderwerpen van onze berispingen.

Wie van u kan bepalen of 'er met de P. een voor-of toenaam worde betekend? 't is met myn werk niet als met de Algebra gelegen, in welke kunst, de voorste letters van 't A, B, enz. de bekende, en de laatste (als S.T. enz) de onbekende quantiteiten bedieden: In den Spectator zynze allen evenveel en even onbekend. Het verscheelt me niet of ik de G of de W gebruik. En de Lezer, die maar aanstonds iemand by het hoofd vat, en hem voor den Man houd, om dat deszelfs naam (die toch met één van de vierentwintig letters beginnen moet) myn teken op het voorhoofd draagt, maakt een paskwil, dat ik voor zyne rekening laat.

Deeze lust om onze merken te ontcyferen gaat zo verre, dat ik met verbaasdheid gehoord hebbe, dat men in de minste gelykenis, en in 't ge-

1 ik ga niet doen alsof u ongelijk heeft.

meenste spreekwoord, geheimen zoekt. By voorbeeld: Ik zeg eens in een badin[1] dis[237]cours, *hy is zo loos als een vos,* of, *hy hield zig zo stil als een muis*: al actie genoeg; 't zyn geen gelykenissen, 't zyn geen spreekwoorden meer; want daar zyn familien die *Muis*, daar zyn 'er die *Vos* heeten. Deeze worden gezift om te zien, of 'er iemant onder te vinden is, die, alwaar het noch zo weinig, slechts schyn geeft, dat hy van 't geen we wraken niet gansch afkerig is, het kan niet missen, of al wat gezegd word slaat op hen; en we zouden menigmaal in alle oprechtheid kunnen getuigen, nooit geweten te hebben, dat 'er zo iemand in de waereld was: Ja ik heb reden om te denken, dat, indien de X eens door my gebezigd wierd, deze liefhebbers, die onder de naamen der Christenen niet ligt daar mede te recht zouden koomen, aanstonds de geslachten der Portugeesche Joden zouden examineren, en 'er eenige onder vindende, die hunnen naam niet konnen tekenen, of deeze letter moet 'er den voorrang in hebben, zouden zy vast stellen, dat de Synagoge het offer myner gewaande hekelzugt had uitgeleverd.

Het best dat ik hen raden kan, is voorzichtig te zyn; naardien het zeer gemakkelyk gebeuren kon, dat, terwyl ze heden hunnen buurman verdenken, hy over agt dagen het zelve recht zal hebben om hen voor het onderwerp van myn vertoog te houden, zo ieder zig mag aanmatigen zyne gissingen tegen alle betuigingen aan, voor de mening van den Schryver te debiteeren.

't Is my meer dan eens gebeurd, dat ik op een en den zelven dag in twee verscheide steden twee verscheiden ingebeelde voorwerpen van myne aanmerkingen heb hooren noemen, ieder woonagtig ter plaatse, daar die diepzinnige uitleggers hunne residentie hielden; een klare blyk hoe vast zy 't hebben. Maar tot nu toe weet ik niet, dat iemand zig vermeet het Origineel te kennen van het Portrait dat ik den naam, van *Aristus* gegeven heb; en echter kan men verzekerd zyn, dat het geen herssenschim is. Zou dit tegenstrydig gedrag niet wel uit verwaandheid en blinde eigenliefde spruiten? De minste schets van enig gebrek tracht men met geweld op dezen of genen t'huis te brengen, schoon het zo veel naar een waar contrefeitzel gelykt, als de grotesque posturen van *Jaques Callot*. Aan den anderen kant wil men een schildery, dat naar 't volmaaktste leven in alle trekken, stand, en houding met groote oplettenheid is in de verf gelegt,

1 schalks.

doen passeeren voor een meesterstuk, dat enkel uit het brein van de schilder gesproten is. [238]

Ik zou voor 't naaste denken, niet geheel te hebben misgeraden. Velen zyn verwaand genoeg om zig te verbeelden, dat zy al vry wel naar dien *Aristus* zwemen; Doch ze zyn noch niet ver genoeg in onbeschaamdheid gevorderd, om 'er opentlyk van te durven proneren, en 'er zich voor uit te geven, terwyl de eigenliefde anderen zo verblind, dat ze enige irreguliere trekken in myne portraiten vindende, nimmer zouden kunnen geloven, dat diergelyken in hunne tronien zigtbaar zyn, en derzelver fraaiheid zeer ontzieren.

Hier mede keer ik me weder tot u, geduchte Heeren snuffelaars: hebt gy den Advocaat P. al ontdekt? ik heb u immers reeds gezegt, dat hy een bekende logenaar en bedrieger is. Hebben de Praktizyns de reveu al gepasseert? Doch eer wy verder gaan, heb ik u een klein verzoek te doen, namentlyk, dat zo uwe gissing niet overeenkomt met de verklaring, die ik u van het geval en van de Persoon in dit halve blad noch geven zal, gy het voor een les moet nemen om in het toekomende niet roekeloos overal te laten verluiden, dat deze of die onzer medeburgeren in den Spectator braaf gehekeld is.

Ik heb u thans op de proef gesteld, en het op enen gemunt, aan wien ik niet verbeuren kan, en daar ik van verzekerd ben, dat 'er niemand de party voor op zal nemen, zo dat ik geen proces van injurie vreze. Gy lacht 'er om, zo me dunkt, en waant mogelyk, dat ik u maar wat zoek om den tuin te leiden, op hoop van uwe gedachten van hem, dien ik waarlyk beoog, af te trekken; en onder faveur van dat loopje hem vryelyk het zyne te mogen zeggen. Zeker gy bedriegt u zeer. Myn oogmerk is niemand enige de minste hatelyke gedachten van zynen evennaasten in te boezemen, maar allen zig op een zachte wyze te doen spiegelen, aan verdichtzelen, of lieden voor wien men geen menagement ter waereld behoeft te gebruiken; en ook wel aan zig zelf; want wat kan overtuigender en redelyker bedacht worden dan dat ik, om u te bewyzen, dat gy van uwe Paskwillen de myne maakt, betone, dat gy de kunst van gissen noch zo wel niet verslaat, als het behooren zou, om een sleutel op myn werk te maken? Dit zy genoeg om de voorbarige uitleggers van eens anders mening den mond te stoppen; en ik zal u dierhalven niet langer in twyfel houden, maar het geval dat [239] my aanleiding tot dezen Spectator gegeven heeft, zo goed verhalen, als my doenlyk is.

De Advocaat *Patelin* (dezen dunkt me dat ik in alle vryheid een logenaar en bedrieger noemen mag, wyl hy reeds meer dan tweehonderd jaren de hoofdpersonadje geweest is van een Klucht, die geheel en al op dien spil draait, en waar van men nader bericht kan krygen in de noten van *Le Duchat* op de werken van *M. François Rabelais B.1. K.20 N.13*) wierd geconsuleerd door een Herder, die zeer onnozel voor het oog, niet te min zo arg en doortrapt was, dat hy 't meest allen te raden gaf. Deze leefde met zyns Meesters schapen, gelyk de Rentmeesters somtyds doen met het geld van hunne Heren. Hy had 'er honderd en twintig van de kudde reeds gedood en verkocht, tot eigenbate en profyt; wanneer hy op een avond op heter daad, zo als hy bezig was met 'er een de keel af te steken, van zyn baas betrapt, braaf afgerost, en kort daar aan voor den Rechter geroepen wierd; Hy had de stoutheid van te verschynen, het hoofd lustig met doeken omwonden hebbende, even als of hy zwaarlyk was gekwetst, en zyn Advocaat ried hem, op gene vragen, door wien hem de zelven ook gedaan mogten worden, anders te antwoorden, dan *blae, blae, blae*, gelyk de schapen spreken, met belofte, dat hy dan wel vry raken, en zyn meester zig niet veel van zyne betigting te beroemen zou hebben.

Hy gedroeg zig zo kunstig naar dien raad, dat *Monsieur Guillaume*, die zig telkens in de beschuldiging verwarde, met de trek, door *Patelin* zelf aan hem gespeeld, (want deze had hem zes ellen laken weten af te borgen) gedurig daar in te meleren, een criminele vervolging te duchten had; naardien hy niet kon ontkennen den Herder geslagen te hebben, die voorgegeven wierd daar door in de herssenen getroubleerd te zyn, zyne spraak verloren te hebben, en gevaar te lopen van het te zullen moeten besterven.

De Schraper op deze wys den dans ontsprongen zynde, wierd door den pleitvogel om salaris gemaand; doch alles wat deze van hem tot antwoord kreeg, was *blae, blae,* en moest 'er zig mee te vreden houden; wyl hy 't voor 't Gerecht niet zou hebben durven eischen, uit vrees dat hem daar een andere beloning voor zyn bedriegelyken raad zou worden toegewezen.

Ik was juist in den Haag, toen dit stukje, gelyk het [240] van Palaprat veranderd is, door de Fransche Comedianten wierd vertoond, en maakte t' huis komende aanstonds de inleiding van dezen Spectator; naardien ik me vast verbeeldde, dat het een goede gelegenheid was om de ontcyferaars myner onbepaalde merktekenen, eens voor al, van hunne onredelyke gis-

zugt te genezen; want ik ben wel verzekerd, dat 'er niemand in den aanvang op wylen *Patelin* heeft gedacht, en echter mag men vry geloven, dat ik geen anderen, dan hem in 't oog heb gehad.

Zyn 'er niettemin onder de Heren Praktizyns (daar is toch geen goud zonder schuim) sommigen die nu en dan een linksche streek gebruiken, om een eerlyk man van deszelfs rechtvaardigen eisch tegens hunne Clinten te versteken, ik wensch hen van ganscher herte toe, dat ze altyd met dezelfde munt betaald mogen worden; voor al die de hand lenen aan frauduleuze bankerouten en cessien;[1] hunne meesters radende de goederen van den insolventen boedel zo veel te verduisteren, als mogelyk is. Zyn ze geestig in 't uitvinden van middelen voor verlegene menschen, laten ze die gebruiken tot redding der onnozelen, en ze zullen van ieder geprezen worden, gelyk de schrandre en goede *Pyleüs*, die in de twaalfde eeuw eerst te Bologne, en naderhand te Modena in de Rechten gelezen, en ook de praktyk geoeffend heeft.

Van dezen doet ons Baldus het volgende verhaal.

Eenige werklieden een zwaren steen van een hoogte zullende werpen, riepen tot de voorbygaande *van onderen, van onderen*. Een zekeren Quidam, die dit in den wind sloeg, wierd gekwetst, en daagde de werklieden voor de bank, geld van hen eischende voor gelede pyn en smarte, meesterloon, verzuim van tyd, en wat 'er verder op die teerling loopt. Zy gaan met *Pyleüs* te raden, die ras bespeurde, dat ze met geen getuigen zouden bewyzen konnen, den voorbygaande gewaarschuwt te hebben, en bediende zig van deze vond: Hy compareert met zyne meesters in judicio present, en zy, door den Rechter gevraagd, hoe ze zo onvoorzigtig met het werpen van den steen te werk hadden gegaan, gaven, volgende het advys van hunnen Advocaat, geen de minste antwoord.

Den Baljuw hier van verwonderd zynde en reden vragende, zeide Pyleüs, *ze zyn stom en hooren niets*.

Hier op borst hunne tegenparty straks uit: *Dat weet ik beter, wyl ik hen zelf* van onderen, van onderen, *heb horen schreeuwen*. [241]

Dan zullen ze ook van den eisch ontslagen worden, schoot *Pyleüs* hier op in: *wyl hy, die een ander te voren waarschuwt, in gene schade gehouden is*, en dus heeft hy zyne onschuldige meesters gered.

1 faillissementen.

Als men zyne gedachten laat gaan op het verscheide gedrag deezer twee Advocaten, zal men bevinden, dat ze bynaar niet, dan in hun voorgestelde einde, verschillen. De een bedient zig van het veinzen om den schuldigen te doen triumferen, en den bedrogen in het ongelyk te stellen; de ander van een voorgeven, dat wel niet waar is, doch echter ook geen logen genaamt kan worden; wyl het strekte, om den onschuldigen te doen vryspreken, door het aan den dag brengen van een omstandigheid, waaraan de gansche zaak hing, en op geen andere manier te bewyzen, dan door de surprise van den aanlegger, die zig wel wachten zou van de ware gelegenheid uit eigen beweging op te geven, alzo het een middel was om zyne conclusie geheel en al over hoop te werpen. Het blykt, dat de eerste de logen gebruikt om tot onderdrukking der waarheid daar op zyne verdere logens te kunnen vesten; De ander doet zyn best om het gebrek van getuigen door een schrandere vond te vervullen, en zyne party door haar eigen onbedacht zeggen van haren ongefundeerden eisch te ontzetten. Dus was de waarheid hare zegepraal aan zyn beleid verschuldigd.

Ik wil hier in geen discussie treden of het gedrag van *Pyleüs* zondig kan genaamt worden, of niet; wyl ik me over dat stuk voorheen genoeg verklaart hebbe, te weten in 't generaal: en voeg 'er thans in 't byzonder by, dat hy een schrander en eerlyk man geweest moet zyn, die door zyne vond (zo die een logen heten mag) de waarheid uit het hart van den aanklager, als uit een graf, waarin ze voor eeuwig scheen begraven, wist te voorschyn te brengen; en ik geef den Lezer in bedenking, wat beter zy, haar roekeloos te laten verduisteren, of door iets te avanceren, dat niet waar is, haar in het helder licht te voeren. Wat my belangt, ik zou het laatst verkiezen, ja durf staande houden, dat die daar in zwarigheid zou maken, niet alleen geen goed Advocaat, maar zelf geen goed Rechter wezen kan; en meen dat ik geen reden van myne keur behoef te geven, wyl het klaar blykt, welke dezer twee stellingen het meeste voordeel aan de waarheid toe kan brengen, en de grootste afbreuk aan den logen doen. [242]

Gelyk hunne behandeling in de voorgestelde einden verschillende is, zo komen ook de gevolgen daar van gansch niet overeen.

Patelin was snood, en echter onvoorzigtig; want zynen Cliënt een middel aan de hand gevende, waar voor hy nooit bloot zou hebben willen staan, van het hem geraden te hebben, had hem zelf de wapens beschikt, waar mede hy naderhand kon worden afgeweerd, als hy het loon, 't geen

de enige beoging der geinteresseerde en oneerlyke voorsprake van quade zaken is, den triumfant zou afvorderen, en ik verzoek alle *Patelinsgezinden* dit wel op te merken, of zig telkens den eed by hunne admissie gedaan te erinneren; op dat de valsheid geen patronen vindende, de waarheid in haar wettig recht mag gehandhaafd worden, en wy eens den tyd beleven, dat de Rechtskunde niet misbruikt worde tot een bedriegelyke strik om zynen evennaasten te verschalken. Maar wyl dit eer te wenschen dan te verwachten is, rade ik alle eerlyke jonge lieden, die zig tot de praktyk begeven, alle streken zeer wel te leren kennen, om ze te kunnen vermyden, en afkeren. Dus leert een eerlyk en vreedzaam man de schermkunst, om 'er zig in cas van nood en enkel tot defensie van te mogen bedienen.

Hier zoude ik eindigen, indien ik niet voorzag dat my een tegenwerping zou kunnen gemaakt worden, die ik by avance op wil lossen. Men zal misschien zeggen, dat ik myn woord niet gehouden heb, en in plaatze van aan den Lezer een zeker en bepaald voorwerp (onder den naam van den Advocaat P.) te ontdekken, ik hem met de verdichte hoofdpersonadje van een oud Fransch Kluchtje heb gepaait: Doch hy, die zig hier aan storen mogt, gelieve te weten, dat hy niet door my, maar door zyn eigen inbeelding bedrogen is. Ik vraag hem of *Warnar met de pot* geen zeker en bepaald voorwerp geroemt mag worden? ik meen ja, en verklaar hem by dezen, dat meest altyd myne Characters van hatelyke gebreken niet op levende Medeburgers, maar op dezen of genen *Patelin* moet toegepast worden, of liever, dat het de ondeeugden zyn, die ik een naam naar myn welgevallen geef, om by persoonbootzing haar spreekende in te kunnen voeren, en te doen handelen, gelyk ze op de harten van haare slaven werken. In zaken, daar geen schandaal mee vermengt is, durf ik wel eens wat meerder vryheid nemen. [243]

N°. 120. Den 19. December 1732. De Hollandsche S p e c t a t o r .

Quicquid conabar dicere versus erat.[1]
OVID.

HEER SPECTATOR.

OVer eenigen tyd uit de stad moetende weezen, had ik my voorzien van sommige Dichtwerken, die korteling uitgegeeven zyn. In deezen te doorbladeren bestondt myn meeste uitspanning, vooral had ik op zekeren avond myn daarmede bezig gehouden. Ik bleef laat zitten, en naar bed gegaan zynde, kon ik in lang geen oog toedoen. De denkbeelden van het geen ik geleezen had maalden my gansch verward gestadig door het hoofd, en het was reeds in den morgenstond eer ik den slaap vatte, waarin ik den volgenden Droom had.

My docht dat ik my aan den ingang van een bosch bevond, daar allerlei soort van boomen door elkander in het wild groeide; doch de grootste hoop bestondt uit klaterende populieren. Dit bosch was doorsneden van verscheiden beekjes, die zeer vreemde bochten maakten, en ieder haar water kregen door een byzondere fontein. Ik wierd verwellekomt door een man van middelbaare [244] jaaren, burgerlyk gekleed, en die ik, zo 'er op deeze plaats een kerk hadt geweest, voor den koster gehouden zou hebben: ten minsten deedt hy bynaar de zelve functie, en vroeg my in de taal van 't land, dat is, op rym:

Trekt u de lust misschien
Om in dit bosch te zien
De wondere eigenschappen

1 "Quicquid conabar dicere versus erat." Vert. Al wat ik poogde te schrijven, werd een vers. Ovidius, *Tristia*, IV, 10, 26-27.

Van 't water dat 'er vliet;
Zo wil maar met my stappen,
En let op 't geen gy ziet.

Ik gaf hem daadelyk tot antwoord, dat ik met veel genoegen my van zyn geleide bedienen zou; doch onderstond eerst hoe deeze oord genaamd wierd. Hy hervatte:

Dit is het RYMBOSCH*, en de beeken,*
Doen elk, die van haar water drinkt,
Niet anders dan in vaarzen spreeken:
Zo dat het laatste woord steeds klinkt
Op 't slot der voorgegaane reden.
Maar volg, wy zullen verder treeden.

Hierop naderden wy een fontein, die met schichtige scheuten, en met lange en korte sprongen, gansch irregulier het nat loosde; doch by kleine tusschenpoozen afgebroken wierdt. Myn Leidsman zeide:

Schep hier een teug uit, en terstond
Valt u een SNELDICHT *uit den mond,*
Op de eerste stof die gy bedenkt,
Wanneer u 't nat dier bronne drenkt.

Ik wilde beproeven of hy de waarheid sprak, en myn gedachten juist speelende op iemand die het Toneelstuk van *Gysbrecht van Amstel* voor geen verdichtsel hadt aangenomen, (even als ik in myn [245] droom meende in een waarachtig bosch te zyn) sprak ik aanstonds, na het nuttigen van eene teug, deeze regels:

Een wyshooft zag van VONDELS *Gysbrecht* speelen,
En scheen in 't leed van d'Amstelheer te deelen.
Ach! riep hy uit, met een' verrukten geest,
Wat is het toen een droeve tyd geweest!

Ik was zeer verwonderd over de eigenschap van dit water, het geen my, die my nooit aan de kunst had overgegeeven, zo spoedig met den

rymgeest hadt begaafd, en nam voor, zo veel ontdekking te doen als moogelyk was. Ik zag aan onze linkerhand een pad, dat bynaar toegegroeid scheen, en vroeg myn vriend waar dat heenen strekte. Het antwoord was:

Het leidt naar een fontein, die eertyds wierdt bezocht
Met grooten yver door zeer veelen,
Gezet op DRIELINGS *en* RONDEELEN.
Maar thans verzel ik schier geen vreemden op dien tocht.
Indien 't u echter lust, ik zal me niet onttrekken,
Om u die plaats te ontdekken.

Fiat, zeide ik, laat ons al eens zien wat daar uit voor den dag zal komen. Hierop stapten wy omtrent twintig treden, niet zonder moeite, voort, en kwamen aan een fontein met *acht* pypen, waarvan de *eerste*, de *vierde* en de *zevende* het zelfde water opgaaven, gelyk ook de *tweede* en de *achtste*. Het was my naauwlyks door de keel, of dit was 'er de vrucht van.

Terwyl ik weide in deezen hof,
Kan zelf een DRIELING my vermaaken.
Myn geest vindt tot genoegen stof,
Terwyl ik weide in deezen hof.
Hier sneef ik naar geen' maagren lof.
Een trotser Dichter mag het wraaken:
Terwyl ik weide in deezen hof,
Kan zelf een DRIELING my vermaaken. [246]

In deeze nabuurschap waren noch verscheiden andere sprongen, waarvan een, die uit *dertien* pypen sproot, op zodanige wyze geschikt was, dat, na de *achtste* en de *dertiende*, een gedeelte van het water dat de *eerste* uitgaf, met een kleine straal weder op kwam zetten. Deezen wilde ik ook eens bezoeken, en 't volgende is zyn geboorte daar aan verschuldigd.

Een goed RONDEEL, al schynt het my thans ligt,
Die zulk een gaaf ben aan dees bron verpligt,
Heeft meenigen niet weinig werks gegeven.
De meesten, die in 't Neêrduitsch zyn geschreven,
Zyn koud en stram, en hebben geen gewigt.

In Vrankryk gaat dat ongevoeglyk Dicht
Noch wel in zwang; doch onze rymlust zwicht,
Wanneer men eischt, om naar den prys te streeven,
Een goed RONDEEL.

Maar wyl het toch niet meerder leert of sticht,
Indien men al, met grooten last, verricht
Een moeilyk stuk, waarin de kloeksten sneeven;
Zo krygt gy nooit, hoe lang ik ook mogt leeven,
Van myne hand, 't zy in wat tydgewricht,
Een goed RONDEEL.

Myn Leidsman hadt dit naauwlyks gehoord, of toonde my dat de verdere wegen van deeze laan geheel met distelen en doornen bezet, en sederd langen tyd niet begaan waren: zeggende

Men ging voorheen langs deeze paden
Naar 't beekje van de RETROGRADEN,
En REFEREINEN*en* BALADEN,
En KETENVAARZEN, *en wat meer*
Voor kunst gehouden wierdt weleer.
Wilt gy dit ook bezoeken, heer?

Neen, neen, al genoeg van dien ouden kost, zeide ik, ik heb moeite genoeg om my voor het [247] steeken der distelen te wachten. Laat ons liever langs de meest bewandelde dreeven gaan. Toen was 't:

Welaan, kom volg my dan. Ik breng u naar de velden,
Die Herders maakten van de wydberoemdste Helden.

Hy voerde my in een zeer aangenaame streek, waar in een zacht ruischende rivier, en het gezigt der woud- en waternimfen, de koelste harten verliefde gedachten in zou boezemen. Ik schepte met de hand een weinig van die betoverende vocht, toen my de gansche vlakte met geiten, schaapen, en allerlei vee als overdekt scheen. De boomen zaten vol kwinkeleerende nachtegaalen. De grond was bezaaid met lieffelyke bloemen, en kruiden, en ik viel aanstonds in deze mymering:

Hoe lang, o Silvia, hoe lang zal Damon zuchten?
Hoe lange zult gy noch uws minnaars byzyn vluchten?
Of ziet gy, wreede, niet, hoe al myn vee vergaat?
Ach lieve herderin! myns levens dageraad
Verkwynt, indien hy derft de gouden zonnestraalen,
Die uit den hemel van uw vriendlyk aanschyn daalen!
Het kruid leeft door de min. De tortel kust zyn gaê:
Maar trouwe Damon nooit de schoone Silvia!

Of het was dat ik te weinig van dit nat genomen, en het zelve dus schielyk zyn uitwerking gedaan hadt: ik voelde dat my deeze zoete verrukking op het onvoorzienst begaf, en bevond het veld zyn ouden stand weder te hebben aangenomen.

Eenige schreeden van my af hoorde ik een muzyk, dat my in 't eerst vry kluchtig, en noch al niet onaangenaam voorkwam. Ik vroeg myn gids wat het was: en myn nieuwsgierigheid werdt voldaan door deeze vaarzen: [248]

Indien gy ooit zoudt maaken willen
Een rym op allerhande grillen:
(Het is badin[1] *in 't Fransch genaamd,*
En FOCKENBROCH *daardoor befaamd)*
Zo zult gy meerder niet behoeven,
Dan van het geestig vocht te proeven.

Ik nam het aan; en zo ras ik gekomen was ter plaatse van waar ik het geluid gehoord had, doopte ik even myn vinger in het vloeijend element, en maar eenige druppelen in den mond genomen hebbende, scheen myn hoofd een magazyn van allerhande kluchten. De *Alchimistery*, die my juist in den zin schoot, hield ik voor een bekwaam onderwerp van diergelyken dichttrant, en dus luid het proefstuk:

Hoe verlangt men naar het uur
Dat de pot, die zo veel jaaren
Reeds gestaan heeft op het vuur,

1 burlesk, spotziek.

Haar gewenschte vrucht zal baaren!
't Is een wonder van een pot,
Die de beurs weet leêg te kooken
Van een ryk' en vrekken zot;
In verwachting dat het stooken
Van den Duitschen SCEVOLA
Hem in 't kort zo veel zal geeven,
Dat hy *Atabaliba*
Verre zal te boven streeven
Kook dan, potje, kook dan voort,
Ha! dan zal 't pistoolen[1] regenen,
En hy, op het minste woord,
Beedelaars met guldens zegenen.
Dog men heeft my reeds gemelt
Hoe vriend Rykaart heeft te vreezen
Dat de gouddorst, die hem kwelt
Nooit door u gelescht zal weezen,
Wyl uw Heer door zyne kunst
Elders licht zo hoog zal stygen
Dat hy verder naar de gunst
Van geen sterflyk mensch zal hygen; [249]
Want daar is geen twyfel aan,
Of men zal op 't onvoorzienste
In het nieuws papier zien staan,
Dat hy loon kreeg naar verdienste,
Immers, schoon die * Tovenaar
Tusschen hoop en vrees blyft hobbelen,
Blykt het noch niet zonneklaar,
Dat hy eeuwig mis zal dobbelen.

Dit had ik pas uitgesproken, of myn vriend begon te lagchen, en zeide:

1 muntstukken.
* *De Baron* SYBERG *geeft zig zelven den tytel van* Magus Christianus: *dat is,* Christen Tovenaar.

Gy moet nu ook een KLINKDICHT *maaken;*
En zo gy maatig daar in slaagt,
Zult gy misschien veel verder raaken.
Kom gaan we. Indien het u behaagt,
Ik zal u brengen, by de springen,
Die BODE, *welke in deeze stof*
Verkreeg een' ongemeenen lof,
Zo schoon en kunstig deeden zingen.

Ik liet my niet lang bidden, en deedt een tamelyken dronk uit deeze fontein; denkende juist op het werk, daar gy, Heer Spectator, sedert een groot jaar, ons zo leerzaam mede vervrolykt, en het geen wy hoopen dat noch lang duuren zal. Hier hebt hy het uitwerksel;

De WAARHEID, door den waan van haaren troon gestooten,
Reist eindlyk onbekend door Hollands vryen staat,
En teekent alles aan het geen haar goed of kwaad
Ontmoet in d'ommegang met onze landgenooten.

Zie hier hoe by 't gemeen geleefd word, hoe by Grooten.
Hoe 't by de Jufferschap, hoe 't by Geleerden gaat.
Hier hoord ze naar 't gesprek, daar schatze kloeken raad.
Haar oog weidt overal, en is schier nooit gesloten.

Maar 't gaf ons weinig nut, dat ze al ons doen beschouwt, [250]
Zo 't niemand, die 't ons weêr mogt melden, wierdt vertrouwd;
Dus heeft ze een' schrandren Geest in haaren dienst genomen.

En deeze, die oprecht der wereld mededeelt
Al 't geen ze roemt of wraakt, doch meest de naamen heelt,
Verdient der Wyzen gunst, en heeft geen' dwaas te schroomen.

't Laatste woord was naauwlyks uit myn mond, of ik verbeeldde my dat een helsche Furie met een vergrimd gezigt op my aan kwam vallen; hebbende allen schyn de schim te weezen van deezen of geenen, die recht hadt om zich toe te eigenen iets, 't geen gy moogelyk geschreeven hebt zonder te weeten dat hy in de wereld, en met de ondeugden, door u ge-

hekelt, in het minste behebt was. De schrik deedt my ontwaaken: en myn droom my noch versch in geheugen leggende, heb ik niet willen nalaaten u die mede te deelen. Ik blyf,

HEER SPECTATOR,
UE Ds. zeer genegen Vriend
IRENAEUS JOCOSERIUS.

Drukfout die den Leezer gelieve te verbeteren. Spectator 119. Folio 240. Regel 19. Staat *haar middelen* moet zyn hulpmiddelen.

Deze Hollandsche Spectator zal alle Maandagen en Vrydagen te bekomen zyn: Te Amsterdam, by *H. Uytwerf;* te Rotterdam, *J.D. Beman*, Delft *A. Beman en Boitet;* 's Gravenhage, *C. Boucquet* en *J. vander Kloot;* Dordrecht, *Van Braam;* Leyden, *Kerchem*, Haarlem, *Van Lee;* Utrecht, *Kroon;* Middelburg, *Meerkamp;* Vlissingen, *Payenaar,* Leeuwaarden, *Strik. &c.* [1]

De Hollandsche Spectator, vyfde deel.

Te Amsterdam, By Harmanus Uytwerf.

N°. 121. Den 22. December 1732. De Hollandsche S p e c t a t o r .

Si Deus est animus, nobis ut carmina dicunt,
Hic tibi praecipuè, sed purâ mente colendus.[1]
CATO.

ONder zekere gewaande Christenen, waar van ik in 't voorbygaan gesprooken heb, die de Heilige Schriften met de eene hand als Goddelyk aannemen, en met de andere met veragting schynen te verwerpen, ken ik 'er gene, die met meer buitensporigheid, of moedwilligheid, zig aan die misdaad schuldig maken, als eene gezinte onder ons, die 't onbegrypelyk gevoelen, dat men niet bidden moet, durft beweeren. Ik denk met recht dusdanig gevoelen onbegrypelyk te kunnen noemen in luiden, die voorgeven het gezag der gewyde bladeren te erkennen, en zig aan 't zelve te onderwerpen. Is 'er wel in den ganschen Bybel een eenige stelling die duidelyker, baarblykelyker, op menigvuldige plaatzen gestaaft en bevestigt word als de noodzaaklykheid; en de uitgestrekte nuttigheid van 't gebed, aan het welk 't Opperwezen zyne dierbaarste gunsten voornamentlyk schynt verknogt te hebben? Vinden wy niet zo wel in de boeken van 't Oude, als van 't Nieuwe Testament en wel in 't byzonder in de overheerlyke Poëzy der Psalmen, verrukkende voorbeelden van die heilzame Godsdienst[2]oeffening? Heeft Christus zelf niet een geruimen tyd zyns levens hier op aarde aan het bidden besteed? heeft hy niet zelf een volmaakt rigtsnoer, om hunne gebeden naar 't zelve te schikken, zyne Leerlingen ter hand gesteld? Een van beide moet derhalven vast gaan; of het voorgeven dier luiden, dat ze de Leer van Christus aankleven, moet van alle oprech-

1 "Si Deus est animus, nobis ut carmina dicunt,/ Hic tibi praecipue sit pura mente colendus." Vert. Als god een geest is, zoals de gedichten ons zeggen, moet hij door jou vooral met een zuiver hart vereerd worden. Cato, *Disticha Catonis*, I, 1. *Poetae Latini Minores*, ed. E. Baehrens, III, p. 216.

tigheid ontbloot zyn, en ze moeten met het hart loochenen, 't geen ze met de lippen belyden, of wel ze moeten zig zelven weten te paaijen met alle de uitdrukkingen in Gods Woord omtrent de pligt van 't bidden aangewend van hare natuurlyke zin te beroven, en tot eene ver gezogte betekenis te buigen, en te dwingen. Dog zodanige wyze van uitlegging werkt het zelfde uit als een volstrekte verloochening van de heilige Schrift; ze doet dezelve, volgens ieders grillige zinlykheid alles, en by gevolg, niets betekenen, ze beneemt ons al 't vertrouwen, 't welk wy op haar licht en kragt kunnen vestigen, en maakt aldus alle onze pogingen, om 'er 't minste voordeel meê te doen, gansch vrugteloos. My is geenszins onbekend, dat dat zoort van verbazende Godgeleerden, die door de bank, om hen regt te doen, een Christelyk, en onbesprooke leven leiden, voorgeven, dat het hen onmooglyk is de gemene Leer der Christen-Kerk, omtrent het gebed, aan te nemen, om dat dezelve tegens de gezonde reden strydig is; Maar indien ze eenigzins in staat zyn van hun oordeel recht te gebruiken, moeten ze immers met de uiterste klaarheid zien, dat het natuurlyk gevolg van deze hunne onderstelling niet anders zyn kan, dan dat de Goddelyke openbaring, zo als wy ze noemen, eene zo heerlyke, en ontsaggelyke oorspronk niet hebben kan. Het is wel waar, dat het niet volstrekt onmooglyk is, dat in de een of andere byzondere text, door [3] verwaarlozing der Uitschryveren, een ongerymde zin ingeslopen zy, die 't Goddelyk gezag van 't overige dier uitmuntende schriften, niet krenkt; Maar zulks is in 't minste niet betrekkelyk op een leerstuk, dat zig door de gansche Christelyke Religie, als het bloed, en levens sappen door 't menschelyk lighaam, verspreit, met de zelve even nauw verknogt is, en als de voornaamste oorzaak van haar leven en kragt ons voorgesteld word. Indien derhalven zo een leerstuk met de zuivre reden strydig was, zou het van de baarblykelykste ongerymtheid wezen het minste goddelyk gezag in eene geopenbaarde Religie van het zelve onafscheidelyk te erkennen, vermids het eene volstrekte contradictie is, dat de oneindige reden aan 't redelyk schepzel oplegge iets met de reden strydende als waar en goddelyk aan te nemen. Om egter de waarheid van een Godsdienst gelyk de onze, gegrond op geschiedenissen, door kragtiger, en onfeilbaarder getuigenissen bevestigt, als iets dat oit gebeurt is en op het voldoenend gezag van getuigen word aangenomen, op deze wyze te verwerpen, zou het ten hoogste billyk wezen, dat de bewyzen der onreedlykheid van 't gezegde leerstuk steunden op eenvoudige volmaakte, en klare denkbeelden, die t'allen zyden gewend, en met eene

onafgebrooke aandagt bespiegelt, de minste twyffeling niet mogten overlaten, en eene wiskonstige zekerheid uitmaken of evenaren. Het lust my alhier in het voorbygaan eenige nutte aanmerkingen mynen Lezer mede te delen aangaande de verscheide wyzen van overtuiging geschikt naar de verscheide natuur harer onderwerpen. Op eene even voldoenende, dog gansch andere manier, ben ik verzekert, dat 'er een veldslag by Hochstett is voorgevallen, dat morgen de zon op zeker uur op zal ko[4]men, dat ik tegewoordig het dagligt zie, en dat tweemaal twee vier is, 't eerste geloof ik om dat 'er de minste schynbaarheid niet kan bedagt worden, dat duizend en duizend geloofwaardige getuigen zig onderling het woord hebben gegeven, en gehouden om de gansche waereld te misleiden. Van het tweede ben ik verzekert door eene bestendige ervarentheid, en een zoort van anologie of overeenkomst, die in de wetten der natuur noit heeft gefaalt, en niet bedenkelyk is dat falen zal; Het derde neem ik aan op 't getuigenis van myne zinnen, die Gods voorzienigheid my gegeven heeft, om my te bestieren, en aan welken zyn goedheid, indien ik van dezelven een redelyk en omzigtig gebruik maak, niet schynt te kunnen toelaten my bedriegelyke denkbeelden te geven. Dog in dit alles ziet men duidelyk dat de redenen van overtuiging van elders opdagen, en niet uit den boezem der onderwerpen zelf voortstralen; Dat de slag van Hoogstett waarlyk gebeurt zy, kan by voorbeeld niet bewezen worden uit de natuur zelf van die bloedige bataille, door dewelke het zoude kunnen aangetoont worden, dat het een absolute contradictie is, dat dezelve niet zoude voorgevallen zyn. Zulks is maar alleen toepasselyk op het laatste, en op andere waarheden van dezelven aard: *twee maal twee is vier, werkzaam* te zyn oondersteld *bestaan*, om dat het denkbeeld van twee en twee, en dat van vier 't zelfde denkbeeld zyn verscheidentlyk uitgedrukt, en om dat het geen wezen heeft, geen eigenschappen kan hebben. Omtrent dat laatste zoort van toestemming zyn wy volkomen lydelyk; ze word ons, zo dra die stellingen ons duidelyk uitgedrukt voorkomen, met geweld ontrukt; Dog in de andere opzigten, geven wy dezelve door een zoort van billykheid, en reedlykheid, die alle [5] norsche koppigheid van de hand weet te wyzen. Ze behelst iets, dat verdienstig kan genoemt en als een pligtbetragting worden aangezien, en nochtans aan eene rekkelyke ziel de zelfde gerustheid geeft, als de afgeparste en onwederstaanbare overtuiging. Maar, mogt iemand haar vragen; Hoe zou een redelyk mensch zig moeten dragen, indien dat laatste slag van *overtuiging*, omtrent het zelfde voorwerp, strydig was met de

overreding, die, wanneer ze door zo eene geweldige vyandin niet bevogten word, genoegzaam en voldoenend is; Ik zal vooreerst antwoorden, dat ik zo een geval onmooglyk kan overeenbrengen met de Goddelyke liefde voor 't reedlyk schepzel, dewyl het zelve eene onmydelyke verwerring in deszelfs gedagten zoude veroorzaken, Gods waaragtigheid ons verdagt maken, en ons aan het gevaar van eene algemene twyffeling bloot stellen. Indien nochtans zulks mogelyk was, kan ik niet ontkennen, dat een zekerheid die uit den boezem der voorwerpen zelf voortvloeit, de voorrang zoude moeten hebben, boven eene zekerheid, die, hoe genoegzaam ook, van buiten aankomt, en eenigermaten als ontleend kan aangezien worden. Dog dusdanig is hier buiten alle tegenspraak het geval niet. De bewyzen die tegens het leerstuk, rakende het gebed, worden bygebragt verre van de kragt van wiskonstige argumenten te evenaren, en van zelfs 'er maar naar te gelyken, vertoonen zig omringt met de dikste duisternis, en voor zo verre ze kunnen nagespeurt en ontdekt worden, kunnen ze als steunende op de zwakste gronden, zonder moeite worden uit de weg geruimt. Ik zal hier niet aanroeren eenige argumenten getrokken uit de grondelooze diepte der mystique of verborge Godgeleerdheid, waar van in de gewyde Bladeren 't minste spoor niet word [6] gevonden; die derzelver inhoud als geringe kinderlessen durft aanzien, en die aan 't natuurlyk oordeel onbekend deszelfs gedrag weigert te erkennen, en by gevolg aangaande dewelke men de Reden tot scheidsman niet kan gebruiken. Alleenlyk zal ik hier te berde brengen een bewys gegrond op de Goddelyke voorbeschikking, het duisterste Leerstuk dat zo wel in de natuurlyke als geopenbaarde Godgeleerdheid is te vinden, en 't geen aan de schranderste geesten 't ondoordringelykst voorkomt. Gemelte gezinte beweert, dat het gebed met die grondwaarheid niet kan bestaan vermids het in de Goddelyke besluiten *veranderlykheid* baarblykelyk schynt te onderstellen; *want*, zegt ze, *zo dezelven onwrikbaar stand houden, zo met het gebed noodwendiglyk, als vrugteloos en ongerymd ons voorkomen. Een van beide moet immers waar wezen; of God heeft van eeuwigheid beslooten te gunnen 't geen hem afgesmeekt word, of hy heeft beslooten 't zelve te weigeren. Heeft hy voorgenomen 't zelve te gunnen, zo zal het zekerlyk verkregen worden zonder 't aanwenden van 't gebed, en is zyn bestendig besluit het te weigeren, zo kan 't geduurig aanhouden der ieverigste gebeden in het minste niet baten*. Ik beken, dat in 't eerste opzigt die redenering zig met eene glans van waarschynelykheid opdoet. Maar dezelve verdwynt wel haast wanneer

onze aandagt wat dieper in dit schynbewys indringt. Deszelfs gebrek bestaat hier in, dat het de Godlyke voorbeschikking maar ten deele en buiten haar alwys bestek, en verband beschouwt, en niet opmerkt, dat in het zelve alles dat voorvalt door eene algemeene t'zamenschakeling zo verknogt is, dat de middelen aan hunne eindens, en de tweede oorzaken, aan hunne uitwerkingen en natuurlyke gevolgen gehegt zyn. Nu durf ik niet alleen staande houden, dat het ware gebed een [7] bekwaam middel is, tot het verkrygen van 's hemels dierbaarste gunsten, maar dat het ook als een tweede oorzaak van die verkryging moet geschat worden, dat het uit eene oplettende bespiegeling van Gods volmaaktheden, en van de rechtschape natuur van de Godsdienst voortvloeit dat de verhoring een natuurlyk gevolg van het gebed is, en dat God, om zyne weldaden te verleenen, om dezelve wil aangeroepen en in geest en waarheid gesmeekt worden. Dit zal, myns oordeels, zonneklaar blyken uit het aandagtig onderzoek van de natuur des wezentlyke gebeds; Dusdanig *onderzoek* heb ik myne Lezers belooft, en niet, gelyk zommigen, ik kan my niet verbeelden op wat grond, gewaant hebben, een gebed zelfs geschikt om Gods geduchte plagen van 't lieve Vaderland af te wenden. Om deze heilzame en gewigtige stoffe zonder verwerring te verhandelen, en in een helder licht te plaatzen, schynt het my oirbaar te *onderscheiden* tusschen *aanbidding* en *gebed*, vermids 't laatste van de eerste noit kan worden afgezondert, schoon de eerste zonder het ander bestaan kan. Door *aanbidding* versta ik eene verheeve werkzaamheid der ziele, waar door ze de banden van 't vadzig ligchaam ontworstelt zig opbeurt, boven zig zelve zig verheft, en zig als plaatst voor Gods throon om door de ernstigste en aandagtigste bespiegeling en deszelfs deugden, en vermaaktheden met alle inspanning van kragten in te dringen, en zig door die glansryke beschouwing tot verwondering, tot hoogagting, tot liefde, tot verheerlyking, tot onderwerping en tot navolging aan te spooren. Ik heb al te goede gedagten van de *gezinte* welke ik bestreden heb om niet overtuigt te zyn, dat het haar onmooglyk is deze innigste [8] Godsdienstpleeging met het gebed te verwerren en teffens af te keuren; Ik wil zelfs wel bekennen, dat het, volgens de gemeene slender, gansch niet onmooglyk is, dat uit hare stellingen gevolgen, by haar niet erkend, getrokken worden, en haar aldus gevoelens, waarvan zy misschien een gruwel heeft, worden aangewreven; indien zy my zulks kan aantonen, zal ik haar aanstonds recht doen; en in geval zy wezentlyk het gebed verwerpt, en kragtiger bewyzen vermeint te

hebben als dewelke hier door my wederlegt zyn, ik bied my aan om dezelven 't gemeen zonder uitstel mede te delen. Ondertusschen zal ik in een nader vertoog, en moogelyk in eenige anderen, myne verdere gedagten aangaande het wezentlyk gebed voor 't oordeel van den ernstigen Lezer open leggen.

Deze Hollandsche Spectator zal alle Maandagen en Vrydagen te bekomen zyn: Te Amsterdam, by *H. Uytwerf;* te Rotterdam, *J.D. Beman*, Delft *A. Beman en Boitet;* 's Gravenhage, *C. Boucquet* en *J. vander Kloot;* Dordrecht, *Van Braam;* Leyden, *Kerchem*, Haarlem, *Van Lee;* Utrecht, *Kroon;* Middelburg, *Meerkamp;* Vlissingen, *Payenaar*, Leeuwaarden, *Strik. &c.* [9]

N°. 122. Den 26. December 1732. De Hollandsche S p e c t a t o r .

Invenies aliud genus hominum, ne ipsum quidem fastidiendum, eorum qui cogi ad rectum compellique possunt: quibus non duce tantum opus sit, sed adjutore, &, ut ita dicam, coactore.[1]
SENECA AD LUCILLUM Epist. LI.

DE Heer Christophilus Katharinus vergeve het my, dat ik deszelfs brief zo laat te voorschyn brenge; 't is eenigzins buiten myne schuld, nademaal hy my ter hand gestelt is op een tyd, dat ik iets anders in 't hoofd hebbende hem onopengedaan in de tas van een rok stak, die ik sederd wegens een ligt rouwtje in geen zes weken heb aangehad, waarin ik hem dezen morgen vindende besloot aanstonds myn gebruik daar van te maken.

Ik gisse, dat 'er velen zyn, die hier op denken zullen, *wat onachtzaamheid is dit? zo zou men gevaar lopen van op berichten van grote aangelegenheid niet tydig te antwoorden: dus kon iemand, op wien getrokken was lang gefailleerd zyn, eer men den wisselbrief ter acceptatie presenteerde, enz.*

Hier op weet ik niet beter dan de zuivere waarheid te antwoorden, namentlyk dat ik geen wissels ten myne behoeve oit verwacht, en slechts correspondentie met liefhebbers der studiën en begunstigers van wetenschappen onderhoude, by wien het zeer in de mode is niet heel spoedig wederom te schryven, want zy laten dit begin, *Uw Eds. aangename met de laatste post gekomen is my wel geworden; en in antwoord van den zelven dient*, voor de Kooplieden: Ook wil ik gaerne bekennen, dat de zaken, die

1 "Invenies aliud genus hominum, ne ipsum quidem fastidiendum, eorum qui cogi ad rectum compellique possunt: quibus non duce tantum opus sit, sed adiutore et, ut ita dicam, coactore." Vert. Vinden zul je een ander slag van mensen, waarvan je ook geen afkeer moet hebben, namelijk van hen die tot het goede gedwongen en gedreven kunnen worden, die niet alleen een gids nodig hebben, maar een helper, en, om zo te zeggen, een aandrijver. Seneca, *Epistulae ad Lucilum*. LII, 4. Vert. Cornelis Verhoeven.

'er tusschen ons over en weder verhandeld worden, menigmaal van zulk een belang zyn; dat, indien de Heeren Postmeesters, die noch al een sommetje 's jaars van ons voor brief [10] port krygen, de vryheid hadden van onze schriftelyke t' zamenspraken te mogen openen en lezen, zy verbaasd zouden staan van de geldverkwisting der heel- half- en kwartgeleerden, die zig niet ontzien somtyds drie stuivers en meer aan port te geven voor een brief, wiens inhoud van bynaar even grote aangelegenheid is als van den Heer Abderologus, welken ik over twee dagen ontfangen heb, en den Lezer niet onthouden wil.

MYN HEER.

't HEugt u noch wel, dat wy over een maand of vier ernstig met elkander aan uw huis redentwisteden over den oorsprong van het woord *Madrigal*; wat ieder dreef zal u niet vergeten zyn, maar schoon ik toen meende gelyk te hebben, moet ik u thans belyden, dat wy het geen van beide getroffen hadden: Nu ben ik 'er achter, en laat aan uw oordeel, of ik niet wel uit mag roepen, *Alles wat anderen hier van voor dezen geschreven hebben, zyn grillen, vizevazen,*[1] *kinderklap; dit heb ik eerst ontdekt!* Ja ik verbeeld my, dat men 't my niet kwalyk zou af kunnen nemen, als wierd ik 'er zo trots op als een pauw; want, om u niet op te houden, 't is een gelukkige vinding, en een klare waarheit, die ik u zal mededelen, en ik durf onbevreesd afwachten, of het door iemand voor een gissing zal worden uitgekreten, 't geen ik in een eeuwigheid niet dulden zal, wyl myne stelling zo onwrikbaar is als een eenige der Wiskunst, en gy zult moeten betuigen, dat ik niets minder dan een snoever ben, zo ras gy 't volgende zult gelezen hebben.

Madrid in Spagne is bekend voor een grote stad; daar ligt ook een *Madrid* niet verre van Parys in 't bosch van Boulogne (de reden, waarom dit laatste gebouwd zy, is niet nodig, dat ik u erinnere) het is maar een kasteel, en dierhalven by het eerste zo veel te vergelyken als een vlieg by een olifant, en dewyl de *Madrigals* kleine vaersjes zyn haal ik hunnen naam uit de t'zamentrekking van * *Madritum Gallicum*, wyl de Spag-

1 sprookjes.

* *Dat is Fransch Madrid*.

naards uit de verachting dien naam kunnen gegeven hebben aan een zoort van vaerzen, dat in grootte by een Heldendicht, een Pastoraal, een Ode, een Treur- of Blyspel, een Elegie enz. omtrent zo veel te pas komt, als het laatste *Madrid* by 't eerste. Dit klemt beter, dan het woord *Gesp* met den Heer Tuynman van 't Latynsche *Fibula* af te leiden, maar die [11] held sprong 'er zo kluchtig mee om, dat hy scheen de waereld wys te willen maken, dat men Meloenen uit raapzaad telen kan: Waarmede in verwachting van dank te zullen erlangen voor myne mededeelzaamheid, verblyve,

Uw genegen Vriend
C. ABDEROLOGUS.

Ik twyffel niet of deze ontdekking, waarvan zekerlyk alle de kennissen, die de mededeelzame Schryver des briefs in de Republyk der geleerden heeft, kundschap zullen gekregen hebben, zal de Postmeesters gezamentlyk meer als een dukaat waard geweest zyn; maar ik geloof niet dat die Heren eenig geld aan diergelyke correspondenten hangen zouden: Zy bevinden te wel, wat een Dubbeltje is, en dat vele kleine posten in een jaar grote sommen maken, daar wy en ons gelyken door den bank zo veel van weten, als een Burgermeesters knecht van een beleefde groet voor een fatsoenlyk man, die niet op 't kussen zit.

Behalven het voorgemelde excuus moet ik tot myne verschoning noch bybrengen, dat ik alle de brieven, die my in qualiteit van Spectator toekomen, ten eersten van anderen onderscheiden kan, wyl dezelven my door een knecht van Uitwerf worden t'huis gebracht, gelyk het met den volgende, dien ik thans gemeen zal maken, ook gegaan is; en of zulken wat vroeger of later gelezen worden, daar hangt myn fortuin niet aan, ik verwacht 'er geen tyding mêe, dat 'er een erfenis voor my te beuren valt, of dat ik ter Bruilofte of begrafenisse genodigd worde, wyl ze bynaar nooit het air hebben van zeer ceremonïeel te wezen: Doch ik bemerk, dat het beloofde genoeg zal zyn om 't overige van een half blad druks te beslaan, en zal 'er by gevolg niets meer van 't myne byvoegen, dan dat ik hope, dat het schryven van den Heer Katharinus den Lezer niet verdrieten zal.

HEER BESCHOUWER.

TOt nu toe hebt gy niets geschreven van het levens gedrag dier Jongelingen, welke op de Akademie zyn, en hopen met den tyd door deze of gene Classis beroepelyk tot den predikdienst verklaard te worden; mogelyk uit vrees, dat de waerheid u gehaet zou maken by velen, die in 't kort met

den naem van Eerwaerde Heren pronken zullen; doch het geen u misschien niet wel zou [12] worden afgenomen, zal my, die binnen 't jaer hoop Proponent te wezen, niet qualyk te duiden zyn, wyl men vast moet stellen, dat ik geen gevolgen zal trekken ten nadeele der goeden, uit de buitenspoorigheden der anderen, ten zy ik me zelven een snede in 't aengezicht geeven wilde; Gy weet, dat de vooroordeelen der Leidsche Burgers tegens ons leggen, en zy meest allen, als 'er eenige moedwil gepleegt is, drie tegen één zouden durven wedden, dat het Theologanten zyn, die 't gedaen hebben, terwyl deezen een triumflied zingen zo ras zy hooren, dat 'er een Jurist of Student der Medicynen in de knip is geraekt, nademael zy dan schynen te hopen, dat het haest steeken zal, van welken de meesten in des * Promotors handen zyn geweest, en zy daar door ontheven raeken van by uitstek voor de Roervinken gehouden te worden. Maer laet de onzen zig vleyen, zo veel 't hen lust; zo lang 'er zó veelen uit inzicht van een verzekerde kostwinning door Ouders, die niet in staet zyn om hunne kinderen een braeve en fraeje opvoeding te geeven, tot den kerkelyken dienst worden opgetrokken, zal men altyd te vreezen hebben, dat onze naem geen achting voor onze persoonen baeren zal; waervan de reden is, dat deeze Jongelingen nooit gelegenheid gehad hebben om met lieden, die weeten hoe een man van fatsoen leeven moet, om te gaen; De Ouders bezuinigen alles wat 'er van de winst kan overschieten, om hunnen teergeliefden zoon een hoger rang, dan dien van een ambagtsman, te doen bestygen, zonder daer groot geld aen te kunnen uitleggen; Hier toe vinden ze niets bequaemer, dan 'er een Predikant van te maeken.

Op dit besluit wordt het kind ter Latynsche scholen besteld dat op veel plaetzen niet meer dan vier gulden in 't vierendeel jaers en eenige weinige boeken kost; Naeuwelyks is hy in het derde, of is Vader en Moeder veel te wys, die den jongen van zaeken hooren spreeken, waervan zy nooit gedroomd of gehoord hebben.

Onze Jorden leest al Grieksch Buurman, veel prompter als ik of jy de krant zouwen doen, hoorde ik eens een Bakker, wiens zoon op zyn veertiende jaer zonder prys en de laetste van het derde naer het vierde School was opgegaen, tegen een Kleermaeker zeggen, *en hadden 'er geen rykeluiskinderen hem in de wech geweest, hy zou wel een van de eersten zyn*

* De Officier van Leiden wordt in de Rechtsplegingen voor de universiteits vierschaar Promotor genaamd.

geweest; maer wy kunnen de Meesters zo niet ont[13]*haelen, anders zou een Burgers kind zo niet verschoven worden, want ik zie zelfs wel, dat hy zo gek niet en is, als hem de kop wel staet*.

Hoe verder dat hy komt, hoe meer de ouwelui zig van hunne keur belooven, zy zien den dag vast naderen, dat hy naer de Akademie zal worden gepromoveerd, daer zal hy noch wel wat anders leeren; ondertusschen geeft men hem een Katecheseermeester, die naer dat Vaertje gezind is Voets- of Coccejaensch moet zyn, om van geen derde soort te reppen, die ik wensch, dat nooit steuns genoeg hebben zullen om een derde verdeeling uit te werken; deeze zal niet nalaeten om den toekoomende Predikatiemaeker (zo noem ik allen; die uit geen edeler inzichten ten dienst der Kerke worden opgetogen) een zucht voor deezen, en een afkeer voor dien Professor in te boezemen, zo dat hy reeds partyvast is, eer hy noch eens aen de voeten van zyn rechten Gamiël gezeten heeft; Hy wordt by voorraed gewapend tegen de beschaevende wetenschappen, vooral tegen de Poëzy der oude Heidenen, en dat deel der *Literatuur*, 't geen men Kritica noemt, uit vreeze dat hy by het rechtzinnig gevoelen niet blyven zou, noch zyn oordeel gevangen geeven onder het gezach der leerstukken door de Hoofden van deeze of die party bepaeld. Dus uitgerust wordt men eindelyk der Universiteit, en by de eene of de andere goede kennis van zyn ouden man in den kost besteld, daer men weder niet dan met verwondering, en, als of men Orakels sprak, wordt aengehoord, wyl de Hospes en Hospita telkens opgetogen zyn door het geen ze niet verstaen.

Zo men noch al een Collegie in de *Literatuur* wil houden, zo zal 't over een gedeelte van het Grieksch Testament zyn, en dat wel by iemand, die toch niet naer de Mutsaert[1] riekt, maer daer men geen nood heeft van het minste te leeren, dat naer onrechtzinnigheid gelykt, want veeltyds is de *Logica* het eerst, daer deeze ongeoefende herssenen op aen 't werk raeken; Hier word men zo gaeuw door dat men tegen zyn eigen Vader zou aenenemen te bewyzen, dat hy een hoorndrager is, zonder dat die het zou kunnen wederleggen, voor en aleer de zoon de goedheid heeft, van hem de fout in 't argument te toonen, want waer wou de goe sul ooit iets van *Barbara, celarent*,[2] en diergelyke quakken[3] geleerd hebben, die zyn Zoon

1 brandstapel.
2 vormen van argumentatie in de logica.
3 flauwiteiten.

zo vernuftig maeken, dat hy van vreugde nauwelyks zich zelven kent?

Telkens als deeze overkomt schraept Moeder de beurs [14] uit, om hem wat deugd te doen, de Bloedvrienden moeten te gast genodigd worden en zien, hoe Neef in zo korten tyd geheel en al het air van een Student heeft aengenomen, (dit point raekt de Hagenaers niet, dewyl die van jongs af gewoon zyn de zwier van 't Hof ieder naer en zelf wel boven zyn vermogen na te aepen) en hoe verstandig dat hy discoureeren kan: Ieder pryst hem om 't zeerst, *ga zo voort*, zegt Motje,[1] *ik verzekerje, dat 'er geen plaets is, daer je geen kans na hebt*. Het spyt sommigen, dat hier geen Bisschoppen zyn, anders zou hy met der tyd noch wel wat anders worden, als een Predikant van Amsterdam; Ja de Vader is zo in zyn schik, dat hy van blydschap wel huilen zou, als hem iemand, die den jongeling spreeken wil, vraegt; *Monsieur Jochem is Myn Heer je Zoon niet t'huis?* Hoe is 't nu mogelyk, dat het Manneke niet verwaend en vol inbeelding wordt? de wyste van zyn geheel geslacht gerekend te zyn, zou wel anderen de paelen der nederigheid doen te buiten gaen: Maer tot de zaek. Voor het tweede jaer heeft men de *Metaphysika* en 't *Hebreeuwsch* bewaerd; het laetst leert men zo wat heen om dat men eenige vaerzen uit het Oude Verbond op het *examen praeparatoir* expliceren moet, anders, zo men 't maer leezen kon, zou men 't met de *Clavis linguae sanctae van Stockkius* wel stellen kunnen, die ik me wel wachten zal van voor een *pons asinorum*[2] uit te schelden, dewyl ze thans zo generael in de mode is, en sterk wordt gerecommandeerd.

Het eerste (t:w: de *bovennatuurkunde*) wordt genoeg vervuld door een collegie over de *Theologia Naturalis*, daer men voor niet op kan gaen; daer leert men alles wat de *Metaphysika* behelst; zo men echter hier in noch wat extra studeeren wil, zo is het om den naem te hebben, dat men ook iets in *Philosophicis* heeft gedaen.

Deeze Messieurs, die niet minder aan driften onderhevig zyn dan een ander, dus aan hun eigen bestier overgelaten, willen nu en dan ook al eens tonen, dat ze een degen draegen, die geen maegd mag blyven: de proef daer van wordt eerst op de straetsteenen genomen, en de schrik, die ze met vuur en vlam te schrappen de burgervrouwtjes en dienstmeiden aenjagen maekt hen somtyds zo moedig en ondernemende, dat ze die wel eens

1 tante.
2 brug voor ezels.

nalopen en aen durven randen, zo ze geen manshoofd tot haer geleide hebben; door zulk een heldendaed achten zy zig genoegzaem ontgroent te zyn, schoon ik 'er velen gekend heb, die zo groen van de Akademie gingen, als zy 'er op gekomen wa[15]ren, dat is te zeggen, die even weinig van de wellevenheid wisten, en niets minder, dan naer lieden van een behaegelyken ommegang, geleken.

De twee drie eerste jaeren op deze wys doorgebragt hebbende begint men in de *Godgeleerdheid* zelf te studeeren, en gaet men dan eens in de vacantie naar zyn geboorteplaets, kan men het den Katecheseermeester, die zig beroemt de gronden gelegt te hebben, gemakkelyk te raeden geven; voor al zo men de *dispuut*- en *preekcollegien* reeds frequenteert; Dan weet men zo net wat *Orthodox*, en wat *kettersch* zy, dat men, al sprak iemand geen enkel woord, uit zyne houding wel zou gissen durven, waer voor men hem achten moet.

Maer ach! die dispuut- en preekcollegien hebben zulke slechte gevolgen meesten tyd, dat er' sommige lelyk door op hol zyn geraakt: ik meen de vaetjes die men met de opponenten en mede-collegianten tot op den bodem toe leedigen moet: hoe effen het dan toegae, kunt gy ligtelyk gissen, Heer Beschouwer, als ge u maer verbeeld, dat 'er een hoop jonge lieden by malkander komt, dien de wyn zo wel smaekt als den besten, maer die ze niet dagelyks onder de neus krygen, en dus vry spoedig bevangen worden: dan moeten de glaezen[1] der vroome Leidsche Burgery aenstaen, en die Signoors zig zelfs een *rink-kink aubade* geven; het vermaen der Professoren is hen gedaen toen ze nuchteren waeren, doch door den drank vergeeten, want deze Eerwaarde en Hooggeleerde Heeren waerschouwen hunne Leerlingen met een meer dan voldoenende yver van zig altoos zedig en wysselyk te gedraegen, maer een eenige Snoeshaen, ondersteund door het gezach der gewoonte, stelt alle die heilzame lessen eensklaps te loor, en, is 't niet droevig, dat ieder, die 's avonds voorby een kamer gaet, daer zulk een feest gevierd word, stil blyft staan om naer het geraes te luisteren, dat nergens beter naer zweemt, dan naer het wild gelol der kinderen, die noch in de rokken lopen, en op hunne manier kerkje houden?

Eindelyk begint het te nypen, en zy bemerken, dat de tyd van hun examen nadert; dierhalven studeert men wat naerstiger, en houd zig wat

1 vensters.

deftiger, men leest veele boeken, die in het Nederduitsch geschreven zyn, om de tael quansuis wel magtig te wezen, waerin men zal moeten prediken, ja het Latyn (dat men niet dan om de lessen en Collegien te kunnen verstaen nodig gehad heeft, wyl thans alles, wat de *Theologie* betreft, in onze Moedertael verhan[16]deld is) word haest zo weinig geoeffend en geacht, dat men zig den tyd schier zou beklaegen, die men daer aen verspild heeft in zyn eerste jeugd: ja ik geloof, dat 'er veelen zyn, die goed zouden keuren zo men de versturve tael voor onze levende in de Akademische oeffeningen verwisselde, 't geen myns bedunkens het rechte middel zou zyn om in de oude Barbarische woestheid te vervallen; en alle vreemdelingen in eens van de Universiteit te jaegen, die vry wat meer luister aen de Hooge Schoole geven en daer de Burger veel meer profyt van trekt, dan van alle die vrienden; die zig tot den kerkendienst, als tot een ambagt, daer men den kost mee winnen zal, trachten bequaem te maeken, indien men zulke bequaem mag noemen, die even een predikaetie op kunnen stellen, en als een les reciteeren, zonder dat ze menigmael verder van tuiten of blaezen weeten.

Ik zie Myn Heer, dat ik u vry langer ophoude, dan ik had gedacht, des zal ik eindigen met een oprechte betuiging; dat ik met myn vrymoedig schryven niets beoogd hebbe dan myne medebroederen, die op verkeerde wegen zyn, te recht te brengen; en wanneer ik mynen brief in uw werk geplaetst zal zien, beloove ik u by de eerste ledigen tyd, die ik hebben zal, nader te schryven; Hoe ik tot de studie der *Theologie* gekoomen ben; hoe ik my op de Akademie gedraeg; en met één bewyzen, dat men qualyk doet met ons allen even laeg te schatten, en de waerde van een Predikant te meeten naer de geringe verwachting, die men in de eerste studentejaeren uit hoofde van eenige irregulariteiten van hem heeft gehad, en dus te pleiten voor de luister van een order, aen welke de naem van Eerwaerdige met recht is toegeëigend:

Hier mede blyve

MYN HEER BESCHOUWER,

Uw aendachtige Lezer

CHRISTOFILUS KATHARINUS.

Leiden den 26
October 1732.

NB. Den Schryver van den Brief aan den Rhyn, gelieve te weten dat den Schryver van den Spectator prezent niet te Amsterdam is, maar dat zyn Brief aan hem ten eersten zal werden gezonden.

N°. 123. Den 29. December 1732. De Hollandsche S p e c t a t o r.

Parva leves capiunt animos.[1]

DE volgende Brieven zyn my onlangs, en kort na malkander, besteld. Ik twyfel niet of de verscheidenhied van derzelver inhoud, schoon ze beide een eenig onderwerp behelzen, zal myn Lezer niet onaangenaam zyn: en in die hoop deel ik ze hem mede, zonder zelf daar iets van te zeggen; latende aan hem over, om 'er zulke aanmerkingen op te maaken, als hy goedvind.

De eerste luid van woord tot woord aldus:

Parbleu SPECTATOR, ik moet bekennen, dat je my *geattrapeert*[2] hebt. Tot noch toe heb ik my *geimagineert* dat alles, wat je kwansuis in je weekelyksche *Bagatelles* plaatste, als of het je van den een of den anderen prullevaar was toegezonden, je eigen fabryk was: en dat je dat kunsje gebruikte om dus beter naar uw Engelsche, Fransche en Hoogduitsche Voorgangers te gelyken; maar nu zie ik dat je waarlyk somtyds *missives* krygt: want anders zou het je onmooglyk wezen om zo net achter het geheim van de zogenaamde *Themistius* te komen, die in je 115. vertoog levensgrootte staat uitgeschilderd. Je moet weeten dat ik my *glorieer* een van de eerste *Matadors* te zyn in de *Charmante societeit*, daar die lompert een reis drie vier verschenen is. Ik heb zulk een goede *idée* van je persoon, dat ik my verzeker dat je zelf de *conduite*, die hy daar gehouden heeft, ten eenemaal zult *desaprobeeren*.[3] *Le pauvre Garçon!* ik beklaag hem in myn hart dat hy geen beter raadsman als zyn oom heeft aangetroffen. Waarom zich niet

1 “Parva leves capiunt animos.” Vert. Door kleinigheden wint men luchthartige gemoederen voor zich. Ovidius, *Ars Amatoria*, I, 159.
2 gefopt.
3 afkeuren.

liever aan my, of aan zyn goede vriend *Gallomimus, geadresseert?* Wy weeten immers ruim zo wel hoe men tegenwoordig met de *sexe* moet *converseeren*, als een paai,[1] die mogelyk [18] van al zen leven geen twee reizen *le beau monde* heeft gezien. Is het niet de grootste *sottise* van de waereld met een kopje Thee iemands gezondheid te *salueeren?* Foei, dat men de kwaade gewoontes van onze plompe voorouders niet af kan wennen! Wat my belangt, ik zou liever barsten, als zulk een *enorme faux pas* te begaan. Dat komt 'er van als men de kop zo met de studie breekt, dat men eerder een *Pedant* als een *Galant* genoemt mag worden! Ik ben ook wel op de Academie geweest, maar ik heb nevens myn *Collegies* altyd de *assemblées* trouw *gefrequenteert*: Je zelt misschien wel weeten dat zulks de heeren Studenten tot Utrecht *gepermitteert* is; en daarom heb ik die plaats voor andere *Universiteiten* verkooren, schoon myn ouwe man my liever te Franeker of te Harderwyk had gehad. Laat je niet wysmaaken dat de boeken niet *convenieeren* met de doeken[2] (gelyk deeze of geene viesneus misschien zou *sustineeren*) ik kan je van het tegendeel overtuigen: want als ik my des avonds *retireerde*, had ik altyd noch lust om de *Dictata*, die my een armen hals geduurig byzette, te *copieeren*: zo dat ik niets verloor, al *negligeerde* ik nu en dan eens een *privaat collegie*. Diergelyke *trein*[3] van leven heeft my de *capaciteit* verschaft om in onze Amsterdamsche saletten met lof te *brilleeren*. Zelfs ben ik zo ver *geavanceert* in die kunst, dat ik in myn *Heures de loisir*[4] een geschrift heb opgesteld, dienstig voor alle jongelingen van fatsoen, die zich met vrucht in de groote waereld begeeren te vertoonen. Het spyt me slechts dat myn hooge geboorte my niet toelaat om my met een *Interessante* Boekwurm te *engageeren*: anders zoude ik de *inclinatie* wel hebben om myn werkje ter drukperse over te geeven. Zo ik de *liberteit* dorst gebruiken, zoude ik het u toezenden; met *instantelyk* verzoek, dat je het eens wilde *feuilletteeren*, om naar bevinding van zaaken daar mede te leeven; want jy bent die dingen beter gewent. Ik zal je dan met een myn adres *communiceeren*: 't geen ik echter bid dat voor u alleen mag gehouden, en niet *gedivulgeert* worden. Deeze *conditie* beding ik *ex-*

1 zeebonk.
2 vrouwen.
3 manier.
4 vrije uren.

pres, om dat ik zie dat je al vry wat *facil*[1] bent om de brieven die je krygt *publycq* te maeken. De volgende *descriptie* van myn persoon zal je *convinceeren* dat ik *capabel* ben om wat fraais van deeze soort *au jour* te brengen.

Ik ben een welgemaakt Jongeling, en, *sans me flatter pourtant*, niet misdeeld van *genië*. Myn moeder is recht mal met my, om dat ik niet alleen haar eenige Zoon, maar ook haar eenigste kind ben. Myn Fransch verstond ik [19] *circum circa* zo goed als myn Duitsch eer ik naar de Academie ging, en daar heb ik het verder geleerd, door den omgang met aanzienlyke vreemdelingen. De beroemde *Lamy* is te Amsterdam, en *Forest le Pere* te Utrecht myn beschermmeester geweest. of ik in het Italiaansch, dansen en zingen ervaaren ben laat ik je zelf *jugeeren*; en je zelt het in geen twyfel trekken, als ik je zeg, dat ik in het eerste door *Messer Ciangulo* (die zyn eige *aventures* zo geestig beschreeven heeft) in het ander door den ouden *Hermet*, en in het laatste door *Mahout* onderwezen ben. Ieder van deeze drie is in zyn *professie* de *gerenommeerste* die de *agreable provincie* van Utrecht ooit gehad heeft. Verders ken ik van alles wat. Ik speel op de *Bas de viole*, op het *klavier* en op de *Alt*. Ja, als ik het geluk had van de eene of de andere *Belle* op het *Collegium Musicum* (dat des winters alle zaturdagen van vieren tot zessen in de *Ambachtskamer* gehouden word) te geleiden, heb ik my niet geschaamd myn kunst op de drie genoemde *Instrumenten* te toonen, en ik had altoos het *plaisir* dat ik van elk een wierd *geapplaudeert*. Je zoud niet gelooven hoe goede keur ik heb in my te *ajusteeren*.[2] Wanneer ik zesmaal ter week in het salet ga, heb ik ieder reis een byzonder kleed aan, en des morgens ben ik anders dan des avonds. *Monsieur Steenbergen* is myn *Perruquier, & c'est tout dire*. Ik durf my *vanteeren*[3] de eerste te zyn die een *justaucorps*[4] met *paniers de crin*,[5] en een witte mof, met een *ceintuur* van de eige soort, gedraagen heb; en naar myn *exempel* is die mode zodanig *en vogue*, dat geen man van *educatie* de zelve ontbeeren mag, zo hy zich niet *ridicul* wil aanstellen. Ik ga alle speeldagen in de Comedie, schoon ik ze *detestabel* vind.

1 geneigd, inschikkelijk.
2 mijn toilet te maken.
3 erop te beroemen.
4 (nauwsluitende) rok.
5 paardenharen.

Mais que faire? wy moeten ons wel met zulk een sober *amusement* behelpen; dewyl, als je weet, noch *Opera*, noch *Fransche Acteurs*, in onze stad *getolereerd* worden. 't Zou noch kunnen *passeeren*, wanneer men wat meer stukken vertoonde als *Andromeda* is; want dan heeft men ten minsten het *contentement* van *Mietje Chalon* te hooren zingen; maar nu komen 'er niet als *pitoyable* overzettingen van *Tragedies* voor den dag, die beter zyn om te leezen als om te zien. Dit is ook de reden dat ik gemeenlyk daar verschyn tegen de laatste *Acte*; en als de dans beginnen zal.

Ik wil je niet langer met het *detail* myner verdere *qualiteiten ennuieeren*. Het gezegde is *suffisant* genoeg om je te doen begrypen dat ik al de *requisites d'un galant homme* in [20] *superlativo gradu*[1] bezit, en dat *Themistius* nooit beter *Conducteur* en *Gouverneur* zou kunnen vinden als my. Nu zal ik je maar alleen eenige *articles* optellen van myn * *Traité d'une parfaite conduite dans les salets, nécessaire à tout jeun' homme qui se pique de briller dans le monde, & qui veut se rendre agreable au beau sexe*. 't Is met voordacht in het Fransch geschreven, om het by *l'Ecole du Monde* van *le Noble*, en andere *charmante* tractaatjes van de zelve natuur te plaatzen. Voor de rest *assureer* ik je dat ik geen van de *importantste Essais* heb uitgekoren; maar enkel de zulke die my eerst invielen,

I. Commentaire sur ce vers de P. Corneille: Qu'un homme à Paragraphe
est un joli galand.
Le Menteur, Acte I. sc. VI.
II. De l' Effronterie excusable.
III. De l'art de dire des Equivoques, sans faire rougir.

1 in overtreffende trap.

* De Heer **** zal niet kwalyk neemen, dat ik, ten dienst der onkundigen in het Fransch, hier by voege de Vertaaling, zo van deezen Titel, als de volgende proeven. Ieder kan dus te beter oordeelen van het gewigt deezer stoffe.
Verhandeling van een volmaakt gedrag in de Saletten: noodzakelyk voor alle Jongelingen, die in de waereld begeeren uit te munten, en zich by de Jufferschap zoeken aangenaam te maaken.
I. Opheldering van dit vaars van P. Corneille: (Naar de overzetting van Dr. Lod. Meijer.)
Een Paragraphenman is een belachelyk knecht.
Logenaar, I.B.v. T.
II. Van de geoorloofde onbeschaamheid.
III. Van de kunst om dubbelzinnigheden te zeggen, zonder te doen rood worden.
IV. Dat het van de uiterste noodzakelykheid is eenig klein airtje te neuriën, terwyl men speelt, of de kaart verschiet.
V. Van de wyze om een middelmaatige schoonheid te roemen, en een oude Coquette te vleyen.
VI. Hoe men zich in de gunst der kamenieren moet inwikkelen.
VII. Nieuwe methode om de hoed onder den arm te houden.[21]
VIII. Van den oirsprong der Toupets (een hedendaagsch hoofdcieraad) *en hoe men die moet krullen.*
IX. Vervolg van het voorgaande Hoofdstuk. In dit werd aangetoond dat de modes, waarvan de vrouwen zig bedienen, van de mans afkomstig zyn.
X. Uitweiding over de Snuifdoozen, Rottingen met goude knoppen, gefigureerde Gespen, hairzakken, en andere noodwendigheden, die het air van een beschaafd Jongeling uitmaaken.

IV. De la necessité indispensable de fredonner quelque petit Air, en jouant, ou en mêlant les cartes.
V. De la manière de louër une beauté mediocre, & de dire des douceurs à une Coquette sur année.
VI. Comment on doit s'insinuer aux bonnes graces des Filles de chambre.
VII. Nouvelle methode de porter le chapeau sous le bras.
N.B. Dit is echter *un article important*. [21]
VIII. De l'origine des Toupets, & comment on les doit friser.
IX. Suite du Chapitre précedent. Dans celui-ci on fait voir que la plûpart des modes, dont les Dames se servent, vient des Hommes.
X. Digression sur les Tabatieres, les Cannes à pomme d'or, les Boucles figurées, les Pochets de cheveux, & autres necessités, qui composent l'air d'un joli Garçon.

Hier zal ik het by laaten, uit vrees dat myn briefje te lang mogt vallen. Als ik je myn *Manuscript* toezend, en gy het *approbeert*, mag ik wel lyden dat het by *Uytwerf* gedrukt word. Ik wil hem liever het profyt gunnen als een ander; want ik heb hem altyd voor een *honnêt* man gehouden: en ik twyfel ook niet of hy zal my wel een honderd Exemplaaren tot een present toestaan (ik schryf om geen geld) maar ze moesten alle in het beste *marroquin, rouge ou bleu*, gebonden, en *sur tranche* verguld weezen; anders zoude ik ze aan niemand durven *destribueeren*. Voor u zyn zo veel

afdrukken als je *desidereert*. Myn styl zou mogelyk wel *correctie* nodig hebben; maar wanneer die wat *negligent* is geeft ze de *caractere* van een man van fatsoen te kennen.

Ondertusschen noem ik my *de tout mon coeur*
MYN HEER
Uw genegen Vriend
****
Docteur en Droit.

P.S. Volgens de *coûtume* van uw correspondenten *cacheer* ik myn naam onder eenige *étoiles*, om eerst eens te zien hoe je met dit schryven handelt. Daar na zal ik *à visage découvert* voor den dag komen. [22]

De tweede Brief is van deezen inhoud.

MYN HEER DE SPECTATOR.

ZO het een troost is een makker in zyn misnoegen te hebben, vind ik reden my te troosten met het geval van *Themistius*, begrepen in den brief, die U. Ed. niet lang geleden aan het gemeen hebt medegedeeld. Ik ben omtrent in dezelve omstandigheden als die eerlyke jongeling. Deze laatste zomer ben ik getrouwd met een niet onverstandige en zeer bevallige vrouw, doch die zodanig in de groote waereld is, dat ik, om haar genegenheid niet te dwingen, genoodzaakt ben myn kantoor, ten minste tweemaal 's weeks, op de zorg van myn boekhouder te laaten staan, en met haar de gezelschappen waar te neemen. Dit stryd vry wat tegen myn humeur; maar ik wilde myn *Sofia* zo vroeg, en terwyl de Speelman (gelyk men zegt) noch op het dak zat, geen verdriet aandoen: Hopende dat zy wel wat meer aan haar eigen huis zal gewennen, wanneer ons huwelyk eens met een zoon of dochter gezegend werd, daar goede apparentie toe is. Eenigen van haare societeiten behaagden my zo nu en dan redelyk wel: en dit waren de zulken, daar getrouwden en ongetrouwden te samen komen, en waarin ik altyd een party naar myn zin krygen kan. Anderen zyn my zeer tegen, en die maaken juist het grootste getal uit. Dit zyn de kinderscholen, die opgepropt zyn van een party lafbekken en kleuters, die van dartelheid naauwlyks weten op wat voet zy staan, of op wat bil zy zitten moeten. De

ontmoeting die ik onlangs in een van deeze gehad heb, heeft my de cordaate resolutie doen neemen van myn Echtgenoot voortaan alleen te laaten gaan, indien zy in haar drift blyft volharden. Ik gebruik de vryheid U Ed. deeze weinige letteren toe te zenden, om U Ed. te laaten oordeelen of ik gelyk heb, en of een man van een bezadigde ouderdom, als ik ben, zich met zulke zotheden kan behelpen.

Een dag of drie is 'er vervlogen, toen wy verzocht wierden by zekere jonge Juffer, die met haar broeder op onze gelukwensching was geweest, en daar wy al eenige reizen belet hadden laaten vraagen, om de contravisite af te leggen; doch die altoos of buiten de stad was, of geen gelegenheid had om ons op te wachten. Wy namen de nodiging aan, en vonden 'er een gansche kamer vol [23] jong volkje, waar onder ik geen een kennis gewaar wierd. Na dat 'er eenige complimenten den hals gebroken waren, raakte myn huisvrouw eindelyk aan het zitten, en ik plaatste my voor de schoorsteen, daar een half dozyn *Petits Maitres*[1] bezig was met malkander in kwaad Fransch te discoureeren. Zy hadden het zo drok, dat ze myn groet ter naauwer nood beantwoordden, en zagen my alleen eens over schouder aan. Ik stond hier omtrent een quartier, zonder dat iemand my aansprak, wanneer de speeltafels gezet wierden, en ik, de laatste van het heele gezelschap, aan een *quadrille party* raakte, nevens twee meisjes, die pas uit den dop kwamen, en een jonkertje, dat niet veel ouder scheen. Geduurende het spel, hoorde ik het begin van verscheide nieuwe airtjes, en 't was niet als *la, la, la, la,* wat 'er uit kwam. Somtyds badineerden ze eens, en dan lachten ze weer dat het schaterde. Als ik iets wou zeggen, vielen ze my in de reden: als ik myn kaart in order schikte, vroegen ze: *wat doeje myn Heer? wat doeje? 't Is uw beurt om eerst te spreeken*. Het heertje paste nooit; maar als hy voorzat, riep hy altyd zeer schielyk: *Ik vraag permissie, zo ik niet solo speel*. En deeze vraag geschiedde eer 'er rond gegeeven was. Dit verveelde my niet weinig, te meer, wyl ze malkander geduurig het een of 't ander in 't oor te byten hadden, 't geen ik wel merken kon dat my raakte. Ten laatsten waren onze *touren*, tot myn groote blydschap, geeindigd. Wy stonden op, na dat ik vry wat zest'halven had uitgekeerd. Ik ging naar de tafel daar myn vrouw noch bezig was, en hield my kwansuis of ik op haar spel lette; maar leende ondertusschen het oor

1 modejonkertjes.

aan myn drie hokkelingen,[1] die aanstonds zich by een gevoegd hadden, en niet weinig van my begonden af te leggen. Een der juffertjes vatte eerst het woord, en sprak: *Wel, ik moet bekennen dat ik my zeer geënnuiëerd heb. Is dat speelen? wat interessanter man is dat! Hy verbeeld zich mogelyk dat hy in zyn Collegie op den Doelen, of op het Heerenlogement, onder eenige kooplui aan het verkeerbord of de piquettafel zit. Hy mag de negotie verstaan, maar de welleevenheid is ver by hem te zoeken. Ook zweeg hy als een mof, en zag zo stemmig als een Ziekentrooster. Dat's waar*, voegde 'er de andere by, *maar heb je op zyn bokkepruik wel gelet? heb je wel gezien hoe zyn manchettes hingen? Ik geloof dat hy zyn hemd ten minste al eens heeft aangehad. Ik kon my niet houwen van lachen als ik hem aanzag, en weet waarlyk* [24] *niet hoe onze zoete Sofia zulk een gekke keur heeft kunnen doen. Ik wil niet hoopen,* viel het melkmuiltje hier op in, *dat wy dit origineeltje altyd in ons salet zullen hebben. Voor my, ik durf my wel ronduit declareeren, dat ik het dan zou moeten verlaaten. Want ...* Hier keerde ik my juist by geval om, waardoor het verdere stichtelyk onderhoud afgesneden wierd. Myn vrouw had ook gedaan, en dewyl onze koets voor aan stond, naamen wy 't eerst afscheid, laatende de vrinden een ruim veld om my noch beter af te schilderen.

Ik wilde niets hier van zeggen, schoon my wel tienmaal gevraagd wierd hoe ik my gediverteert had; maar ik nam voor U Ed. aanstonds te schryven, en verzoek dat gy myn brief in een uwer Vertoogen plaatst. Wy leezen ze altoos aan de koffytafel: en ik hoop dat ik hier mede zo veel by myn Vrouw zal uitwerken, dat ze my in myn besluit niet hinderen, noch verpligten zal om my meer aan diergelyke bejeegeningen te waagen. Inderdaad, myn Heer, zo lang de saletten op geen beter voet worden gebragt, strekt 'er voor de jeugd meer gevaar dan voordeel in: en de Ouders doen voorzigtig, die hunne kinderen beletten zich daar te veel aan over te geeven. Vooral dunkt my dat getrouwde luiden daar op zo niet gesteld behoorden te zyn, maar dat ze veel eer al die byeenkomsten moesten myden, daar men alleeen respect heeft voor een paar zyde kousen met goude of zilvere klinken, een hoed met een breede *point d'Espagne*,[2] en een onbeschaamd *air*. Ik twyfel niet of gy zyt van myn gevoelen, en ik blyve met veel achting

1 melkmuilen.
2 soort kant.

MYN HEER DE SPECTATOR

U E D. D.W. Dienaar
D.S.A.

Deze Hollandsche Spectator zal alle Maandagen en Vrydagen te bekomen zyn: Te Amsterdam, by *H. Uytwerf;* te Rotterdam, *J.D. Beman*, Delft *A. Beman en Boitet;* 's Gravenhage, *C. Boucquet* en *J. vander Kloot;* Dordrecht, *Van Braam;* Leyden, *Kerchem*, Haarlem, *Van Lee;* Utrecht, *Kroon;* Middelburg, *Meerkamp;* Vlissingen, *Payenaar,* Leeuwaarden, *Strik. &c.* [[25]

N°. 124. Den 2. January 1733. De Hollandsche S p e c t a t o r.

- - - - - *Hic murus aheneus esto*
Nil conscire sibi, nullâ pallescere culpâ.[1]

VErmids niet my dierbaarer voorkomt, ik zegge niet, als de reputatie, maar als de weezentlyke hoedanigheid van een eerlyk man, en een oprecht Kristen, heb ik niet zonder verbaastheid, onsteltenis en droefheid, ja zelf niet zonder eene gegronde verontwaardiging kunnen leezen een brief naar alle schyn van Leiden komende, gedateert *aan den Rhyn den 23 Decemb*. 1732. en my ten tyde van myn afweezen door M[r]. Uytwerf toegezonden; in dezelve word ik met de uiterste oploopendheid, bitsheid, heevigheid, gescholden en uitgekreeten voor een onbeschaamt lasteraar en verfoejelyk Eerrover; voor een vyand der Christelyke Religie, bekwaam om uit een vuile winzugt, een lofwaardig, en godvrugtig Leeraar der Gereformeerde Kerke de schelmagtigste streek van een huichelagtige bedriegery, die in een Godverloogenaar kan vallen, aan te vryven; en derhalve dubbel waardig, om op een schavot ten toon gesteld en gestraft te worden. 't Is ligt te begrypen hoe dusdanige [26] noit verdiende bejeegening een man van eer moet treffen, en men zal verwondert weezen waar op de zelve steunt. Haare zwakke grondslag is een * zeeker gedigt rakende een kweezel, die haar neef onder den dekmantel van schynheiligheid word beschreven bedroogen, en een winst afgezien te hebben. Uit verscheide vermoedens en flauwe schynbaarheden en wel voornamentlyk uit de algemeene toepassing

1 "Hic murus aheneus esto/ Nil conscire sibi, nullâ pallescere culpa." Vert. Dit moet een bronzen muur zijn: zichzelf van geen kwaad bewust zijn, en door geen schuld verbleken. Horatius, *Epistulae*, I, 1, 60-61.

* *Zie het Vertoog van den 20 Octob. 1732*.

van die vertelling, op een deugdzaam harder van Christi gemeinte, besluit de Schryver, als of het teegen myne schandelyke kwaadaardigheid wiskonstige bewyzen waaren, dat die Leeraar, en niemand anders, het waare en eenige doelwit van myne heekeling moet geweest zyn. Ik beken met de uiterste overtuiging des gemoeds, dat zo ik waarlyk aan zo eene oneedele niet min, als onchristelyke misdaad my had schuldig gemaakt, ik alle zyne scheldnaamen en bedreigingen te overvloed zou verdiend hebben. Dog ik zal hem vooreerst met bedaartheid eens te bedenken geeven, of, zo het lasteren en eerroven, een afgryzelyke misdaad moet genoemt worden, het een waar Christen ook wel betaamt zyn evenmensch, niet alleen op een lossen voet, maar zelfs, op waarschynlykheden, die nogthans onwaar kunnen weezen, met eene onbedagtzame voorbaarigheid aan laster, en eerrovery, zonder eens te verwaardigen, hem in zyne verdeediging te hooren, volmondig, en zonder de minste agterhouding schuldig te verklaren. Ik wenschte zelfs wel eens te weeten, waar in myn gedrag, al was ik weezentlyk schuldig, van dat van den Schryver, zo lang ik niet door hem overtuigt was, zoude verschillen. Gelyk als hy op schynbaarheden my op 't vinnigste voor al wat by God [27] en menschen hatelyk moet geschat worden uitkryt, zou ik zeekerlyk myne heekeling ook op eenige waarschynlykheid, als by voorbeeld op een doorslaand en algemeen gerugt, of op de getuigenis van luiden die voor eerlyk te boek staan in dit geval mede gegrond hebben. Althans myn beschuldiger bekend, dat eenige jaaren geleede die deftige Leeraar door dusdanig gerugt is gedrukt geweest.

Ten tweede laat ik aan zyne overweging over of hy niet ondervonden heeft, dat het niet veel zeldzamer is, dat iemand eensslaags zig tot het toppunt van deugd verheft, als dat een ander schielyk en plotzeling, zonder by trappen af te daalen zig in de laagste en versmadelykste misdaaden werpt, ten zy hy door ongewoone en nauwlyks wederstaanbare driften over staag werd gesmeeten. Zulks zou waarlyk myn geval zyn indien ik met reden betigt wierd. Alle myne Lezers weten dat myn werk van 't begin tot het einde vervult is met liefde en hoogagting voor deugt, Godvrugt, voor de Bedienaars der Christelyke Religie, en voor het dierbaar Vaderland, in een woord voor al 't geen loffelyk en pryswaardig is, en myn beschuldiger, die een verstandig en wys man schynt, weet zo wel als ik, dat een schryver, voornamentlyk wanneer hy zonder naam schryft, die liefde en hoogagting voor 't goede, zo ze niet wezentlyk in zyn boezem huisvest, niet volstandig weet te veinzen, en dat hy wel haast, al was het maar om

eene geestryke gedagten, en aardige boerterye, zig niet te laten ontslippen, zyne ziels gevoelens, zonder zelf het te merken, gedwongen is te beklappen. Voeg daar by dat ik in deze gelegentheid my myne zetreegelen, en ingewortelde neigingen niet kan hebben laten ontrukken door [28] 't geweld van onvoorziens verwekte driften, dewyl de schryver zelf bekend, dat ik van 't voorwerp van myn laster, die mogelyk my noit ontmoet heeft, noit kan beleedigt zyn geweest. Die drift kan ook niet bestaan in een passie van dolle haat tegens de fynen, vermids ieder weet met wat nauwkeurigheid ik de goeden van de kwaden heb getragt te onderscheiden, en zelfs met wat iever ik de zaak niet alleen der eersten maar ook der laatsten tegens roekelooze beschuldigingen heb bepleit, en gezogt heb dezelven wegens de verdenking van moedwillige huichelary, en volstrekte geveinstheid, te rechtvaardigen en te verschoonen.

Dog, 't geen vry meer klem heeft, ik bid den schryver in zyne gedagten te herroepen 't geen hy van den t'zamenstel van werkjes gelyk het myne in zyn brief zegt, te weten dat ze door de bank bestaan uit de t' zamenvoeging van t'allen zyden by een geraepte stukken en brokken, waar onder hy ook buiten twyffel mede reekent, 't geen van *Medehelpers* en *Correspondenten* den Maker word toegezonden. Schoon hy zulks, gelyk alles 't geen zyn brief behelst, op de hatelykste wyze voorstelt, niet tegenstaande hy bewust is dat ik dit gemeen heb met de schryvers van den Britsche Spectator, en Duitsche Patriot, waar van de voornaamste Autheurs zulke deugdlievende luiden zyn geweest als oit de pen gevoert hebben, behoorde dusdanig denkbeeld egter aan zyne billykheid aanleiding te hebben gegeven, om uit een beginzel van Christelyke liefde te vermoeden, dat dit gebrandmerkt stukje my door de een of d'ander kon medegedeelt zyn. Aldus is het ook waarlyk met de zaak geleegen, en ik verklaar voor God en menschen, als onder een plegtigen eed, voor eerst, [29] dat het zelve nog in het geheel, nog ten deele, myn vinding, nog maaksel en is; ten tweede, dat ik wezentlyk den beleedigden Leeraar niet ken, en zelfs niet vermoede by gissing, wie zyn Eerwaardigheid zyn mag, ja dat ik, eer my dit stukje toe was gekoomen, noit van diergelyk feit, veel min als begaan by een herder van een hervormde gemeinte 't minste gewag had hooren maaken. Verders kan ik niet begrypen hoe de Schryver het met zyne eige reeden stelt, om een bewys van myn schuldt te trekken uit myn verklaaring, dat de zaak in de grond waar is, en dat ik conscientie-werk,

van iets dergelyks te versieren[1] zou maaken. Dat het laatste de waare gesteldheid van myn' ziele is, dewelke een gruwel zoude hebben van een Fabel te verdigten, om luiden, die met my huisgenoten des geloofs zyn, gehaat en veragt te maaken, daar op roep ik den doorgronder van harten en nieren tot getuigen. En wat aangaat myne verzekering wegens de waarheid van de zaak; zulks was geene wiskonstige zeekerheid, maar een overreding, op de welke duizenmaal eerlyke en voorzigtige menschen, in de ordinare leevensloop, doorgaan, voornamentlyk wanneer zy niet vermoeden kunnen, dat zulks hun naasten schade of droefheid toe kan brengen. Dezelve steunde op de betuiging van den Autheur, die my in zyn schryven, als een eerlyk man, en als een beminnaar van waare, en vyand van schyndeugd voorkwam, en my ernstig verklaarde, dat hy grondig van de waarheid van 't feit was onderrigt; dog dat het zo wel verbloemd, en met vreemde omstandigheden bedekt was, dat het niet mogelyk kon zyn 't waare onderwerp t'ontwikkelen. Dit is alles wat my mogelyk is tot myne verweering by te brengen, en [30] dewyl het zelden doenlyk is onschuld direct en onmiddelyk te bewyzen, heb ik recht om te hopen dat en de Schryver en de beledigde Leeraar tot bedaaren gekomen daar mede te vreede zullen wezen. Immers moet daar door noodwendiglyk vervallen een voorstel van myn aanklager, hier in bestaande; dat zo ik bewyzen kan, dat gem: Leeraar schuldig is, hy duizend Ducaaten aan den armen zal geeven, mids ik my verbinde, zo ik my daer toe onmagtig ken, ook aan den armen eene somme te betaalen tot dewelke als tot eene boete ik door weederzyds genoemde scheidslieden zal verwezen worden. Dit voorstel, zeg ik, kan op my geen vat hebben; dewyl ik noit gedagten kan gehad hebben, om iemand te beschuldigen, die ik heiliglyk betuige, dat my tot nog toe volmaakt onbekend is. Dog ik ben niet alleen gerust in myne eige onschuld; ik agt ook billik te vermoeden, dat de Schryver zelfs van dit gehaate stukje, ook wel buiten schuld mag wezen, en dat de gansche misdaed te wyten is aan de verfoeyelyke *uitleggers* en *toepassers*, dewelke de Schryver zonder 't minst bewys (eer hoop ik uit eene blinde gramschap, als uit lasterzugt) ondersteldt, myne vrienden, helpers en Ministers te zyn. Om zig van deeze waan te ondoen, behoeft hy maar verscheide myner vertoogen te leezen, in welke ik de vuilaardigheid van dat snoo gespuis met haare waare verwen heb tragten af te schilderen, en alle myne kragten heb

1 verzinnen.

ingespannen, om luiden van eer tegens deszelfs gruwelyke aanvallen te wapenen. Ik eindige met den Schryver te betuigen, dat hy zo goed kan vinden dat zyn brief het ligt zie, ik my daar toe aanbiede, verzekert, dat myn eer en goede naam, gedekt met het schild van myn onschuld, door geheele zwermen van vuurige pylen, die 'er uit voort vliegen, niet zullen kunnen getroffen en gekwetst worden.

Ik heb een brief uit Rotterdam ter zelver tyd ontfangen, die gansch andere gevoelen voor my behelst, en waar in ik verzogt word middelaar te wezen tusschen twee vrienden, die geen andere scheidsman, als my begeeren, en welkers onderlinge verkoeling, zonder eene spoedige beslissing, gelyk het niet zelden gebeurt, eerlang in een volslage verbittering zou konnen veranderen. 't Geval word my aldus opgegeven. A. en B. hebben lange jaren als waare boezemvrinden met elkander geleeft, van weerzyds met elkander eer gedagt, als gesprooken, en zonder de minste agterhouding hunne groot[31]ste geheimen in malkanders boezem gestort. 't Is nochtans gebeurt, dat A. eenig ligt van B. zoekende te verkrygen, in een zaak, die voor hem van belang was, denzelve met een vraag aan boord kwam die niet opregt was, en maar strekte om denzelve eene dienstige waarheid te ontfutzelen. De vraag was de volgende, of ten minste van een gelyke natuur: A. vraagt aan B. of deze zekere Tuinman kend, die hy gaarne in zyn dienst zou willen nemen, indien hy wist waar hy den man zou kunnen vinden. Zyn waar oogmerk was nochtans den tuinier tot een gansch verschillende einde te gebruiken. De gemaaktheid, waar in zig tog een eerlyk man bevind, als hy tegen zyn gemoed spreekt, of eenig ander merkteken ontdekt aan B. dat zyn vriend tegens zyn gewoone oprechtheid handelt en deswegens zig misnoegt tonende weigert te antwoorden; A. is wegens deze weigering op zyn beurt gestoort, en ze scheiden van den ander' beide even kwalyk te vreeden. Na eenige tyd ontmoeten zy zig onderling en A. verwyt bitterlyk aan B. dat deszelfs weigering van antwoord op gemelde vraag, die hy bekend van de oprechtheid afgeweeken te zyn, hem in een vry zwaar ongeval ingewikkeld had. B. antwoord dat A. zig zelfs desaangaande beschuldigen kon, wyl hy een waar vriend bedekte schotels had durven opdissen; dat hy te oud geworden was, om zig om den tuin te laten leiden, en zig daardoor bloot te stellen aan 't gevaar van daar by nog uitgejouwt te worden. Dat zo A. had gedagt dat hy B. hem dienst, in dit geval, had kunnen doen, A. (gelyk meer onder hen gebeurt was,) openhartig had moeten handelen, en aldus de hulp van een beproeft vriend verzoe-

ken, die hem als dan zekerlyk toegestaan zou zyn geweest. Hy voegt 'er by dat zo het nog stond te doen, hy de zaak op dezelve wyze tracteeren zou. Hier op gaat ieder weer zyn 's weegs, met meer koelheid als van te voren. Op dit geval word nu myn oordeel gevordert, 't welk myns bedunkens voor een onpartydig man, die de natuur en wetten der vriendschap kend niet moeijelyk te vellen is. Het komt my voor eerst onbetwistbaar voor, dat A. de eerste aanleiding tot die verkoeling heeft gegeven. Met een beproeft vriend moet men regt door zee gaan, en liever zyn eige belangen verwaarlozen als deszelfs dierbare genegentheid hoonen. Aan d' andere kant schynt B. vry wat kregel wegens een fout of misslag die uit een verkeert begrip, of ongewoone gril zyn boezemvrind [32] kan ontsnapt zyn. Hy schynt eenigzins zommige Minnaars gelyk te wezen, die door eene al te groote tederheid 't minst kunnen verdragen, van die genen welke zy 't meest lieven. Dog de Vriendschap eene geneigtheid die op agting gegrond, en door de reden bestierd moet zyn, behoorde aan de driften der *liefde* min onderhevig te wezen, en met eene bestendige edelmoedigheid te werk te gaan. Had B. de fout van A. merkende, in een behoorlyke calmte gebleven, zyn' vriend met beleeftheid en zagtzinnigheid van zyn dwaling onderregt, en den zelve in zyn struikeling de hand gebooden, A. zou naar alle waarschynlykheid zig weder opgebeurt hebben, en tot zyne gewoone oprechtheid zyn weder gekeert. De doling van B. is egter de verschonelykste, inzonderheid zo hy niet heeft kunnen voorzien, dat zyn weigering van antwoord zyn vriend eene merkelyke schade zou toebrengen. In de tweede byeenkomst handelt B. zekerlyk op een al te strenge, te harde, en te stuursche wyze, vermids A. als toen door zyn ongeluk onderrigt des te ligter weder tot zyn pligt te brengen was. Beiden zyn zy menschen, beiden behoorden ze te overwegen dat ze aan de menschelyke onvolmaaktheid cynsbaar zyn. De eerste belediger is nochtans altyd 't meest te berispen. Indien nochtans by den eenen en by den anderen de grond van Vriendschap bestendig blyft, zoude ik hen raden niet te staan op de dwaze ceremonie: wie de eerste stap tot de verzoening zal doen; Die de minste in zo een geval wel wil wezen, is buiten tegenspraak de grootste, en verdiend de meeste agting by redelyke en edelmoedige luiden. Myn gevoelen is, dat ze maar, hoe eer, hoe liever, zig weder by den ander voegen, als of 'er niets diergelyks tusschen hen was voorgevallen, en van 't zelve geen woord reppen, vermids zulks in diergelyke gelegentheid van de uiterste gevaarlykheid is, en de laatste dwaling erger dan de eerste kan maken. Ik

wensch te weten hoe myne bemiddeling zal aangenoome zyn geweest, en met wat uitslag. [33]

N°. 125. Den 5. January 1733. De Hollandsche S p e c t a t o r.

Immortalia ne speres monet annus, & almum
Quae rapit hora diem.[1]
HORAT.

LAatstlede Donderdag of Nieuwe Jaars-dag was het door 't gansche land een dag van ongemeen gewoel; ieder, groot en klein, had het even drok met zegenwenschen te doen of te ontfangen: In alle Steden, behalven hier te Amsterdam, stonden de neeringen en handwerken stil, en de Nieuwejaarsdag wierd 'er publyk gelyk de Zon- Paasch- Pinkster- en Kersdagen gevierd: deze uitzondering onzer volkryke Stad heeft my meer dan eens in een redenstryd met Burgers van andere plaatzen ingewikkeld, wanneer die voor een soort van ongodsdienstigheid wilden uitkryten, dat wy het jaar niet plechtig met gebeden, predikatiën en dankzeggingen inzegenen.

De Lezer kan wel begrypen, dat ik hier op verweerender wyze moest antwoorden, en, om het gevolg, dat uit ons gedrach word getrokken, te verydelen, het daar op nemen, dat, zo wy om die reden voor eenigzins ongodsdienstiger zouden te houden zyn dan onze Landgenoten, dit verwyt met meerder recht door de Roomschgezinden aan onze gezindheid gedaan mag worden, wyl die de bovengemelde Feesten niet slechts twee, gelyk wy doen, maar drie dagen vieren.

Ik voege daar by, dat de eerste January in zig zelven niet beter is, dan de een en dertigste December, en zekerlyk de besnydenis des Zaligmakers (die, zo [34] deszelfs geboorte, 't geen niet bewezen kan worden, op den vyf en twintigsten der laastgenoemde maand is gevallen, op den dag, waar mede wy het jaar beginnen, geschied moet zyn) niets zo uitnemende in zig

1 “Immortalia ne speres monet annus et almum/ Quae rapit hora diem.” Vert. Dat je niet op onsterfelijkheid moet hopen, daartoe maant het wisselende jaar en het uur dat de milde dag snel voorbij moet gaan. Horatius, *Carmina*, IV, 7, 7.

behelst, dat het ons noodzake, om 'er een byzonderen Heiligen dag van te maken.

Hier over eens met een Leidsch Burger in verschil staande kon ik niet nalaten tegen hem het middel van *recriminatie* (dat is wederbetichting) te gebruiken.

Hoe, zeide ik, *durft gy ons nieuwejaars-gedrag wraken, daar in uw Stad de Hemelvaart des Heilands, een der allerhoogwigtigste pointen van ons geloof, van negen tot elf uuren in den morgen door een Kerkgang gevierd zynde, het overige van dien dag, niet tot de dagelykscbe en gewone bezigheden, maar tot de uitgelate Kermisvreugde word vrygegeven? En zeker als men inziet, waar de Nieuwejaars devotie meest overal in bestaat, zal men bevinden, dat ze groote overeenkomst heeft met die van den Hemelvaart by de uwen, uitgenomen, dat men een Kerkgang of twee meer kan doen; Is het dan niet beter dat onvermydelyk gewoel eerst voorby te laten gaan, en den volgende Zondag in alle stilte en zedigheid het zogenaamde begin van 't jaar door stichtelyke aanmerkingen op de snelheid des tyds, en de veranderingen in het voorgaande gebeurd, te doen dienen tot een prikkel om een beter en Christelyker leven te leiden? Deze reden stel ik vast, dat onze Voorvaderen bewogen heeft in deeze groote stad den eersten January tot geen Heiligen dag te verklaren*.

Myn Party sprak (meer geloof ik om te tonen, dat de ingezetenen der Stad waar in 's Lands Hogeschool gevestigt is, wel voor halve Geleerden mogen passeren, dan om my in zyn gevoelen over te halen) myn sustinue[1] in dezer voege tegen.

In den omloop van agt en twintig jaren zal de A noodzakelyk viermaal de Zondagsletter zyn; dat is, Myn Heer, dat in dien tyd het begin van 't jaar viermaal op een Zondag vallen moet, 't geen gy zo niet dient te bevatten, als of het om de zeven jaren precies geschiedde, want dan zou ik my binnen het bestek bepaald hebben; maar dewyl het door de tusschenkomende Schrikkeljaren gebeuren kan dat 'er elf verlopen, eer deze of die dag der week, en by gevolg ook de Zondag, de eer geniet van 't Hoofd des jaars te zyn, [35] *vind ik my verplicht om (zo ik in den haak wil redeneren) my voorzichtig te uiten*.

Dus zal in uw levenstyd meermalen Zon- en Nieuwejaarsdag te zamen gekomen zyn, en de aanvang van 't jaar te Amsterdam even eens gevierd

1 stelling, bewering.

als in de andere Steden, en dewyl men dan aldaar geen zwarigheid maakt van alle werkdaagsche bezigheden op te schorten, en het jaar in te weiden door een publyke devotie, waarom geschied zulks niet altyd, al waar 't slechts om zig met de andere plaatzen van het Land te conformeren? Wat het splitzen van den Hemelvaartsdag by ons aangaat, ik zou het u gewonnen geven, indien het niet geschiedde om 't Kermisfeest, want gy weet wel dat 'er geen Dorp is, hoe gering het bynaar wezen mag, daar men geen gezetten tyd ter uitspanninge heeft; en dewyl die te Leiden juist op den middag van 't Hemelvaartsfeest valt, zouden wy, 't geen immers ons niet te vergen is, een halven dag verliezen van die zevendaagsche vrolykheid, ten zy we 't middel gevonden hadden om 't scheel te delen, en dierhalven meen ik, dat wy recht hebben om te eisschen, dat het met de Kermis zo door mag gaan.

Schoon ik groten lust tot lacchen had, repliceerde ik echter met een statig gelaat op deze wys.

Ik beken meer dan eens gezien te hebben, dat het Nieuwejaar met een Zondag begon, maar dan heb ik ook wel gemerkt, dat 'er zo velen niet te Kerk quamen als op andere Zondagen, wyl ieder in zulk een groote Stad als deze geen tyds genoeg heeft om tusschen en na de predikatien zyne plechtige visites en complimenten van ceremonie af te gaan leggen; En zo gylieden het veertiende deel of noch minder, van uwe Kermis niet missen wilt, onze Amsterdammers hebben ook geen lust om gevaar te lopen, van door het uitstellen hunner pligtplegingen by de bevorderaars van het fortuin, noch by de Vrienden, op wier erffenis zy hopen kunnen, in een quaad blaadje te geraken.

Wat het opschorten der dagelyksche bezigheden alsdan belangt, zulks geschied niet ter eere van het Nieuwejaar, maar om den Zondag, die tot den publyken Godsdienst geschikt is, en niet verzet kan worden; daar men met de Leidsche Kermis daags na Hemelvaart in te luiden, en dezelve Vrydags daar aan eerst te doen eindigen, alles by u herstellen kan, zonder dat gy iets van die teergeliefe oor[36]*lofdagen behoefde af te staan; ja gy kunt verzekerd zyn, dat ik my na dezen nooit in eenigen redenstryd over onze pretense ongodsdienstigheid, in het niet vieren van den Nieuwejaarsdag, met u of iemand uwer Medeburgeren in zal laten, voor dat ik in de Almanach de Leidsche Kermis verschoven, en den Hemelvaart van den Heiland niet meer gepaard zal zien met het woelige en ongebonden jaarmarktsfeest*.

Myn vriend stond een weinig op zyn neus te kyken, en zig wat be-

dacht hebbende verzocht hy peis, moetende bekennen, dat onze zaak vry beter dan de zyne te verweren was. Hy vroeg me slechts, hoe ik een Inwoonder van een andere Stad, dien ik het gewraakte misbruik niet kon tegenwerpen, zou geantwoord hebben? Deze vraeg loste ik hem met weinig woorden op, zeggende, dat noch het Nieuwejaar, noch de verjaring der besnydenis des Zaligmakers van zo veel belang waren, dat men die met een plechtige devotie op een zekeren bepaalden dag moest vieren, zo men de blaam van ongodsdienstigheid niet wilde onderhevig zyn, en dat by gevolg de Overheid in alle de Steden de vryheid had, om die voor een gemeenen Werk- of byzonderen Kerkdag te doen houden; en daar mede waren wy 't zamen eens.

Voor het overige van dit halfblad zal ik my bedienen van drie brieven, die ik ontvangen heb, om den Lezer te tonen, hoe verscheide uitwerkinge de Nieuwejaars gewoontens op verscheide gemoederen hebben, zullende dezelve niet beantwoorden voor dat ik incognito de gedachten van sommige myner verstandige Lezers in 't een of 't ander Koffyhuis ontdekt zal hebben.

Dus luid de eerste:

MYN HEER.

HEt heugt me noch zo wel als de dag van gisteren, dat ik na den eersten January als een vis na 't water snakte, want tegen die tyd lag myn beurs gemeenlyk op 't droog, en myn eenige hoop van verkwikking steunde op de verwachting van een milde besproejing door de hand van myne Moei, en vooral van mynen ouden Neef, die [37] geen kinderen heeft, en van wien ik alles erven moet. Met wat een gul hart, met wat een oprechte meening (want in zyn jeugd ziet men toch niet verder als zyn neus lang is) wenschte ik haar een lengte van levensdagen toe! Al had het my iemand gezworen, ik zou nooit geloofd hebben, dat men zo veranderen kan; want nu wil ik wel bekennen, dat 'er geen tyd van 't jaar is, daar ik zo voor schrik; Ik ben altyd een luchtige bruier[1] geweest, die geen struif om een ei bederven zou, en graag omgaat met lieden van een vrolyken aard, zynde by gevolg redelyk tractant. Ik heb, schoon ongehuwd, reeds eenige jaren

1 levenmaker.

huis gehouden, eerst op het matig capitaal dat my van myne Ouders was aanbesturven, 't geen even tot de dood van myne Moei gestrekt heeft, en thans zyn 'er drie of vier jaar verlopen, dat ik op de gedachten, die de menschen van die laatste erffenis hebben, crediet moet zoeken, schoon dat burger-stuivertje reeds lang gesprongen is: Nu zit ik te beven tegen den Sondvloed der rekeningen, die ik t'huis verwacht, en 't geen me 't meeste kwelt is de deunheid[1] van myn Neef, die hoe ouder hoe gieriger word, want hy heeft me, sederd dat ik meerderjarig ben, niets gegeeven, als de meubilen, daar myn huis mee opgeschikt is, noemende dat present myn uitset, daar by voegende een heusche vermaaning, dat ik het schappelyk aan zou leggen, wyl ik dan met der tyd, als hy zyn hoofd zou neergeleid hebben, een der bestgestelde burgers weezen zou; Dit heb ik zo weinig in acht genoomen, dat al myn vrees tegenwoordig is, dat ik de handen aan zyn geld niet blauw zal tellen, want myne Crediteuren, (die beginnen te merken, dat ik het hammetje al gekloven heb) dreigen by hem te gaan om betaaling of borgtocht te verzoeken, zullende, zo hen dit geweigerd word, my dagvaarden om voldoening.

Och dan breekt de bommel uit! ik zal moeten springen,[2] en voorts naar 't Peperland; is 't niet een hard gelag voor een man van noch geen veertig jaar; die altyd Vioolen liet zorgen, dat hy zo eensklaps van levenswys veranderen, en gewoon zynde niets dan het allereelste op zyn tafel te zien, erreten, boonen, stokvisch, spek, gezoute vlees en scheeps beschuit met lange tanden zal moeten kaauwen? maar is het noch niet al [38] zo hard, dat ik alle Nieuwejaar en ook op alle verjaaringe van dien ouden bloed hem een lang leven en bestendige gezondheid moet gaan wenschen, daar ik niet, dan door deszelfs dood te behouden ben? want zo ik eens oversloeg met hem die ceremoniëele logen op de mouw te spelden, had ik aanstonds uit, en dierhalven dien ik noch van de nood een deugd te maken, op hoop, dat ik, zo hy eens schielyk, en eer ik den boedel op zal geven, quam te sterven, door zyne erfenis gered mag worden, want ik zou geen blyder tyding krygen kunnen, dan dat hy naar de zalige eeuwigheid was verreisd, dat geen onchristelyke wensch genaamd kan worden, voor al wyl 'er noch iets goeds uit zyne dood zou volgen, 't geen ik nu niet onderneemen durf, uit vrees van t'eenemaal gedisgracieerd te worden,

1 zuinigheid.
2 bankroet gaan.

want ik zou een kind echten door de trouw, en myn huwelyk voltrekken met het Dienstmeisje dat my incognito Papa gemaakt heeft, op schriftelyke belofte, dat ik haar na myn Neefs dood, tot myn Vrouw zal neemen: Ik verzoek u dan gedienstelyk, myn alderliefste Heer Spectator, eens een vertoog op te stellen, waar in gy klaar betoont, dat het recht van maagschap nooit kan vernietigd worden, en het een stokregel voor alle conscientieuse lieden moet zyn. *Die gerust wil sterven, laat zyn goed aan zyn rechte erven*. En gy zult veplichten

Uwen benepen Dienaar

D***** D***

De tweede is van dezen inhoud:

EERZAME VRIEND SPECTATOR.

IK heb gelegentheid om uw werkje te lezen by een van myne klanten, en, dewyl ik zie, dat 'er wel eens door burger menschen aan u geschreven word, neem ik de vrypostigheid van u deeze brief te zenden, met verzoek, dat gy ze drukken laat, op hoop dat zommige Heeren medelyden mogen krygen met een Ambagtsman, die door hunne kwaade betaaling gevaar loopt van dienst te zullen moeten neemen, of naar Oostinje te vaaren: [39] Ik heb zint een jaar of vyf zes een winkel opgezet, en redelyk werk, maar echter droog ik uit in de plaats van dat ik wat voorwaards zou raken; want van de rekeningen, die ik te Nieuwejaar uit zal schryven zal me misschien de helft niet worden voldaan; altoos daar zyn 'er die ik van 't begin af bediend heb, maar die ik noch niet weet wat munt dat ze slaan, de een verzoekt me patientie te neemen en stelt me uit op een erffenis, die hem, zo hy zeit, niet ontgaan en kan; een tweede belooft me goude bergen, en dat hy voor my by zyne goede Vrinden om een bediening zal solliciteren, die my 't ruim vergoeden zal; deeze zyn noch de hebbelykste, want anderen luchten[1] me nog wat uit, en dreigen me, dat, zo ik niet langer voor haar werken wil, zy al haar vrienden op zullen maken om me de zak te geeven, en dan waar ik aanstonds gerenuweert, ja zeker, myn Heer, gy

1 schelden.

meugt me vry geloven, ik ken 'er onder, die zo ze drie kostelyke maaltyden minder in een jaar aan wilden rechten, my rykelyk al haar schuld zouden betaalen kunnen, en nu laat ik aan uw oordeel, of een Ambagtsman verpligt is niet alleen voor niet te werken, maar zyn verschot noch toe te geeven, om dat een ander het geld, dat hy hem schuldig is, zo nodeloos verspilt; ei lieve spring eens in de bogt voor ons, en ik zal altoos wezen

Uw verplichten Dienaar

KLAAS DRIESTAL.

Met den derden word me dit volgende bericht gedaan:

't Gaat nu tegen Nieuwejaar en zo onze Ouders een milde luim hebben voorspellen we ons al vry wat vermaak, want de vacantie zal niet ten einde zyn, of we zullen te Leiden, zo 't maar genoegzaam sneeuwen wil, *een masquerade* met de Narreslede ryden, en ik durf tien tegen een zetten, dat men daar nooit van zoeter vermomming gehoord zal hebben; we zullen ons tegen de koude wapenen, en echter *galant* uitgedoscht zyn. Ik heb party gemaakt met eenige goede vrienden, en wyl ik van een middelmatig postuur ben, zal ik my [40] als een Vrouw verkleden, die Omphalé verbeeld, en zal de Leeuwenhuid van mynen Herkules op 't hoofd en om de schouders hebben, terwyl een kloek en sterk jongman voor dien held zal spelen niet spinnende, maar als myn slaaf, in 't winter gewaad van een Siberische Edelman, de paarden mennende, zynde gevolgt van twee jonge borsten, die als myne staatjuffers vermomd zeer zindelyk, met polonoises en fluweele manteltjes met Hermyn geboord van tyd tot tyd een minneliedje in 't Fransch zullen opheffen, tot vermaak der aanschouwers; en ieder zal moeten bekennen, dat onze sneeuw opera wel uitgevoerd wordende hem ten hoogste voldoet; want Monsieur *Siro* heeft belooft, dat hy de Juffers *à Merveille* kappen zal, 't zy *A la Moutonne*, 't zy dat ze 't hair *gebichoneert* willen hebben; hier uit kunt gy oordeelen, dat wy den Engelschen Spectator over de Masquerades, (die naar 't saisoen geschikt moeten zyn) met verstand gelezen hebben; waar mede blyve

Uw onbekende Dienaar

D: A: O:

Deze Hollandsche Spectator zal alle Maandagen en Vrydagen te bekomen zyn: Te Amsterdam, by *H. Uytwerf;* te Rotterdam, *J.D. Beman*, Delft *A. Beman en Boitet;* 's Gravenhage, *C. Boucquet* en *J. vander Kloot;* Dordrecht, *Van Braam;*; Leyden, *Kerchem*, Haarlem, *Van Lee;* Utrecht, *Kroon;* Middelburg, *Meerkamp;* Vlissingen, *Payenaar,* Leeuwaarden, *Strik. &c.* [41]

N°. 126. Den 9. January 1733. De Hollandsche S p e c t a t o r.

Sancte Pater, sanctâ quantum es pietate colendus.[1]

IK durf hoopen, in het 121 vertoog de waare aanbidding tot genoegen van myne verstandige Lezers afgeschetst te hebben, en ik twyffel niet of ze zullen met my toestaan dat aan de ernstige en aandagtige bespiegeling van Gods volmaaktheden, de gevoelens van hoogagting, ontzag, liefde, verheerlyking, onderwerping, en lust tot navolging verknogt zyn. Men werpe my niet tegen, dat de overdenking van 't Opperweezen eene gansch andere uitwerking moet maken op 't gemoed van zondaaren, die in zig zelf het minste beginzel van bekeering niet kunnen ontdekken, en die op 't gezigt van hun Schepper natuurlyker wyze moeten zidderen en beven. Dog de meesten dier ongelukkigen en dwaazen tragten in hun hart te zeggen dat 'er geen God en is, of, zo hunne reden tot dat middel van gerustheid hen den weg sluit, ontvlieden ze dat voor hen hatelyk gezigt zo veel als mogelyk is, of wanneer zommige onder hen nu en dan door eenige buitengemeene omstandigheden gedwongen worden hunne gedagten ter [42] loops derwaarts te wenden, slaan ze twee tegen eengestelde paden in, naar maate zy zig van eene vrolyke of zwaarmoedige imborst bevinden. De eerste vestigen alleenlyk hunne oplettendheid op Gods oneindige barmhertigheid en bezorgen zig op deze wyze eene bedriegelyke kalmte der ziele; De tweeden merken blotelyk in hunne beleedigde Schepper aan zyne heiligheid, die hem belet de minste vereeniging te hebben met de godloosheid, en zyne rechtvaerdigheid, die hem verpligt rampzaligheid aan ondeugd te hegten, en door zo eene bedroefde en naare overdenking moeten zy noodwendiglyk tot schrik, en dikwils tot wanhoop gedreeven worden. Dog schoon dusdanige gesteldheid der ziele, door Gods goedheid begunstigt, de

1 “Sancte Pater, sancta quantum es pietate colendus.” Vert. Heilige Vader, hoezeer moet u met heilige vroomheid vereerd worden. Bron niet gevonden.

eerste trap van inkeer kan uitmaken, is het egter ontwyfelbaar, dat dezelve al zo weinig, als de zo even beschreeve roekeloosheid, als eene waare aanbidding kan aangezien worden; vermids deze het gansch verband van de Goddelyke eigenschappen, het geheel Goddelyk weezen tot het voorwerp van hare ernstige aandagt heeft. Ik hebbe gezegt dat die innige Godsdienst-betragting zonder het gebed bestaan kan; en ik begryp dat ze wezentlyk aldus bestaat niet alleen by de Engelen, en verheerlykte geesten, aan welken dusdanige aanbidding wel de voornaamste en heuchelykste bezigheid verschaft, maar ook by ver gevorderde heiligen in dit leven, die door de ernstige beschouwing van Gods volmaaktheden, als opgetoogen en zig zelven ontrukt, zig reeds toeeigenen 't geen ze bespiegelen, 't zelve wezentlyk voor dien tyd bezitten, en genieten, en door die voorsmaak van gelukzaligheid zig zo vergenoegt bevinden, dat het [43] hen voor dien tyd onmooglyk is hunne begeertens en wenschen tot iets anders uit te strekken. Dog aan min verheeve Aanbidders moet noodzaaklyk de heerlyke bespiegeling van 't Godlyke wezen, de natuurlykste aanleiding tot het Gebed wezen, vermids dezelve niet missen kan in de aandagtige ziel de ernstigste lust te verwekken, om meer en meer aan die onuitputtelyke schatten van algenoegzaamheid deel te krygen.

Aan d'andere kant is het ontwyffelbaar, dat het gebed onafzonderlyk aan de aanbidding verknogt is, vermids het op de erkentenisse van de goddelyke volmaaktheden voornamentlyk rust. Immers kan 't zelve niet bestaan zonder in 't Opperweezen te onderstellen eene strenge regtvaardigheid, door de welke het niet kan nalaaten onboetvaardige Zondaars te straffen, eene onbepaalde wetenschap waar door 't zelve de herten en nieren doorgront, en tot onze geheimste gedagten en gevoelens doordringt, eene onschendbare waaragtigheid, die ons een gerust vertrouwen op zyne beloften inboezemt, en eindelyk alle de noodige goedheid en magt, om aan de wettige begeertens van een oprecht bidder ten overvloed te voldoen. *Wettige begeertens*, zeg ik, om dat de grondslag, en 't wezen van 't gebed, bestaat in een *waare begeerte*, die opgewekt word door ons erkend gebrek aangaande het begeerde, en door deszelfs waardy en noodzaaklykheid om ons gelukkig te maken, en om dat die begeertens, naar Gods beveelen en beloften moeten gerigt wezen en hare directe en voorname betrekking hebben op ons eeuwig wel zyn. Zullen die *begeertens wettig* zyn, zo moetenze voornamentlyk bestaan in een wezentlyke honger en dorst naar [44] geregtigheid, en heiligheid. Het bidden nu eigentlyk wat is dat anders, als

diergelyke begeertens, met een ingespanne aandagt, die zig kerende naar de aanspraakplaats van Gods heiligheid den zelve zig op het kragtigste vertegenwoordigt, voor zyne genaaden-troon neder te leggen, met een welgegrond vertrouwen, dat hy dezelven alleen wil en kan vervullen. Dit is het 't geen met recht kan genoemt worden God in *geest en in waarheid* aan te roepen. 't Is in *Geest*, om dat het niet bestaat in lighaamlyke klanken maar in de gedagten en gevoelens van ons onstoffelyk wezen; en 't is in *waarheid*, om dat de begeerte, de lust en de liefde, naar 't geen den hemel afgesmeekt word, zig wezentlyk in de grond der ziele bevind. Hier mede is myn doelwit niet, gebeeden, die met uitgesproke woorden gepaart gaan, te veroordeelen; ik misprys dezelve maar alleen als de lippen de gesteldheid van 't hart niet uitdrukken, en wanneer door een huichelagtige gemaaktheid, een huilend gekerm, en misbaar eene heele buurt ontrust word. Anderzins kan ik niet zien, waarom het lighaam zyn deel niet zou mogen nemen in Godsdienstige pligtbetrachtingen, en ik vermeine zelfs door ondervinding te hebben beproeft, dat de stemme op een betamelyke wyze met de gedagten der ziele te paren, de ernst en iever opwekt, 't hart verteedert, en de aandagt vaster aan haar voorwerpen hegt en verbind.

Wie ziet nu niet, dat dusdanig gebed, met de waare aanbidding verknogt, niet alleen een bekwaam middel tot verhooring is, en de verkryginge der afgebeede gunsten als een natuurlyk gevolg na zig moet sleepen; maar zelfs dat dusdanig [45] bidden niets anders is als reeds ten grooten delen verhoort te zyn, en dat deszelfs volharding meer en meer een aanzienlyk gedeelte van een volmaakter verhooring moet uitmaken. Geen wonder derhalve dat Gods beloften, de gansche gewyde schriften door, omtrent de verhooring aan 't wezentlyk gebed gehegt, zo menigvuldig zyn, zo klaar, zo kragtig door zo veel verscheide spreekwyzen, die alle dezelfde betekenis hebben, afgebeeld, dat men aan derzelver gewisheid in 't minste niet kan twyffelen, zonder Gods waaragtigheid te verdenken, of 't gezag der heilige schrift volstrekt te verwerpen.

Tegens 't geen nochtans zo nadrukkelyk door 't getuigenis der Goddelyke openbaring, en, door de natuur zelfs van 't gebed, bewezen is, word de ondervinding bygebragt door zommige ongelukkige Christenen, die beweeren, dat ze niet alleen bidden, maar ook in 't gebed volharden, zonder de minste vrugt van hunne aanhoudende smeekingen te genieten; dog indien deze maar eens den aard van hunne elendige pogingen wilden onder-

zoeken, zy zouden zig wel haast gedwongen vinden zig zelven en 't Opperwezen recht te doen, en mogelyk moeten bekennen, dat ze nog nooit gebeden hebben. Eenigen missen zelden op gezette tyden eenige biddende woorden op te zeggen uit een bloote gewoonte, en durven zig verbeelden dat aan 't afdoen van die taak God zyne gunsten en weldaden, volgens zyne beloften, niet weigeren kan. Anderen gaan wat verder, ze spreeken de Godheid aan met eenige aandagt, en offeren dezelve eenige gedagten op, die ze uit hun eigen boezem voor den dag halen; dog hun eenig doelwit is hun gewisse daar door te [46] stillen en te sussen, en door die pligtbetragting vergeeving hunner zonden te verkrygen, naar maate zy volharden in de zelven te begaan. De ziel van 't waar gebed ontbreekt hun, ze verzoeken en eischen 't geen ze *niet begeeren*, en dikwils 't geen ze haten, en aldus is hun gewaant gebed, wel ingezien, niets anders als eene loutere bespotting van 't gedugt Opperweezen, dewelke verre van het zelve te bevreedigen, zyne regtvaardigheid tot zwaarer kastydingen moet aanzetten.

Onlangs klaagde my een Jongeling, die zig allenkskens een geboeide slaaf van zyn wellustige driften gemaakt heeft, dat hy ieder morgen, met alle mogelyke aandagt den Hemel de kragt van onthouding afsmeekt, en egter geen verhooring erlangde; ik vroeg hem of zyne begeerte zig wel na de loffelyke deugd van kuisheid eenigzins uitstrekte. Hy antwoorde my dat daar de schorting was, maar dat hy wel wenschte die begeerte in zyn boezem te voelen. Door hem verder te ondervraagen, ondervond ik dat die woeste wensch van de uiterste flaauwheid was, dat zo dra zyn gewaand gebed geeindigt was, hy moedwilliglyk deszelfs schaduw uit zyn ziel verbande, en in plaats van de minste poogingen aan te wenden om dagelyks iets op de hevigheid van zyn passie te winnen, hy met iever de gelegentheid zogt, om 'er zyne ziel met sterker koorden van ydelheid aan te verbinden. Ik dede hem derhalven handtastelyk zien, dat hy door zyn bidden eerst zig zelf, en daar na den hemel zogt te bedriegen, dat hy in plaats van de flauwste begeerte, een afkeer had voor 't geen hy zig verbeelde God als een gunst af te bidden. Dat een reedlyk schepzel zo wel zyne wezentlyke ei[47]genschappen heeft als een vierkant of een driehoek, en dat altyd, 't geen in het zelve eenige lust en begeerte verwekt, 't zelve ook tot eenige poogingen om 't begeerde voorwerp te verkrygen, moet uitlokken. Zulks is, myns bedunken, de proef op die gansche gewigtige zaak; Die geen die, by gebrek van de minste kragt tegens de vloed van zyn

passien aan te wenden, op dezelven niets wind, kan zig verzekert houden dat hy 't wezentlyk gebed niet gebruikt. Maar, zal iemand my zeggen, zo het gebed, 't welk door u beschreven is, als reeds een gedeelte van de verhooring in zig besluitende, alleen 's Hemels gunst magtig is te verwerven, zo moet het getal van Gods gunstelingen zeer gering zyn, dewyl weinigen in staat zyn van aldus te bidden; dog ik ben zeer vervreemd van Gods goedheid zo nauw te bepalen. Ik ben ten vollen overtuigd, dat zy de geringste zugt die zig tot bekeering en heiligheid uitstrekt, indien dezelve maar wezentlyk en oprecht is, geneigt is te koesteren, op te kweeken, en door eene geduurige aanwas te vermeerderen. Is iemand waarlyk droevig en mismoedig over de dorheid van zyne ziel in 't gebed, zulks is een treffelyk teeken van de oprechtheid zyner begeerte tot heiligheid; Hy volharde maar in de gloryryke verkeering met zyn Vader en Koning; Hy zal noodwendiglyk ondervinden, dat de kragten en vermogens der ziele al zo wel als die des lighaams, door eene geduurige oeffening aangroejen. Zyn hart zal zig daar door meer en meer aan geestelyk vermaak gewennen, en deszelfs poogingen, om de gemoedsbeweegingen onder een wettig bedwang te houden, en van deugd tot deugd op te klimmen, [48] zullen van uur tot uur in makkelykheid, en kragtdadigheid toenemen. Dog ik vind goed te herhalen, op dat zulks indruk op de gemoederen doe, dat aangaande de bekering die gene, die niet *werkt*, zich verzekert moet houden, dat hy ook niet *bidt*.

Ik hoop wel haast by leven en gezondheid, eenige heilzame gevolgen van deze myne stellingen den Lezer meê te deelen.

Deze Hollandsche Spectator zal alle Maandagen en Vrydagen te bekomen zyn: Te Amsterdam, by *H. Uytwerf;* te Rotterdam, *J.D. Beman*, Delft *A. Beman en Boitet;* 's Gravenhage, *C. Bouquet* en *J. vander Kloot;* Dordrecht, *Van Braam;* Leyden, *Kerchem*, Haarlem, *Van Lee;* Utrecht, *Kroon;* Middelburg, *Meerkamp;* Vlissingen, *Payenaar,* Leeuwaarden, *Strik. &c.* [49]

N°. 127. Den 12. January 1733. De Hollandsche S p e c t a t o r.

Malo coactus qui suum officium facit,
Dum id rescitum iri credit, tantisper cavet:
Si sperat fore clam, rursum ad ingenium redit.[1]
TERENT. in ADELPH.

IN den tusschentyd, dien ik genomen had, om te overdenken, hoe ik myn beloofde vertoog tegen het sluiken best aan zou vangen, ontmoette ik in een gezelschap een onzer Medeburgers, een man van eene gemeene opvoeding en redeneering, die zig sederd drie of vier jaren, onder den rook van eene niet onaanzienlyke Stad dezer Provintie, in een zeer vermakelyk Dorp ter woon begeven heeft.

Het eerst, dat ik hem vroeg, was, hoe hem zyne retraite uit het Amsterdamsch gewoel al behaagde. Hy wist zig niet genoeg te beroemen van de keur, die hy gedaan had. Zyn huis was niet opzigtig maar vry ruim en gemakkelyk; de landlucht had hem zo frisch als een hoen gemaakt, en hy bevond, dat overal waar men slechts twee of drie goede vrinden tellen kon, niemand de tyd behoefde lang te vallen; *maar*, was zyn besluit, *ik had gemeend, dat het my meer in de menage gescheeld zou hebben, dan ik by ondervinding zie, dat het doet*.

Ik was verwonderd, en sprak aanstonds van de huishuur, dat een zeer zwaar artykel in de onkosten der Amsterdammers is, waaraan hy considerabel uit moest winnen.

't Is waar, zeide hy, *voor honderd en vyftig gulden 's jaars, woon ik*

1 "Malo coactus qui suom officium facit,/ Dum id rescitum iri credit, tantisper cavet;/ Si sperat fore clam, rursum ad ingenium redit." Vert. Wie door straf gedwongen zijn plicht doet, is slechts zolang op zijn hoede, totdat hij denkt, dat wat hij doet ontdekt zal worden. Als hij hoopt dat het geheim zal blijven, keert hij weer terug tot zijn ware aard. Terentius, *Adelphoe*, 69-71.

thans veel beter; als ik hier voor honderd ducaten heb gedaan; doch ik had daar al opgeteld; en dierhalven eens [50] *uitgerekend hebbende, dat die post my vierdhalfhonderd gulden ten profyte komt, blyft die in zyn geheel, en echter heb ik in myne calculatie noch al wat gemist; maar (om u uit den droom te helpen) gy moet weten, dat ik staat gemaakt had, ruim vyfhonderd gulden minder te verteren, als ik hier plag te doen, en 't kan nauwelyks vierhonderd halen, schoon ik vruchten en groenten genoeg in myn bogaard en moestuin heb, en verder niet ruimer leve. Maar hier zit de knoop Myn Heer, ik zou 'er geen ton turf, geen anker wyn, geen maat meel, geen mingelen*[1] *jenever durven sluiken, of de Baljuw, die het met de pachters houdt, zou me by het linker been krygen; hier had ik altyd bestige bierdragers, en boeren van een rekkelyke conscientie, op myn hand, die me 't goed in huis bezorgden, zonder dat ik van akzyns of pompstok wist, en,* ging hy voort, *het is zo veel niet om het geld, dat ik klaag, als wel om dat ik het aan die verbruide Pachters* (voorwien hy geen hatelyke namen spaarde) *betalen moet, op dat zy met dartel te leven, ryen, rossen, en hartdraven, fraie huizen, en kostelyke meubilen, den besten Burger trotzen, en dan noch de hairen van 't hoofd zouden spreken. Mogt ik eens naar myn zin begaan, ik zou ze wel anders mores leren. Ik meen, dat ik die volgezogen spongies in 't kort zo droog als stokvisch nypen zou. Ik zou hen behandelen gelyk zy den burger doen, dien ze beet krygen. Daar zou meê geen genade zyn; want kan men ontkennen, dat zy van geen medelyden weten? en heb ik niet gezien, dat een man die in een ander Dorp niet ver van 't onze woont, een kinnetje*[2] *boter had aangegeven, en alleen geen waagbriefje wou nemen, als vertrouwende dat zyn boer hem zyn volle gewigt wel leveren zou, naderhand bly is geweest, dat hy na lang loopen en soubatten voor een goede soms gelds is vry geraakt? Ik heb laatst met onzen Baljuw, die geen onhebbelyk man voor de conversatie is, over dit subject eens lustig gehacqueteert;*[3] *maar hy verklaarde me ronduit, dat hy my, zo ik onder zyn kluiven raakte, niet meer zou sparen, als een ander. De plakaten, zei hy, lagen klaar genoeg. Ider kon zig met de pachten te voldoen voor schade wachten; hy moest van zyn Ampt leven, en was niet verplicht zyn deel van de boete aan den smokkelaar wech te schenken*:

1 min of meer: liter.
2 vaatje.
3 gehakketakt.

Maar ik gaf tot antwoord, het voor een goede waarschuwing te houden.

Uit vrees dat hy zig verder en onvoorzigtiger uit zou laten, viel ik hem in, dat men, nu de remissien (anders knielappen genaamd) afgeschaft waren, geen reden van [51] argwaan hebben kon, het beste denken moest, en de lasten van den Staat goedwillig helpen dragen.

Ja, ja, schoot hy me toe, *ik zie het wel, gy hoopt ook noch eens Drost, of Schout te worden, en daarom spreekt gy zo*.

Ik lachte, en zei, om dit discours af te snyden; *Met die mond moet gy wyn drinken, ik breng u een glaasje op myn aanstaande avancement, en wy zullen 'er een spelletje*[1] *by steken, want het ander gezelschap is al moe van ons de praat alleen te laten*.

Het bleef hier by, minder door myne redenen, dan door de tusschenkomst van den tractant, die het verkeerbord liet binnen brengen, en ons verzocht een verkeertje te spelen, 't geen 's Mans yver van voorwerp deed veranderen, en ons allen, vermits 'er schut buiten 't bord gegeven wierd, belette meer van de pachten en 't sluiken te spreken.

t' Huis gekomen zynde, viel ik aan 't overpeinzen van 't geen 'er voorgevallen was, en kon me niet genoeg verwonderen over de eigenzinnigheid van sommige, anderzins geen onverstandige Lieden, die in de onredelykste sustenuen noch altyd gelyk willen hebben. 't Is waar, dat ze menigmaal door vooroordelen en voorbeelden belet worden de zaken diep genoeg in te zien, en dus niet ontdekken van wat quade gevolgen die zyn; wyl ze anders hunne gewetens niet gerust zouden kunnen stellen op schynredenen, die geen grond ter waereld hebben; want ik kan van me zelven niet verkrygen alle menschen, die wel eens sluiken, voor overtuigd te houden van een opzettelyke boosheid om willens zo groote misdaad te begaan, als daar het van my voor gerekend word: Ja mogelyk dat ze wel zonde maken van dingen, die ik, zo ze niet misbruikt worden, voor geoorloofd houde. Ik schroom niet nu en dan eens een partytje met de kaart te spelen, of in den schouwburg te gaan, daar misschien een ander, die geen zwarigheid maakt van een vaatje wyn uit te drinken, dat gesloken is, zo veel quaads in vind, dat hy 'er zig wel van wachten zal; en ik geef hem gelyk, dat hy niets doet, 't geen hy niet ten minste voor onverschillig houd, mits hy me toesta, dat een verstandig man altyd reden moet kunnen geven, waarom hy iets vermyd of vrymoedig bestaat. De uitspanning die

1 speldje.

men neemt door het spel en in de Comedie, hebben zulke verstandige, geleerde, ja deugdzame voorspraken, dat [52] ik, hunne bewyzen onderzocht en overwogen hebbende, my alleen aan het misbruik, dat met recht veroordeeld word, nooit hoop schuldig te maken; maar laat de voorstanders en handhavers der sluikeryen eens een eenigen Gods of Rechtsgeleerden voortbrengen, die een glimp aan hun bestaan durft geven. Doch naardien men niet op 't gezach van anderen moet steunen, om iets goed te keuren of te wraken, zo zal ik trachten aan te tonen, dat hoe men 't neme, het sluiken nooit anders dan kwaad geacht kan worden. In alle gemeenschappen, daar een wetgevende magt is, moeten zig alle leden, zo lang ze daar in zyn, onderwerpen aan de wetten, die de Overheid recht heeft van uit te schryven. Wie zal nu durven ontkennen, dat de hoge magt van 't land middelen tot onderstand van 't zelve heffen mag, en doen innen op de wyze, die haar voegelykst dunkt, 't zy by verpachting, collecte, monopolie; (dat is het voorrecht van iets alleen te mogen kopen en uitslaan) 't zy by aangevinge van de onderdanen zelf? Zo ras men dit toestaat, blykt het, dat al, wat men tot verontschuldiging der smokkelaars by wil brengen, frivole uitvlugten zyn: en ik verbeelde my, dat niemand dit tegen kan spreken, zonder het gezach van den Souverain te krenken; wyl hy zou moeten stellen, dat de bevelen van de Regering zonder bezwaring van de conscientie kunnen overtreden worden, en men zig maar buiten prise[1] heeft te houden, en het werk zo fyn te beleggen, dat 'er geen calange[2] van te vrezen is; want hierop komt het uit, 't geen ik somtyds wel heb horen avanceren.

By de plakaten der gemeene lands middelen worden straffen gevoegd tegen de overtreders, 't zy by fraude, 't zy by contraventie,[3] *doch zwaarder tegen de eerste dan tegen de laatste, en men voldoet by gevolge aan de wet ('t geen al is dat van iemand geëischt kan worden) zo men, agterhaald wordende, de gedreigde straffe ondergaat*.

Maar wie merkt niet, dat dit argument te veel, en dierhalven niets bewyst? want op die wys kan een deserteur, die agterhaald zynde, daar om ter dood gebragt word, met een geruste conscientie sterven: wyl hy aan de wet voldoet door het verlies van zyn leven, dat hy in de waagschaal ge-

1 betrapping.
2 boete.
3 nalatigheid, niet-uitvoering.

steld heeft tegen het ontslag van zynen dienst aan zig zelven te nemen; en hy die moeds genoeg heeft om het te onderstaan, en loos genoeg is [53] om het behendig uit te voeren, is zo eerlyk een man, als een ander, die zyn ontslag door zynen tyd uit te dienen van zynen Officier verkregen heeft. 't Geen ik, als strydig met het denkbeeld, dat ik van de eerlykheid en rechtvaardigheid hebbe, van harte verfoeje.

Ik noem de Rechtvaardigheid met de Rechtsgeleerden een standvastigen en duurzamen wil om ieder het zyn te geven. En dus eens toegestemd zynde, dat de middelen, by de Staten geconsenteerd. 's Lands rechten zyn, moet men altyd gereed wezen om die op te brengen, zo men het character van een eerlyk en rechtvaardig man behouden wil.

Hier door vervalt ook alles wat men voor het verkorten van 's Lands inkomen bybrengt, uit haat tegen de Pachters, want dezen komen hier slechts in een derde aspect, en in geen consideratie; wyl ze by de verpachtinge het recht van de Overheid voor hun geboden geld verkrygen: 't geen wel een verandering van personen, maar niet in de zaak heten mag; want of zy veeltyds menschen zyn, voor welken men het groote respect niet heeft, zulks is ten grooten deele den sluikers zelfs te wyten; want fatsoenlyke menschen willen niet altyd te vuur en te zwaarde staan, noch allerhande slecht volk als verspieders en verklikkers in hunnen dienst hebben, gelyk ze doen zouden moeten, zo ze pagters zynde hun belangen niet wilden verwaarloozen; waartoe ze niet genoodzaakt zouden zyn, indien elk uit eigen beweging betaalde, 't geen hy schuldig is. In welk geval een fatsoenlyk man zo wel een pachter zou kunnen wezen als eenige andere magt of inzameling over en van 's gemeene lands middelen hebben; alle imposten zyn toch 's Lands rechten.

Wil men zeggen, dat de verpachting gedaan zynde, het Land zeker is van de som, die het ontfangen zal, en dat de sluikers dus alleen den Pachter, daar toch niet aan verbeurd kan worden, te kort kunnen doen; zo antwoorde ik, dat ze zig zeer bedriegen, die het dus begrypen.

Dat 'er de Pachter schade door lyd, is zeker, maar, dat hy die alleen lyd, is iets, 't geen ik altyd ontkennen zal; wyl het voor- of nadeel, dat het eene jaar by de pacht gedaan is, anderen aanport of afschrikt om een hoger bod daar naar te doen, en dus valt de schade zo wel op het [54] Gemeenebest, als op hem, die de pacht heeft aangestaan.

Doch vraag ik, wat vryheid heeft men om den Pachter (gesteld zyn, dat men niemand dan hem verkort) te benadelen in het recht, dat hy van

den Souverain verkregen heeft? immers geen. Men late hem voor 't geen hy is, en op zyn overwinsten leven naar zyn welgevallen. Zo lang hy den inhoud der plakaten niet te buiten gaat, moet men hem aanzien als een Commies der Gecommitteerde Raden, met wien hunne Edelmogendheden, het zekere voor 't onzekere verkiezende, voor een bepaalde som zyn overeengekomen, en dus treed hy in het recht, dat den Souverain competeerde op de *impost*, waar van hy *Meester* is. Misbruikt hy 't zelve tot kwelling van den Burger, men weet, waar men over het ongelyk, 't geen hy ons tracht aan te doen, klagtig vallen kan: Daarom kan ik niet bevroeden, hoe velen zo groot vermaak scheppen in het horen vertellen van streken, die zy geestig noemen, en door welke de Pachters bedrogen zyn. Ik houd zulken voor zeer onvoorzigtige Lieden, die groten schyn geven, dat het hen slechts aan moed, geest en gelegenheid ontbreekt om ze mede in 't werk te stellen; want de eerst stap om iets na te volgen is den voorganger toe te juichen; het hart is dan reeds over, en de uitvoering word alleen door de vrees van de straf belet.

Anderen wenden het op een anderen boeg, en geven voor, dat 'er zulk een verval in de neringen, en zo weinig te winnen is, dat men den slenter wel volgen moet, zo men tegen anderen marten wil; en dat zy, zo ze ordentelyk willen bestaan, wel genoodzaakt zyn het daar te zoeken, daar ze wanen, dat het hunne gildgenoten gevonden hebben.

Ik onderzoek niet hoe veel kracht dit argument op zommigen hebbe; want de ervarenheid leert, dat het door meer dan te veelen voor voldoende gehouden word: Myn inzigt is alleen te bewyzen, dat geen eerlyk man daar door zig van zyn plicht zal laten aftrekken, of hy zou moeten denken, dat men wyl 'er wel zyn die gestolen goed kopen, en dus het zelve voor een gering prysje kunnen overdoen, hun voorbeeld volgen kan, en eerlyk blyven.

Ik weet wel, dat my mogelyk zal geantwoord worden, dat 'er tusschen die twee voorbeelden een merke[55]lyk onderscheid is; wyl de heeler niet beter is dan de dief, en men by gevolg den een niet meer dan den anderen na moet volgen; maar wat het sluiken belangt, dat men 't met het zelve oog aan moet zien, waar mede de krygslisten beschouwd worden, en de pachters voor de geslage vyanden van de Burgers houden, die hem op alle wyze nagaan en trachten te verschalken, waarom wy ook van onzen kant niet nalaten hen den kans zo veel af te zien, als mogelyk is, en alle bedrog tegen hen geoorlofd achten; nademaal elk zig zelven de naaste is, en zyn

eigen belang bezorgen moet. Schoon ik niet ontkennen wil, dat 'er Pachters zyn die zig de haat der gemeente waardig maken, zal ik echter nooit toestemmen, dat zy aller Burgeren vyanden zyn; ten zy men bewyzen, dat alle onze Landgenoten met sluikzugt zyn behebt; want tusschen zulken en de Pachters is ongetwyfeld een gedurige toeleg om malkaar afbreuk te doen, terwyl een ander, die gezind is alles te betalen, waar toe hy door de bevelen van den Souverain verplicht is, niemand te duchten noch te vleien heeft.

't Is geen bangheid voor de straf, die een eerlyk man gewillig maakt tot het opbrengen van 's Lands rechten, maar de overtuiging, dat geen eigen voordeel wettig genaamd kan worden, als hy de wetten moet violeren, zo hy 't genieten wil; waar uit doorstraalt, dat de vervolging der Officieren en Impostmeesters tegen onlochenbare sluikeryen op goede gronden steunt, en ten beste der eerlyke Burgers dient, wyl ze noch velen afschrikken van de lasten tot handhavinge der gemene zaak geheven, op de goeden alleen te laten vallen; eindelyk, om van deze stof te kunnen afscheiden, en te tonen wiens sustenuë de beste zy, zal ik kortelyk beider gevolgen tegen malkanderen vergelyken.

Indien de myne algemeen wierd goedgekeurd, en ieder zig daar naar gedroeg, wat kwaad zou daar uit kunne spruiten? niets, dan dat zommige partikulieren door naarstigheid zouden moeten zien te winnen, 't geen ze nu minder uitgeven dan een edelmoedig Patriot, zo zy zonder sluiken thans onmogelyk kunnen bestaan, dat bezwaarlyk te geloven is; daar voor zouden ze weer een geruster leven leiden, en niet telkens gevaar lopen van in eens overhoop gesmeten, en t' eenemaal geruineerd te worden, zonder zig van iemand dan van zig zelven te kunnen beklagen. [56]

Laat ons nu eens stellen, dat het contrarie gevoelen van een iegelyk gevolgd word; zullen de Comtoiren niet aanstonds gesloten zyn, en de publyke rust geheel en al gestoord, zal de Overheid gene middelen moeten zoeken om door dwang te verkrygen, 't geen ze niet ontberen kan, zonder het Land verloren te laten gaan? Zullen wy, den band van eenigheid tusschen 't hoofd en de leden gebroken zynde, niet ten proye wezen van den eersten onzer bedekte vyanden, die lust krygt van ons aan te vallen? Zou dus het behartigen van ieders byzonder voordeel de gansche Republyk niet in weinig tyds ten verderve brengen? zekerelyk ja.

Dierhalven meen ik met recht te mogen staande houden, dat ieder ingezeten van conscienties wege, en uit liefde tot het Vaderland, doch niet

uit vrees voor straf, verplicht is, de gemene lasten naar gerade van zyne magt te helpen dragen, in hope dat de reeds geconsenteerde daar door zo veel op mogen brengen, dat 'er geen nieuwe tot maintien[1] van onze vryheid en behoudenis nodig zullen geoordeeld worden; met een vast voornemen van (wanneer ook deze door de Overheid, die hare Onderdanen niet nodeloos bezwaren zal, geheven worden) zig dezelve met een betamelyke gelatenheid te laten welgevallen. [57]

1 handhaving.

N°. 128. Den 16. January 1733. De Hollandsche S p e c t a t o r .

Deus non sineret bonus *fieri male, nisi* Omnipotens *etiam de malo posset facere bené*.[1]
AUGUSTIN.

IK heb staande gehouden, (en geen mensch teffens verstandig en onpartydig, van wat gezinte hy ook zy, zal denk ik het tegendeel beweren) dat de Godlyke voorbeschikking, de neteligste, en ondoordringelykste stoffe is, die zo wel de natuurlyke als de openbaarde Godsgeleerdheid kan belemmeren. Ik durf zeggen, dat ik met alle mogelyke yver en aandagt, met verwerping van 't geen zig zelfs als de geringste schyn van vooroordeel voor my opdeed, de zaak in haaren boezem heb getragt te ondertasten, en te overwegen al wat de schranderste geesten voor en tegen dit zwaarwigtig onderwerp in hunne meenigvuldige twistschriften hebben bygebracht. Dog ik vermein te hebben gemerkt, dat de bespringers beurt om beurt altyd de beste kans naar de zeege schynen te hebben, en dat van aanvallers verdedigers geworden zy zig in de uiterste verleegentheid bevinden, aan de tegenpartyders woorden in plaats van denkbeelden in de hand zoeken [58] te stoppen, en al hun vernuft inspannen, om door fyne uitvlugten, onder 't faveur van niets beduidende, en verleidende distinctien zig te redden. Dus handelt men, myns oordeels, aan d'eene kant, wanneer beweert word dat *de onverschillende vrye wil* niet bestaan kan met Gods voorwetenschap, en met de volstrekte afhankelykheid des schepzels van zyn eenige en volstrekt onafhankelyke oorzaak; en aan d'andere, wanneer men zig tragt te verweeren tegens de beschuldiging; dat de leere van de predestinatie in den

1 “Deus non sineret bonus fieri male, nisi Omnipotens etiam de malo posset facere bene.” Vert. De goede God zou niet toestaan dat kwaad geschiedt, als niet de Almachtige in staat zou zijn ook van het kwade goed te doen. Augustinus, *Enchiridion ad Leurentium*, cap. 100.

Schepper noodzaaklyk plaatzen moet de eenige bronader van het *zeedelyk kwaad*. Dusdanig overslaan van de schaale der reeden nu aan d'eene, dan aan d'andere zyde, heeft my altyd doen vermoeden, dat wy een denkbeeld te groot en te verheven voor ons laag en nauw bepaald begrip moeten ontbeeren; een denkbeeld magtig om onze andere denkbeelden omtrent dit onderwerp, die zig schynen te bestryden, en om ver te werpen, te vereenigen, en in 't zelfde verband te brengen. Dog onlangs een der wysgerigste boeken, die ooit over deze of andere stoffen gemaakt zyn met eene ingespanne oplettendheid als doorkruipende, vond ik 'er een plaats in, die my wonder aanstond, en dien ik myn ernstige Lezers niet onthouden wil. De Schryver, na door afgetrokke en bovennatuurlyke redeneeringen getragt te hebben zo wel Gods onveranderlyke voorbeschikking, als desselfs voorwetenschap te ontlasten van de beschuldiging dat daar door de Wetgeever, en de straffer der *overtreedingen* zelf als de Autheur van de zonde of van 't zedelyk kwaad noodwendiglyk moet aangezien worden, neemt voor zyne fyne bespiegelingen des aangaande als een lighaam aan te trekken, om de[59]zelven voor 't oog der geener, die van eene Philosophische schranderheid ontbloot zyn, zigtbaar te maken. Tot dit einde gebruikt hy de volgende zinnebeeldelyke vertelling.

Sextus Tarquinius, wanneer zyn Vader nog gerust als Koning te Romen heerschte tot Delphos zynde gekomen, om de Godspraak omtrent zyn noodlot te ondervragen, ontfing dit antwoord:

Exul inopsque cades irata pulsus ab urbe.

Uw stad verstoot u; om uw ondeugd moet gy zwerven,
En arm en balling sterven.

Sextus beklaagde zig ten hoogste over deze ontrustende voorspelling. Ik breng u ô Apollo sprak hy, een Vorstelyk geschenk, en gy, gy verkondigt my zo een droevig noodlot. *Uw geschenk is my aangenaam*, antwoordde de God, *ook voldoe ik aan uw vraag, en ik ontdek u zonder de minste bewimpeling 't geen gebeuren zal. Ik weet het toekomende, dog ik veroorzaak het niet: Denkt gy mishandelt te worden zo klaag het aan Jupiter, en aan de schikgodinnen*. Ik dank u, ô Heilige Apollo, hernam de jonge Vorst, dat het u behaagt heeft my de waarheid te openbaren. Maar waarom is dog Jupiter zo hard omtrent my, en waarom bereid hy zulke naren gevallen

voor een onschuldigen, en voor een Godsdienstig aanbidder van 't Godendom? *Gy onschuldig?* sprak Apollo, *weet jongeling, dat gy aan eene onverdraaglyke trotsheid u staat schuldig te maken, dat gy een overspeeler, en verrader van uw Vaderland zult zyn*. De jonge Romeyn moest immers van zyne zinnen berooft zyn geweest indien hy Apollo beschuldigt had van oorzaak van zyn misdaad en rampen te zyn, met [60] de zelven te voorzien, vermids de voorweetenschap al zo weinig het bestaan geeft aan het toekomende als de wetenschap aan 't voorlede, en aan het tegenswoordige. Hy koos liever zig na het bosch van Dodone te begeven, om de Vader der Goden, zelf reden van desselfs gedrag hem aangaande af te eisschen. Na zig aldaar van de plegtige offerhanden te hebben gekweeten, barst hy uit in deeze klagten: O groote Jupiter waarom hebt gy goedgevonden my te veroordeelen tot ondeugd en rampen, ik smeek u myn hart en noodlot te willen veranderen, indien gy niet bekennen wilt, dat gy my onregtvaardiglyk behandelt; *zo gy besluiten kunt*, was het antwoord, *voor eeuwig van Rome af te zien, zullen de schikgodinnen u een ander noodlot bereiden, gy zult de deugd aankleeven, en gelukkig zyn*. Maar waarom dog, sprak Sextus van myn Vaderland; daar my zo veel grootheid boven 't hoofd hangt, my te vervreemden? Is het niet mooglyk, dat ik zo wel een pryswaardig koning, als een goed onderdaan werde. *Ik weet beeter als gy*, hernam de Godheid, *wat u nut is. 't Is met u gedaan, ô Sextus, zo gy ooit naar Romen wederkeert*. De jonge Vorst niet kunnende besluiten aan die Goddelyke waarschuwing een kroon op te offeren, ging uit den tempel, gaf zig moedwilliglyk aan zyn beschore lot over, en bewaarheedde in alle deelen de voorspelling van Apollo, en de voorbeschikking van Jupiter. De Opperpriester Theodorus die 't gesprek van den God met Sextus had aangehoort, spreekt hem hier op met de diepste eerbied op de volgende wyze aan: ô Koning der Goden! Gy hebt aan deze mensch zyn' dwaling en ongelyk duidelyk aangetoont. Hy heeeft u niets te antwoorden; hy kan van nu af zyne wel [61] verdiende rampen aan geene andere oorzaak, als aan zyne verkeerde wil en geneigtheid toeschryven. Uwe trouwe aanbidders egter staan deswegen verslagen, en bedeest. Uwe wysheid verdient onze grootste verwondering, dog wy wenschten ons zo wel over uwe beminnelyke goedheid, als over uwe ontzaggelyke grootheid te verwonderen. Immers heeft het van u afgehangen den jongeling met een betere imborst te begunstigen. *Ga heen*, antwoordde Jupiter, *begeef u naar den Tempel van myn dogter Pallas, zy zal u de ware beweegredenen openbaren, waarom ik aldus; en*

niet anders met Sextus heb moeten handelen.

De Opperpriester gehoorzaamd de godheid; hy neemt de reize aan, en hy komt te Athenen daar hem geboden wort de nacht in den tempel der Godinne over te brengen. In zyn droom, vind hy zig als in een onbekend land vervoert. Hy staat versteld over 't gezigt van een paleis van eene onmeetbare uitgestrektheid, en van eene onbeschryfelyke glans en heerlykheid. De Godinne verschynt aan den ingang omringt met schitterende straalen van een goddelyke Majesteit:

Qualisque videri
Coelicolis, & quanta solet.

Versiert met die verheeve en luisterryke schoont'
Met welk' zy zig aan 't oog der Goôn alleen vertoont.

Met een Olyftak die zy in de hand heeft raakt zy 't aanzigt van den Priester aan. Terstond vind hy in zig eene schielyke en algemeene verandering, en is in staat, om 't goddelyk ligt van de Dogter van Jupiter, en van al 't geen zy hem had aan te toonen, te kunnen uitstaan. [62] Jupiter, wiens lieveling gy zyt, zend u hier, spreektze, om door my onderrigt te worden, Hier ziet ge het paleis der voorbeschikkingen 't welk aan myn bewaring en voorzorg is toebetrouwt. Het behelst tafreelen niet alleen van al 't geen gebeurt, maar ook van al 't geen had kunnen gebeuren. De denkbeelden van alle de mogelykheden met haar onderlinge t'zamenschakeling, betrekkingen en gevolgen zyn van eeuwigheid, in 't onbepaald begrip van 't Opperwezen opgesloten geweest. Voor den grondslag van 't *Heelal*, dat wezentlyk bestaat, heeft hy alle die gebeurlykheden met eene oneindige verscheidentheid geschikt en verknogt, en daar uit oneindige bestekken van waerelden t'zamengesteld; gy zult zonder moeite begrypen, dat hy zonder verlocheninge van zyne onschendbaare wysheid, zig door dezelve moet hebben laten overreden tot de keur van het beste en 't volmaakste dezer ontelbaare bestekken. Dezelfde zaken kunnen zig in alle de verscheide *heelallen* bevinden, maar op eene onderscheide wyze in een different verband, en zo alsze noodwendig moeten bestaan, om tot de algemeene bestaanlykheid van yder bestek het haare toe te brengen. De denkbeelden of schetzen van alle die *waerelden* zyn hier, en ik kan 'er u toonen daar Sextus door de verscheidenheid der omstandigheden, die zyn gansche

leeven omringen, van zig zelf verschillende, zig van gansch verscheidene en zelf strydige rollen kwyt, en zig, naar maate van zyn gedrag, gelukkig, of rampzalig maakt. Hier op vervoegde de Godin den Opperpriester in een der vertrekken van het Paleis. Dog 't zelve deed zig niet meer op als een vertrek, 't was een Waereld: [63]

Solemque suum sua sidera nôrat.

Zy had haar eigen zon, haar eige maan en sterren.

Op 't bevel van Pallas zag hy aanstonds Sextus voor den dag komen uit den Tempel van Jupiter met de betuiging in den mond dat hy den God gehoorzamen wilde. Hy verwerpt 't voornemen van weder naar Rome te keeren, en begeeft zig naar een stad tusschen twee zeën gelegen, en zwemende naar Corinthus. Hier zet hy zig ter neder; Hy koopt een geringen hof, en den zelven met de yverigste naarstigheid bebouwende vind hy in dezelve een' ryker schat; Dit geluk, en voornamentlyk zyne deugden en deftig gedrag maken hem aanzienlyk, geëert, geagt, bemint, en hy sterft in eene hooge ouderdom beklaagt van alle zyne medeborgers, zyne geheele levensloop deed zig aldus op voor Theodorus als eene théatrale vertooning. Dog ontdekkende in dit vertrek een rol schriften van eene ongemeene grootte konde hy zig niet onthouden van de Godinne te vragen, wat dog die schriften te beduiden hadden. 't Is, antwoordde Minerva, de Historie van de denkbeeldige waereld dewelke wy tegenswoordig bezoeken, 't is het boek van haar gansch Noodlot. Op deze plaats van 't zelve zult ge de levensgevallen van den zelfden Sextus vinden. De Opperpriester nam hier op de rol in de hand, en vond wezentlyk op d'aangeweze plaats de levensloop van den Sextus tot die waereld behoorende duizendmaal omstandiglyker, als dezelve even van te vooren in een gezigt hem vertoont was.

Hy word in een tweede zaal geleid; Hier ontdekt hy een andere waereld, een ander boek, ee[64]nen anderen Sextus; Deze, hier in den eerste gelyk, verlaat den Tempel met het besluit van Jupiter te gehoorzamen. Hy vertrekt naar Thracien, alwaar hy het eenigste kind van een magtig Koning ten huwelyk verkrygt, en zyn schoonvader op den Ryksstoel volgt; Wysheid en deugd zyn met hem op den throon geplaatst en hy word van zyne gelukkige onderdanen als aangebeden. Aldus gong Theodorus van de eene zaal in de ander, en, nevens andere geduuriglyk veranderde tafreelen, zag

hy overal Sextus van zig zelve verschillende en verzelt met byzondere omstandigheden, en gevallen, die de tegenswoordige gesteldheid zyns gemoeds veroorzaakte, en door dezelve veroorzaakt wierden.

Alle de gemelte vertrekken waren geschikt in de gestalte van een' Pyramide; Naar maate men na haar toppunt opklom, wierdenze schooner, en behelsden schetzen van heerlyker Heelallen. Eindelyk geleide de Godin den deugdzamen Theodorus in een opperste zaal, die het boveneinde van de Pyramide uitmaakte, en 't heerelykste heelal behelsde. De Pyramide had een beginzel, dog geen einde; een toppunt, dog geen grondslag, dewyl haar onderste gedeelte tot het oneindige zig uitstrekte. De reden hier van, gelyk de Godin zulks uitleide, is, dat 'er onder een oneindig getal heelallen een is die boven alle anderen in volmaaktheid uitmunt, en geen van allen gevonden word, die niet onder zig min volmaakter vind.....

't Vervolg hier na. [65]

N°. 129. Den 19. January 1733. De Hollandsche S p e c t a t o r .

Videmus in formis aliis inesse dignitatem, in aliis venustatem, sic in animis etiam majores varietates.[1]
CICER.

DAt 'er veel geestrykheid in de Fransche Schryvers gevonden word, kan niemand ontkennen, die maar met aandagt beschouwen wil de agting, die meest alle Natien voor duizenden boeken van die landaard betoonen. 't Is ook onmooglyk te wraken dat de Engelschen met recht de voorrang desaangaande aan hunne nabuuren betwisten, vermids een groot getal hunner schriften dagelyks in andere talen, dewyl de hunne niet zeer gemeen is, overgebragt, met de uiterste gretigheid gezogt en met het grootst genoegen gelezen word. De voordelige gedagte die men doorgaans omtrent dezelven heeft, gaat zelfs zo ver, dat zommige Autheurs, om hunne werken aanzienlykheid by te zetten, veinzen, en voorgeven dat ze uit het Engelsch zyn overgezet. Men ontdekt egter zonder moeite dat die tweederlei geestrykheid door eene byzondere aard van den ander onderscheiden word. Die der eersten is levendig, fleurig, vlug, vrolyk en vloeyende, dog, zo men 't zeggen mag, dezelve rolt in 't algemeen als in een zelfde kring: De meeste Schryvers onder die Landaard zyn geestryk op dezelfde wyze, en volgens eene zekere mode, en gewoonte, die voor een tyd regeert; De Engelsche geestrykheid is wat styver, en op verre naar zo natuurlyk, en ongedwongen niet; Dog ze weet zig altyd door [66] eene verwonderenswaardige vrugtbaarheid nieuw en van zig zelf verscheiden te maken, de geest der Engelschen ontleend aan hun humeur eene zekere onafhankelykheid, door

1 “ut [...] videmus in formis aliis dignitatem inesse, in aliis venustatem, sic in animis existunt maiores etiam varietates.” Vert. Zoals wij zien [...] dat in sommige vormen strenge schoonheid aanwezig is, in andere bevalligheid, zo komen in de karakters nog grotere verscheidenheden voor. Cicero, *De Officiis*, I, 30, 107.

dewelke ieder van hen zig eene byzondere manier van denken toeeigent. De *Landsmaak* van hun verstand bestaat eigentlyk in eene zekere grilligheid die in 't eerste opzigt kant nog wal schynt te raken, dog die nader onderzogt zynde de netste overeenkomst en gepastheid met reden en waarheid heeft, door hunne uitgestrekte verbeeldingskragt brengen ze uit verscheide hoeken van hunne harssenen denkbeelden voor den dag, die gansch vreemd van den andere schynen, en die ze nochtans zo wel weten te verbinden, dat ze den verbaasden Lezer in eene gedurige opgetoogendheid houden. Hier van vind men menigvuldige voorbeelden in den Britsen Spectator, en wel voornamentlyk in de wonderlyke schriften van den vermaarden Doctor Swift, die zelfs kans ziet om eene zo juiste als zinryke vergelyking tusschen een mensch en een bezemstok te maken. Dog dit talent is de Britten zo eigen niet dat anderen ook niet een gedeelte van 't zelve bezitten, en 't heugd my in een Fransch Autheur iets gelezen te hebben, dat zeer naar de Engelsche smaak zweemt; 't Is eene comparatie tusschen de *Gang der menschen* en derzelver *verstand en geest*; beiden genomen in de uitgestrektste zin, en my dunkt dat ze dubbel waardig is den Lezer medegedeelt te worden. Dog dewyl ik het boek niet en heb, zal ik maar een schets van die vergelyking die in myne memorie is overgebleven, voor den dag kunnen brengen.

't Geheele stuk bestaat in Characters, waar van ik 't wezentlyke der volgenden heb onthouden.

Men ontmoet niet zelden onder ons * *Jonkertjes*, die om zig van d'eene plaats naar d'ander te begeven, zig niet vergenoegen met een deuntje te neurien, maar die ook by tusschenpozingen de verbygangers met een pasje van bouree, van eene courante of van een minuet[1] regaleeren. Zommige kykers verbeelden zig dat [67] 'er een aangename zwier steekt in die verkwisting van kunst en gaauwheid, en dat de bevalligheid van onder de voeten van die huppelaars als voortstroomt. Dog luiden van oordeel hebben 'er eene gansch andere bevatting van. Ze twyffelen hartelyk of 'er niet al vry wat traagheid in een harssenvat moet wezen, dat zo een dwaas misbruik van radheid aan de beenen toelaat. Volgens hun begrip wort 'er tot

* Petits maitres. Ik zal 't woord van *Jonkertjes* voortaan altyd in dien zin nemen.

1 *bouree, courante, minuet*: zang/danswijsjes.

de gang niets vereischt als eene eenvoudige beweging, en een vaste en stevige tred, die 't oogmerk door de kortste en zekerste weg bereikt.

't Zelfde zoort van belagchelykheid doed zig op in iemand, die volstrekt zyn werk maakt van geest en verstand te hebben; 't is hem onmooglyk te spreken als een ander, en zonder omwegen uit te drukken 't geen hy te zeggen heeft; wanneer hy iemand goeden dag en goeden avond wil wenschen en naar deszelfs gezondheid vraagt, tracht hy zyn zeggen met een' geestige draey, en met fraye gedagten op te pronken. Zo hy komt daar hy wezen wil, hy komt 'er als een wel geoeffend Spaansch paard, dat met voltes, en courbettes[1] en allerhande lugtsprongen zyn weg aflegt. Iemand die zo kwistig met zyn inbeeldingskragt is staat voor een wonder van geest te boek, by een zeker slag van luiden. Hy heeft al 't verstand van de waereld, 't is een onuitputbare bronader van verbeeldingskragt. Ze zoeken hem na te apen, en ze zouden 't met de uiterste nauwkeurigheid doen, indien de wil alleen hen hier in kon doen slagen. Zo een verwonderenswaardig mensch egter word by luiden van oordeel niet anders versleten als voor een *geestige nar*. Ze zyn bewust, dat paarden die op een ongelyke steenweg huppelen, dat *Jonkertjes*, die op straat cabriolen maken, en vernuftige babbelaars die rontom de gemeenste stoffen op allerlei wyzen willen voltigeeren, even groot gevaar lopen van valsche passen te maken, en met de neus in 't sand te storten. Volgens hun gevoelen is in de ordinare conversatie een redelyke eenvoudigheid die zig na haar doelwit spoed, de *natuurlyke gang* van het menschelyk verstand.

Alcibiades is niet minder als een Jonkertje in zyn gang, [68] dezelve is nochtans geregeld, bevallig, en zwierig. Zyn ligchaam bevind zig altyd, hoe hy zig wende, of keere, in eene aangename en voordelige houding. Zyne treden zyn vast en egaal; zyne beweegingen ondersteunen zig onderling, en maken zig teffens kragtiger en gemakkelyker; daar is als eene zekere harmonie tusschen alle zyne leden. Zou deze zyne aardige zwier niet wel een uitwerking zyn van eene onafgebrooke aandagt op al 't geen ons in zyn gang behaaglyk voorkomt? Geenssins; Hy denkt 'er niet eens om; zyn' gedagten zyn met iets anders bezig, zyn ligchaam alleen volgt zyn weg, zonder dat zyn ziel zig 'er mee bemoeit, maar de natuur geholpen door genoegzame oeffening, heeft de bevalligheid aan zyn minste beweegingen als vast gemaakt; eene onaardige houding zou hem pogingen

1 hippische manoeuvres.

moeten kosten.

Aristus heeft de minste gedagten niet om geestig te wezen; Hy hutselt nooit zyne herssenen om, om 'er denkbeelden uit voor te doen komen die verbaast staan wegens hunne ontmoeting; Hy is niet onophoudelyk in barensnood van fraijigheden. Hy spreekt egter behaaglyk over de geringste onderwerpen; de kleuren door hem gebruikt zyn natuurlyk en overeenkomstig, zyn taal is zuiver, zyne uitdrukkingen wel uitgekipt en plaatzen zig als van zelf, daar ze de meeste kragt kunnen doen. Zyn styl verandert met de stoffen, of, om beter te zeggen, de onderwerpen schynen in zyn imaginatie naar zig te slepen de uitdrukkingen die hun toebehoren. Eene lugtige verscheidenheid bind aan 't geen hy voortbrengt de aandagt van zyne toehoorders. Hy behaagt zelfs aan die genen, die niet weten om wat reden. Hy vermoeit nog zig zelf, nog anderen; Men verbeelde zig niet dat hy geduurig als op schildwagt staat, en een wakend oog houd op zyne gedagten, en uitdrukkingen. Men zou hem verongelyken. Hy vermeint dat hy spreekt als duizend anderen, die juist niet kwalyk spreeken. Zyn zetregel is, dat men in de gemeene omgang, met de meeste menigte spreeken moet, schoon men altyd met de wyzen verpligt zy te denken. Men vind niet in zyn styl zekere grillige uitdrukkingen, die voor een tyd door [69] de ongewoonte van hare toepassing de plaats van geestigheid bekleeden. De zynen zyn uit het gemeen gebruik genomen; 't Is alleenlyk hare schikking, haare onderlinge overeenkomst, en haare evenmatigheid met de stoffen, die haar behaaglykheid uitmaken. De kunst van wel te spreeken is by hem eene hebbelykheid geworden, hy volgt 'er de regels van zonder op dezelven te denken. Hy bezit een gezond oordeel, en een geest van opmerking; Van kindsbeen af heeft hy zig gewend aan 't lezen der beste boeken, en aan de conversatie van schrandere en welopgevoede luiden; Om niet wel te spreeken zou hy zyn geest kragt en geweld aan moeten doen.

De gang van Lysander is bykans de zelfde als die van Alcibiades. Hy plaatst op de zelfde wyze zyn hooft en schouders, hy geeft de zelfde draey aan zyne benen en voeten, en nochtans is zyn gang onaardig, en zelfs belagchelyk; tusschen zyn *air* en dat van den ander, is dat soort van overeenkomst, dat 'er tusschen een aap en een mensch is. Hy bestudeert zyn gang, en schynt in een gedurige ongerustheid wegens den goeden uitslag van zyne pogingen; Hy *maakt* zyn zwier, naar mate hy 'er zig van bedienen moet. Hy voelt niet of zyn knien wel uitgestrekt zyn of niet, zyn' oogen moet 'er over oordeelen; Indien hy zyne leden op eenige onregelma-

tigheid betrapt, men ziet duidelyk dat hy die fout verbetert, maar terwyl hy dat gedeelte van zyn figuur weer tot deszelfs pligt brengt, ontsnapt hem wel een ander; Hy speelt bynaar de zelfde rol als een Officier, die vars geworve soldaten in een goede order wil doen marcheren. 't Is egter een man die uit de natuur wel gemaakt is, en aan wien het aan kragt en gezwintheid niet ontbreekt, maar hy heeft te laat begonnen die gaven door genoegzame oefeningen aan te kweken, en zulks is de oorzaak dat gemaaktheid en dwang zyne geregeldste bewegingen een soort van bespottelykheid byzetten.

't Geen *Lysander* in zyn gang is, is *Lysias* in de conversatie; Hy heeft geest en oordeel, maar hy heeft dezelven niet by tyds geoefent. Hy weet wat goed en fraay is, en hy mist nooit 't zelve, daar het zig bevind, te ontdekken, dog hy weet 'er niet gemeensaam mee om [70] te gaan. Hy is te wys om altyd geest en verstand na te jagen en 't geen hy voor den dag brengt met versierde blommen op te tooien. Hy tragt natuurlyk te zyn; dog zyne poogingen daar omtrent kosten hem zo veel moeite, en zyn zo zigtbaar, dat de natuurlykheid zelf in zyn gesprek naar gedwongendheid en gemaaktheid zweemt. Hy is in gedurige onzekerheid aangaande de keur van zyne uitdrukkingen, d'eene staat hem niet aan; hy neemt een ander by 't hooft; dog, hy is 'er meê niet over voldaan; een derde doet zig op, en is de regte die vereischt wierd, maar 't oogenblik om dezelve voordeelig te besteden is voorby; men luistert niet meer naar hem, men is als afgemat, door de diepe meditatie, die in zyne oogen, en in zyn gansch wezen als geschildert staat. Zyne gedurige inspanning van aandagt geeft eene pedantsche gemaaktheid aan zyne best uitgekipte spreekwyzen, aan zyne natuurlykste gedagten en tafreelen.

Het danssen is eigentlyk niet anders als eene zwierige en door de kunst geregelde gang. Iemand die aan het dansen wil gaan, schynt zig als te verpligten om alle mogelyke bevalligheid aan zyne bewegingen, en aan zyne gansche gestalte te geven, en hy wil wel weten dat hy de regels van de kunst poogt te volgen, om zyn kragt en gezwintheid het meest te doen gelden en uitblinken. Met dat soort van een gang kan gevoeglyk vergeleken worden, de *geestrykheid*, die als *geestrykheid* voor den dag komt, in zekere gelegentheden, daar het 'er op aankomt om al de fraayheid van zyn geest, al 't vuur, en als de fynheid van de verbeeldingskragt te voorschyn te doen komen, zonder zelfs de pogingen daar toe aangewend te willen verbergen. Dit is de gang van 't verstand der Autheuren. Zig t'onderwin-

den een boek, of een geschrift 't gemeen mede te delen, is zig opentlyk te verbinden, om, volgens de aard der onderwerpen, alle de talenten, en al het ligt voor den dag te doen komen, dat men magtig is uit de natuu r en konst te versamelen. Egter is het waar zo in de *dans van de geestrykheid* als in die van het lighaam, dat hoe meer de konstige pogingen om zig bevallig te maken naar de natuurlykheid zwemen, hoe meer ze [71] den genen, die 'er zo een gelukkig gebruik van maakt, vereeren, en hoe voordeliger gedagten ze doen hebben van zyne aangeboren gaven en geschiktheden. Op een diergelyke voet kan de schets van een *contredans* gevonden worden in zekere conversatien .... Dog dat zullen we daar na verhandelen.

VAn den Ryn, van waar ik, van myne openhartige, en opregte verklaaring, eene voldoende reparatie van eer met reden verwagte, heb ik wederom een vry meesteragtige, en ongemanierde Brief ontfangen, waar in my, als of ik over de impertinentste behandelingen, my nog verpligt moest tonen, verzogt word, 't gewaande kwaad, door 't bewust vaarsje veroorzaakt, zo veel mogelyk, te helen, met het zelve uit myn vierde deeltje uit te sluiten, en te bezorgen, dat het in de Boekzaal niet verschyne. Hoewel ik in dit geval gaarne myn afkeer voor wraakgierigheid zou tonen, moet ik zeggen dat het my onmooglyk is aan 't eerste verzoek te voldoen; Dewyl gem. deeltje reeds herwaards en derwaarts, voor 't ontfangen van den eersten Brief, door den uitgever verspreid was. Wat aangaat het tweede, 't welk van my gevordert word, wil ik wel beloven daar toe myn best te doen, hoewel ik goede gedagten genoeg van myn medemensch hebbe, om te vertrouwen, dat d'Autheur van dat werk, ziende dat zo een ongelukkig stukje by geval aanleiding tot laster gegeven heeft, te goedaardig, en te bescheiden zal wezen om 't zelve verder rugtbaar te maken. In 't zelfde briefje word my ook toegestaan de eerste missive het ligt te doen zien, waar toe ik van harte geneigt ben, dog tot nog toe word ik door eene consideratie, welke ik den Schryver bid met billykheid te willen overwegen, te rug gehouden. Zo lang dezelve my onbekend is denk ik reden te hebben om [72] te twyffelen, of hy een vyand of vriend van 't gewaand beledigt onderwerp mag zyn. Aan d'eene kant, 't is waar, toont hy voor 's mans reputatie zo een hevige iever, als oit iemand voor zyn eige goeden naam kan gevoelt hebben, en geeft hy my middelen aan de hand om de

bron van der lezeren kwaadsprekendheid, zo veel doenlyk is, te stoppen; Dog dit alles zou loutere veinzerye kunnen wezen, vermids hy, aan d' andere kant, my verzoekt zyn eersten brief waereldkundig te maken; 't welk niet kan geschieden, zonder de publique nieuwsgierigheid meer en meer op te wekken, en de zaak aldus hoe langs hoe meer te verspreiden, van welk al te waarschynelyk kwaad gevolg, de gewaande beledigde zelf, niet aan een onbekend schryver; maar aan myne onvoorzigtigheid; met grond de schuld zou kunnen geven. Eer ik derhalven besluiten kan gemelde missive door den druk gemeen te maken, vermein ik recht te hebben, te eisschen, dat de schryver zynen naam aan myne bescheidenheid, waar op hy staat kan maken, vertrouwe, of my ten minste eene formeele toestemming van den gewaande beledigde ter hand doe stellen.

Deze Hollandsche Spectator zal alle Maandagen en Vrydagen te bekomen zyn: Te Amsterdam, by *H. Uytwerf;* te Rotterdam, *J.D. Beman*, Delft *A. Beman en Boitet;* 's Gravenhage, *C. Bouquet* en *J. vander Kloot;* Dordrecht, *Van Braam;* Leyden, *Kerchem*, Haarlem, *Van Lee;* Utrecht, *Kroon;* Middelburg, *Meerkamp;* Vlissingen, *Payenaar,* Leeuwaarden, *Strik. &c.* [73]

N°. 130. Den 23. January 1733. De Hollandsche S p e c t a t o r.

Ad prudentem gubernatorem pertinet negligere aliquem defectum bonitatis in parte; ut faciat augmentum bonitatis in toto.[1]
THOMAS AQUIN.

WY hebben den Opperpriester Theodorus gelaten zig bereidende om de Dogter van Jupiter te volgen naar het vertrek, 't welk de Pyramide van boven eindigde; zo draa hy zig in 't zelve bevond voelde hy in zig de uiterste verbaastheid, en zig zelven als ontrukt door deszelfs onuitsprekelyke heerlykheid, by dewelke al 't geen hy tot nog toe gezien had in 't minste niet kon haalen. In dien toestand, om dewelke te verdragen zyne ziel te magteloos was, had hy de hulp van de Godinne van noode, die om hem weder by zig zelven te doen komen hem een drup van eene hemelsche vogt op de tong liet vallen; terstond voelde hy bovengewoone kragten, en zyn vreugd was onuitspreekelyk. Wy zyn hier, sprak Pallas, in de waare, en weezentlyke bestaande waereld, en gy bevind u naarby de bronader van alle gelukzaligheid. Gy ziet hier 't geen Jupiter u toeschikt, indien gy voortgaat met hem yverig en trouw te dienen. Hier is nu de waare *Sextus*, zo als hy [74] tot nog toe is geweest, en zo als hy in 't vervolg in der daad zyn zal. Gy ziet hem verbolgen den tempel uitstuiven, met het vast besluit van der Gooden raad te veragten. Hy spoed zig naar Romen, geeft zig aan de trotsheid, en aan eene onbezuisde wellust over, hy brengt alles in verwerring; niets is geheiligd voor zyne woeste baldadigheid; hy verkragt de Vrouwe van een zyner beste vrienden; 't schennis verspreid zig door Ro-

1 “Ad prudentem gubernatorem pertinet negligere aliquem defectum bonitatis in parte, ut faciat augmentum bonitatis in toto.” Vert. Een vooruitziend stuurman gaat het aan een gebrek aan kwaliteit in een deel te veronachtzamen, om een vermeerdering van kwaliteit in het geheel tot stand te brengen. Thomas Aquinas: geen bron gevonden.

men als een vlam die door eene hevige wind gedreeven word. De borgery verwoed door zo eene ondragelyke dwinglandy grypt de wapenen aan. Gy ziet hem verjaagt met zyn vader en huisgezin, ongelukkig, veldvlugtig, en eindelyk in een gevegt gedood. Indien Jupiter, in de plaats van deezen, eenen Sextus genoomen had in eene gelukkige burgerstaat levende tot Corinthus, of loffelyk regeerend Koning in Thracie, 't zou het zelve heelal niet meer wezen, en nogthans was Jupiter verpligt deeze nu weezentlyke waereld, die het toppunt van de Pyramide uitmaakt, boven alle anderen te kiezen, om dat ze alle anderen mogelyke waerelden in volmaaktheid overtreft. Anderzins zou zyn besluit tegens zyne eige wysheid strydig zyn geweest, en hy zou my, die zyn dogter ben, van zig hebben verstooten; gy begrypt nu wel, ô Theodorus, dat het Jupiter niet is, die met opzet Sextus een booswigt heeft gemaakt; hy is dusdanig als *moogelyk*, van eeuwigheid in 't onbepaald goddelyk begrip opgeslooten geweest; myn Vader heeft hem maar van *'t mogelyke* tot het *weezentlyke* doen overgaan, en heeft hem het *daadelyk bestaan* gegeeven, 't welk zyn wysheid niet kon weigeren aan 't heelal, tot het welke diergelyke Sextus behoorde, en waar van hy een noodzakelyk gedeelte moest zyn; [75] dog beschouw wat een reeks van aanzienlyke en grootsche gevolgen aan de misdaad van Sextus; als een onmydelyk gevolg, gehegt is; had hy maar de gemeene slender van de vorstelyke moedwilligheid gevolgt, 't verslaafde Rome zou moogelyk in haar wieg versmoort zyn geweest; maar nu schut het zelve 't jok der dienstbaarheid af; ieder burger neemt deel aan 't gemeene best, als aan zyn eige goed; 't gemeen belang word het belang van elk in 't byzonder; naar eene langduurige worsteling met strydbaare gebuuren, onderwerpt zig dit vrye volk gansch Italie; het geeft in vreede, en in oorlog de heerlykste en verheevenste voorbeelden van deugd, en edelmoedige liefde voor 't Vaderland, en zyne zeeghaftige wapenen zonder ophouden verder, en verder uitstrekkende onderwerpt het zig de magtigste Volkeren, en maakt eindelyk van 't gansch bekend aardryk een eenige algemeene Monarchie. Dog dit alles is als niets in vergelyking met het gansch bestek en 't geheele verband van het wezentlyk heelal. Uwe sterfelyke oogen zyn te zwak, om 't zelve door en door te beschouwen. Deszelfs schoonheid zal het voorwerp van uwe geduurige verwondering wezen, wanneer, na een gelukkige overgang, van een eindig en gering leeven, tot een volmaakter 't welk nooit op zal houden, de Godheid u in staat zal stellen, om zo een verrukkend gezigt te kunnen genieten.

Hier op ontwaakt Theodorus, hy stort zyne dankzeggingen voor de Godinne uit; hy regtvaardigt het gedrag van Jupiter, en doordrongen van 't geen hy gezien, en gehoord heeft, volhard hy in 't bedienen van 't Opperpriesterschap, met al de yver van een trouw dienaar van [76] zynen God, en met alle de vreugd, en vergenoeging, die in een sterveling vallen kunnen.

Mogelyk zullen eenige myner schranderste en geoefendste Lezeren zig nog een andere vraag van Theodorus belooft hebben: Namentlyk deze: *Dit gansche denkbeeld komt my zeer heerlyk voor. Maar zeg my tog, ô Godinne, of men van de wysheid, goedheid, almagt en van het gansch verband van Jupiters deugden, en goddelyke eigenschappen het uitvoeren van een bestek niet zou hebben mogen hoopen, in 't welk de volmaaktheid van yder deel in 't byzonder, de algemeene volmaaktheid van 't geheel zoude uitgemaakt hebben?* 't Antwoord van Minerva zou buiten twyffel geweest hebben, dat in zo een geval, *'t geheel* geringer, bekrompener, en min heerlyk zou zyn geweest, en dat buiten alle tegenspraak, indien dusdanig bestek het beste was geweest, de Godheid 't zelve van *'t mogelyke*, tot het *weezentlyke* zoude hebben doen overgaan. Misschien zoude zy ook met reeden hebben kunnen antwoorden, dat eene algemeene volmaaktheid, geheel en al uit volmaaktheden voortspruitende, eene onmeêdeelbare eigenschap van de Godheid is, en strydig met de natuur van het schepzel, en dat de Almagt tot het onmooglyke zig niet kan uitstrekken, vermids 't zelve alsdan niet onmooglyk maar moogelyk zou zyn. 't Schynt derhalven, dat 'er op dit * *Systhema*, geschikt om niet alleen de goddelyke voorkennis, maar ook om de goddelyke besluiten te regtvaardigen, en aan te toonen dat de oorsprong zo wel van 't zedelyk als van 't natuurlyk kwaad de oneindige goedheid van 't opperwezen niet dwarsboomt, niets redelyks te zeggen valt. Immers kan ymant van een gezond oordeel, en [77] die den oneindigen Schepper der waereld erkend, niet loochenen, dat de denkbeelden van alle mogelykheden, met derzelver noodwendige vereenigingen, t'zamenschakelingen en gevolgen, gelyk ook de bestekken van de ontelbaare *heelallen*, die uit die *gebeurlykheden* konden t'zamengesteld worden, van eeuwigheid, in Gods onmeetelyk begrip zyn vervat geweest. Even zo min is het te ontkennen, dat de Schepper noodzakelyk door zyne wysheid over-

* *'t Zamenstel.*

reed is geworden tot het uitkippen van het *beste*, dewyl iets dat wel in zig zelf goed is, wanneer het iets dat beeter is verhindert, en uitsluit, zelfs als kwaad kan aangezien worden; in voege, (het zy gezegd met ontzag voor Gods heiligheid) in geval hy een bestek gekooren had beneeden het beste, hy in dat opzigt zoude kunnen gezegt worden, een kwaad bestek werkstellig te hebben gemaakt.

't Is waar zal men zeggen, 't beschreeve *systhema* schynt in allen deelen voldoende, wat de Godheid aangaat; 't is ook zeker dat Sextus en zyns gelyken, meteen volkoomen genoegen en met een vrywillige keur, gepaart met het duidelyk gevoel dat het aan hen staat, en in hun magt is anders te kiezen, zig aan de boosheid heeft overgeeven, dog zo die ongelukkigen eens in een andere waereld aan 't bedaaren komen, en begrypen, dat hun voorleede gedrag, hoewel niet *noodzaaklyk*, egter *zeker* en *onmydelyk* is geweest, zullen ze niet van de uiterste *hardigheid* moeten vinden, dat ze ten koste van hunne deugd, en gelukzaligheid, tot de volmaaktheid van 't verheevenste *Heelal* 't hunne hebben moeten toebrengen. Ik moet toestaan dat zulks als waarlyk hard, en bitter voorkomt. Maar het kon niet anders zyn; zulks, ik beken het, is een [78] zwakke vertroosting, dog ik ken een zeker denkbeeld dat myns oordeels die gansche zwarigheid zou weg kunnen neemen; 't is niet van myne vinding; 't is oud, en om dat het in een slegt ligt is geplaatst geweest, en niet behoorlyk toegepast, is het al overlang van de grootste meenigte der rechtzinnigen verworpen geweest; dog ik verbeelde my, dat het zelve wel opgeheldert, en met oordeel aan het tegenwoordig *systhema* verbonden, het zelve niet alleen zou voltojen, maar ook de luisterrykste heerlykheid byzetten. Dog de al te wel gegronde vreeze, dat het by de meeste Lezers tegens de vooroordeelen weerom zou stuiten, en tot het begrip niet indringen, dwingt my het zelve te spaaren, tot dat ik meer waare lust tot onderzoek in dezelven zal kunnen onderstellen. Ondertusschen zal ik tragten nog eenige voldoening te geeven, aan menschen, die by gebrek van in den boezem der zaaken te kunnen doordringen, aan nieuwe denkbeelden zig niet gewennen kunnen en dezelve aanmerken als met distelen, en doornen t'allen tyden bezet, en zomtyds zelfs als belagchelyk, *hoe is het te begrypen*, zullen ze zeggen, dat al 't geschapene, tot het minste vezeltje toe, iets bybrengt tot de voltoying van het *beste heelal*? Hoe is het zelfs bedenkelyk dat een gering mensch, die zig nergens meede bemoeit, als met zyn kostwinning te bezorgen, noodwendiglyk met al zyn gedrag vereischt word tot de Heer-

lykheid van de volmaaktste waereld? Is het niet ongerymt vast te stellen, dat, indien zo een schoenlapper, in zo een Pothuis niet arbeidde de volmaaktheid van het weezentlyk heelal daar iets by lyden zou? Maar die bekwaam zyn aldus te redeneeren hebben noit aangemerkt, hoe de zwaarste, en ge[79]wigtigste gevolgen, door de uitgestrektste t'zamenhang uit de geringste oorzaken hunne oorsprong neemen. Ze zullen noit te vreede wezen met het voldoende antwoord, dat het blykt, dat zulks vereischt word, vermids het weezentlyk zo bestaat. Handtastelyker reedenen moeten hen gerust stellen. Men vraagd by voorbeeld: Wat kan tog een veragtelyke mug in de waereld uitrechten, wat mag tog de beweegreeden van zyne schepping zyn. Laat ons eens bezoeken of wy zulks met een zeer mogelyk staaltje niet zullen kunnen aantoonen. Neem eens, dat een Raadsheer een man van groot gezag, en wiens wysheid op zyn amptgenooten een grooten invloed heeft, den ganschen nagt door, den oorlog dewelken dat ongedierte door zyn bazuinen aankondigt, en door zyn steeken aandoet, ontrust en van de verkwikkende zoetigheid des slaaps berooft is geweest. Die deftige man ryst op, morrig, gemelyk, en in die kwaade luim begeeft hy zig naar den Raad. Zyne gewoone aandagt ontbreekt hem, hy vormt een verkeert begrip van een twistzaak van de uiterste aangeleegendheid, waar in een gebuurig Vorst belang heeft, en door deszelfs gezag, word ze kwaalyk uitgeweezen. De Vorst met reeden misnoegt overrompelt het land met zyne benden, en doet het zelve alle de rampen van den oorlog gevoelen, de Vrienden en Bondgenooten schieten van beide de kanten toe, en aldus kan het byten van een mug de zwaarste gevolgen tot in de andere deelen der waereld uitbreiden. Een tweede voorbeeld; Onderstel een beedelaar die zig al zyn leeven met die schandelyke kostwinning geneert heeft. Hy strekt de gansche aarde en zig zelven tot een last; dog op een zekere tyd met afgryzelyke lorren be[80]kleed, begeeft hy zig voor de deur van een schatryk borger en vertoont zig aan deszelfs eenige dogtertje. Het kind verschrikt, krygt de koorts en sterft. Het goed koomt na 's mans dood op de naaste vrienden, een huisgezin waar in de grootste verdiensten onder 't gebrek van middelen anderzins zouden begraven zyn gebleeven. Zommigen der zoonen oeffenen zig in de krygskunde, worden helden en maaken hun vaderland door hunne groote daaden ontzaggelyk, de anderen leggen zig op de staatkunde, verdienen en verkrygen door hun ligt en deugd de hoogste eerampten. Zy verbeeteren de wetten, moedigen neeringen en hanteeringen aan, en maaken aldus een gansch volk, deugdzaam, magtig, en

gelukkig, zonder dat de Bedelaar eens weet dat hy tot zo veele gewigtige uitkomsten aanleiding heeft gegeeven. 't Is op eene diergelyke wyze, dat een schoenlapper door zyn gezigt, gebaar, en woorden, op zo een plaats, den voorbygangeren duizend gedagten vrugtbaar in daaden, die weer haar gevolg moeten hebben, inboezemen kan. Om te eindigen, 't geringste Schepzel is als een klein gewigt, 't welk in een rivier vallende niet alleen de waterdeelen, die daar door geraakt worden, ontroert, maar ook, door mededeling, die beweeging in een kring wyd en zyd uitbreid.

N°. 131. Den 26. January 1733. De Hollandsche S p e c t a t o r.

Ast Aper auditu praecellit, Aranea tactu,
Vultur odoratu, Linx visu, Simia gustu.[1]

MYN HEER.

ONder alle uwe Lezers twyffel ik of 'er een gevonden word, die uw werk met meerder aandacht nagaat dan ik, schoon ik tot een tamelyken ouderdom reeds gekomen ben, en de waereld niet onbezogt gelaten heb. Van myne jongelingschap af, tot myne manlyke jaren toe, heb ik gereisd, en onder anderen ook geweest in dat deel van Asia, daar de Mahometaansche Godsdienst ten troon gestegen is. Daar werd my een byzondere zaak [82] verhaald, die ik houde voor verzierd,[2] voor zo ver de grond derzelve belangt, doch ook aanzie voor een Zinnebeeld, dat aanleiding geeft voor opmerkende verstanden om onder de schors van het verdichtzel heilzame waarheden te ontdekken.

De Britsche Spectator heeft geen zwarigheid gemaakt zich te bedienen van een verziersel dier ongeloovigen, en dierhalven verbeelde ik my dat gy deezen niet verwerpen zult; doch ik laat volkomen aan uwe keur of myn schryven een plaats onder uw geestige Vertoogen waardig zy, dan of het tusschen u en my alleen bekend moet blyven. Hier mede ga ik over om u bericht te geeven wat my door zeekeren *Dervis* te Constantinopolen is verhaald.

1 "Ast Aper auditu praecellit, Aranea tactu,/ Vultur odoratu, Linx visu, Simia gustu." Vert. Maar het Everzwijn blinkt uit door zijn gehoor, de Spin door zijn tastzin, de Gier door zijn reukvermogen, de Lynx door zijn scherpe blik, de Aap door zijn smaak. H. Walther, *Proverbia Sententiaeque Latinitatis Medii Aevi*, nr 18772a.

2 fictief.

Een zekere Emir, die meer Godvrucht dan doordringendheid van verstand bezat, was door zyn onophoudelyke gebeden, en het stipt opvolgen der pligten, in den *Alcoran* den *Musulmannen* voorgeschreven, zo verre in de gunst van onzen grooten Profeet gevorderd, dat deeze, hem in een nagtgezigt verschynende, belofte deed dat hy den wensch, dien hy in zyn derde plegtig gebed van den volgenden dag doen zoude, stond te verkrygen. Hier op ontwakende, liet hy zyne gedagten gaan over alles 't geen den mensch schier wenschelyk voor kan komen. Staat- en geldzucht zyn te algemeen meester van der stervelingen harten, dan dat zy ook niet het eerst [83] onder de bespiegeling van den Emir komen zouden. Echter hielden zy geen langen stand; vermits ze het hart van een godvruchtig mensch wel eens ter sluik bekruipen, maar nooit geheel vermeesteren kunnen. Het bezit der allervolmaaktste schoonheden, in een onveranderlyken stand, zoude hy mogelyk verkoren hebben, zo hy niet, als een oprecht *Musulman*, zich zelven verzekerd had gehouden dat hem die in het ander leven niet ontstaan konden; willende door den voorsmaak het toekomenden genot dier weelde niet bederven. Hy leed groote aanvegting om zich zelven ontslagen te zien van de verplichting, die op ons Gelovigen ligt, van nooit eenigen wyn of sterken drank te nuttigen. Hy had in zyn omgang met de Franken bespeurd, dat deezen de vrucht des wynstoks hielden voor een der heerlykste gaaven, die aan het menschdom geschonken zyn; weetende dat de Jooden God plegtig daar voor danken. Naar allen schyn zou hy hier toe hebben overgegaan, had hem een wyzer vriend voorheenen niet geleerd dat het een der grootste wetbreuken is vergiffenis en ontslag te verzoeken voor toekomende overtreedingen: wyl het een gemoed te kennen geeft dat zich niet gewillig den last van het verbod onderwerpt. Na veele andere overleggingen, viel hem in dat de mensch geen zintuigen had, die niet in het een of het ander dier veel fyner en kragtiger gevonden wierden. Gelyk by voorbeeld de onreine hond de reuk zo scherp heeft, dat hy zynen meester, of wie het zy, op de uitwazeming der voetstappen na kan gaan. Hy [84] besloot dan den magtigen *Mahomet* af te bidden zodanige versterking zyner zintuigen, dat hy die ieder zo scherp verkrygen mogt, als de zelve in een eenig ondermaansch schepzel gevonden word. Hier uit verbeeldde hy zig veel nut te zullen trekken, om alles in zyn inwendigen stand te kennen. Maar hy vond zich elendig in zynen waan bedrogen; want naauwlyks was zyne bede geëindigd, of de lieflykste roos deed hem zwymen, en het vallen van een Schryfveder zyn hart slaan, als of een zwaare

balk onverwacht en schielyk ter neder plofte. In zyn *Serail* komende, wierd hy straks gewaar, dat 'er een ander man, dan de gewoone oppassers zyner vrouwen en bywyven, in het vertrek geweest was van het allerbehaaglykste voorwerp zyner min; en zyn hart, tot hier toe gerust in den waan van haar alleen te bezitten, wierd door een doodelyken spyt van één gescheurd. Hy kon geen oog luiken door de zorg die hy dragen wilde om zyn gekwetste eer op 't gevoeligst te wreeken, en de nacht, die alles voor de stervelingen duister maakt, was voor hem niet meerder dan een avondscheemering, die hem door haar bedriegelyke schaduwen telkens nieuwe stof gaf tot hartgrievende gezigten, welke echter niet klaar genoeg waren om daar op zig van zyn ontdekkingen verzekerd te houden. Eindelyk vond hy evenwel den hooner van zynen echt, maar met een ook nieuwe zwarigheid; wyl dezelve de grootste gunsteling van onzen alleenheerschenden Keizer was. Deezen om den hals te brengen, was zich zelven aan [85] de allerstrengste straffen bloot gesteld. Het op zyn wyf te verhaalen, wierd hem niet vergund door de liefde, die hy haar altoos boven anderen had toegedragen. Zo dat hy blyde was dat ze, als buiten zyn weeten, heimelyk uit zyn *Serail* geligt, in dat van zynen magtigen vyand werd overgebragt. Te meer sloeg hy tot die vreedzame gedachten over, om dat hy bevonden had dat alles, 't geen hem voor deezen niet in het minste gedeerd zou hebben, thans voor hem een ondraaglyke pyniging was, alzo hy aan laauwe koffy zich zo gevoelig gebrand had, als of hem ziedende oly waare in de keel gegooten; en by ongeluk een blad van een boom op zyn tulband gevallen zynde, was hy daar door zo aangedaan als of hem de herssenpan in stukken geslagen wierd; hoewel de heelmeesters bevonden dat 'er niets gekwetst, noch gebroken was, zo dat hy by allen den naam kreeg dat hy het gebruik van zyn verstand verloren had. 't Genot van den smaak was hem vrugteloos geworden. Het minste zout of zuur viel hem onlydelyk op de tong. Het geringste zoet deed hem walgen; en vond hy al iets dat hem in het eeten of drinken genoegen kon, 't was hem onmogelyk de lucht daar van te kunnen verdraagen. In allen deele was hy ongelukkig, en beklaagde zich duizendmaal onder zyn vertrouwste vrienden van zynen dwaazen wensch, nacht en dag smeekende dat *Mahomet* hem verlossen wilde van de gift; die hem zo veel te smertelyker viel, als hy dezelve eerder voor zich heilzaam gerekend had. Na eenige weeken in [86] dien toestand doorgebragt te hebben, verscheen hem de Profeet ten tweedemaal, hem zagtelyk bestraffende over zyn onbezonnenheid, en hem met een toezeggende dat

hy niet eerder daar van kon ontheeven worden, voor dat hy te *Mecha* op het heilig graf, zyne godsdienstige gebeden, na voorgaande reinigingen des ligchaams, had uitgestort. Naauwlyks ontwaakte hy, of gebood zyne slaven alles tot de reis gereed te maaken. Dit wierd straks uitgevoerd, en hy liet zich in een overdekte draagkoets op een zacht bedde, met tamelyke dagreizens derwaards voeren. Daar gekomen zynde, richtte hy zig naar het gebod dat hem gegeeven was, en hy, in zynen vorigen staat hersteld, wist het Opperwezen niet genoeg te looven voor de goedheid die het hem had betoond, door hem te trekken uit een staat, daar hy zo roekeloos en yverig om gebeden had. Hy bevond zig weder gelyk een ander mensch, en bekwaam om zyne gewoone oeffeningen naar behooren te vervolgen. De grootste smart die hem nableef van de onbedenkelyke fynheid zyner zintuigen, was het verlies dat hy geleden had door het ontdekken der sluikeryen van zyne teergeliefde *Zaïda*, doch de dood van haaren nieuwen minnaar brogt hem binnen korten tyd wederom in het bezit haarer bevalligheden, die hy voortaan alleen genoten heeft.

Hier hebt gy, Heer Spectator, het verhaal, my door den Turkschen Munnik medegedeeld, [87] 't geen ik in alle zyne omstandigheden aan u toezende, hebbende alleen den groots verbloemden styl der Oosterlingen veranderd, op dat onze Nederlanders, daaraan niet gewend, het des te beter zouden kunnen bevatten. Mogelyk zou ik dit niet gedaan hebben, indien myn ouderdom de levendigheid der denkbeelden en de verbeeldingskracht van mynen geest niet vry gemaatigd had; want ik wil gaarne bekennen dat ik in het bloeyenst myner jeugd veele myner Landsgenoten ben gelyk geweest, die over al het verbloemde verkiezen voor het zakelyke; het groots schynende, voor het waare groots, dat in de denkbeelden, en niet in de uitdrukkingen, moet bestaan. En zeker het komt my voor, dat dit verdichtsel geen optooying nodig heeft; zynde uit zich zelven bekwaam om te leeren, dat de mensch nooit ongelukkiger weezen kan, dan wanneer aan hem gelaaten word de keur van voor zig uit te denken wat hem het heilzaamst zy. De oneindige Wysheid, Magt en Goedheid, onscheidbaar in God vereenigd, zyn de uitdeelsters van het lot dat ieder sterveling moet ondergaan. Die zig hier aan met alle gelaatenheid onderwerpt, en onderwyl van zynen kant al doet wat hem door deeze word voorgeschreven, mag hier op aarde somtyds iets ontmoeten, dat hem hard schynt voor een tyd, maar hy zal op den duur bevinden dat hem zelfs dit ten goede strekt.

Alles op Gods voorbeschik aan te laaten komen, is een roekeloosheid die geen redelyke zielen past. Zig wederom alles van zig zelven te vermeeten, zon[88]der op den grond van Gods voorzienigheid te steunen, is een hoon gedaan aan het Wezen der wezens, dat alle volmaaktheden op het allervolmaaktste van eeuwigheid en tot eeuwigheid bezit; des besluit ik met de woorden van den godvruchtigen *Cats:*

't Is wel gezegd, naar myn verstand,
Roep God te hulp, maar roer de hand.

Ik blyve
MYN HEER
UED genegen Vriend.
T.J.

Deze Hollandsche Spectator zal alle Maandagen en Vrydagen te bekomen zyn: Te Amsterdam, by *H. Uytwerf;* te Rotterdam, *J.D. Beman*, Delft *A. Beman en Boitet;* 's Gravenhage, *C. Boucquet* en *J. vander Kloot;* Dordrecht, *Van Braam;* Leyden, *Kerchem*, Haarlem, *Van Lee;* Utrecht, *Kroon;* Middelburg, *Meerkamp;* Vlissingen, *Payenaar,* Leeuwaarden, *Strik. &c.* [89]

N°. 132. Den 30. January 1733. De Hollandsche S p e c t a t o r .

Non consentientium undique concursus.[1]
CICER.

HEER SPECTATOR.

HOewel niemand ter waereld minder vermaak als ik kan hebben, in de Koffihuizen te frequenteeren, ben ik egter niet genoeg met een al te gemeen vooroordeel bezet, om myne byzondere smaak als onfeilbaar aan te zien, en over die van anderen te willen doen heerschen. Myn afkeer voor dat slag van gemeene huizen word voornamentlyk veroorzaakt door myn onverwinnelyke haat voor een dikke tabaksdamp, die als een neevel 't gansch gezelschap omvangt, tot in het binnenste der kleederen doordringt, en my nog eenige uuren na myn vertrek van daar, by blyft, en verveelt; Voeg hier by, dat ik eens soberlyk ontbeeten hebbende, niet weet wat te eisschen, om eenig geldt te verteeren, en beschaamt ben, zonder iets tot het profyt van den Koffymeester te contribueeren, weer heen te gaan. Dog zulks belet niet dat diergelyke huizen aangenaam en nut kunnen zyn; inzonderheit in groote steeden, daar ze dikwils als een gemakkelyk middelpunt [90] verstrekken den geenen, die uit een wyd uitgezette circumferentie, of omtrek van verscheide kanten toevloeijen en zig aldaar vereenigen; Dusdanige aangename nuttigheid heeft voornamentlyk plaats in steeden als Parys, en Amsterdam, en in 't byzonder nog als Londen, daar menschen van allerlei hanteering, geneigtheid, en humeur, als door een soort van attractie, als zamen gerukt worden, in particuliere Koffihuizen, yder by het volkje, dat hem lykt, en by 't welk hy alleen vermaak kan geeven, en ontfangen. Op deeze wyze is yder de meester van volgens zyn aard en nei-

1 “Non consentientium undique concursus.” Vert. Een toeloop van alle kanten van hen die niet eensgezind zijn. Cicero, geen bron.

ging 't gezelschap te kiezen, dat hem best aanstaat, en hem nooit mankeeren kan. Hy heeft de keur van Koopluyden, geleerden, fraye geesten, Wiskundigen, Schaakspeelers, dobbelaaars en *Jonkertjes* welke twee benden, door de bank, in een gesmolten zyn. In de meesten van die t'zamenkomsten gaat alles toe met de uiterste order en geschiktheid. 't Is of yder ondergedeeld gezelschapje zig in een vertrek apart bevond; 't Een stoort zelden het ander, en zelfs heb ik ondervonden in Koffihuizen, daar Poëten, en andere Autheurs, die by veele Natien dikwils onverdragelyke babbelaars zyn, vergaderen, die Heeren by malkander scheenen gekomen te zyn, om te toonen wie 't best zwygen kon. Hier uit is het ligt af te nemen, dat schakers, en *Mathematici*, in hunne byzondere vergaderingen niet veel praats moeten hebben. Onder de staatkundigen is de conversatie ook niet zeer luidrugtig, of 't moest by geval gebeuren, dat luiden van tegengestelde Kabalen in geschil raakten, by trappen vuur vatten, en in eenen burgerlyken oorlog uitborsten. Dog diergelyke verstooring van de gemeene rust valt zelden voor, doordien, in die [91] van volk opgepropte stad, niet alleen de verscheide professien, maar ook de differente partyen, en zelfs gezintens haare byzondere vergaderplaatsen hebben, 't welk my heugt, dat eertyds zig ook uitstrekte tot de verscheide Schouwburgen, of wel, wanneer de nieuwsgierigheid de gansche Natie als by een sleepte, tot de verscheide deelen van den zelfde Schouwburg, in den welken de Wigs den bak ter regter zyde, en de Torys ter linker innaamen; waar door het zomtyds voorviel, dat, wanneer de aanschouwers alleen uit Whigs, of uit Torys bestonden, de helft van de bak naar eene woestenye geleek, dewyl in de andere de menschen als gepakten haring op den ander gestapelt waren.

De Koffihuizen digt by 't hof, daar jonge lui van geboorte, en dobbelaars van hanteering, die door hunne professie met Graven en Hartogen, liefhebbers van den dobbel, geëvenaart worden, hun optrek hebben, gaat het zo stil, en ordentlyk juist niet in zyn werk, voornamentlyk, wanneer een zeker spel, genaamd hazard, gespeelt word en door 't rammelen van de steenen, en het verwoed kloppen met de horentjes op de tafel, een eerlyk man 't hooren en zien vergaat. De *jonkertjes*, die niet speelen, zyn ook van de zedigste en deftigste niet, en om hun recht te doen, moet men bekennen, dat ze hun best doen om te schreeuwen, te woelen, en te ravotten, zo veel als de aard van de Natie het eenigzins lyden mag; dog zulks gaat niet zeer ver, en twintig Britsche jonkertjes maken in een Koffihuis zo veel

geraas niet, als tien Hollandsche, en als een eenig Fransch petit Maitre karsvars uit zyn Vaderland gekomen. Uit al het welke men met recht opmaken kan, dat diergelyke verga[92]deringen in 't generaal voor nut en aangenaam in die hoofdstaat kunnen gehouden worden, en elders, en wel in 't byzonder, onder ons op dien zelven voet zouden kunnen worden gebragt. De Koffyhuizen kunnen nog van een zeer heilzaam gebruik zyn voor luiden, die in staat zynde van te denken, besluiten kunnen het *parterre* te verbeelden en 't speelen van de Comedie aan anderen overlaten. Myns oordeels zyn 'er geen plaatsen ter waereld, die, by voorbeeld, door een Spectator zo dikwils diende bezogt te worden, vermids yder voor zyn geld, aldaar een absolute vryheid koopende, en door den tabak, de koffy en een ratafia[1] verleevendigt, en verhit, niemand ontziet, en zonder de minste omzigtigheid, niet zelden zyn gansche Character, voor de doorzigtige oogen der geener, die in de hartkunde ervaaren, bloot legt. Neem dit voor deeze reis voor lief, en zo dit denkbeeld van de Koffihuizen u eenigzins aanstaat, beloof ik u met den eersten u en uwen lezer te onderhouden, over de heilzame aangenaamheid der zo genaamde Amsterdamsche *Collegien*, tusschen dewelken, en die van onze Nederlandsche Universiteiten, in geval ik eenigermate door uwe approbatie aangemoedigt word, ik eens zal tragten te bezoeken of niet een parallel of vergelyking zou kunnen gevonden worden. Ik blyve, &c.

Den raad door myn Correspondent my gegeven om dikwils de Koffihuizen te frequenteren heb ik al overlang met myn gedrag voorgekomen, en daar zyn weinig dusdanige vergaderplaatzen in deze volkryke stad, die ik niet ten minste alle veertien dagen eens bezoek. Ik kan egter zelf naauwlyks begrypen, waar by het toegekomen mag [93] zyn, dat ik in een geruimen tyd in 't zogenaamde G..... Koffihuis myne voeten niet heb gezet. Zulks kwam my als een schielyke inval te binnen, wanneer ik my onlangs vlak by het zelve bevond. Ik trad recht toe naar binnen, en was niet weinig verwondert aldaar, hoewel op den druksten tyd, zo weinig luiden, en die nog, ten minste naar de uiterlyke schyn, van zo weinig aanzienlykheid, te ontmoeten. 't Meeste getal wierd uitgemaakt door ses of agt Joden, waar van de meesten eer het *air* hadden: van beunhazen,[2] als van

1 vruchtenbrandewijn.
2 (straat)kooplui.

deftige handelaars. Ik eischte een kop zuivere koffy, dog toen ik 'er een slurp of drie van genoomen had, vond ik my gedwongen 't zelve ergens neder te zetten, vermids de drank eenige uuren op 't vuur zyne aangenaamste delen verspilt hebbende my zeer tegenstond, en eer kwalyk maakte, als verfriste. Hier op dagt ik op de ongedwongenheid van zekere Britsche mode, die de menschen in vryheid laat van in die huizen niets te nuttigen, mids in 't uitgaan, een gering stuk gelds in een bakje werpende.

Dewyl 'er, onder 't smooken, nauwlyks een eenig woord voor den dag kwam, wende ik my naar twee Damspelers, als naar 't eenig tydverdryf dat zig voor my opdeed, beide verstonden ze 't spel vry wel; dog de een die een Christen scheen, verloor tegens den ander, die ik dogt te erkennen voor een welgesteld Portugees, spel op spel; schoon hy de sterkste was; Dog de oogenschynlyke reden van zyne geduurige nederlagen, was dat hy zyn party twee voorgaf, en daar in absoluut wilde volharden. Zulks deed my aanstonds opmerken en met de uiterste klaarheid begrypen, dat onkunde in een speeler op verre na, voor hem zo nadeelig niet is, als grondige ken[94]nis van 't spel, verzeld met een al te verheeve denkbeeld van zyn schranderheid: ik verbeelde my ook, als in 't verschiet, te zien, dat die waarheid vry verder als tot liefhebbers van 't spel zig uitstrekt. Deze myne gedagten wierden afgebrooken, door den overwinnaar, die zyn party in 't nauw en aan 't ernstig mediteeren gebragt hebbende, de tyd vond van een praatje voor den dag te brengen. *Hebje de Courant gezien van daag, Mynheer, daar staat een koddige zaak in, die je wel geremarkeert zult hebben; ik wil spreeken van dat vrouwspersoon, dat te Parys gevonden is, aan 't spit gestooken, en ten deele gebraaden. 't Is waarlyk wreed, maar 't is evenwel mooy om te lezen*. Wel tienmaal herhaalde hy met een lagchend wezen die verbazende woorden; *'t is wreed, maar 't is egter mooi om te lezen*; en hoe zeer ik voor een wyl myn geest als op de pynbank lag ik kon 'er niet uithalen, wat *mooys* tog in 't verhaal van zo eene gruwelyke moord kon schuilen. Eindelyk kwam my te binnen, wat onweerstaanbare neiging, en zelfs razerny voor de vrouwen onze Joodsche medeburgers beheerscht, en hoe dezelve, in hen, alle andere menschelyke hartstogten verdooft, en ik begon my te verbeelden dat 't een of 't ander wellustig denkbeeld, verwekt door zo eene wonderlyke mishandeling, 's mans natuurlyk mededogen dwarsbomende, hem dit droevig verhaal als *koddig*, en *mooy om te lezen* moet hebben doen beschouwen. 't Geen ik egter niet kan nalaten, in den man, aan te zien, als geen gering teken van

onmenschelykheid. Dewyl ik met deze bespiegeling bezig was, komt 'er iemand instuiven, net als of hy de kamer stormender hand had ingenomen. Zyne gansche kakelbonte opschik was naar de laatste Fransche mode, en nooit [95] heb ik iemands opschik kleiner hoedje, en grooter strik onder de kin gezien. Ik twyffelde niet of 't was een jonge losbol. Dog wanneer hy my wat nader kwam, bespeurde ik, dat het een man diep in de vyftig moest wezen, dog voorzien met een regt van eigendom op eene nooit ophoudende jeugdt. Terstond scheen hy zig als meester van 't gansch vertrek te maken, en hard op tegen 't heele gezelschap, hoewel tegens niemand in het byzonder, te spreeken, waar uit ik besloot dat hy niemand van 't zelve kende, en mogelyk voor de eerste reis van zyn leven dit huis overweldigt had. In 't midden van een airtje, dat hy bykans hard op zong, viel hy zig zelf om zo te spreeken in de rede: *Is hier dan geen jonge?* schreeuwde hy luidkeels uit. *Kan een eerlyk man hier dan* voor zyn geld niet gedient worden? *Ha, ben je daar, beste maat*, vervolgde hy zo dra de jonge te voorschyn kwam. *Geef my eens met 'er haast een glaasje ratafia, maar 't moest wezen lekkere ratafia, de beste ratafia, uitmuntende onvergelykelyke ratafia, ratafia zo als 'er geen ratafia ooit ter waereld geweest is*; Dit sprak hy, den jongen by de hand vattende, en zo gemeenzaam met hem omgaande, als of ze vyfentwintig jaar de beste vrinden des waerelds waren geweest. De *algemeene Kamer-dienaar* wist niet hoe hy 't had, stond of hy voor de kop was geslagen, en was zig zelf nauwlyks genoeg meester, om te vragen of Mynheer een klein, of een groot hebben moest. *Een kleintje, myn beste vriend*, was 't antwoord; Zulke ratafia, als ik van uw *hand verwagt, moet met geen groote teugen gedronken worden*. Ondertusschen wierd hem het glaasje, 't welk geen twee vingerhoeden vol behelsde, ter hand gesteld. *Ik moet bekennen*, riep hy daar op uit met de levendigste [96] vrolykheid die bedagt kan worden, *dat dit een aardig glaasje, een proper glaasje kan genoemt worden. Van alle de kleine glaasjes die ooit uit een glasblazery gekomen zyn, heb ik nooit kleiner in de hand gehad. Ik heb hooren spreeken van* een Autheur, die over de * ONEINDIGE KLEINEN *heeft geschreven. Maar ik zou 'er myn eer op durven verwedden, dat de vent geen woord en spreekt van de liqueur-glaasjes van 't G .... Koffyhuis*. Hier op barst hy uit in een langdurig geschater; Hy smyt een dub-

* *Les infiniment petits*.

beltje neer; Ik kyk om; en de man is verdweenen.

Deze Hollandsche Spectator zal alle Maandagen en Vrydagen te bekomen zyn: Te Amsterdam, by *H. Uytwerf;* te Rotterdam, *J.D. Beman*, Delft *A. Beman en Boitet;* 's Gravenhage, *C. Boucquet* en *J. vander Kloot;* Dordrecht, *Van Braam;* Leyden, *Kerchem*, Haarlem, *Van Lee;* Utrecht, *Kroon;* Middelburg, *Meerkamp;* Vlissingen, *Payenaar,* Leeuwaarden, *Strik. &c.* [97]

N°. 133. Den 2. February 1733. De Hollandsche S p e c t a t o r.

Quam iniqui sunt patres in adolescentes judices![1]
TERENT.

IN een voorgaande vertoog heb ik belooft uitvoerig te handelen over 't vaderlyk gezag; en deszelfs waar, en met de reden overeenkomstig gebruik. Dat het gebied van ouders over hunne kinderen het natuurlykste is, dat in de gansche menschelyke t'zamenleving bespeurd word, is een waarheid die boven alle bewys is, en 't is niet min zeker, dat het zelfde gebied zo volstrekt noodzaaklyk is, dat het zelve verwaarloost zynde 't menschelyk geslagt, met een gewisse ondergang, veroorzaakt door eene onmydelyke overstroming van ondeugden, zou gedreigt worden. De kinderen zyn redelyke schepzels, dog, daar de kennis, de andere dieren nodig, zig in korten tyd opheldert; en in haar volle kragt voor den dag komt, ontwikkeld zig de reden in 's menschen kinderen, by geringe, en als onvoelbare trappen; De ziel in die tedere schepzelen verknogt aan werktuigen haar onbekend, word by een zeker Schryver niet onaar[98]dig vergeleken met iemant, die by een clawier geplaatst zyne vingers, nu op den een dan op de ander toets slaat, en allengkens eenige accoorden en eenig overeenstemmend geluid merkt, en aldus een traaglyk voortkruipend begrip van 't regt gebruik van dusdanig instrument verkrygt; In zo eene onvolmaakte toestand is het ten hoogste noodwendig, dat een kind, aan wien het onmooglyk is zig zelven te bestieren, de wil van zyne ouders voor zyne eenigste reden erkenne, en door de bekwaamste middelen verpligt worde de zelve, in alles zonder onderscheid, zonder tegenmorring, en zelfs, voor eenen zekeren tyd, zonder tegenredenering opvolge. Dog door dezelfde grond-

1 “Quam iniqui sunt patres in omnes adolescentes iudices!” Vert. Wat een onrechtvaardige rechters zijn vaders tegen alle jonge mensen. Terentius, *Heauton Timorumenos*, 213.

stelling is het baarblykelyk, dat naar maate het dagligt der reden in de ziel der kinderen doorbreekt, het billyk is, dat het volstrekt vaderlyk gebied zig matige, zyne beveelen hoe langs hoe minder op eene bloote wil gronde, en zig meer en meer verwaardige de natuurlykste, maar ook met een de beminnenswaardigste onderdanen, in de beweegredenen van zyn gedrag in te laten, en dezelven aldus, door hun eige overtuigt oordeel, te bestieren, en aan hun pligt te verbinden; Waar uit weder ogenschynlyk volgt, dat 'er een zekere bepaalde tyd moet wezen, in welke ondersteld word, dat der kinderen reden haar volkoomen rypheid en kragt verkreegen hebbende dezelven, aan 't vaderlyk gezag voortaan niet meer nodig, mag ontrekken, en aan de heerschappy van hun eigen oordeel overgeven. Men verwerre myne denkbeelden hier niet; Hoewel ik staande houde, dat het vaderlyk gebied op zekere jaren geheel moet ophouden, beweer ik wel ernstiglyk, dat de eerbied en 't ontzag voor ouderen, [99] verre van op te houden, en zelfs te verminderen, in redelyke en deugtlievende harten, met kennisse en voordeel behoorden aan te groeyen, en dat een kind door 't geen, als zyne grootste belangen en zyn pligt hem voorkomt, verpligt zyns vaders raad van de hand te wyzen, 't zelve met de grootste betamelykheid hoorde te doen, en de spyt daar door verwekt met alle mogelyke gedienstigheid en vriendelykheid moedt zoeken te verzagten. Ik twyffel zelf niet aan de verpligting die op de bejaarde kinderen legt, van met een lieflyke onderdanigheid hunner Ouderen gevoelens, liever dan hunne eige op te volgen, in omstandigheden, waar in niets zeer wezentlyks te wagen is, en eer een gering ongemak of verlies te ondergaan, als dezelven eenige smert of bitterheid aan te doen. Ook moet ik zeggen dat een koude schrik en grilling my 't hart bevangt, wanneer ik hoor ('t geen maar al te veel onder ons, zelfs by fatsoenlyke luiden, in zwang gaat) ontaarde kinderen met hunner ouderen raad de spot dryven, dezelven naar de besorging hunner eige zaken verzenden, en de *tweede oorzaken van hun bestaan* met bitse en veragtende bejeegeningen te keer gaan, en tot in het innigste der ziele bedroeven. Aan de andere kant zou ik ook gevoeglyk oordeelen, dat ouders, op de gezette tyd, met een goede *gratie* van 't vaderlyk gebied beslooten af te staan, en dezelven, behalven in zaken van gewigt, waar in ze een zagtzinnige en niet een beveelende raad, noodzaaklyk mogten agten, ongemoeit met der zelver affaires lieten omspringen; Het tegengestelde gedrag van zommige talmagtige bedillende en heerschzugtige oude luiden is een van de gemeenste redenen, die scheidingen en verbitteringen

verwekken tusschen [100] die genen, die met de sterkste en nauwste banden van liefde aan elkander totter dood toe dienden verknogt te blyven. Dog zo in dit geval veele ouders eene bederfelyke onreedlykheid toonen, zondigen ze door de bank nog groover tegens de wetten der wysheid in de bestiering der eerste jeugd hunner kinderen. In dit opzigt handelen ze rechtdraads tegens de natuur en nuttigheid van 't Vaderlyk gebied, 't welk ik hier boven heb afgeschetst. In de jaaren, in welke hun bloote wil, en volstrekt bevel, de tedere wigten tot eenigste beweegreden behoorden te strekken, geven ze dezelven aan de kindsche grilligheid over, die hun tot een tydverdyf diend; derzelver grootste fratsen zyn de beminnelykste aardigheden; en 't zou jammer zyn dezelven in toom te houden, en door de minste dwang min natuurlyk en bevallig te maken. Zommige Vaders, en wel voornamentlyk onder ons, volharden aldus met hunne kinderen den breidel op den hals te laten, zonder 't Vaderlyk gezag te doen gelden, als zomtyds in omstandigheden waar in ze door eene heevige passie gedreeven en ontroerd buiten staat zyn om 't zelve verstandiglyk en met de vereischte kalmte des gemoeds te gebruiken. Dog de zulken, die niet gansch beslooten schynen te hebben van hun regt af te staan, beginnen eerst de Vaderlyke magt werkstellig te maken wanneer de eerste kindsheid voorby is, en met de uiterste strengheid hunne bloote, en ongeredeneerde beveelen, als volstrekte wetten, de jeugd op de schouderen te leggen, wanneer het tyd word 't vaderlyk gezag te verzagten, en eer door overreding, als door loutere dwang, dezelven aan haar pligt te gewennen. Zo een kind met zo een stuursche Vader, al was [101] het met de grootste en needrigste eerbied, zig verstout te redeneeren, word het zelve wel haast door een bitse, en ontzaggelyke grauw de mond gestopt, en 't word tot de uitvoering der vaderlyke beveelen gedrongen, zonder van der zelver billykheid overtuigt te zyn; Ja dikwils, 't zy met, of zonder grond, overtuigt van derzelver onreedelykheid. Aldus gewent het zig 't natuurlyk oordeel, 't geen de Hemel 't zelve tot een rigtsnoer van zyn gedrag gegeeven heeft, niet alleen als een onnut, maar ook, als een lastig vermoogen te beschouwen. 't Is hem onmooglyk de oorzaak van zyn leven als een teerhartig Vader aan te zien; Hy vind in dezelve veel eer een halstarrig dwingeland, van wien hem haat en geen liefde betoont word. Hy ontvlied deszelfs gedugte tegenwoordigheid, zo veel 't hem mogelyk is, en kan hy dezelve niet myden, hy durft op zyn gevreesde Vader zyne oogen niet slaan, hy durft het minste geluid niet geven; nauwlyks durft hy denken, en zo 't hem onmooglyk is

zyn tyran te beminnen, men moet bekennen dat zulks hem nauwlyks, als een ondeugd, kan toegereekent worden. Ik heb onwyze Vaders dusdanige levenswyze met hunne zoonen, zelf boven derzelver ouderdom van twintig jaren, zien uitrekken, en zommigen dus mishandelde jongelingen zien uitspatten tot de ongebondenste ligtmissery; dewyl anderen neerslagtig, verdoft, hun zelve mistrouwende, tot eene geduurige kindsheid verwezen scheenen, en door de geduurige scheldnamen van zotten en plomperts wezentlyk wierden 't geen, waar voor ze zo dikwils uitgescholden waren geweest. Wat onderscheid tusschen zo eene niet min verderfelyke als dwaze behandeling, en die van den redelyken en zagtmoedigen Crito. Van zyn zoons dertiende [102] jaar af, heeft hy hem nooit iets bevoolen van eenig gewigt zonder met des jongelings reden zamen te spannen, en den zelve te doen bevatten de billykheid en nuttigheid van 't gehoorzamen. Hy heeft altyd met gedult en vriendelykheid deszelfs tegenredenen, met behoorlyke eerbied bygebragt, aangehoort, en met eene regt vaderlyke goedaardigheid getracht op te lossen. Naar mate deszelfs vermogen van oordeelen toenam, heeft hy zig, by welgepaste trappen, met den zelven gemeenzaam gemaakt, en den zelven gewend, in een beminnelyk Vader, den besten, getrouwsten, en opregtsten vriend te vinden. Hier door zyn niet alleen de rekkelykheid, en de waare verdienste den jongman, met den aanwas zyner jaren eigen, en gemakkelyk geworden; Maar hy heeft ook door zo eene heuchelyke ondervinding geleerd, dat zo eene lieffelyke en door de reden bestierde opvoeding 't ware middel is, om 't Vaderland met nutte en dierbare onderdanen te verryken.

Door de bank komen en Ouders die hun natuurlyk gezag verwaarlozen, en die het misbruiken, hier in overeen, dat ze in de twee gevallen waar van hunner kinderen waereldsch welzyn 't meeste afhangt, volstrekt willen gehoorzaamt zyn, zonder zig te verwaardigen aan derzelver redenen en tegenwerpingen de minste aandagt te leenen. 't Eerst is wanneer 't er op aankomt, om een keur van hanteering of van eene professie, welke dezelve ook zy, te doen. Eer een kind nog ter waereld komt, legt die zaak al vast in 's Vaders hooft beslooten. Hy zal studeeren, en een Predikant of Doctor worden. Wanneer de jongman tot zekeren ouderdom gekomen is word hem dien last opgelegt, zonder onderzoek of zyne aangeboore gaven en geneigtheid derwaarts strekken. 't Is vrugteloos, dat zelfs de jongeling ronduit verklaard, dat hy een afkeer van de studie heeft, en in tegendeel een groote lust om zig tot de koophandel te begeeven; *Dat zyn zaken daar*

de Ouders over moeten oordeelen, zegt de Vader; *De Kinderen weten niet wat hun dienstig is*. Onnozel en ongerymt voorgeven! Weet een kind van twaalf of dartien jaren ten minste niet, wat neigingen in zyn eige boezem opgeslooten zyn? Moet hy zwaare pogingen van redeneering aanwenden, om na te speuren, 't geen hy [103] zonder redeneering voelt, en niet hoeft te begrypen. Het kind weet hier genoeg, 't is de Vader, die zig in dit geval als onweetend voordoet. Hy schynt niet te weten, dat de natuurlyke neigingen den meesten tyd uitwerkingen, en merktekenen zyn van aangeboore bekwaamheden, of ten minste tot derzelver verkryging eene gladde en korte weg openen; Hy schynt niet te weten dat betragtingen alleenlyk door beweegredenen, die de ziel van buiten aankomen, en opgedrongen worden, ondersteunt, en niet aangemoedigt en voortgejaagt door inwendige lust en iever, een gedwongen en traagen voortgang moeten hebben, en zeer laat, zo niet zelden, of nooit haar oogmerk bereiken. Hy schynt blind te zyn voor duizend baarblykelyke voorbeelden van verwaarloosde en kwalyk aangelegde natuurlyke gaven, die 't land met onnutte burgers opproppen, en die volgens de geneigtheden die dezelve verzelden, besteed, naar alle waarschynlykheid de heilzaamste uitwerkingen zouden gehad hebben. In myne eerste jeugd heb ik schoolmakker geweest van eene *Nikodemus Plumbinus*, die in drie jaren nauwlyks had kunnen leeren spellen, dog die in 't net en kunstig vormen der letteren, niet alleen de scholieren, maar zelf den meester in korten tyd voorby streefde. Hy verzierde zelf de boorden van zyne schriften met beelden van vissen en vogelen, die hem tot een prys, en tot eene nieuwe verdienste konden strekken. Hoewel in alle andere zaken, daar geheugen, en oordeel te pas komen van eene bykans onbegrypelyke botheid, bezat hy een verwonderenswaardig talent, om in de teiken- en schilderkunst te slagen, en, waar hy zig ook alleen bevond, was hy bezig met proeven van zyn vernuft hier in te geven. Niets scheen 'er billyker, als deze geneigtheid, die van zelf als uitborst, de vrye vlugt te geven, met den jongeling by deftige meesters te bestellen, om die gaaf, door geregeldheid, en oeffening, tot het toppunt van kunst te verheffen. Maar neen! zyn Vader had geld gewonnen, en niet tegenstaande 't ernstigst en telkens herhaalde verzoek van den ongelukkigen jongen, had hy beslooten zyn geslagt met een Domine te verheerlyken. Plumbinus moest na 't Latynsche School, daar hy naar bloedig slooven, en zwoegen, nog ondersteund door byzondere lessen, eindelyk het ge[104]meenste Latyn in zeven of agt jaren tyds redelyk in 't hooft kreeg. Op de Academie waren

zyne progressen niet spoediger: Hy was reeds zesentwintig jaren, wanneer het dien ongelukkigen slaaf der studie gelukte, voor Proponent aangenomen te worden. Toen was het tyd, dat die schraale schat in sobere predicatien moest uitgegeeven worden. Niets droeviger, niets lammer was 'er ooit op den predikstoel, met overeenkomstige stem, en gesten, te voorschyn gekomen. Hy zogt zulks wel wat te verhelpen met eenige niet ongewoone dieverytjes, maar de gestoole stukken en brokken waren met zulk grof garen, en met zulke dikke paknaalden aan een geregen, dat ze niets uitwerkten, als zyn eigene voortbrengzelen ongerymder, en belachelyker te maken. Naar negen jaren lopens kreeg hy eindelyk, door vrienden, in een gering dorpje een plaats, die hy, na zyns Vaders afsterven om zig niet dood te werken, wysselyk verlaten heeft; Wie kan ontkennen dat het tiende gedeelte van 's mans naarstigheid aan zyn geliefd voorwerp gehegt, in plaats van een veragt, dog beklaagd, bloedbeuling van hem te maken mogelyk hem een De Moor, een Mieris, een Van Dyk in kunst en luister zoude hebben doen evenaaren.

Het tweede geval betreffende het huwelyk, in 't vervolg. [105]

N°. 134. Den 6. February 1733. De Hollandsche S p e c t a t o r .

- - - *Scriptorum veniet manus, auxilio quae sit mihi*.[1]
HOR.

EEnige myner voornaamste en nutste Correspondenten klagen, dat 't geen zy my toezenden niet spoedig genoeg voor den dag komt; Dog dewyl het niet mogelyk is dat al het medegedeelde teffens met den druk gemeen gemaakt werde, en de Autheur dikwils stoffen onder hande heeft naar welker vervolg de Lezer hartelyk verlangt, verzoekt hy zyne onbekende Vrienden een weinig rekkelyker en geduldiger in dit opzigt te zyn, hun verzekerende, dat geen van hunne presenten waardig, in zyn werkje, 't gemeen geschonken te worden, zal verwaarloost en t'zyner tyd niet besteed worden. Om egter myne goede wil te toonen zal ik myn voorraad eens omschommelen, en van eenige brieven, zo als zy my in de hand zullen vallen, gewag maken. De eerste die my voorkomt is van myn Correspondent den Koopman, die zig zeer voldaan toont wegens 't geen ik over de verscheide zoorten van fynen gezegt heb, en myne redeneeringen rakende dat on[106]derwerp, door eenige van de zynen ondersteunt. Na zig beklaagt te hebben, dat men niet zelden den hatelyke naam van Fynen geeft aan deugdzame menschen die zig zonder de minste gemaaktheid van alle de pligten der Godsdienst kwyten, gaat hy met eene regtvaardige hevigheid de Fynen zonder ware deugd te keer, en schetst dezelve af, als luiden, die nog vry ieveriger ter kerke gaan, als de Godvrugtigen, die zulks dikwils op de werkdagen nalaten, door de wigtige beweegreden van hun huishouden en kostwinning waar te nemen: als luiden, die maar eenige byzondere Leeraars horen, en van 't een tot het ander einde van de stad

1 “Scriptorum veniet manus, auxilio quae sit mihi.” Vert. Een schare van schrijvers zal komen om mij te helpen. Horatius, *Satirae*, I, 4, 140-141: (“Multa poetarum/ veniet manus ...”).

naloopen, dezelven alleen, gelyk zy liefdeloos, en zelfs goddeloos durven te kennen geven, als wedergebooren aanziende, terwyl zy de andere herders met versmading aan de waereldlingen overlaten; Als luiden eindelyk, die of het t'huis gelegen komt of niet, naar d'een of d'andere oeffening draven, betrouwende de bestiering van huishouding, kostwinning en kinderen, aan onagtzame, en dikwils van deugd en eer ontbloote knegts en meiden, die de jonge spruiten door vloeken, zweeren, schaamteloose taal &c. verderffelyke voorbeelden geven, en in derzelver zwakke gemoederen onuitwisbaare indrukzelen prenten. Waar by nog komt dat dusdanige wreede ouders, door een overtollige waarneming van uiterlyke Godsdienstigheden, die van hunne handen niet geeischt word, niet zelden met een insolventen boedel komen te sterven, hunne nakomelingen niets nalatende om eerlyk van te kunnen bestaan.

"Ik heb, vervolgt hy, een braaf Leeraar ten platten lande gekent, die gewoon was de fynen aldaar ten minste eens of tweemaal 's jaars le[107]vendig af te beelden; 't welke van die vrugt was, dat ze voornamentlyk in de kerk, zo veel zy konden, hunne gemaaktheid verborgen. Zo lang die getrouwe Harder leefde, bleven ze binnen die paalen van redelykheid, t' elkens weerhouden door zyn gestrenge waarschuwingen, en afschetsingen der Pharizeeusche schynheiligheid; Dog na 's mans dood, nam de fynigheid weder geweldig toe; De oeffeningen wierden met een nieuwe moed hervat, en waren van die vrugtbare uitwerking, dat een Weduwe van veertig jaren, die vier kinderen ryk was, van tweelingen beviel, geprocreerd, by het hooft der Oeffenaars, die zelfs vrouw en kinderen had; deftige gevolgen van zoo eene heilige byeenkomst." Hy eindigt met my te vragen of ik goed kan keuren dat redelyke schepzels tot een oneindig einde geschaapen, zig door kleding en gebaarden in Bavianen, en Meerkatten herscheppen. Dog dewyl ik niet weet of myn Correspondent vermommingen of wel iets anders bedoelt, zal ik een nader verklaaring afwagten eer ik de vraag naar vermogen beantwoorde.

De tweede komt van de hand van iemant, die zig van de gezintheid der Mennoniten verklaart te wezen, en die met eene pryselyke en zeldzame zagtmoedigheid, die myne achting tot zig trekt, bekent, dat ik het gedrag van zommigen zyner broederen met veel reden berispt heb. Dog 't geen my niet weinig verwondert, is dat hy zig houd als of 't voornaamste en bykans 't eenige voorwerp van myne hekeling bestaat in de dartele en

verkwistende lekkerheid op hombaars; Daar, zo hy myn vertoog aangaande zyne gezinte, eens wil herlezen [108] hy terstond zien zal, dat tegens dezelve andere pointen van beschuldiging vry wezentlyker, en die zig verder uitstrekken, door my bygebragt zyn. Verders beklaagt hy zig, dat ik verwaarloost heb, volgens de wetten der Christelyke liefde den goeden onder hen ook recht te doen. Dog hy vergeve het my, zo ik durf zeggen, dat ik, myns oordeels, met te verklaaren, dat 'er onder zyne gezinte deftige, dooreerlyke, godvrugtige luiden gevonden worden, dezelve een gevoelig ongelyk aangedaan zoude hebben, dewyl zulks zoude hebben gescheenen te onderstellen, dat het aan een redelyk mensch mogelyk kon zyn aan die waarheid de minste twyffel te slaan. Wat my aangaat, niet tegenstaande myn geringe omgang met Menno's leerlingen, heb ik altyd voldoende reden gehad om des verzekerd te zyn, en die verzekering zou niet weinig aangroeyen en zig uitbreiden, indien ik in kennis raakte met een zekere *ondergezinte*, om zo te spreeken, onder dewelke myn Correspondent zig plaatst, en waar van de leden zyns bedunkens 't meest gelyken naar *dat middelsoort van fynen*, gelyk hy spreekt, of volgens myne uitdrukking, van de *godvruchtige zonder fynheid*, die ik in een myner vertoogen, naar zyn zin, heb beschreeven. Ik verklaar alhier openhertig, dat zo dat slag van Christenen 't welk ik het beste oordeel, wat menigvuldig onder de Mennoniten zig bevind, ik, niet tegenstaande eenige verscheidenheid van gevoelens, geene gezinte myne hoogagting waardiger schat, als de hunne. Indien het myn Correspondent goed dunkt my aanleiding te geven door verder briefwisseling, om tot die aanwas van hoogagting te komen, beloof ik zyne brieven in 't geheel myn werk in te [109] lassen, mids hy, of door aanwending van meer moeite, of door behulp van zyne vrienden, zorg gelieft te dragen, dat zyn styl wat netter, en beschaafder voor den dag kome.

Nog een derde brief is my behandigt van wegen een handhaver der Nederduitsche Digtkunde. In dezelve, die niet onaardig opgesteld is, worden my eenige poëtische staaltjes der werken van een berugt[1] Amsterdams Digter toegezonden, met verzoek van myn oordeel over dezelven te vellen, op dat myn Correspondent daar door weete, of ik deswegens van zyn gevoelen ben, of niet. Zo ja, verbind hy zig my eenige proefjes van

1 beroemd.

zyn eige poëzy, op een andere leest geschoeit, mede te deelen, en zo het tegendeel gebeurt, alle zyne werken ten vuure te doemen. Dog vermids hy my verzeekert, dat hy myne grondregels aangaande taal en digtkunde, goedkeurt, kan hy ligt begrypen, dat myne gedagten over dit onderwerp, onmooglyk van de zynen kunnen verschillen. Hy zende my derhalven eenige van zyne maakzels toe, op de welken, vermids ik dezelven, door deze myne verklaring, als uit den brand haal, ik een onbetwistbaar recht denk te hebben.

Ik zal eindigen, met een brief, en gedigt van den Autheur van 't Character van Apathes. Ik kan niet nalaten myne agting hier te betoonen voor de rekkelykheid, en leerzaamheid van dezen Schryver, die verre van zig gebelgd te houden wegens de stoutheid by my gebruikt, in 't maken van verscheide dog niet zeer wezentlyke veranderingen in gemelde Character, dat van de verstandige Lezers als met eenparigheid van stemmen is goedgekeurt, my schynt uit te nodigen om dit zyn poëtisch werkje eenigzins te beschaven. Dog ik heb myn reden om voor dit maal zulks van de hand te wyzen, en 't zelve uit te geven stiptelyk gelyk het my is toegezonden. [110]

MYN HEER SPECTATOR.

> *Nos facimus late castae praeconia formae:*
> *Hic chorus ante alios aptus amare sumus*.[1]
> OVIDIUS.

IK hebbe U van Rotterdam onlangs met eenige verandering in myn lettervorming het Character van Apathes gezonden, en dewyl ik met het uiterste genoegen zie, dat U E. my de eer doet en my een plaats in uwe doorwerkte schriften gund; maak ik geen swarigheid U E. van de Stad, alwaar ik my bevinde, en met myn gewone letteren dit volgende Minnedigtje toe te stuuren: ik heb het zelve byna voor de vuist gemaakt en al wandelende, en dewyl ik zelden in ons nederduitsch versen heb gemaakt en nooit eenig

1 "Nos facimus late castae praeconia formae:/ Hic chorus ante alios aptus amare sumus." Vert. Wij [dichters] geven hoog op van de schoonheid van de geliefde; wij zijn, meer dan de anderen, ertoe uitgerust lief te hebben. Ovidius, *Ars Amandi* III, 534-535.

Minnedigtje het opgesteld, zal het U E. schaaf wel van node hebben; weet ook, Heer Spectator, dat ik daarom alleen meest van des Juffers uitwendige schoonheden spreek, om dat ik haar nooit noch heb hooren spreeken; wanneer ik zoo gelukkig ben, zal myn geest mogelyk weêr vlug werden. Zie ondertussen hier het beloofde.

Aan Fillis.

Fillis schoon van lyf en leden,
Fillis schoon door deugd en zeden:
  Lieve Fillis, die door kunst
  Wint Minerva's wyze gunst.
Weet gy, wat my u doet minnen?
Weet gy wel, wat dat myn zinnen
  Altyd denken doet op u?
  Hoor my dan, ei hoor my nu.
Laten uwe kuisse ooren
Na myn minneklagten hooren.
  Ik bemin in uw perzoon
  't Hoge voorhooft ruim zoo schoon
Als waar mê vrouw Venus praalde,
Doe zy schoonheids prys behaalde, [111]
  Voorhoofd als een melk zoo wit.
  'k Min twee boogjens swart als git,
Halfronde haire boogjens
Bove 't dekzel van uw oogjens,
  Lieve oogjens, die van ver
  Schitteren als de morgenster:
Die bynaa ons doen vertrouwen,
Als wy hun naaby beschouwen,
  Dat wy zien aan elke kant
  't Bruine ligt van diamant.
Kerssenbloed gloeid door uw lippen
Mogt u eens een kus ontslippen
  Van dat levendig robyn,
  'k Stierf bynaa van minnepyn.
Trekt gy tot een lach u lipjens,

Dan vertoont gy my de tipjens
  Van u tandjens net en ryn,
  Daar de paerlen geel by zyn.
Ach uw koontjens rood als rozen
Doen Auroor van schaamte bloozen
  Als zy ziet, dat 't morgengoud
  Zig in genen deel betrouwd
Om te tarten uwe koontjens,
Koontjens, daar vrouw Venus zoontjens
  Van verwondering het oog
  Op doen staren van om hoog.
En uw kin zo net besneden
Als uw over'ge leeden
  Heeft een kloofje, daar de min
  Bergt zyn fynste pyltjes in.
Voorts uw hals als een pilaartje
Blank en rond, en dan dat paartje,
  Die twêlingen half gedekt,
  Want de neusdoek ons onttrekt
Het gezigt van 't levend marmer.
Ach wierd eens die borst wat warmer!
  Ach dat Venus liefde-vlam
  By die borst wat nader kwam!
O wat welgevormde leden!
En hoe veel aanminnigheden
  Dekt het kleed voor ons gezigt;
  Doch uw leest vertoond ons ligt, [112]
Dat al die bedekte leden,
Die gy geestig weet te kleden,
  Vol zyn van bekoorlykheên.
  Maar wat zie ik? vlugt gy heen?
Bloos niet, Fillis, wilt niet vlugten.
Immers heb gy niet te dugten,
  Dat ik door een geile taal
  Uw gedekte leên afmaal.
Doch ik merk nu wel de rede
Van uw weggaan. 'k ben te vrede.

Gy vertoond de schoonste nek
Lelyblank en zonder vlek.
Ach! wie kan dat hair beschouwen
Zonder min? Wie kan der vrouwen
Aardigheden wederstaan?
Wyl zy door hun henegaan,
Door hun vlugten zelfs verwinnen,
Ach vergeefs is 't dat de zinnen
Van een minnaar bezig zyn
Om te stillen minnepyn.
Wie kan schoonheid weêrstand bieden?
Maagden winnen zelfs door 't vlieden.

S.G.
Delf den 30
November 1732.

Deze Hollandsche Spectator zal alle Maandagen en Vrydagen te bekomen zyn: Te Amsterdam, by *H. Uytwerf;* te Rotterdam, *J.D. Beman*, Delft *A. Beman en Boitet;* 's Gravenhage, *C. Boucquet* en *J. vander Kloot;* Dordrecht, *Van Braam;* Leyden, *Kerchem*, Haarlem, *Van Lee;* Utrecht, *Kroon;* Middelburg, *Meerkamp;* Vlissingen, *Payenaar,* Leeuwaarden, *Strik. &c.* [113]

N°. 135. Den 9. February 1733. De Hollandsche S p e c t a t o r .

Omnis, ex infirmitate, feritas est.[1]
SENECA.

HOewel eenige schryvers zig vermeeten hebben ons een verhaal te geven van de verwonderenswaardige omkeeringen, en wisselvalligheden, door welke 't Persiaans gebied is geslingert geweest, zedert het begin van den opstand van den berugten *Meriweis*, is het waarschynlyk, dat ze ons veel meer gezegt hebben als ze zelf wisten, dat men in gansch Europa maar een ruw denkbeeld van die gansche zaak heeft, en dat duizend wezentlyke omstandigheden ons tot nog toe gansch onbekend zyn. Hoe de Kroonprins zyner vyanden handen ontsnapt is, weet niemand in deze verafgeleege landen regt te zeggen, dat hy 't geluk heeft gehad hunne bloeddorstige heerschzugt te ontvlieden, blykt alleenlyk by de uitkomst; Even zo weinig is men onderrigt wegens het droevig noodlot van zyn' koninklyke Vader; Men weet met zekerheid, dat hy van den Rykstroon gestooten is, dog of hy van 't leven, of van 't gezigt, door de moedwillige overwinnaars berooft is geworden, en of hy eene dezer mishandelingen in zyn paleis, of op de vlugt heeft moeten uitstaan, naar zulks kan eer, vol[114]gens eenige regulen van waarschynlykheid, geslagen worden, als 't zelve op beweeze waarheden kan worden gegrond. Hoewel ik ook geen volstrekt geloof kan slaan aan een *manuscript* waar van ik meester ben, en 't welk, volgens voorgeven, uit het Persiaansch vertaald is, en verscheide aanmerkenswaardige byzonderheden aangaande 't rampzalig einde van zo een gedugt alleenheerscher behelst, vind ik egter goed een gedeelte van 't zelve 't publik mede te delen.

Scha Hussein, voor wien zyne slaafsche gunstelingen alles wat zyn

1 “Omnis enim ex infirmitate feritas est.” Vert. Alle woestheid komt immers voort uit zwakheid. Seneca, *De Vita Beata*, 3, 4.

rust, en vermaak stooren kon, zorgvuldiglyk gewoon waren te verbergen, en niets van den inbreuk der Tartaren, en van de algemeene opstand zyner onderdanen, tot nog toe wist, door de slag zelfs als gewaarschouwd, viel onbeweeglyk, als iemand, die van den donder geslaagen zyn ongeval onbekwaam is te voelen, op een sofa neder. Door eenige hartsterkende dranken als uit den slaap opgewekt, hoorde hy hoe langs hoe meer 't gewoel der geweldenaars, en 't naar gekerm der mishandelde burgery, zyn paleis naderen. Hy wilde zyne lyfwagten beveelen deze oproerigen voor de honden te werpen, dog zyne soldaten waren door eene laffe vrees verstorven, en hy vond zig alleenlyk omringt door laffe vrouwen, en verwyfde slaven. Een derzelver nochtans verstoute zig den Vorst in weinig woorden wegens 't nakend gevaar te onderregten, en de vlugt als 't eenig middel om 't zelve te ontduiken, hem aan te raden, terwyl 't hof nog niet aan alle kanten bezet was: By geluk begon zig de duisternis over 't rampzalig Ispahan uit te spreiden, en hem de naare nagt tot een gidze aan te beveelen. De Vorst ontdoed zig van zyne Koninklyke cieraden, bedekt zig met [115] een gemeen kleed, en de trouwste der bedienden van 't vrouwen-timmer[1] uitgekipt hebbende, ontsluipt hy door een heimelyke uitgang, en langs afgeleege straaten zyne leidslieden bekend, raakt hy de stad uit. Den gansche nagt, vordert hy weg, nu zyne beenen, voor de eerstemaal, door de vreeze gesterkt, gebruikende, dan van zyn geselschap wordende gedragen; Met het aankomen van den dag bevond hy zig vervallen onder eenige hutten van *Drusen*, een volk, wiens hart de zuiverheid van 't vuur, 't welk zy aanbidden, overtreft; Hier na eenige uuren door een geruste slaap, door zyne vermoeitheid gewiegt, genooten te hebben, nuttigde hy voor de eerste reize zyns levens, met honger, en derhalve met een waare smaak, de spyze, die eenvoudig en gering hem met de vriendelykste gulheid wierd voorgezet by dit deugdzaam volk, schoon hy ook aan zyne onthaalers bekend waar geweest, kon hy in veiligheid eenigen tyd geschoolen hebben, dog door zyne vreeze voortgedreven, wierd hy, voor een gering geschenk, niet alleen van de noodige paarden, maar ook van trouwe en afgerigte gidzen voorzien, die door wildernissen, en ongebaande wegen den Koning met zyne onaanzienlyke stoet in een Landschap door 't vyandlyk geweld nog niet overstroomt, en als in een zoort van veiligheid bragten. Gansch Persien was hem egter te nauw en 't geluk van buiten deszelfs landpalen

1 serail.

zig te bevinden, kwam hem voor als een nieuw Koningryk. Na lang dwaalens geraakte hy in een kleine zeeplaats, en hoewel nauwlyks een denkbeeld hebbende van de zeevaart en van de ongemakken, en gevaren, waar aan dezelve onderhevig is, besloot hy zig aan de woeste baren over te geven in een zwak schip, bestiert door [116] drie of vier afgeleefde zeeluiden. Op de reize word het vaartuig van een orkaan beloopen, dewelke het tegens een rots slingert, en verbryzelt. Hoe ook met de schrik bevangen, grypt de Vorst, door een diergelyke neiging om zig te behouden, een stuk van het wrak, en word door de wind naar 't strand gedreeven, maar eer hy het zelve bereiken konde, zoude hy door verstyving, en uitputting van kragten bezweeken hebben, had niet een agtbaar Grysaard, door een rustig slaaf geholpen, zig in zee begeeven en den onbekende schipbreukeling al zwemmende ondersteund, en aan land geholpen. Scha Hussein was ondertusschen in een flauwte, die niet weinig naar de dood zweemde, vervallen; dog wanneer hy door alle mogelyke hulpmiddelen, die 't medelyden en de gastvryheid een deugdzaam en menschlievend hart in kunnen boezemen, zyne zinnen weer meester wierd, bevond hy zig nevens een zyner dierbare dwaalmakkers, op eenige vellen van wilde dieren geplaatst in een onderaardsch Grot, daar geen huisraad in was, als 't geen volstrekt tot een niet ongemakkelyk leven vereischt word. Eenige hartsterkende artzenyen, ondersteund door de vreugd van den Vorst, wegens de uitrekking van zyn rampzalig leven, herstelden hem wel haast in 't grootste gedeelte zyner kragten. Maar hoe onbeschryflyk was zyne verbaastheid, zo wel als die van zynen behulpzamen waard, wanneer zy by een toortsligt hunne oogen onderling op elkander hegtten. Geen van beiden kon zyn gezigt gelooven, zy kwamen malkander voor, als twee bedriegelyke spoken, en beiden hadden ze de zelfde moeite om hunne beklemde mond te openen. Zie ik niet, borst de eene uit, den elendigen Scha Hussein, door de Tartaren en door zyne oproerige on[117]derdanen van den throon en van 't leven berooft? *Beschouwen myne oogen niet*, antwoordde de Koning, *myn' dapperen* Veldheer Alicouli-kan: den welken myne regtvaardigheid ter dood had veroordeeld, dog myne goedertierenheid heeft behouden, en alleenlyk berooft van de stralen van ons Goddelyk gezigt. Is het mogelyk, ô Hussein, sprak hier op de deftige balling, is het mogelyk dat zo veel rampspoedigheden, zo veel nauwlyks ontworstelde gevaaren, u nog niet tot de heilzame zelfkennis gebragt hebben, en een rechtmatig denkbeeld van de waare grootheid ingeboezemd? 't Verlies van

uw wyd uitgestrekt gebied maakt u op verre naar zo ongelukkig niet, als het byblyven van uwe Vorstelyke verwaandheid, en vooroordelen. Leer eindlyk denken, ô menschenkind, dat in uw verleide ziel de *mensch* zo lang door den *Koning* verstikt adem haale, en voor den dag kome. Gy spreekt van uwe regtvaardigheid en goedertierenheid aan my besteed. ô Groote Mahomet, welke gruwelyke deugden! Heugt het u niet, verblind schepzel, hoe gy den trouwsten, en mogelyk den nutsten uwer onderdanen hebt gehandelt. Gy had my de verfoeielyke eer aangedaan van my deel te doen hebben, in een van uwe dagelyksche *suiperyen*, waar uit duizenden van onbesuisde wreedheden, die u aan God en menschen hatelyk hebben gemaakt, zyn voortgevloeit. De groote Aly weet met wat een tegenzin, en zelf veroordeling, ik tot tweemaal toe de koninklyke schaal geleegt had, wanneer ze my voor de derde maal door u onverzettelyk bevel wierd opgedrongen. Ik dogt, dat myne menigvuldige diensten my ten minste het recht hadden verworven, van my niet in de schandelykste beestelykheid te werpen. Ik weigerde [118] derhalven met eene eerbiedige vrymoedigheid zo een onwaardig gunstbewys. Gy, niet min dronken van verwaandheid, als van wyn, vliegt op, en beveelt met de onreedlykste verbolgenheid aan verwyfde slaven, een oud held by de beenen uit uw gezelschap te slepen, aan stukken te houwen, en den honden voor te werpen. 't Is waar, dat aan 't bedaren gebragt door de eerlykste, en wyste uwer hovelingen, gy my na de eerste mishandelingen, 't leven liet behouden; Dog misleid door afschouwelyke vleiers, myne vyanden, en nog meer de uwen, beroofde gy my van myne eerampten en goederen; Gy zond my in ballingschap, en met my ô kwalyk bedagte Hussein! alle krygstugt uwer legers, alle order en geschiktheid in de Staats-regering, en met een alle liefde en agting uwer onderdanen voor hunnen Koning.

Onder dit vrypostig gesprek, welkers weerga nooit te voren Scha Husseins ooren getroffen had, wierd hy nu rood, dan bleek; spyt, gramschap, en wraak vermengden zig in zyne verwoede oogen: Hy zag zynen gebannen Veldheer aan, als of hy hem door zyn gezigt, tot het stof der aarde, met het welk hy hem gelyk stelde, wilde doen wederkeren! *Durft dan*, schreeuwde hy eindelyk uit, *een veragt slaaf zyn geboren Koning en Heer zo smadelyk honen? Gelukkig, zyt gy, ô laatdunkende booswigt, dat ik my verwaardig op uwe varsche weldaden eenige agt te geven, zonder die verpligting, had ik mynen getrouwen Jeffer, dien de zee my schynt gelaten te hebben, om uwe baldadigheid te straffen, al lang geboden op u aan te*

vallen, en u den dood, die uwe ongehoorzaamheid voorheen verdiend had, met verdubbelde smarten te doen uitstaan. Ali-can, na die oplopende taal, on[119]beweeglyk, en met een schampere lach te hebben aangehoort, stil uwe ongegronde toren, sprak hy, ô rampzalige! en door alle uwe ongelukken niet verbeterde Hussein, en zo 't u onmooglyk is de reden het oor te lenen, sla ten minste uwe oogen op uw onmagt. Ziet gy niet omtrent my drie van myne zoonen, en zo veele dienaren; bespeurt gy niet, dat ik hier meester ben, en niet gy? Neem zelfs, dat wy beiden ons hier alleen bevonden, en gy onbedagtzaam genoeg waart, om myne gewaande oneerbied te willen straffen, zyt gy dwaas genoeg om u te verbeelden, dat ik dulden zou, niet alleen dat gy my 't leven benam, maar ook dat gy my door de minste belediging, onteerde. 't Zou 'er maar op aankomen, wie van ons beiden de behendigste, de sterkste, en kloekmoedigste zou wezen, en 't is kwalyk te denken, dat een mensch onder Vrouwen en nog laffer slaven opgevoed, wien 't geweer[1] altyd tot eene onnutte last gestrekt heeft, die zig door aaneengeschakelde wellusten verwyft, en ontzenuwt heeft, een krygsman, die, schoon onder den helm grys geworden, door gedurige oefeningen en den zwaarsten arbeid zyne meeste kragten heeft weten te behouden, zoude kunnen verduren. Gy hebt de stoutheid, ô moedwillig mensch! my uw slaaf te noemen. Hoe! hebt gy my in den oorlog uw krygsgevangen gemaakt, en aldus 't recht van eigendom op my verkregen? Hebt gy my door uw geld gekogt, of heeft eene uwer slavinnen my in uw Paleis gebaart, en my aldus berooft van vryheid, en uw wettig goed, ter waareld gebragt? Ik ben vry geboren, gelyk gy ô Hussein; 't Is waar, gy zyt myn Koning geweest, en ik uw onderdaan; dog dewyl gy den genen, die de stevigste stut van uwen throon was, van onder [120] den zelven weg hebt gerukt en buiten uw gebied geworpen, hebt gy zelf den band, die ons verknogtte, onwaardiglyk gebroken. Ik ben u niets meer verschuldigt, en ik bevind my met u in dezelfde gelykheid in dewelke de natuur alle menschen kinderen ter waereld brengt. Deugd en gaven van ziel en lighaam kunnen voor tegenwoordig alleen eenig onderscheid tusschen ons maken. Zo u eenige wysheid over is, dank onzen grooten Propheet, dat ik niet heerszugtig genoeg ben, om myn overmagt omtrent u te misbruiken, en niet wraakgierig genoeg om u, die my als uw slaaf denkt te kunnen handelen, den hals onder eene wezentlyke slaverny te doen buigen. Ik twyfel zelfs,

1 de wapens.

of de reden dit gedrag in my niet zou regtvaardigen ...

De rest hier na [121]

N°. 136. Den 13. February 1733. De Hollandsche S p e c t a t o r.

Quam saepe veniam, qui negavit, petit?
Quam saepe pedibus advolutus est ejus,
quem a suis repulit?[1]
SENECA.

DE reden, vervolgde de doorlugtige Balling, zou my mogelyk regtvaardigen, indien ik goedvond, u te straffen, ô Hussein, niet om dat gy my op 't bitterste, en ondankbaarste beledigt hebt; de minste smart daar uit gesproten kan my geen wraakzugt inboezemen, want denkende my aan de grootste rampen bloot te stellen, hebt gy my doen genieten, al wat het redelyke schepzel dierbaar is, vryheid, rust, gezondheid, aanwas van wysheid; bronaderen van eene ongestoorde vergenoeging. Dog misschien zou het niet tegens de regtvaardigheid stryden u te straffen, om dat gy u zelf, uw koninklyk huis en voornamentlyk, om dat gy een ontelbaar volk, dat aan uw zorg toevertrouwt was, en wiens geluk 't grootst voorwerp van uw pligt en neiging moest geweest zyn, aan 't zwaart, en 't vuur van bloeddorstige vyanden hebt overgegeven. Alle uwe behan[122]delingen hebben aan myne aandagt met de helderste duidelykheid aangetoont, ô verblind schepsel! (en de uitzinnige en schandelyke woorden zo even door u voortgebragt bevestigen zulks,) dat gy u altyd verbeeld hebt, dat die gansche menigte alleen het dagligt aanschoude, om het speeltuig van uwe baldadige hoogmoed, en van uwe eer afgematte als verzadigde wellust te zyn? Die onbezonne verwaantheid nochtans heeft u 't jok van uwe onredelykste grilligheden en vuilste hartstogten op den hals gelegt, en door die gewillige

1 “Quam saepe veniam, qui negavit, petit?/ Quam saepe eis pedibus advolutus est,/ quem a suis repulit?” Vert. Hoe dikwijls vraagt hij vergiffenis, die aan anderen eerst vergiffenis heeft geweigerd? Hoe dikwijls heeft hij zich aan de voeten van hem geworpen, die hij eerst van de zijne heeft weggeduwd? Seneca, *De Ira*, II, 34, 4.

slaverny, ô onedele ziel, hebt gy u zelf een slaaf gemaakt van uwe versmadenswaardigste leifeigens, welkers raad, en bestiering, gy als de onwederstaanbaarste bevelen, blindeling hebt opgevolgt, en die 't gezag uwe zenuwlooze handen ontrukt der maate misbruikt hebben, dat ze door de hatelykste dwinglandy, waar van gy de minste kennis niet hebt gehad, uwe onderdanen tegens u hebben verbittert, en 't vuur van oproer lang in der zelver boezem verborgen, by de eerste gelegendheid hebben doen uitbarsten. Hier verloor de ongelukkige Hussein zyn gansch gedult, en ziende dat hy met zyn veldheer al spreekende, in een digtbewassen bosch uit het gezigt des huisgezins, vervallen was, besloot hy, wat het ook mogte kosten, zyn moed te koelen, en zyne gehoonde koninklyke waardigheid te wreeken. Vervoert van gramschap, en onbekwaam 't minst geluit te slaan, trekt hy zyn geweer, en door zyn dolheid versterkt, brengt hy Ali-kan eenige woeste slagen toe; Dog deze in dit gevaar zyn dappere koelheid behoudende schiet den Vorst behendiglyk onder den zabel, maakt 'er zig meester van, [123] als of hy den zelve eens kinds zwakke vuist ontweldigde, en 't gewonne geweer den gevallen Vorst eenige reizen boven 't hooft zwaajende; *Uw verbeurt leven ô Hussein, is in myn hand*, riep hy uit met een ernstig en streng wezen; *Ik laat u egter het zelve; Dog, dewyl gy door my, in een regtvaardigen oorlog, overwonnen zyt, zyt gy door een onbetwistbaar recht, myn lyfeigen geworden. Verban de vreeze des doods, staa op, en volg my*. De Vorst wiens ziedend bloed door de schrik verkoeld was, gehoorzaamde, en wierd van zyn meester weder naar de Grot geleid, en aldaar door 't bevel van Ali-kan, voor een tyd alleen gelaten, en aan zyne eige bespiegelingen overgegeven. Vermoeid door zo veele hevige en onderling strydende hartstogten wierd hy wel haast in een' diepen slaap gedompelt, die hem tot het opgaan der zonne byblyvende, en zyne afgesloofde kragten herstelde, en vernieuwde; Dog nauwlyks had hy de oogen geopent, of hy zag Ali-kan zyn bedde naderen, die heb gebood op te staan en zig met hem tot den Akkerbouw te begeven. Terwyl hy met traage schreden zig veldwaards begaf, loosde hy uit zyn benauwde borst zugt op zugt; de lang opgehoude traanen biggelden langs zyne doodsche wangen, en eindelyk borst hy uit in deze bittere klagten: Kunt gy ô wyze en dappere Ali-kan uw gedrag jegens uw Koning, of ten minste met een groot en ongelukkig Koning, wiens lot in edelmoedige zielen mededoogen behoorde te verwekken, met uwe eigen deugd, en reden wel overeenbrengen? Vreest gy niet, dat de Opperheer des hemels en der aarde, die my en een reeks

van myne groote Voorouderen als zyne Stedehouders in 't Persisch ryk ge[124]plaatst heeft, de smaad, die gy my durft aandoen, als hem zelf aangedaan, zal beschouwen, en zyne geschonde eer en oppermagt op 't strengste wreeken. Is het niet waarschynelyk, dat zyne ondoordringelyke voorbeschikking, my uit de verbolgen afgrond der zee gerukt heeft, en op uw strand gedreven, niet op dat de last van myne rampen door uw hand verzwaard zoude worden, maar op dat ik door de hulp en bystand van een oud Dienaar van my, ik beken het, in myne dronkenschap, die immers te verschoonen is, onwaardiglyk mishandelt; Dog van te voren door myne gunst, met schatten, en eerampten overladen, zou worden vertroost, en verkwikt. Behoud een Vorst, schoon van zyne staten door een onrechtmatig geweld berooft, 't Goddelyk merkteken van zyne aangeboore waardigheid niet? en kan een onderdaan, zonder zig aan de gruwelykste onedelmoedigheid schuldig te maken, hem die eerbied onthouden, die hy aan zyn doorlugtig bloed, en hoge geboorte is verschuldigt? Sterft gy niet van schaamte, wanneer gy denkt, dat gy uw Koning het leven spaart, alleen om 't getal uwer slaven en arbeiders te vermeerderen? Is het u wel doenlyk u te verbeelden dat Scha Hussein wezentlyk uw slaaf is? *Waarom dog niet ô Hussein*, was het antwoord! *waarom zoud gy myn slaaf niet kunnen wezen, immers heb ik wel, volgens uw eigen zeggen, de uwe geweest. Dog droog uwe traanen af, rampzalige Vorst; Onze groote Propheet zy my getuige, dat ik voor u de minste haat niet heb, en in alle myne handelingen met u, alleen bedoeld heb, u aan u zelven te ontdekken, en u de oogen des verstands te openen, op dat gy uw gewaand ongeluk in zyn waare natuur leerd kennen, en in staat gesteld werde u deswegens te vertroosten; Reeds* [125] *dank ik den Hemel, dat ik u tot die bedaardheid, zonder dewelke de reden op 's menschen ziel geen vat kan hebben, door myne in schyn strenge behandelingen gebragt zie. Ik wil zelfs tot uwe vertroosting, dog met opregtheid, betuigen, dat alle uwe dwalingen meer aan uwe betreurenswaardige opvoeding als aan uwen imborst te wyten zyn. Van kindsbeen heb ik u ô Vorst gekend, en in uwen boezem een waare bronader van goedaardigheid, en groothartigheid bespeurt. Dog door de verfoejelyke staatzugt onzer Oostersche Opperheeren, aan de streelingen van Vrouwen en slaven, zonder een wys bestierder uwer jeugd, ten prooi gegeven,* zyt gy als veroordeelt geweest tot een noodwendig wangebruik uwer koninklyke gaven, en hoedanigheden; De zelve zyn hoe langs hoe meer, door eene ineetende roest overdekt geworden; uwe reden is nooit de minste pooging

afgevergt, gy hebt u altyd aangezien als een Vorst, en nooit geleerd dat gy, met de geringste en veragtste uwer Lyfeigenen een mensch van de zelfde beweging zyt. Nooit is u tyd gelaten om te overdenken, dat de menschen hoe onderscheiden door uiterlykheden, die hun vreemd zyn, 't heerlykste voorrecht, de hoedanigheid van *Mensch* met elkander gemeen hebben; Gy hebt u nooit gewend de eerbied, aan die dierbare hoedanigheid verschuldigt, nog in u zelve, nog in uwe onderdanen in acht te nemen, en te betalen. Die van Gods Steedehouder kittelde uw hoogmoed veel meer, hoewel de zelve de *menschelykheid* alleen tot een grondslag kan hebben. Dog hoe is het begrypelyk, dat gy in een doolhof van aangeschakelde wellusten verwert, in eenen gedurigen slaap als begraven, nooit een voorbygaande gedagte aan 't heil uws volks lenende, nooit uw [126] koninklyk gezag, als in 't oefenen van afgryselyke wreedheden, ten toon stellende, u hebt kunnen verbeelden de plaats te bekleden van den Opperheer der waereld, die in de wyze bestiering der zelve onophoudelyk werkzaam is, ieder zyner schepselen 't noodwendige bezorgt, en den mensch, naar zyn beeld geschapen, door opgehoopte weldaden dankbaarheid en liefde afparst? Gelyk 'er op aarde niets grooter is als een Vorst die door zyn gedrag de verhevenheid der Goddelyke heerschappye hem toebetrouwt beantwoord, zo kan 'er niets geringers en veragtelykers bedagt worden, ô dwaze Hussein! als een Koning, die den Opperheer, van wien hy zyne waardigheid af moet leiden, vergetende, in dezelve vermeind te vinden een onbetwistbaar recht om alle Goddelyke en menschelyke wetten onder de voet te smyten, en zyne grillige wil, als 't eenigst rigtsnoer van gedrag, zig zelven, en zyne onderdaanen durft voorschryven. Ik zie zonder moeite, ô Vorst, in uw gelaat, dat myne vrye en opregte uitdrukkingen in u een nieuwe spyt doen opborrelen. Geloof my, ô Hussein; het doelwit van Ali-kan is niet u spyt aan te doen, en uw gewaand ongeluk te verzwaren. Die onrechtvaardige gemoedsbeweging word in u verwekt, door de reden, en door de waarheid, die gy altyd als uwe bitste vyandinnen geschat hebt, en die de schitterende pragt van uwen troon ontvloden zynde, u, nu gy van dat valsch licht berooft zyt, onder de oogen durven zien, niet om u te beledigen, en zig wegens uwe haat, en vervolging te wreeken, maar om zig met u zo 't mogelyk is, te verzoenen. Uwe ongegronde toorn kan vergeleken worden, by de gestoordheid van iemand, die door een trouw Vriend opgewekt, om zig tot een nutte en heilzame arbeid te begeven, zig belgt, om dat hy aan de vleiende aangenaamheden van een bedriegelyke

droom word ontrukt. Zo is het met u gelegen, ô verblinde Hussein, ik beroof u van de valsche denkbeelden uwer agtbaarheid, en daar door verliest gy niets anders als kittelende, dog verderfelyke droomen, en zulks zult gy ondervinden, naar maate, gy meer en meer de kragt zult hebben, om uwe slaapzugt te verdryven. Scha Hussein hoorde zyns Veldheers bondige redenen aan, zo niet met overtuiging, ten minste met een diep stilzwygen; Hy versleet eenige dagen [127] in een redelyke calmte, of liever dofheid, en hy ontfong van zynen heuschen waard alle mogelyke tekenen van een opregte Gastvryheid, voor zo ver de zelve in eene onbewoonde woestenye kon geoefend worden; Dog geen waare grootheid in zig zelve vindende, kon hy zig aan de uiterlyke kleinheid van zyn tegenwoordig leven geenzins gewennen; Hy zag de heuchelyke waarheid wel van verre, en als in een schemerligt, dog hy kon de zelve niet beminnen, en 't was hem derhalve onmooglyk, de noodige poogingen aan te wenden om haar zig eige te maken. Van de koninklyke hoogmoed af te staan was voor hem op nieuws zyne staaten te verliezen: ja zelfs voor zyne eigenliefde duizendmaal bitterer. In deze gesteldheid zig op een tyd aan tafel bevindende, en den Kan door 't matig gebruik van den wyn eenigzins verheugt vindende sprak hy hem aldus aan: Uwe gunstbewyzingen omtrent my, ô Ali-kan, zyn zo groot, als onverdiend, en dwingen my alles van u te verhopen. Gy alleen kunt my wederom op myn Vaderlyken rykszetel plaatsen; De overwinning is altyd aan uw gedugt geweer verknogt geweest. Gy hebt zo dikwils myne vyanden verslagen, dat eindelyk uw gezigt alleen hun de wapenen uit de hand deed vallen. Verzel my, zo niet als onderdaan, ten minste als bondgenoot; Uw naam alleen zal heirlegers tot myn dienst bereid, als uit de grond, doen voortkomen, en myne verzoening met den hooggeagte Ali-kan zal bekwaam zyn myn volk t'mywaards te bevredigen. Na een gewenschte uitslag, op welke ik staat maak, zullen myne vergeldingen uwe begeerte zelfs overtreffen ... *Uwe Heerschzugt ô Vorst*, sprak de Veldheer, in Husseins rede vallende, *vervult uwe ziel met ydele herssenschimmen. Hoe! wilt gy een Vogel, die de vrye lugt geniet, wederom in een goude kooi lokken? Wilt gy een ontvloode gevangen overreden om met eige handen zig wederom te kluisteren? Weest nochtans verzekert, dat ik met vermaak en zonder 't minste uitstel, my aan een nieuwe slaverny zou blootstellen, indien ik daar door het rampzalig Persia zag te kunnen redden. Dog gy steunt, ô Hussein, op een gebroken riet. Ik weet, dat 'er afgelege Landstreken van 't vaderland zyn, die de wapenen der gewelde-*

naars nog niet hebben gevoelt, en die door uwe gunstelingen bestierd worden. Maar gy kend de zelven niet, nog hebt ze nooit gekend. Gy hebt op de [128] *geldzugtige voorspraak der laffe bedienden van uwe Haram, de sleutelen van uw gebied aan lafhartigen betrouwt, die mogelyk zig niet ontzien zullen, om uws vyands gunst te winnen, u gebonden in deszelfs handen te leveren. Dog schoon zy u eenige benden wilden verschaffen, Ali-kan zou nooit kunnen besluiten zig aan hun hooft te stellen. 't Gansche Volk draagt gewillig, of ten minste in stilte, 't jok des geweldenaars, schoon 't zelve door hem mogelyk ruw gehandelt werd. Dog een borgerlyke oorloog hoe meer met gelyke kragten gevoerd, en ondersteund, hoe verderfelyker voor de bloeiendste ryken, is meer te vreezen, als eene harde regeering. Daar by, ô Hussein, zyt gy nog niet ryp, voor eene gelukkige herstelling. Leef onder ons; Leer een redelyk en deugdzaam mensch worden, om op rechtschape grootheid uw troon te kunnen bouwen. Gewen u aan arbeid en maatigheid; Wel haast zult gy uwe verslapte zenuwen weder gespannen vinden, en gy zult, uit u zelf, in een nieuwe jeugd, als een Phoenix weder te voorschyn komen. Ondertusschen zal uwer onderdanen haat jegens u zig verkoelen; een wreeder dwinglandy als d'uwe, zal mogelyk hen naar u als naar een wenschelyk koning doen rykhalsen. Alsdan zult gy, gehard door een ruw leven. en door my in de krygskunde onderrigt, zelf in staat zyn om uwe benden tot een gewisse zeege te leiden, en om uwe herwonne ryken in een aangename, dog werkzame rust, als een Vader, en niet meer als een Heer, te regeren*.

Deze wyze redenen vermogten niets op 't weerbarstig gemoed van Hussein; de werktuigen zyner ziele reeds hunne buigzaamheid verloren hebbende, waren onbekwaam om zig nieuwe denkbeelden gemeenzaam te maken. Hy bleef by zyn opzet, en verzogt maar alleen van Ali-kan zynen oudsten zoon Soliman, die hy, schoon geen duimbreedt lands in gansch Persien bezittende, Kan van 't vrugtbaar *sciras* zig vermat te noemen. De eerzugtige jongeling, die reeds dertig jaren oud, en 't Hof van te voren gesmaakt hebbende, 't eenzaam leven al lang wars geweest was, naar 's Vaders raad niet willende luisteren, begaf zig met Hussein op weg, en vermids zedert dien tyd niets van beiden gehoort is, is het waarschynlyk vermoeden, dat ze korts naar hun vertrek 't leven verloren hebben. [129]

N°. 137. Den 16. February 1733. De Hollandsche Spectator.

Sed si annos multos vivens homo, in eis omnibus laetetur, attamen recordari eum oportet dies tenebrarum, quamvis illi multi sint, quidquid evenit, vanitatem esse. Eccl. Cap. 11 vers 8.[1]

HEER SPECTATOR.

INdien de omstandigheden van tyd en gelegentheyd ons dikwils stoffe verschaffen, om onze gedagten over het een ofte het andere voorwerp beezig te houden, en ons in deszelfs bespiegelinge te verlustigen, kan U E. my niet quaelyk neemen, dat ik my in deze betragting uytlaetende, aen uwe ernstige overweeging overgeeve, of het wel ontydig zoude geweest zyn met het begin van dit jaer in een van uwe Spectators uwe leezeren met een kragtigen aendrang en hertbewegenden yver, op het naeuwkeurigste over den gestaedigen omloop des tyds en deszelfs snelheyd te onderhouden. Op dat zy hier uyt, haer de brosheyd en de vergankelykheyd van dit sterfelyk leeven, en te gelyk de aennaederende dood met vrugt en voordeel zouden erinneren: Eene zaak, die zoo zeeker en gewis is, als dezelve schandelyk en on[130]verschoonelyk versuymt word, en nogtans het grootste belang, de uyterste nuttigheyd, ja alle troost in zig besluyt, beken ik, behoort ten allen tyden, en kan niet te veel aen de gemoederen der menschen voorgesteld worden; maer gelyk eene en dezelfde spyse, ons dagelyks voorgedist, met de gewoone greetigheyd en smaeke, hoe heerlyk die ook in haere zoorte zyn mag, niet genuttigt word, daer in tegendeel de verandering

1 "Sed si annos multos vivens homo, in eis omnibus laetetur, attamen recordari eum oportet dies tenebrarum, quamvis illi multi sint, quidquid evenit, vanitatem esse." Vert. Maar als een mens, vele jaren levend, in die jaren zich verheugt, toch moet hij zich herinneren de dagen der duisternis, hoewel die er vele zijn, dat, alwat geschiedt, ijdelheid is. OT, *Ecclesiastes*, 11, 8.

onze tonge prikkeld, de maege opwekt en onze begeerte aenwakkert, alzoo is 't ook met eenen Schryver geleegen, die zyne Liefhebbers door verscheydentheyd van stoffe aentebieden derzelver leeslust vermeerdert, hunne harten zagtjes neygt en haere genegentheyd wind; dit zyn oogmerk bereykt hebbende, zal hy in 't vervolg weynig moeyte hebben, om eenen ruymen ingang te vinden, wanneer hy hen het een ofte het ander hoogwigtig stuk, het welzyn van haere dierbaere ziele betreffende, komt voor te stellen.

Het voorige jaer is wederom geeyndigt; Wy hebben reeds een ander begonnen; en onze ouderdom wederom met een jaar vermeerdert brengt ons een jaar naeder aen de eeuwigheyd. Dus loopen wy ongevoelig na ons eynde, en de dood treed ons met snelle schreeden te gemoet, om ons leeven met zyne al-vernielende Zeyssen af te maeyen, aen wiens dwinglandye wy ons, het zy vroeg het zy laet, moeten overgeeven. Immers zal niemant, die een gezond oordeel bezit, dit wraeken. Het verlies van zyne naestbestaenden, bekenden, Buuren en vrienden overtuygd hem ten vollen van deeze waerheyd. De eene word voor en de andere na met de handboomen des Grafs weggedraegen, die ons spraekeloos onze beurt, die eerlang komen zal, toeroepen, en telkens aan ons geheugen ver[131]nieuwen, dat het den mens eenmael gezet is te sterven, en dat niemant dit nootlot kan ontduyken. Abraham werd om zyne regtveerdigheyd hier in niet verschoont, Job om zyne opregtigheyd, Moses om zyne getrouwigheyd, Salomon om zyne wysheyd, Methuzalem om zynen ouderdom, Davids zoon om zyne jeugt, Simson om zyne sterkte, Nebucatnezar om zyne uytgestrekte heerschappye, Esther om haere schoonheyd, nog Sanherib om zyn Hemel-tergende hoogmoed. Hier in wedervaert den Regtveerdigen 't zelfde als den godloosen, den reynen als den onreynen; zoo dien, die offert, als dien die niet offert: gelyk den goeden zoo ook den zondaer; dien die sweert, als dien de eed vreest. Dewyl dan alles zynen bestemden tyd heeft, dat wy alle, tot het stof waer uyt wy zyn, moeten wederkeeren, en dat 'er by gevolge niemant is, die de dood niet zien zal, nog zyne ziele bevryden van het geweld des grafs, dewyl hy geen heerschappye heeft over den Geest om die in te houden, nog geen geweer om zig in deezen stryd te verdedigen, van waar komt het dan, dat wy onse dood, die zoo zeeker en gewis is, met zoo weynig ingespannen aendagt overweegen? Waerom heeft deese beschouwing zoo'n geringen indruk op ons herte? Is 't om dat wy de dood met een onverschrokt gemoed, en held-haftige dapperheyd kleyn ag-

ten? haare aenval ons nauwelyks bekreunen en haare slagtinge als onverschillig aenmerken? Gantschelyk niet! Het tegendeel is waer; de dwaese dweeperyen van eene onbezonne eygenliefde zyn de oorzaek van deeze slaapzugt, die onse oogen zoodanig verblind, en ons verstand beneevelt, dat wy buyten staet geraeken, om de nabyheyd van onsen uytgang te beseffen, veel min te gelooven, inzonderheid wanneer wy ons vleyen kun[132]nen met onse jaeren, die weynig, en met onze kragten die groot zyn, schoon wy dagelyks ondervinden dat andere in de bloem van hunne jeugd worden weggerukt, en in de kragt van hunne volkoomentheyd, wanneer hunne vaaten met leevens geesten zyn vervult en hunne beenen door merch bevogtigt, sterven. Is 't ook de ongerymtheyd zelfs niet, God een getal van Jaeren te willen voorschryven, die hy ons te leeven, moet vergunnen? De Heer die eene vrymagtige bestieringe over het schepsel heeft, wil zig aen geen tyd verbinden, maer leeft met het zelve na zyn welbehaegen, niet goed gevonden hebbende de daegen der menschen, in zyn eeuwig raedsbesluyt bepaald, hen te openbaeren. En mogelyk om twee reedenen (indien 't ons geoorlooft zy Gods geheymen met eene gepaste voorzigtigheyd en diepe nedrigheyd na te speuren) Eerstelyk om dat zy, wetende hoe kleyn het getal der Jaeren zy, hen nog te leeven, in tegenstellinge en vergelykinge van 't geen reeds verloopen is, met vreeze, schrik, ongerust- en benaeuwtheyd zouden bevangen worden, die hen onbequaem zouden maeken, om hun dagelyks beroep tot haere huyshoudinge noodig, na behooren met lust en genoegen waer te neemen. En ten tweede, om dat God hen in deeze onzekerheyd laetende hen indagtig zoude doen zyn, hunnen tyd tot zynen dienst te heyligen en hunne wandel zoo aenteleggen, dat die tot zyne eere en heerlykheyd, tot des naesten stigtinge en tot bevorderinge hunner zielen zaligheyd verstrekken mogte. Hier door word immers alle uytstel van bekeeringe afgesneeden, dewyl zy (willen zy voorzigtiglyk handelen) onderstellen moeten, dat elk oogenblik het laeste van haar leeven kan zyn. 'T is de dwaasheyd zelfs ons te vleyen, dat onze Jaeren tot zee[133]ventig ofte (indien wy sterk zyn) tot tagtig zullen rysen. Dit is een bovengemeenen ouderdom, die zeer weynigen te beurt valt, en de slaep van zorgeloosheyd behoord ons zoo ongevoelig niet te bekruypen, dat wy hier op betrouwen zouden: Ja op zulken swakken grond te steunen, zoude spoorlooser zyn, als van eenen, die reeds tot eenen hoogen ouderdom gekoomen zynde, zig door eene zotte inbeeldinge en ydele hoope met eene erffenisse kittelde, die by hem te beuren stond, als 'er zekere familie bestaende uyt man,

vrouw en twaelf frisse, gezonde, en sterke kinderen uytgesturven was. Dog ondersteld zynde, dat den mens van dit toppunt van Jaeren verzeekert waere, wie zoude hem derven toezeggen, dat hy in dien tyd het regt gebruik van zyne ziels en lichaems kragten zal magtig zyn, die beyden tot betragtinge van zyn pligt vereyst worden? Want God wil met lichaem en met ziele verheerlykt zyn, dat is met alle kragten en vermoogens, en niet met een afgesloofden en gryssen ouderdom alleen. *In de daegen zyner Jongelingschap moet den Mens aen zynen Schepper gedenken, voor dat de kwaede daegen koomen en de jaeren naederen, van de welke hy zeggen zoude, ik hebbe geen lust in dezelve*. Maar wat nuttigheyd zal de overdenkinge van de zekerheyd des doods ons geeven? Waer in zal dezelve ons profytelyk, voordeelig en heylzaem kunnen zyn? Ten minste zal ze den sterveling aanspooren om zig ernstig te bereyden, om dien laetsten vyand onverschrokt af te wagten, en wanneer dezelve naadert, wakende op den post, hem toevertrouwd, gevonden te worden. De onagtzaamheyd moet ons niet als de gerusten te Sion en de sekeren op den berg van Samaria maeken, nog de nalatigheyd, die een gewrogt van onze aerds-gezindheyd is, ons niet misleyden. Wy [134] mogen ons aen den uyterlyken schyn van deze weereld niet vergaepen, nog aen desselfs verleydende aenlokselen, de grootheyd des herte en de begeerlykheyd der oogen bezoedelen, nog onsen dierbaeren en kostelyken tyd schandelyk en onverantwoordelyk aen vergankelyke, nuttelooze, onwaerdige ja onbetaemelyke en zondige voorwerpen verquisten. Op deeze misdragten is den mensch egter van nature het smoorlykst verlieft, datze zyn verstand en oordeel voor eenen tyd (zoo niet voor altoos) zoodanig bedwelmen, en zyne wille dus kluysteren en gevangen houden, dat hy by na geen gelegentheyd vinden kan, of liever zoeken wil, om verhevener, nuttiger en eeuwigduurende zaeken, die zyn geestelyk welzyn aengaen, te overweegen. Schatten die niet vergaen, of die de mot niet verteeren kan, zyn by den Wereldling zeer gering geagt, en hoe kan het by gevolg anders zyn, of hy die zoo geleeft heeft, moet voor de aennaderende dood zidderen en beeven als voor een Koning der verschrikkinge, bewust zynde, dat hy van dit zyn schand-gedrag wel haast rekenschap aen den Regter van Heemel en Aerde zal moeten geeven: Want zig dan te willen bekeeren en beloftenissen van beeteringe des leevens te doen, is eene onbezuisde roekeloosheid; ten zy God den rykdom van zyne ondoorgrondelyk barmhertigheyd in 't werk stelle en door zynen Almacht hem de genade bewyse van hem uyt het eeuwig verderf te trekken. Dog ik

herhaal het, op zo een ongemeene gunst des Heemels, die door geene eeuwige belofte ons toegezegt is, te steunen, is de baldadigste en bedriegelykste vermeetelheid. In tegendeel zal een gelovig Sterveling die veele jaeren leeft, zig in die alle verblyden, maer ook te gelyk aen de daegen der duysternisse gedenken: [135] Hy wenst en smeekt tot den Heere, dat die zyne daegen hem wil leeren tellen, op dat hy een wys herte bekoomen mag. Hy overpeynst steeds hoe kort dezelve zyn, en dit overdenken wederhoud hem van Gods wetten te overtreeden. Elken dag rekent hy de laetsten te zyn, en wanneer die komt verblyd hy zig in zynen God, en zingt vrolyk, de dood aanziende als eene, die zyne ziele uyt de Kerker van dit zondig lichaem verlossen zal. Hy merkt zyne inwooning hier op aerde als een Vreemdelingschap aen, en hy betrouwt zig op zyn onbetwistbaar borgerrecht in den Heemel. Het is hier meede als met een Aerds-Koning geleegen, die zyne gezanten in vreemde Landen om zyn belangen en het welzyn van zyn Koningryk waer te neemen, gezonden hebbende, dezelve na 't uytvoeren zyner begeerte, t'huys ontbied, en hen wegens hunne getrouwigheyd met gewigtige en aanzienelyke eerampten begiftigt; God den Hemel-Koning doet insgelyks met zyne gunstelingen, hy roept de zelve terug en bekroond hen, na dat zy zynen raed hebben uytgedient, met eer en heerlykheyd. Dog hier toe kunnen zy niet geraeken als door middel van de dood, die hen tot eenen weg dient; en als eene brugge verstrekt om deze gelukstaet te bereiken; De dood, gelyk zeker oudvader zegt, *ο θανατος αθανασιας Φαρμακον* de dood is hun een geneesmiddel van onsterfelykheid, en deeze moeten tusschen beyde koomen, alvoorens men deelgenooten van die vreugde worden kan. Haare komste moet dan den geenen die met haar denkbeelt geleert hebben gemeenzaam om te gaan, niet verschrikken, zy moeten in tegendeel na dezelve reykhalsen, wenschende van het lichaem dezes doods verlost te zyn, want hier door worden wy bevryd van alle rampen, elenden en wederwaerdigheeden, die gestaedig in deeze inwooninge ons verzellen, die dikwils ons in onze vereyste pligts betragtingen na behooren waarteneemen, beletten, en dit was de reeden van Paulus wensch ontrent zyne ontbindinge, door den gelove verzeekert zynde, dat die zeer verre voor hem het beste was. De dood dan is geen dood voor de gelovigen, maar alleenlyk een doorgang tot het eeuwig leeven. Het lichaem word gezaeyt in verderfelykheyd, het word opgewekt in onverderfelykheyd: het word gezaayt in oneere, 't word opgewekt in heerlykheyd; Het word gezaeyd in swakheyd, het word opgewekt in [136] kragt: Een

naturelyk lichaam word 'er gezaeyt, een geestelyk lichaam word 'er opgewekt. De bitterheyd van de dood word door de gegronde verwagtinge van eene aenstaende gelukzaligheyd rykelyk verzoet, en hoe kan dan desselfs overweging anders als heugelyk en troostelyk zyn aen de geene, die weeten, dat, indien haer aerdsche huys dezes Tabernaekels afgebrooken word, zy een gebouw by God hebben, en huys niet met handen gemaekt, maer eeuwig in de Heemelen. Voor hen is de kroone der regtveerdigheyd, welke hen de regtvaerdige Regter in dien dag geven zal, weggelegt, en zy genieten reeds de voorsmaak van die heemelsche wellust dewelke hen naemaels in volle verzadiginge, om Christi wille, zal eige gemaakt worden.

Zie daar Heer SPECTATOR myne gedachten over deze stoffe, vind U Ed. raadzaam die het licht te doen zien, ik maak 'er U Ed. meester van:

Ik blyve met veel agtinge

HEER SPECTATOR

U Ed. Dienstveerdigste
Dienaer en Beminnaer,

DANIEL ZIEKENTROOST.

Deze Hollandsche Spectator zal alle Maandagen en Vrydagen te bekomen zyn: Te Amsterdam, by *H. Uytwerf;* te Rotterdam, *J.D. Beman*, Delft *A. Beman en Boitet;* 's Gravenhage, *C. Boucquet* en *J. vander Kloot;* Dordrecht, *Van Braam;* Leyden, *Kerchem*, Haarlem, *Van Lee;* Utrecht, *Kroon;* Middelburg, *Meerkamp;* Vlissingen, *Payenaar,* Leeuwaarden, *Strik*, Franeker, *Ennema. &c.* [137]

N°. 138. Den 20. February 1733. De Hollandsche S p e c t a t o r.

Quae a se maxime remota videntur, ea saepe proxima.[1]

IK heb begonnen te zeggen in het 129ste Vertoog, dat de schets van een *Contredans* gevonden kan worden, in een conversatie van wel opgetrokke en gemanierde luiden, daar ieder de gaven van zyn geest in 't voordeeligst ligt zoekt te plaatzen. In eene *lighaamlyke contredans* is alles vroolyk, levendig, en eenigzins wild en woest, en die woestheid, die ten hoogste in een geregelde dans misstaan zou, geeft aan deze de aangenaamste bevalligheid. 't Is hier niet van noden aan ieder van de passen een nauwkeurige regelmatigheid te geven; 't Is genoeg dat men zyne beweegingen maar aan eene generale orde en geschiktheid verbinde, dat men geen verwerring veroorzake, en dat de dans zyn gang ga, zonder dat men zig wederzyds in de weeg loopt, stoot en omverwerpt.

De *Contredans van 't verstand*, eene levendige en geestige conversatie, is van dezelve natuur, en aan dezelfde wetten onderworpen, eene ongedwonge vrolykheid is 'er als de ziel van, ze ver[138]eischt geene vieze[2] gepastheid in ieder gedachten, en in ieder wyze van zig uit te drukken, die als de byzondere beweegingen en passen van diergelyk danssen moeten aangemerkt worden. 't Zelve is zeer bestaanlyk met eene geringe woestheid, indien zig alles maar vereenigt onder de algemeene wet van redelykheid, en beschaaftheid. Dog een volstrekte disorder, eene onophoudelyke verwerring maken het zelve onaangenaam, ongemakkelyk, en vermoeyend. Wat vermaak is 'er te vinden in een conversatie daar allengskens de levendigheid, losheid, en ongebondenheid word, daar op maat nog regel meer word gelet, daar ieder spreekt, zonder te hooren, daar men zig

1 "Quae a se maxime remota videntur, ea saepe proxima." Vert. Wat van hemzelf het meest verwijderd lijkt, dat is dikwijls het meest nabij. Bron onbekend.

2 precies-kieskeurige.

onderling in de reede valt en overschreeuwt, daar men met plompe bespringingen elkander op 't lyf valt, en schynt om ver te willen smyten? Dusdanige conversatie beeld niet kwalyk af een dans uitgevoert door dronke boeren of pluggen.

Daar zyn liefhebbers van het danssen, die de kunst in de grond verstaan, en die zig, door dat aangenaam talent, voordeelig van anderen onderscheiden, zonder danssers by *professie* te zyn. Wanneer zy zig nu en dan van die kunst bedienen, is hun oogmerk eer oefening en vermaak als winst en glory. In een diergelyk dansser kan men zonder moeite vinden 't afbeeldzel van een reedelyk man die eenige werken t'zamen steld en in 't ligt geeft, niet zo zeer uit een beweegreden van eer- en baatzugt, als wel om zig zelve te voldoen en om door de oeffening de natuurlyke kragt van zyn geest aan te kweeken, en te versieren.

Men kan nog een genoegzaam naauwkeurige overeenkomst ontdekken tusschen een boekmaker van hanteering, en tusschen een Dansmeester, [139] die zyn kunst op een schouwburg ten toon steld, en zyne passen en sprongen aan de toezienders verkoopt. Beiden wenden ze hunne talenten aan, om tydverdryf aan 't publiek te verschaffen, en eigenen aan het zelve toe het regt, van, zo dikwils het goed kan gevonden worden, hen te bespotten, en uit te jouwen. In beiden is gemeenlyk de uiterlyke houding, en zwier, 't uithangbord van de winkel. Een dansmeester betuigt en kondigt aan door zyn gang, en gantsch gelaat, dat hy een dansmeester is, en een schryver van zyn ambagt, doet bykans nooit de mond op, zonder te doen begrypen, dat zyn kostwinning bestaat in boeken te maken.

Zou het ook wel zeer ongerymt wezen een Poeët by een koordedansser te vergelyken? Myns bedunkens neen. In 't gemeen beschouwt men met grooter verwondering een dansser, die op een smal touw zyn lugtigheid en door de kunst geregelde gauwigheid, zo veel 't mooglyk is, doet gelden, als een ander die eene gansche zaal of een geheel theater tot zyn dienst heeft, om zyne passen en sprongen te *varieeren*. Kan men met waarheid zeggen, dat de beweegingen van de eerste frayer, bevalliger en behaagelyker, in zig zelve ingezien, moeten geschat worden? Geenszins; Maar ze zyn van eene bezwaarlyker uitvoering; 't Is het denkbeeld van een enge koort, vereenigt met dat van zyne sprongen, 't welk de groote oorzaak is van onze verbaastheid; 't Is het nauwe veld van zyne kunstoeffening, dat dikwils aan onze aandagt ontrekt desselfs bewegingen, die van net-gepastheid, en ware bevalligheid berooft zyn. In een woord 't is de

moeyelykheid van een gelukkige uitvoering, die [140] de uitvoering schitterend, en verwonderenswaardig maakt. Egter is het zeker, dat de koord, mitsdien zy meêgeeft, en den springer als te rug kaatst, den koordedanser, die in zyn kunst genoeg gevordert is, om zig van dit voordeel te bedienen, helpt, op de zelfde wyze als de moeyelykheid van maat en rym te vinden dikwils aan een fraye geest aanleiding geeft, om zig meester te maken, van eene verheeve, of blinkende gedagten, die zyne verbeeldingskragt in eene volle vryheid, by gebrek van genoegzaame pogingen, niet zou bereikt hebben. Ik laat aan de geestrykheid van den Lezer de verdere toepassing van het tafreel van een koordedanser, op die genen, die hun werk maken van de frayheid, en de kragt van hunne imaginatie, te doen uitschitteren, in 't midden der moeyelykheden, en hinderpalen, waar mede de strenge wetten der digtkunde, en *versificatie*, hun geest aan alle kanten als omcingelen. Dit slag van vergelykingen wat ver uitgerekt, schoon niet buiten de regelen van eene juiste netgepastheid, loopt dikwils gevaar van in den Lezer vermoeitheid, en verdriet te baren. In geval ik zulks niet vreesde, zou het my zeer ligt zyn de tegenswoordige overeenkomst verder uit te breiden. De *gang* by voorbeeld, is verzeld door hoedanigheden, die alle goed zyn, dog ieder op eene byzondere wys. De gang van den een is levendig; van den ander deftig; In deze heeft de gang eene natuurlyke ongedwongenheid, in geene iets grootsch, en *majestueux*. Deze Characters zouden gevoeglyk kunnen overgebragt worden op verscheide, hoewel loffelyke, talenten van verstand en geest, die ieder eigen zyn, en op derzelver verscheide ge[141]bruik, zo in ordinare gelegentheden, als in zulken, daar het op het inspannen van derzelver kragten aankomt.

Ik zou nog kunnen aanmerken, dat 'er een soort van dansen is, 't welk bestaat in eene aardige nabootsing van zekere beweegingen, waar door de danser, zig zelf als vergeetende, zig in een ander herschept. Niets schynt my ligter, als hier nu te ontdekken het pourtrait van voortbrengzelen van geest, waar in de schryver zyn best doet, om 't character, en de manieren na te aapen, van zommige *wezentlyke*, of ook wel *fantastique* personaadjen; Zo 'er Harders-dansen, Matroozen-Boeren-Arlequins- en Scaramouches-dansen zyn, daar worden ook digtkundige werken gevonden, die met dezelven eene nauwkeurige betrekking hebben, en die naar dezelfde wetten zouden kunnen geschikt, en geregeld worden.

't Overige van myn papier zal ik vervullen met een brief my geschreeven door iemand van eene gezinte onder ons, die beschuldigt word het ge-

bed te verwerpen. Dezelve heb ik goedgevonden zonder de minste vermindering, of verandering alhier te plaatzen, en zodanig als ik betuige denzelve ontfangen te hebben, en waarop myn antwoord per naaste zal volgen.

MYN HEER SPECTATOR.

Ik hebbe tot nog toe gansch geen werk gemaakt van U E schriften te lezen, om dat ik voortydts veel dingen van die natuur gelezen hebbe, die my de moeite ende de tyt niet waardig en waren, die ik 'er aan bestede: maar my op heden, wordende een schrift ter hant gestelt door U E uit[142]gegeven den 22 dezes, en ziende dat UE daar in ernstige zaken wilde verhandelen, en uwen Lezer wilde leeren de nootzakelykheid van het bidden; met eenen te keer gaende eene zekere gezinte onder u bekent, die met de uiterste buitensporigheid en moetwilligheid durft beweeren, dat men niet bidden en moet: zo dogt my, was het wel waardig daar op myne aandagt te laten gaan, en te onderzoeken wat menschen U E daar in beoogde, alzo ik vast stelle dat 'er geen gezinte in de geheele waereld is, of elk bid op zyne wyze, wanneer hy in nood is, dat Wezen aan, waar van hy oordeelt hulpe te konnen erlangen: dus is de waerelt genoegzaam vervult met bidders, schoon 'er by my niet veel bekent en zyn, die geleert hebben wel te bidden, of te bidden als Christenen, ofte als geloovigen des Nieuwen Testaments: en overmits men onder die gezinte die zig Christenen noemen, en onder welke ik myn zelve mede sortere, dikwils spreekt van het ongelovig bidden dat 'er in de waereld in swang gaat, ende dus van sodanig bidden, dat niet alleen Gode niet en behaagt, maar zelfs zonde is, zo heeft de boosheit agter onzen rug gaan uitstrooyen, dat wy leerden, dat men niet bidden en moest; en derhalven, schoon uw raisonnement my anders niet en raakt, hebbe ik moeten besluiten, dat gy ook iets diergelyks van *hooren zeggen*, zonder eenig onderzoek van waarheid, van anderen overgenomen hebt, en ons wel mogt in 't oog hebben: weshalven ik het van myn pligt geagt hebbe, ook om dat gy het verzoekt, u beter te onderrigten. Ik zoude u konnen van zelfsstryt, en nog van iet swaarders beschuldigen, om dat gy in 't eerst van uw geschrift, iets absoluit stelt, 't geen gy in 't laatst begrypt, dat mogelyk wel las[143]ter zoude konnen wezen, ende dus in eenen aessem pryst en laakt; maar myne genegentheden zig altyd uitstrekkende meerder tot verschooning als veroordeelinge, ende dus meerder

behagen hebbende in 't onderregten als berispen: wil ik u zelfs wel laten oordeelen, of 'er in de waerelt niet meerder gesondigt en wort met bidden, als met niet te bidden: gy weet zo wel als ik, dat men meest door gansch America de Son aanbid, ofte eenige andere Planeet, en in een groot gedeelte van Africa, is men zo buitensporig, dat men zelfs den duivel aanbid: wanneer gy dan by die menschen waart, en gy wilde haar verpligten tot aanbidden van haren god, zoud gy dan die menschen niet verpligten om te sondigen? Maar ik denke dat uwe gedagten zo verre niet en loopen, maar dat gy u bepaalt onder die menschen, die by u het Christendom genoemt worden: Vermaant gy die nu gelykelyk tot bidden? en stelt gy vast dat haar gebed gelykelyk een pligt is haar van God opgelegt? ende dat haar gesamentlyk gebed derhalven behaagelyk is aan God? weet gy niet, dat de eene des anderens ondergang bid, ja zelfs, deszelfs verdoemenisse? ende en is dat niet genoegzaam openbaar, door de woede en vervolging die in haar geest huisvest, waar door zy, indien het volkomen in haar magt was, zelf de Regtveerdigen tot een prooy en offerhande zouden maken van haren onversadelyken en onversoenelyken wraaklust? en zoud gy vast stellen dat als zulke menschen onder den dekmantel van den Christelyken naam bidden, die gebeden aangenaam aan God zouden wezen? my dunkt dat ik van u oordeelen mag, dat gy daar toe al te veel verstant hebt, schoon ik egter verwondert ben, dat gy u beroept op de algemene gebruiken, die onder 't gansche by u genoem[144]de Christendom in swang gaan en gelykelyk aangenomen zyn. Wat dan het bidden aanbelangt, wy stellen dat het zelve een aangenaam reukoffer is aan God, mits dat het geloovigen zyn die bidden, welkers herte vervult is met de liefde Gods en haares naasten, maar niet van zulke, welkers herte nog vervult is met wraak en moordlust: en overmits niemant gelovig kan genoemt worden, zonder dat hy God over hem erkenne als Vader; 't geen hy ook met geen verstant of kennisse doen kan, zonder zig te begrypen een kint Gods te zyn, en gevolglyk een erfgenaam Gods, ende een medeerfgenaam van Christus, zo blykt, dat alle gebed, wat buiten die erkentenis gedaan word, Gode niet behagen en kan, om dat het ook aanloopt tegens dat volmaakte voorschrift en model, dat de Heere aan zyne discipulen geleert heeft: zynde klaar, dat 'er door de Schriftgeleerden en Phariseën ten tyde des Saligmakers, wel anders veel gebeden wierd, maar wat de Heere van dat bidden getuigt, weet een iegelyk, die de Euangelise schriften gelooft en gelezen heeft. Wilt gy dan myn Heer uwen naasten leeren bidden, zo leert hem eerst kennisse hebben van

dien Godt en Vader, die het voorwerp moet zyn van zyne aanbiddinge, en leer hem vervolgens dat hy zig wagte van eenige andere begeertens aan dien God ende zynen Vader voor te dragen, als die in dat model van Christus begrepen zyn, en die geen ander uiteinde en hebben, als aan God toe te brengen het koninkryk ende de kragt ende de heerlykheid, ende dat tot in alle eeuwigheid. Dusdoende, en met hem dat te leeren, zult gy hem te gelyk ook ontleeren zyn huichelagtig en geveinst bidden: waar door hy anders bid en yvert na dingen die strekken tot vervulling van zyne aardsche begeerlykheden, en geensins zodanige, die strekken tot uitbreidinge en vermeerderinge van het Koninkryke Gods. Hoe nu alle de ses beden van het Vader Ons, in een cirkel begrepen zyn, en een inzigt en einde hebben, bespare ik tot een andere reize, gebruikende dit alleen tot een inleiding van verder onderzoek, zo gy anders regt handelt, gelyk gy belooft. Ik groete u, en blyve na U E. Gode ende de verdere verligtinge en vertroostinge zynes Heiligen Geesten aanbevolen te hebben,

MYN HEER
U E. D.W. Dienaar,
17 12/21 32. [145]

Nº. 139. Den 23. February 1733. De Hollandsche Spectator.

'ου χρειαν εχουσιν οι 'ισχυοντες ιατρον' 'αλλ' οι κακως εχοντες.[1]
MATO.

OP den brief omtrent het gebed, dewelke my eerst ter hand gekomen is, wanneer myn tweede vertoog rakende de zelfde stof, reeds aan den Uitgever was overgeleverd, zal ik voor tegenwoordig maar eenige aanmerkingen maken, en uitstellen myne gedagten des wegens nader te uiten, tot dat het den Schryver behaagt zal hebben, zyn gevoelen volgens zyne beloften verder te ontwikkelen. De zelve houde zig verzekert dat verre van de minste afkeer voor hem te gevoelen, uit oorzaak van de verscheidenheid onzer denkbeelden, tot de welken ik vertrouw dat wy beiden, door middel van eene aandagtige overweeging gekomen zyn, ik reeds voor de jaaren van myns oordeels rypheid my aan eene oprechte hoogagting heb gewend voor luiden, die hun werk maken van, onafhankelyk van 't gevoelen der menigte, met eigen oogen de waarheid na te speuren, en die de bezitting van zo een onwaardeerbare schat, aan hunne yverige en onpartydige poogingen, onder 't afbidden van Gods zegen aangewend, alleen willen verschuldigt wezen. 't Zy die betragting de zulken leid tot de gevoelens van den meesten hoop, of tot byzondere ge[146]dagten, al hadden ze dezelven met niemand gemeen. Zo kan ik niet nalaten in hen te erkennen eene waare en werkzame liefde voor de waerheid, en eene edelmoedige zielsgestalte, dewelke de heerlyke reden die alleen van de baarblykelykheid moet beheerscht worden, voor eene slaafsche onderwerping aan de opvoeding, aan 't gezag der Leermeesteren, en aan de meerderheid van stemmen weet te behoeden. Iemand, die uit een ander beweegreden, als een nyver, en oneenzydig onderzoek, zekere leerstukken aankleeft, die wezentlyk op de

1 “Ou chreian echousin hoi ischuontes iatrou all'hoi kakoos echontes.” Vert. Niet de gezonden hebben een arts nodig, maar de zieken. *Mattheus*, 9, 12-13.

waarheid gegrond zyn, is niet alleen niet pryswaardiger als of hy op de zelfde wyze dwalingen omhelst had; Hy is zelfs myns oordeels niet gelukkiger; De Waarheid hoort hem niet toe; tusschen hem en de waarheid is geen de minste band van vereeniging. Hy kleeft alleen eenige woorden aan, die niet voor hem, maar voor anderen, die in der zelver zin doordringen, de waarheid behelsen; *'t Is alleen het duidelyk begrip der waarheid, dat magtig is ons op de zelve een regt van eigendom te geven en ons in staat kan stellen, van met hare dierbare Vrugten ons voordeel te doen*.

Myn eerste aanmerking zal tot onderwerp hebben eene beschuldiging van den Schryver, die ik nooit gedagt had te verdienen. Om dat ik in 't begin van myn 121 vertoog absoluit schyn vast te stellen dat 'er een gezinte is, die 't bidden verwerpt, en op 't einde nogtans betuige, dat het niet onmooglyk is, dat aan die gezinte gevoelens, waar van se misschien een gruwel heeft, worden aangewreeven, denkt hy my niet alleen van zelfstryd te kunnen beschuldigen, maar nog van iets *dat zwaarder is*, en 't geen ik onmooglyk raden kan. Ik had my nooit verbeeld, dat eene heusche billikheid, die te wenschen was dat tusschen alle de gezintens in zwang ging, my diergelyke berisping op den hals zou halen. Ik beken, dat de eenparige getuigenis van duizenden onzer meede ingezetenen, die voor eerlyke lieden gehouden worden, en dagelyks met allerlei gezintens omgaan, my genoegzaam heeft geschenen, om op hun woord t'onderstellen, dat een zekere secte onder ons de pligt des gebed van de hand wyst, en om op dien voet deze dwaling te keer te gaan; en [147] zulks te vrymoediger, om dat ik uit bescheidenheid den naam dier secte heb verzwegen, op dat aldus gene gezinte, die zig daar van vry mogt kennen, zig zulks behoefde aan te trekken. Dog met het in 't werk stellen dezer omzigtigheid nog onvoldaan, heb ik goedgedagt, eer ik dit vertoog eindigde, rondborstig te verklaren, dat men mogelyk de beoogde secte, met haar in 't gemeen zo een ongerymd gevoelen toe te schryven verongelykt, uit zommigen harer stellingen volgens eene zo generale als liefdeloze gewoonte van meest alle de gezintens onder de Christenen gevolgen trekkende, die by haar niet worden erkend. Mogelyk zal men my tegenwerpen dat ik vermoedende, dat 'er dusdanige secte mogelyk niet gevonden wierd, my blootgesteld heb aan het gevaar van een' ydele harssenschim te bevegten; Dog hoewel ik eenigzins heb kunnen in twyfel trekken, of een gansche gezinte in zo eene bedroefde dwaling verwert was, was ik door eige ervarenheid verzekerd dat dit wandrogtig gevoelen wezentlyk in de ziel van byzondere menschen wierd ge-

koestert. In jonger jaren heb ik, gedreven door een yverige lust tot onderzoek, gemeenzaam met verscheide luiden verkeert, die gewetenshalve goed hadden gevonden, zig van de regerende kerk af te zonderen, waar onder eenigen zonder veinzing dit gevoelen tegens my hebben beweert, terwyl anderen 't zelve tragten te bewimpelen, en met de zelfde spreekwyzen als 't gemeen der *Christenen* zig behelpen; Dog wanneer wy t'zamen door redeneerden, was het my ligt te bevroeden, door gevolgen welke zy trokken uit stellingen, by ons beiden in schyn, toegestemd, dat ze aan de woorden bidden, en gebed, dezelfde zin niet hechtten als andere leerlingen van den Zaligmaker.

My dunkt, dat men zonder roekeloosheid iets diergelyks zou kunnen vermoeden aangaande onzen Schryver. De reden daar van is deze. 't Is waar hy kent het gebed voor goed, als een aangenaam reukwerk aan God opgeoffert. Dog hy vergunt het voorrecht van 't gebed niet als aan gelovigen, en wel aan zulke vergevorderde gelovigen die reeds verzekerd zyn kinderen Gods te wezen, en by gevolg, erfgenamen Gods, en [148] mede erfgenamen van Christus, en *welkers harten reeds vervuld zyn met de liefde Gods en hares naasten*. Hier uit blykt niet alleen, dat het gebed, volgens zyne gedagten aan zeer weinigen geoorloft is, dewyl het getal van *verzekerde gelovigen* niet zeer aanzienlyk schynt te kunnen zyn; Maar dewyl hy ook het bidden alleenlyk toelaat aan die genen, die reeds met al 't wezentlyke verzien en verheerlykt zyn, 't welk volgens 't gemeen gevoelen door 't bidden afgesmeekt, en verkregen moet worden, komt het my voor als zeer waarschynlyk, dat hy door 't gebed iets anders moet verstaan als ik. Dewyl ik derhalven in myn Vertoog N. 126. duidelyk myn denkbeeld van het bidden afgeschetst heb, is myn ernstig verzoek, dat hy, zo hy met my over zo eene gewigtige stof van zins is in eene minzame onderhandeling te treden, myne openhartigheid navolge, op dat wy daar door belet worden in 't wild te schermen. Dog 't zal niet voldoende wezen hier op te verklaren, dat hy door die uitdrukkinge verstaat, 't geen 'er in de gewyde bladen door verstaan word; Hy word verzogt zonder omwegen te uiten wat zyns oordeels in Gods woord door dezelve ons word te kennen gegeven.

Het komt my mede voor, als of de Schryver 't zelfde denkbeeld van God niet moet hebben als ik en alle de andere gezintens, in dewelke de Christenen verdeelt zyn; vermids hy, schoon ik 't Goddelyk wezen, wanneer ik van de *aanbiddinge* heb gesproken, volgens de reden, en de heilige

Schrift, vermein te hebben afgeschetst, my egter vermaant, *eer ik myn naasten leer bidden, hem eerst te leren kennis te hebben van dien God, en Vader, die het voorwerp moet zyn van de AANBIDDING*.

Ik beken, dat de natuur van het gebed moet afhangen van de welbegreepe natuur van deszelfs voorwerp, en indien ik my daar omtrent naar 't oordeel des Schryvers, niet klaar genoeg heb uitgedrukt, zal ik in korte woorden zeggen, dat ik door dien God die het doelwit onzer gebeeden moet zyn, versta een oneindig volmaakt geestlyk wezen, Schepper, en Bestierder van 't Heelal, onuitputbare bronader alles goeds; Een we[149]zen der wezens 't welk volgens 't verband zyner eigenschappen, noodwendiglyk een afkeer moet hebben van ondeugd, en een liefhebber en beloner der deugd zyn. Tot nog toe heb ik niet beter geweten, of dit denkbeeld van 't Opperwezen was gemeen aan alle die den naam van Christenen voeren, hoe verscheide anderzins van gedagten, omtrent meest alle de andere leerstukken der Godsdienst. Zo nochtans myn Correspondent door een Gode betamelyker beschryving van God myne reden denkt te kunnen verryken, beloof ik hem dat ik de zelve met alle mogelyke onpartydigheid zal onderzoeken, en zo ze de proef door kan staan, met eene oprechte dankbaarheid aanvaarden, en omhelzen.

Ik kan my niet beletten waarschynlyk te vinden dat 'er nog meer zaken van groot gewigt zyn, aangaande dewelke de Schryver en ik de zelve denkbeelden niet vormen; Ik heb by voorbeeld altyd gedagt dat de reden, en Gods woord ons leerden, dat de liefde voor onze evenmensch noodzaaklyk gepaart moet gaan met eene gulle, en zagtmoedige geneigtheid, om, zo veel als 't met een gezond oordeel bestaanlyk is, liever tot goede, als tot kwade gedagten omtrent denzelven over te hellen, en ik denk nochtans te bevroeden, dat de Schryver van die zelfde gedagten niet kan zyn. Ik wil niet spreken van zyne noodelooze twyfeling aan de oprechtheid van myn handel, uitgedrukt in 't laatste van zijn brief; Dog ik verzoek den Leezer, eens met een ernstige aandagt te beschouwen de afgryselyke trekken, en verwen waar mede hy goedvind 't menschdom af te schilderen.

Wat my aangaat ik kan verklaren, nergens zwarter en narer denkbeeld van den Mensch gevonden te hebben. 't Is als of, behalven 't gering getal *verzekerde gelovigen*, al de inwoonders der aarde volkome booswigten waren, zelfs van alle borgerlyke deugden vervreemt, en onteert door *harten vervult met wraak en moordlust*. Ik moet bekennen dat ik als voor 't hooft

geslagen gestaan heb, op deze verbazende vraag: *Weet gy niet dat de eene des anderen ondergang bid, ja zelfs deszelfs verdoemenis?* Ik kan begrypen dat het eerste ge[150]beurlyk is, maar 't laatste weet ik waarlyk niet, en om recht uit te spreken, indien zo eene ongegronde en beledigende dweepery omtrent myn medemensch my in 't hart opkwam, ik zou de zelve met schaamte en verfoejing verwerpen. Ik kan my eenigzins verbeelden, dat de wandrogtige uitwerking van 's menschen ingekankerde boosheid, ver genoeg kan gaan om hunner vyanden niet alleen tydelyk, maar ook eeuwig ongeluk te wenschen. Maar dat iemand, 't en zy volstrekt van zyne zinnen berooft, en door eene onschuldige dolheid vervoert, diergelyke begeerte voor Gods throon zou durven nederleggen, zulks komt my voor als eene absolute contradictie, en onmooglykheid. De Schryver verbeeld zig egter dat de waarheid van zo een liefdeloze gedagten *genoegzaam openbaar is door de woede en vervolging die in zommige menschen geest huisvest, waar door zy, indien het volkomen in hun magt was, zelfs de regtvaardigen tot een prooi, en offerhande zoude maken van hunne onverzadelyke, en onverzoenelyke wraaklust*.

Maar dit bewys schiet hier ver te kort; Ik weet maar al te wel, dat 'er vervolgers zyn, ja zelfs dat de vervolging schynt te spruiten uit de leer van eene talryke gezinte onder de Christenen, ik beken ook dat de heerschlust over de gedagten, en gevoelens van andere 't ware grondbeginzel van vervolging in veler menschen harten opgesloten is. Maar daar uit kan onmooglyk afgeleid worden dat iemand bekwaam zou zyn, zyns naastens verdoemenis den Hemel af te smeeken. Wie weet ook, behalven de kenner van harten en nieren, hoe ver menschen tot vervolging geneigt, indien het volkomen in hun macht was hunne driften den teugel te vieren, zig aan de Rechtvaardige vergrypen zouden? Die afgryselyke denkbeelden, waar mee de harssenen des Schryvers opgepropt schynen, zouden magtig zyn te doen geloven, dat hy en zyne gezinte t'allen zyden omringt zyn, door de *onverzaadbare, en onverzoenbare haat en wraakzugt* van de heerschende gezinte; daar 't nochtans zeker is, dat in ons gelukkig Vaderland, gene secte door de minste schyn van vervolging word ontrust, ten zy de zelve zig vermete eene leer te ver[151]kondigen, die, als verderfelyk voor de menschelyke t'zamenleving, door de Hooge Overheid, uit kragt van haar onbetwistbaar recht, en volgens de pligt haar door den Opperkoning van 't Heelal opgelegt; is afgekeurt en verboden.

Dezelve zwaarmoedige en galagtige harssenschimmen onzes Schry-

vers, omtrent zyn evenmensch, vertonen zig, in zyn voorgeven, dat de *Boosheid* agter den rug van zyne gezinte heeft gaan uitstroyen, dat dezelve leerd dat men niet bidden moet. Maar waarom dog aan eene loutere kwaadaardigheid toegeschreven iets dat even zo natuurlyk van een min hatelyk en onschuldiger beginsel kan afgeleid worden? te weten van een enkele misvatting der gener, die bespeurende dat door zekere gezinte, 't geen by alle de andere Christenen voornamentlyk door bidden verstaan word, van de hand word gewezen, daar uit mogelyk al te ligtvaardiglyk hebben opgemaakt dat het gebed in 't generaal door haar wierd afgekeurt.

In gevalle nochtans de Schryver het zelfde denkbeeld mogt hebben, als anderen omtrent de Christelyke liefde voor zyn evenmensch, neem ik de vryheid hem in bedenking te geven, of Gods woord ons niet duidelyk leert, dat in een liefdeloos hart voor onze evennaasten, de liefde Gods niet huisvesten kan, en dienvolgens, dewyl hy steld, dat niemant bidden mag, dan wiens hart met die tweederlei liefde vervult is, of hy dus aan zig zelf ontdekt, zig wel in staat kan vinden om zelf, op de wyze zyner gezinte, zyne gebeden voor Gods throon uit te storten.

Naauwlyks heb ik dit afgeschreven, of my word eene tweede missive van de zelfde hand toegezonden. De zelve zal ik mede by gelegendheid met eenigen myner aanmerkingen het ligt doen zien, indien, gelyk ik vertrouw, eenige opheldering van zo eene heerlyke en gewigtige stof mynen lezer kan vermaken, en stigting toebrengen. Dog ik verzoek dezen mynen Correspondent, nevens alle anderen, hun ongedult eenigzins te willen beteugelen; Dewyl het my onmooglyk is alle onderwerpen t'evens te verhandelen, en de verscheidenheid, die voornamentlyk de aandagt van 't gemeen moet [152] levendig en wakker houden, als eene onafscheidelyk eigenschap van een werk als 't myne moet worden aangemerkt.

Deze Hollandsche Spectator zal alle Maandagen en Vrydagen te bekomen zyn: Te Amsterdam, by *H. Uytwerf;* te Rotterdam, *J.D. Beman*, Delft *A. Beman en Boitet;* 's Gravenhage, *C. Boucquet* en *J. vander Kloot;* Dordrecht, *Van Braam;* Leyden, *Kerchem*, Haarlem, *Van Lee;* Utrecht, *Kroon;* Middelburg, *Meerkamp;* Vlissingen, *Payenaar,* Leeuwaarden, *Strik*, Franeker, *Ennema. &c.* [153]

N°. 140. Den 27. February 1733. De Hollandsche S p e c t a t o r.

Sublimi feriet sidera vertice.[1]
HOR.

ZO ik in verscheide Vertoogen my de vryheid heb aangematigt van Nederduitsche Digters te bespotten, die in zig zelven een bloote *lust tot rymen*, voor een wezentlyke *digtgeest nemen*, en dat meer is, zulken, die niet misgedeelt van de verbeeldingskragt, die de grond der waare Poëzy is, dezelve in hunne wanschaape vaerzen, haaveloos, en zonder door oordeel en kunst gevormt, en met geleerdheid verrykt te zyn, voor den dag brengen, zulks is nooit veroorzaakt geweest door eene onbillyke neiging, om wie het ook mogt zyn als belachelyk ten toon te stellen: Dit durf ik verklaren, om dat ik voel dat het waar is, en dat deze myne stoutheid alleen is toe te schryven aan mynen waren iever, voor de eer van 't Vaderland, bezielt door de hoop van onze prulpoëetjes, en rymkramers de oogen te openen, aan hunne eige aandagt te ontdekken, en daar door uit te werken, dat ze zig hunner mismaaktheid schamende, van onzen Helicon verstuiven, en zig nooit meer verstouten een klein getal pryswaardige Digtgeesten aldaar te verdringen. Ik zal niet nalaten de wezentlykheid van [154] deze myne zielsgeschiktheid in myne schriften, zo veel het doenlyk zal zyn, te doen blyken, en zo dikwils als 'er, door 't uitkomen van een treflyk dichtwerk my daar toe gelegendheid verschaft zal worden, zal ik trachten duidelyk te doen zien, dat ik genoegzame menschlievendheid bezit, om meer tot *pryzen* als tot *berispen* over te hellen. Met zulks werkstellig te maken, zal ik myn deftigen Britschen voorganger op 't spoor volgen, die nooit verwaarloost heeft zyne mededingeren naar den Lauwerkroon recht te doen, en voornamentlyk zo dikwils 't uitmuntend Treurspel genaamt Cato, door 't

1 “Sublimi feriet [oorspr. feriam] sidera vertice.” Vert. Met verheven kruin zal hij de sterren raken. Horatius, *Carmina*, I, 1, 36.

aanhalen van keurlyke staaltjes van 't werk, zyne lezeren heeft aangepreezen. Ik heb tegenswoordig eene diergelyke gelegenheid, om 't gemeen, in de verschuldigde eer aan waare verdienste te geven, voor te gaan, en zal my dezelve niet laten ontslippen. Reeds over langen tyd was my ter ooren gekomen, dat een van onze bekwaamste Digters werklyk bezig was, met de beroemde *gevallen van Telemachus* in Nederduitsche Vaerzen over te brengen, en aldus dat heerlyk werk 't eenigste by te zetten, dat aan 't zelve ontbrak, om zig boven alle andere Heldendigten van alle eeuwen en volkeren te verheffen. Ik wil gaerne bekennen, dat de enkele gedachte van zo eene onderneming my verzet maakte, en dat ik moeite had om myn oordeel op te schorten, en om den schryver, voor 't zien van zyn werk, niet van een onbesuisde roekeloosheid te verdenken. Weet de Poëet wel, zeide ik by my zelf, wat arbeid hy zig op den hals laad? kend hy de menigvuldige zwarigheden, die zyne pogingen aan alle kanten, en zonder ophouden moeten omringen? Ziet hy wel klaar en duidelyk genoeg dat dit doorlugtig werk onuitputbare schatten van allerlei wysheid doorvlogten met de aange[155]naamste bloemen van vinding behelst, en opgepronkt, en gezenuwt is met al de kragt, en met al 't sieraad van uitdrukking, en welspreekende Schilderkonst, die 't menschelyk vernuft uit een taal schynt te kunnen halen? begrypt hy wel te recht dat de stoutste, en loste prosa in een andere spraak zelfs aangewend, door een vertaaler van een ongemeene geest, hier mogelyk eenigzins te kort moet schieten, en overdenkt hy wel, dat, zo hy, niet tegenstaande den dwang van maat en rym, 't gemelte werk door geen nieuwe glans, (waar toe zyne onderneming hem schynt te verbinden,) op en heldert, ieder kundig Lezer niet missen zal te oordeelen, dat het door hem verduisterd en ontzenuwd is? 't zal niet genoeg wezen dat zyn Vaerzen goed zyn, ze zullen by uitstek voortreffelyk moeten zyn, om by d'ongebonde styl van 't Origineel niet af te vallen. Zedert dien tyd heb ik met een onverduldige nieuwsgierigheid na den Nederduitschen Telemachus gerykhalst, en zo dra zag hy 't ligt niet, of ik moest zonder uitstel deze myne drift voldoen. Wanneer ik het werk in myne handen zag was het als of ik 't boek teffens aan twintig kanten wilde openen en doorbladen; Ik bespeurde wel haast met de uiterste vergenoeging, dat myn oordeel, omtrent zo eene hachelyke onderneeming, hoe waarschynlyk ook, de waarheid echter gemist had, en dat de Digter te wys en te omzigtig was geweest, om onbeproefde kragten te wagen. Om kort te gaan, schoon myne eerste lezing woest en ongebonden was, en te vergelyken by 't eeten

van een verhongerde gast, die op een wel voorziene tafel nu d'eene nu d'andere schotel aantast, en nauwlyks weet te zeggen wat hem smakelykst voorkomt, kon ik egter genoegzaam bespeuren, dat die Poëtische vertaaling eer doed [156] niet alleen aan den Schryver, maar aan zyne gansche Landaard, en een tweede en derde lezing altyd nieuwe fraijigheden aan myne aandagt verschaffende, hebben my nergens anders toe gediend, dan om dit myn gevoelen te bekragtigen, en op gewisser gronden te vestigen. Zo dat ik met eene oprechte ernst betuigen kan, dat het myns oordeels, een Nederlander, ten zy berooft van smaak, geld of edelmoedigheid ongeoorloft is, zig zelf de bezitting van die treffelyke vertaaling, waar in de Schryver, volgens de uitdrukking van Boileau, met zyn origineel om den prys als worsteld, te misgunnen.

Ik ben geneegen, den Lezer in dit vertoog een voorsmaak van onzen duitschen Telemachus te geven, en dewyl de keur hier ongemakkelyk is, vind ik goed 't geval met dezelve te laten omspringen.

't Geen my 't eerst in de handen valt is de beschryving, die Telemachus, in 't verhaal zyner levensgevallen aan Kalypso, maakt, van de dood van *Bocchoris* zoon en onwaardig navolger van den wyzen Sesostris Koning van Egypte.

Hy liet in dezen stryd zyn helden-inborst blyken;
Maar 's vyands overmagt deed endlyk hem bezwyken.
Ik heb hem zien vergaan: Een dapper Tyrisch knecht
Doorschoot dien woesten held in 't heetste van 't gevegt.
De toom ontglipte hem: Hy tuimelde uit zyn' wagen,
En wierd door 't ros gespan vertrapt, en voorts verslagen. [157]
Door 't zwaard eens stouten knaaps van Cyprus, die verwoed
Hem 't hooft van 't lighaam sloeg, en druipende van bloed
Het by de lokken greep, het op 't veragtlykst hoonde,
En aan 't zeeghaftig heir als in triomf vertoonde.
'k Zal nooit vergeeten, hoe ik op dien droeven stond
Dat hoofd heb in zyn bloed zien went'len langs den grond;
Hoe 't oog gesloten was, en in zyn glans verduisterd;
Het bloozend aangezigt verbleekt, en gansch ontluisterd;
Hoe die half open mond zig roerde, en vaardig scheen
Tot uiting van gestoorde en afgebroke reên;

Hoe 't scheen te dreigen, met een trots en grimmig wezen,
Waar voor 't, de dood ten spyt, de stoutsten nog deed vreezen.
't Blyft eeuwig, als een baak, voor myn gezigt verbeeld:
En, zo het Godendom my met een *staf* bedeelt,
Dat schrikkelyk voorbeeld zal my nimmer doen vergeten,
Dat nooit een Koning zig der kroon mag waardig heeten,
Nog in zyn hoogst gezag zig ooit gelukkig styft,
Zo 't aan de Reden steeds niet onderworpen blyft.

Men ziet hier geen buldertaal, die in 't gemeen maar al te veel overeenkomst heeft met het gebrom, dat een ledig vat uitleverd; 't zyn geen waterzugtige uitdrukkingen, hoe meer opgeblaaze, hoe kragteloozer. [158]

Men vind hier eene zakelyke hoogdravendheid, die, volgens haar' regte aard, voortspruit uit een edele eenvoudigheid, en uit eene *eigenheid* van wel uitgekipte woorden, die ieder rykelyk hun aandeel tot het volmaken van de zin toebrengen. Het tweede proefstukje, dat ik den Lezer mededeelen zal, is uit het zelfde verhaal genomen, ter plaatze daar Ulisses zoon verteld, hoe hy, om den wreeden Koning Pygmalion te misleiden en t'ontgaan, door zyn deugdlievende vriend Narbal was geraden geweest zig voor een Cyprier uit te geven:

Ik antwoorde: Ach! laat my ter kwader uur geboren,
Den dood tog lyden, door den Hemel my beschoren.
Ik ben te dier verpligt aan uwe oprechte trouw,
Dan dat ik in myn' ramp myn' halsvriend wikklen zou.
Ik ben van Cyprus niet, en kan myn hart noch lippen
Iets, dat de waarheid krenkt, uit vreeze doen ontglippen.
Myn hart, myn zuiver hart, legt voor de Goden bloot:
Zy kunnen, is 't hun wil, my redden uit den nood:
Maar ik, al moest ik daar een wreeden dood om lyden,
Wil, door geen logentaal, my van 't gevaar bevryden.
  Die logen, sprak myn Vriend, beswaard u met geen schuld;
Maar word in hooge nood door 't Godendom geduld:
Zy doet aan niemand leed, en kan voor 't middel strekken
Om twee onschuldigen het doodsgevaar te onttrekken.
  Een logen is altyd een logen, (voer ik voort)
En schuld genoeg voor hem wiens taal de hemel hoort,

Waarom we zyn verpligt de waarheid voor te spreeken.
Al wie de waarheid kreukt doet 's Hemels toorn ontsteeken,
En kwetst zig, door een taal, die hy zig heimlyk schaamt.
Rep dan niet meer van iets dat u nog my betaamt.
Indien de goede Goon zig over ons erbermen,
Dan zullen ze ons gewis door hunne magt beschermen:
Zo niet; dan zullen wy, met onverschrokken moed
De Waarheid, t'harer eer', bezeeglen met ons bloed;
En, door ons voorbeeld, aan de waereld blyken geven,
Dat ware deugd den dood verkiest voor 't eerloos leven ....

Ik twyffel hartelyk, of de indruk die de overheerlyke Fransche prosa, te dezer plaatze op 't gemoed doet, [159] niet eenigzins wykt voor de ontroering, in een' gevoelige ziel veroorzaakt door deze vaerzen, aan wien de zagtste zoetvloeyendheid niet de minste kragt beneemt: Met geen min aangename deftigheid drukt onze Digtgeest uit de denkbeelden, die Mentor zyn Voedsterling, aangaande 't geoorloft vermaak, tracht in te boezemen; terwyl ze op een Tyrisch schip, op 't heerlykst vergast worden.

Telemachus, van aard gevoelig; en vol leven,
Vind in dit alles smaak, maar schroomt zig toe te geven
In 't koestren zyner vreugd. Nadien zyn teeder hart
By Eucharis, met zo veel schaamte, en felle smart,
Beproeft heeft hoe gezwind de jeugd zig laat belezen,
Doen zelfs d'onnozelste vermaaklykheen hem vreezen:
't Is alles hem verdagt; des ziet hy Mentor aan,
Om uit dien Leidsmans oog zyn eigen pligt te raen.
Dog Mentor, hoe verheugd om dit voorzichtig schroomen,
Gelaat zig echter of hy zulks niet heeft vernomen,
Maar spreekt in 't einde, met een vriendelyken lagch:
Ik merk waar voor gy vreest, en roem uw wys gedrag:
Uw schroom is loflyk, Prins, maar nooit moet ze u verheeren.[1]
Geen ander kan, zo veel als ik, uw vreugd begeeren:
'k Wensch u met al myn hart een wezendlyke vreugd,
Een blydschap, die u nooit verwydert van de deugd;

1 overheersen.

Vermaaklykheden, die den doffen geest verkwikken,
En u nooit ongemerkt allengs in 't kwaad verstrikken;
Ja, smaak geneugten, met een vroom bedaard gemoed;
Niet zulke in wier genot men als een ondier woed ...
De wysheid is niet streng, nog aan gemaaktheid eigen;
Zy is 't die ons gemoed tot ware vreugd doet neigen ...
En maakt door werkzaamheid 't vermaak ons aangenaam;
En door 't vermaak ons weer tot werkzaamheid bekwaam:
De wysheid schaamt zig niet, daar zulks tot nut kan strekken,
Tot gulle vrolykheid zig op te laten wekken.

Ik zal eindigen met de beschryving van een gevegt, waar in Ulisses zoon, voor een tyd berooft van Mentors bestiering, roekeloos zig inlaat, met Hippias, die hem eenige krygsgevangenen poogt te ontvoeren. [160]

Hy is nu langer niet die wyze jonge Held,
Die door Minerve, in schyn van Mentor, wierd verzeld;
Neen, 't is een zinloos mensch van blinde wraak bezeten,
Het is een dolle leeuw; geborsten van zyn keten.
Nu dryft hy Hippias dees woorden toe: Waarheen?
Hou stand, ô lafste ziel die oit te veld verscheen;
Hou stand; wy zullen zien of gy my dus zult konnen
Ontzetten van den roof, door deze vuist gewonnen:
Gy zult die naar uw stad niet voeren, hoe ge u spoed:
Ga, snode, daal terstond in Plutoos naaren vloed.
Hy velt hier op zyn speer, maar is zo woest in 't vellen
Dat hy zyn doelwit zich niet zeker voor kan stellen:
De speer vliegt Hippias voorby, en smoort in d'aard:
Straks grypt Telemachus doldriftig naar zyn zwaard ...
De jongling heeft zo dra het staal niet uitgetogen,
Of Hippias, op hem ten spoedigste aangevlogen,
Dient zig behendig van het voordeel zyner kracht,
En krygt dat heldenzwaart bykans in zyne magt:
De kling breekt, door 't geweld, in hunner beide handen!
Zy grypen voorts elkaar; zy knerssen op hun tanden:
't Zyn monsterdieren in hunn' dollen overmoed:
Het vuur straalt uit hun oog: zie hen verhit op bloed

Arglistig loeren, om elkaar gewis te treffen,
Zich rekken, krimpen, en zig buigen, en verheffen.
Daar zyn ze handgemeen: zie met wat woest geweld
Elk hand heeft tegen hand, voet tegen voet gesteld.
Zy strenglen zig in een, als of hun beider lyven
Een enkel lighaam slegts voor 't oog doen overblyven ...

Zo dit geen rechtschape *Poëtische schilderkunst* moet genoemt worden, moet ik bekennen dat ik van haare natuur 't geringste denkbeeld niet heb.

Deze Hollandsche Spectator zal alle Maandagen en Vrydagen te bekomen zyn: Te Amsterdam, by *H. Uytwerf;* te Rotterdam, *J.D. Beman*, Delft *A. Beman en Boitet;* 's Gravenhage, *C. Boucquet* en *J. vander Kloot;* Dordrecht, *Van Braam;* Leyden, *Kerchem*, Haarlem, *Van Lee;* Utrecht, *Kroon;* Middelburg, *Meerkamp;* Vlissingen, *Payenaar,* Leeuwaarden, *Strik*, Franeker, *Ennema. &c.* [161]

N°. 141. Den 2. Maart 1733. De Hollandsche S p e c t a t o r.

Judice, quem nosti, populo, qui stultus honores
Saepe dat indignis, & famae servit ineptus.[1]
HOR.

HEER SPECTATOR.

HOewel ik my in de Amsterdamsche Schouwburg op voorleede Kermistyd, (gelyk ik de eer gehad heb u te schryven,) vry schraaltjes gediverteerd had, heb ik my daar weder naar toe laten troonen, ten deele uitgelokt door een gezelschap van goede vrienden, en ten deele om 't genoegen te hebben van zelfs met onpartydigheid te oordeelen over een zeker Comediant in myn anderen brief reeds beoogt, en die ik met sterker uitdrukkingen, als oit, hoorde opvyzelen, voor de weergalooste Acteur, die ooit eenig Schouwburg der waereld heeft betreeden. Ik zal in 't voorbygaan aanmerken, dat door eene algemeene vooringenomendheid, niet alleen in waereldsteden, maar zelfs in geringe plaatzen, het zeer gemeen is al wie maar boven zyne Medeburgers en amptgenoten in eenige bekwaamheid uitsteekt, te verheffen als de eerste man van 't gansche land, ja zelfs van den ganschen [162] aardbodem. Aldus heb ik dikwils in kleine steeden, daar men zo wel als in den Haag en hier concerten houd, aangaande luiden die een Viool op 't ellendigste mishandelden, en onder den strykstok deeden knarssen, en kryssen, horen zeggen met een verzeekerde toon, dat ze zo een stoute Viool speelden, als weinig meesters in Europa. Met geen min roekeloos vooroordeel worden de onbepaaldste loftuitingen dikwils door

1 "Iudice, quem nosti, populo, qui stultus honores/ Saepe dat indignis et famae servit ineptus." Vert. Het volk dat in zijn domheid dikwijls eerbewijzen verleent aan hen die die niet verdienen en in zijn dwaasheid slaaf is van naam en faam. Horatius, *Satirae*, I, 6 (14 15-16).

dezelfde beweegreden verkwist, omtrent luiden van een aanzienlyker character, welkers ligt zo dra het by een grooter te voorschyn koomt, in enkele duisternis schynt te veranderen. Dog dit is tegenswoordig de questie niet. 't Welbekende spel genaamt Heraclius moest dien avond vertoond worden, gevolgt van den Doctor door dwang; en in 't eerste stuk moest onze Theatrale overvlieger de hoofdrol speelen, terwyl een ander, die ook ten hoogsten wierd geroemt, maar nogtans by zyn makker volgens 't gemeenst gevoelen, op voeten en vademen niet halen kan, voor de Zoon van den Dwingeland zou ageeren, zo dat de welgegronde hoop van deze twee uitmuntende speelers als om prys hunne talenten de uiterste poogingen te zien afvergen, my geen geringe vergenoeging beloofde. Gy zult nochtans met verwondering verstaan, dat reeds 't gansch eerste bedryf voleind was, wanneer ik een vriend die naast my zat vroeg, of onze hooggeroemde Acteur wel haast verschynen zou. Hy onbewust of ik met het hooft gekweld was, of hem voor de gek trachtte te houden, wist nauwlyks hoe my te antwoorden. Ik was egter ernstig, maar de hoogzweevende gedagten, die men my van den jongman had ingeboezemt, hadden zyne tegenwoordigheid aan myn gezigt (om zo te spreeken) ont[163]rooft. Ik had verwagt een speeler te aanschouwen, wiens eerste tred op het tooneel, door de bevallige deftigheid van zyn gang en houding, myne oogen en aandagt, met eene onweerstaanbare dwang tot zig zou trekken, en die meer door de reden, en door de natuur, als door voorbeelden onderwezen, en in zyn kunst afgerigt, my in een geduurige aanwas van verrukking zou weten te houden. 't Was derhalven alleen, om dat myn vooringenome verbeelding zodanig een Comediant zig toegezegt had, dat ik onzen overvlieger, hoewel hy al lang voor my had gestaan, te vergeefsch had gezogt. Zo dra ik nochtans uit myn dwaling ontwart was, bespeurde ik duidelyk, dat de grootagting van 't gemeen voor dien jongeling geenzins ongegrond is. Ik oordeelde in hem te vinden al de noodige stoffe van welke een treffelyk toneelspeler kan t'zamengesteld worden, maar waar van, om regt uit te spreeken, een groot gedeelte my voorkwam, als kwalyk aangelegd. Ik zag in zyne geheele actie een bevallig vuur, en levendigheid, bekwaam om de gunst der toezienders in een ogenblik te winnen, maar deze behaaglyke gaven niet genoegzaam door kunst en oordeel bestierd, wisten zig niet genoeg naar de omstandigheden te schikken, en te matigen. Wanneer 't hem gelukte de natuur te treffen, scheen hy my onverbeterlyk; Maar 't frayst van zyn spel wierd niet zelden verduistert door eene ogenschynlyke

gemaaktheid, en zyne geduurige pogingen om zig boven 't bereik van zyne talenten te verheffen, veroorzaakte dikwils, dat hy ver onder 't zelve bleef. Daarby verloor hy zig zelve niet genoeg uit het gezigt, om zig geheel en al in zyne heldelyke personaadje als te versmelten. Men bemerkte duidelyk, wanneer hy [164] dagt wonderen uitgeregt te hebben, dat hy zig zelven als streelde, en de eerste van zyne toejuichers was. Niets scheen voor hem schadelyker te wezen, als 't handgeklap van de vergadering; want zo dra was hy door 't zelve niet vereert geweest, of men zag hem in eene trotsche opgetoogenheid, die hem 't natuurlyke als te gering, deed verwerpen, om een valsche zwier en verheevenheid in de plaats van die te verkiezen.

't Geen my 't meest in den jongman tegenstond was dat hy op het tooneel niet scheen te kunnen *spreeken*, 't geen egter niet veele Comedianten hem met recht zouden kunnen verwyten, dewyl weinige onder hen aan dezelve zeer wezentlyke onkunde niet schuldig zyn. Van 't begin van 't spel af aan, wanneer de driften natuurlyker wyze nog niet verhit konden zyn, hoorde ik hem onophoudelyk zingen of schreeuwen, zonder in 't minst te kunnen begrypen, wat reden hem daar toe mogt vervoeren. Voeg daar by, dat, in wat gesteldheid zyn gemoed zig ook moest bevinden, hy zo kwistig in zyn' gesten[1] was, dat zyne armen en handen als door yzerdraden getrokken wierden, zo nochtans, dat de linker de regter by beurten afloste, tot datze eindelyk beide in beweeging geraakt, elkander hulp boden, om de natuur kragt en geweld aan te doen en d'eene souflet[2] op de ander te geven. En zulks scheen altyd te geschieden, met zulke net afgemeete tusschenpozingen, dat de eene hand niet langer als de ander, en als beide t'zamen bezig waren. Ik ben volkomen van uw gevoelen Heer Spectator, aangaande de gebaerden, en twyffel niet of ze moeten door de beweegingen van 't gemoet veroorzaakt worden, en dezelven beantwoorden, gelyk de toon van een welgestelde snaar op het [165] treffen van den strykstok. 't Is derhalven als een tweede spraak, en gesten onophoudelyk door een te werpen, zonder dat ze een zekeren zin uitmaken is dezelfde ongerymtheid, als niets betekende woorden door malkander te rabbelen. Deze waarheid kan niet genoeg ingeboezemd worden aan allen, die genoodzaakt zyn in het publiek te spreeken. Immers twyfele ik niet, of gy zult zo wel als ik, hondert maal de zo even afgeschetste wyze van *gesticuleeren* bespeurt

1 gebaren.
2 tik.

hebben in Orateurs, wiens handen, in evenmatige verdeelingen des tyds, zig nu verpoozen, en dan weer zig aan eene gemeene werkzaamheid overgeven. Dog zig te onthouden van zyne gesten te grabbelen te smyten, (een gebrek dat uit een verkeerd begrip van de konst, en uit een' zekere verlegendheid wat men met zyne armen uit zal regten, en waar men ze laten zal, spruit,) is geen geringe zaak, en ik twyffel of de gaaf van de gebaaren met zuinigheid te plaatzen, daar ze hunne uitwerking moeten doen, wel te verkrygen is, als door eene welbestierde oeffening van kindsbeen af in 't werk gesteld, en door 't medewerken van een gelukkigen inborst geholpen. Indien ik egter dien bevalligen jongeling, op wien ik het recht van berisping voor myn geld gekogt heb, voor niet een goeden raad mogt geven, ik zou hem tragten te overreden, om zyn dagelyks werk te maken van in de tegenwoordigheid van een oordeelkundig vriend, zyne rollen te lezen, zonder de minste declinatie[1] en zonder eenige gebaaren, alleen maar met de behoorlyke zinscheidingen, en met de natuurlyke toonen, die de zin best beantwoorden. Ik zou hem raden op dezelfde wyze de vaerzen van buiten te leren, en alsdan zyn zelf vergetende, en in zyn Personaadje zig her[166]scheppende, en deszelfs hartstogten zig gansch eigen makende, op het tooneel te verschynen, en aan de Natuur de bestiering van zyne toonen en gesten over te laten. Ik ben verzekerd dat hy dus doende wel haast by de verstandige toezienders de zelfde toejuichingen zou verdienen, waar van hy by de grootste menigte reeds in bezitting is.

Wat aangaat den Acteur, die de Rol van des Dwingelands zoon speelde, 't verwonderde my niet, dat die minder agting als zyn makker verkreegen heeft, by 't gemeene volk, dat zig, zonder onderzoek, door een valsche glans laat verleiden, en dikwils 't geen de natuur mist aanziet als of het de natuur overtrof, maar ik hield my verzekerd dat luiden, dien het onmooglyk is iets fraays te vinden, in 't geen niet natuurlyk is, hier van gansch anders moesten oordeelen. 't Is waar hy schynt terstond by den ander in levendigheid en geswindheid van beweeging niet weinig af te vallen. Dog die koelheid die men in de eerste opslag zou kunnen misvatten voor een gebrek van aangeboore vuur, blykt wezentlyk niets anders te zyn als een onthouding van woestheid en onbesuistheid; zyn vuur schynt door de reden gematigt, op dat hy door 't zelve, daar 't geen pas geeft, niet vervoert worde, en met een voorzigtige spaarzaamheid bedekt, tot dat de

1 stembuiging.

rechte tyd, om uit te barsten, zig opdoet. Daar by is zyn stem door de bank *spreekende*, ongemaakt, en ontbloot van eene niets beduide buiging, en verandering van toonen. Men ziet hem by trappen vuur vatten met de aangroeyende belangen en hartstochten, en wanneer hy met de grootste hevigheid eindigt, is men geneigt zig te verbeelden, dat hem, des noods tot grooter hevigheid, geen [167] vuur en leven ontbreeken zouden. Hy heeft met den ander gemeen dat hy zyn gesten te onbezonnen verspilt; gelukkig! zo hy den zelven ook gansch gelyk was in eene aangeboore bevalligheid, die onwederstaanbaar is, die de kragtigste recommandatien overtreft, en die voor oogen, die de scherpzinnigste niet zyn, de grootste fouten weet te vernissen; Om in een woord 't parallel tusschen die Messieurs, die zekerlyk met reden geroemt worden, zal ik my aanmatigen te eindigen, dit kort oordeel te vellen: *De laatste is de beste, en d'ander kan het worden*.

Ik blyve &c.

't Is al heel particulier dat ik juist op die zelfde tyd my in 't Schouwburg heb bevonden, en derhalven in staat ben om over myns Correspondents oordeel te oordeelen. Dog ik vind raadzamer die taak, die mogelyk wat hatelyk zou zyn, aan den bescheiden Lezer zelf over te laten. Ik zal my vergenoegen met te betuigen, dat de uitvoering van het treurspel my zeer voldeed, en dat de vrouwen my ruim zo zeer als de mans vergenoegden. Onder anderen heb ik groot behagen geschept in het spel van eene magere en reeds eenigzins bejaard Vrouwspersoon, die van haare gezellinnen zeer gevoeglyk voor een model mag genomen worden. Voornamentlyk blinkt ze uit in natuurlyk, duidelyk en verstaanbaar te spreeken. Aan alle zou ik durven raden, altyd op het tooneel te verschynen vervult met het denkbeeld dat ze in een tragedie vrouwen van staat en geboorte verbeelden, en dat ze dien volgens in hun houding en gelaat onderscheid moeten maken tusschen eene ontzaggelyke grootsheid, en een trotze verwaandheid, (en 't geen ligter schynt te wezen om [168] naar te komen) dat ze van 't schreeuwen, aan wel opgebragte Vrouwen zo oneigen, zig onthouden tot dat ze oogenschynlyk door driften en hartstogten buiten de palen der welgevoeglykheid worden vervoert.

Indien my de uitvoering van 't groote stuk zo wel beviel, 't is my onmooglyk 't zelfde van de klugt te zeggen, die ik zonder verontwaardiging en walging niet aan kon horen, vermids ik verklaren kan, dat ik op kwakzalvers stellagies met meer betamelykheid heb zien speelen. Dog 't

geen my meest ergerde, was dat men met het stuk zelf speelde als janpotagie met zyn hoed,[1] en dat men niet vergenoegt met de koddigheden van Moliere, en van zyn overzetter, met welke het rykelyk te stellen zou zyn, daar zo veel laffe en janhagelsche grappen en drolligheden byvoegde, dat het gansche stuk bykans onkenbaar wierd, en deszelfs Autheur in zyn eer benadeelde. 't Was of onze Heeren en Dames met het publiek de gek staken, en voorgenomen hadden zig onder malkander wat te verlustigen, en voor den zot te speelen. Ik moet bekennen dat het gedult my wel haast ontbrak, en ik my door een regtvaardige spyt gedwongen voelde 't einde van zo een Apenspel niet af te wagten. Ik wenschte dat de Heeren Comedianten eens voor al wilden begrypen, dat de voorzigtigheid, nevens de eerbied aan den toeziener verschuldigt, hun oplegt de pligt van by hunne rollen te blyven. Het past hen niet zig aan het gevaar bloot te stellen van door byvoegingen van eige vinding de stukken hem toevertrouwd te schenden, en te bederven. Denken ze egter meer geest en aardigheid te bezitten, als de schryvers, welkers werken zy uitvoeren, wie belet hen zelf de pen op te vatten, om door ons nu en dan met een nieuw stukje van hun eigen maakzel op te wekken, ons te bewyzen dat ze eenig recht hebben, om zig 't verbeteren van andere Poëten aan te matigen. [169]

1 soort janklaassenklucht, met improvisaties.

N°. 142. Den 6. Maart 1733. De Hollandsche S p e c t a t o r.

Verum illud, amicitiam, nisi inter bonos, esse non posse.[1]
CIC: *de Amicitia*.

MYN HEER,

IK zende u hier nevens een vaers tot lof der Vriendschap, 't geen de maker niet weet, dat iemand heeft, want ik ben 'er zeer gevallig aangekomen, en heb het uitgeschreven om het aan uw oordeel ten toets te brengen, en hem te verrasschen zo hy het in uw werk geplaatst ziet; ik zal dat houden voor een blyk, dat het niet gansch van u afgekeurd wordt; 't geen gy te minder zult doen, als gy weet, dat hy noch zeer jong is, en nooit buiten Zeeland of op eenige Hoogeschool is geweest, echter een groot liefhebber der Dichtkunde, wyl hy schier alles leest wat hy van dat zoort van boeken krygen kan, ik zelf heb niettemin nooit geweten, dat hy de hand wel eens aan 't werk sloeg, en hoop, dat zo gy 't niet verwerpt, zulks hem zal aanmoedigen om zig te bevlytigen, en van tyd tot tyd iets aan u toe te zenden, om onbekend het oordeel van 't gemeen [170] te hooren, en 't geen met recht gewraakt word te verbeteren in zyne uitspanningen, daar hy naderhand zyn arbeid aan zal ten koste leggen. Als ik myn gedachten uitten zal, zo moet ik bekennen, dat, zo het gedicht niet geheel onwraakbaar mag zyn by fyne kenners, het echter toont, dat de jongeling een goed hart in den boezem draagt, en ik ben thans bezig met aandagt na te gaan wie zyn vertrouwde Vriend mag zyn, want ik kan niet denken, dat iemand, die geen allerbyzondersten Vriend heeft, zo voor de Vriendschap pleiten kan;

1 "[...] Verum illud, [...] amicitiam, nisi inter bonos, esse non posse." Vert. Vriendschap kan alleen bestaan tussen rechtschapen mannen. Cicero, *De Amicitia*, (18) 65, 24-25 (ed. O. Plasberg).

Hier mede blyve
Uw genegen Vriend
Q: P:

MYN HEER,

Middelburg den 3.
February 1733.

L o f der V r i e n d s c h a p .

DAar ieder naar zyn aard geliefde driften voedt,
En koestert in de ziel, toont zig een grootsch gemoed,
Verslingerd op de zucht, die door haar staalen banden
De harten t'zamen voegt der edelste verstanden,
Wanneer ze, elkanders deugd waardeerende, op dien grond
En onverwrikten steun, zig in een vast verbond [171]
Begeeven, daar de nyd, die op het heil der goeden
Haar tanden eeuwig wet, vergeefsch zou tegen woeden.
Waar voor, ô wond're kracht! vaak de aangeboren plicht
Van 't stamgenootschap zelf, als voor een starker, zwicht.

Het lust me dan den lof der Vriendschap op te haalen,
Gy, die van 't fier Karthaag weleer mogt zegepraalen
Manhafte Scipio, ontfang in deeze stof
Met uwen Lelius den naklank van uw lof.
Het stoor uwe asschen niet, dat thans na zo veele eeuwen,
Ik, onbejaarde spruit van ongeveinsde Zeeuwen,
Het doel van myn gedicht in uwe vriendschap tref.

Dat Maroos Heldentoon Euryalus verhefft',
Hem met zyn' Nisus doe op ieders tongen zweeven,
Zo dat ze na hun dood oneindige eeuwen leeven,
't Geen hun de Dichter zelf voorspeld hadt in zyn drift;
Gy haalt veel grooter roem uit 's * Burgermeesters schrift.
Die dan een Vriendschap pryst volmaakt in al haar deelen,

* Cicero.

En door een voorbeeld tracht des Leezers hart te streelen,
Schetze U, en Lelius; want geen geschiedenis
Meldt van een Vriendenpaar, dat meer te volgen is.

Het wekt in onzen geest een edel medelyden,
Wanneer men Pylades ziet met Orestes stryden, [172]
Wie van hun beide zy, die Thoas wraak verdient,
Op dat hy door zyn dood de ziel redd' van zyn Vriend;
Maar de eerzucht heeft haar deel in hunne heldendaaden,
Toen ze immers onbedeest den Dwingland tegen traden,
Kwam hun de onsterflykheid, die volgt uit zulk een dood,
Voor oogen, deeze was 't waarvoor de liefde vloodt,
Die allen menschen is voor 't leven ingeschapen.

Gy waart met Lelius in vrede en onder 't wapen,
In 't nypen van 't gevaar, in stille kalmte en rust,
Gestadig eens gezind, van eenen wil en lust.
De deugd hadt op uw ziel een opbepaald vermogen,
Geene heerschzugt heft uw geest tot Heldenmoed bewogen,
Gy volgde, daar u de eer en 't heil van 't Vaderlant
Geleidden, toen gy 't schraagde in zynen wank'len stand.
U volgde Lelius, door 't zelfde vuur gedreven,
En schoon men na uw dood U beider roem zie leeven,
Gy vlamde naar geen roem, die hadt op 't grootsche hart
Geen kracht, na dat uw geest, van d'aardschen bant ontward,
Uw Grootvâer in den droom zo heerlyk hoorde spreeken.

Dat Nisus zyne drift door wanhoop voele onsteken! [173]
Hy geeve Euryalus een ingebeelde blyk
Van vriendschap, met zig zelf te dooden op het lyk;
Hier blykt geen Heldenmoed, een Held kan rampen draagen,
Hy trotst het ongeval, hoe fel het met zyn slagen
Ook woede, en stelt zyn ziel in alles wel te vreên,
Bedacht om 't spoor van deugd manmoedig na te treên
Dus wachtte Lelius, tot dat hy door de Goden
Uit 's lichaams kerker wierdt ten Hemel op ontboden
By zynen Scipio, die hem reets voorgegaan,

De Vriendschap daar met hem vernieuwde; Doch waar aan,
Wordt Vriendschap recht gekend, zo 'k Nisus af durf keuren,
Zo 't geenen Pylades, zo 't geen' Orest mag beuren
Dien heerelyken naam te voeren? dat ik nu
Den invloed wierd gewaar, Held Lelius, die u
Bestraalde! Ik zou myn' geest den vryen teugel vieren:
Thans moet uw voorschrift my het driftig brein bestieren.
Daar ongekreukte trouw der eensgezinden hart
Beheerscht, daar 't grootsch gemoed en lof en geldzucht tart,
Zig van zyn plichten door geen wellust om laat zetten,
Daar 't in zyn eigen grond, het zaad voedt aller wetten,
(De reden, wier gezach met oordeel en beleid
Door wetten 't welzyn staaft der zwakke menschlykheid)
Daar niet geluisterd wordt naar de aangeboore driften, [174]
Daar een verlichte geest het kwaad van 't goed durft schiften,
Hoe zeer 't ook met den schyn mag vleien, daar geen magt,
Dan aan dien toets geproefd, voor wettig wordt geacht;
Daar 't kroost zyne Ouders viert, en gunst toont aan zyn Maagen,
(Men zie hoe Scipio zig eertyds heeft gedragen,
Rechtvaardig aan elkeen, den zynen toegedaan.)
Daar kan de Vriendschap eerst op vaste gronden staan;
Daar toont ze een Majesteit, waar voor het al moet wyken,
Daar laat zy dag aan dag haar groot vermogen blyken,
Wen zy den eenen Vriend om d'andren, buiten dwang,
Doet afzien van zyn' lust, zyn' hartstogt, en belang.
Daar weet ze in tyd van nood met haare hemelgaaven
Als uit een zuivre bron, den matten geest te laaven.
Daar krygt door haare kracht, de Waarheid, die de haat
Zo vinnig anders wet, een aangenaam gelaat.
Daar zyn de vleiers niet geliefkoost, noch gebreken,
Vernist door valschen schyn, bedekt door snoode streeken,
Het middel om de gunst te winnen; Vriendschap pryst
Al 't geen zy pryslyk acht, daar ze ondeugd stout verwyst:
Daar heerscht een and're geest, dan in der Vorsten hoven.
De ziel van Vrienden streeft des Vleiers ziel te boven
In vryheid, die de deugd alleen ten richtsnoer heeft,
Waar door zy zulken glans aan haare daaden geeft,

Dat deezer lof zig moet de waereld door verspreiden.
Wat heb ik haaren roem dan verder uit te breiden?
Want die de vrekheid vloekt, die zuivre trouw waardeert,
Die zonder roemzugt steeds 't geen loflyk is begeert,
Die wellust derven kan, en 't oor leent aan de reden
Ziet Vriendschaps schoonte op 't hoogst verheerlykt in zyn zeden.

Maar zal ik dan haar nut vergeeten? 'k Heb den Held
Den grond, en al 't vermaak der Vriendschap reeds gemeld,
En twyfel niet, of 't kon een ed'le ziel bekooren.
Doch zou men 't oorbaar niet met eenen moogen hooren?
Ja zeker, want het nut zal menig een misschien
In dees lafhartige eeuw naar Vriendschap om doen zien,
Zo 't geen ik oorbaar heet slechts nut is in hun oordeel
Verslaafd aan 't broos genot van haat'lyk eigen voordeel. [175]
Dit is de groote spil waar op thans alles draeit,
En mooglyk al myn dank; *Hy heeft ons slegts gepaait*
Met opgepronkte taal; En herssenschilderyen.
Wy zullen hem den vrucht der Vriendschap nooit benyen,
Ten zy ze geld, of rang, of zoeten wellust geeft,
Aan ieder, die verslaafd in haare handen leeft.
Wel aan! ik ben 't getroost, en wil terstond beproeven
Of Vriendschap zwygen moet, als deeze zullen snoeven.
Den ryken is de lust in alles straks voldaan,
Men ziet, hoe elk om loon hem wil ten dienste staan,
Daar is hy moedig op, maar Vriendschap kan 't niet scheelen,
Zy tracht in dat geluk niet eens met hem te deelen,
Zy heeft, ja zonder loon, steeds iemand, die haar dient
Met ongeveinsden raad, geen slaaven, maar een' Vriend,
Die eer zy spreekt haar' wil zal trachten voor te koomen.
Haar schat heeft rovers, nog verraders ooit te schroomen,
En lokt om snoo gewin nooit moorders uit hun nest.
Maar zacht! gezondheid wenkt en schreeuwt; *Ik ben het best,*
Ik geef genoegen, daar 't geen schatten kunnen geeven,
Wat is het zonder my? zie eens dien Rykaard beeven,
De koorts rilt door zyn leên, bedekt hem met zyn goud,
Met alles wat hy heeft, noch blyft het lichaam koud.

Gy zyt, en ik beken 't gulhartig, groot van waarde
Zo lang de leemen hut wordt omgevoerd langs de aarde,
Gezondheid; maar gy voedt de driften, daar het hert
Door Vriendschaps hulp gesterkt hun dikmaal meester werdt.
Hoe! schemert myn gezicht? wat is 't? wat straalt me in de oogen?
Is wrev'le Heerschzucht dan zo trotsch op haar vermogen,
Dat ze in het strydperk ook durft treeden, daar ze een rey
Van slaaven met zich voert, en sleept in haar gelei?
Zy opent haaren mond met holle donderslagen
Die ieder van 't gevolg al beevend doen vertzaagen.
Wie vreest de bliksem van myn dolle gramschap niet?
En daar de waereld schrikt, en bukt voor myn gebied,
Durft Vriendschap my den rang betwisten? 'k wil haar zweeren,
Ik zal haar door myn magt die fierheid haast verleeren.
Is 't u vergeten, die zo gruwlyk tiert en raast,
Hoe ge om een heldenstuk van Vriendschap gansch verbaast [176]
Haar aanzocht, ja niet eens uw' wraaklust op dorst volgen?
De Vrientschap, schoon gy haar, verwaande, zo verbolgen
Durft dreigen, acht u niet, die t'onrecht zulke magt
Voert op de zinnen van het menschelyk geslacht,
Als of gy aan geen wet noch plichten waart verbonden;
Lafhartig monster steun op die vervloekte gronden,
Uw geest kent geen vermaak; maar Vriendschap, die op deugd
Gevest is, streelt de ziel met waare rust en vreugd,
Zy is 't ... Maar wat musyk, wat liefelyke zangen
Verrukken mynen geest, die aan den toon blyft hangen;
Men luister wat zy zegt, door wie zo meenig Held
Die zynen vyand steeds kloekmoedig in het veld
Dorst onder de oogen zien, te schendig ging verloren.
Stil! stil! ik ken haar stem, de wellust laat zig hooren.
Vlecht, vlecht myn dartle stoet een' zagten roozenkrans,
Om 's jongen Dichters kruin, en lei hem zo ten dans,
Men maak hem door de geur van zuivre Nektar dronken;
De schoonste van den rey bestorm hem door haar lonken,
Zy schaak zyn tedre ziel, en lei hem, door de Min
Verwonnen, in den yl het hof van wellust in.
Daar zie hy, of ik ook voor Vriendschap heb te buigen,

Of ik die stuursche mee myn eerbied moet betuigen;
Men vat hem by de hand: Hy aarzelt, 'k zal zyn geest
Eens toetzen; Lieve spreek, wat maakt u zo bevreest?
Het lacht u alles aan, het lokt u, ach! wat reden
Verbiedt u, dus genood, myn' lusthof in te treeden?
Gy zwygt, gy zwicht, en toont dat ge ook myn gunst veracht.
Ik vlucht u, Wellust, ja: Dat nooit uw toverkracht
Myn' zinnen overheerscht, dat nimmer myne plichten
Voor Wellust, Gierigheid, noch Heerschzucht moogen zwichten.
De Vriendschap heeft myn gunst, haar ongeveinsde raad
Heeft dikwils my gered uit een' verlegen staat,
Wanneer het teer gemoed door driften werdt bekropen,
Ik wil, zo lang ik leef, op waare vrienden hoopen,
Want hunne bystand is volstandig en getrouw,
Daar Wellust ons terstond met smaad verlaaten zou,
Als Rykdom zyne kas moest sluiten, als de leden
In uwen dienst verstramd met jicht en koortzen streden,
Elk kies nu zo hy wil, ik heb myn keur gedaan,
En zo hy Vriendschap kiest, hy klev' haar eeuwig aan.

L: V: Z:
[177]

N°. 143. Den 9. Maart 1733. De Hollandsche S p e c t a t o r .

Liberos, *Majores nostri proprios infantes dixere, ut ita a* vernis *ancillarum domi nata progenie distinguerentur*.[1]

IK heb een der voornaamste gedeeltens van 't misbruik der vaderlyke magt, te weten het opdringen van een kostwinning of Professie aan de kinderen tegens hunne neiging, tot genoegen van veele myner Lezeren in het 133. Vertoog afgehandelt; 't Is tegenswoordig meer als tyd my van myne belofte te kwyten, en aan te toonen hoe schadelyk voor de menschelyke t'zamenleving het is door 't ouderlyk gezag de kinderen tot huwelyken te parszen, die hun tegens de borst zyn. Wie onder ons leest niet met de uiterste verwondering en verfoeying in zekere reisbeschryvingen, dat by verscheide barbaarsche Volkeren de Vaders hun kroost, zonder door de koorden van tederheid, waar mede de natuur hen aan 't zelve verbind, te rug gehouden te worden, als een ordinare waar veilen, en aan de meestbiedende verkoopen; Doch door de gewoonte verblind denkt men weinig, dat 'er iets diergelyks dagelyks by ons omgaat, dat het huwelyk hier te lande een aanzienlyke tak [178] van de negotie is geworden, en geen geringe overeenkomst heeft met de slaavenhandel, die by de woestste Afrikanen in zwang gaat. Immers is het zeker dat in duizende gevallen met huwbare kinderen als met enkel koopgoed gehandelt word, 't welk ontbloot van neiging en gevoelen geen belang ter waereld heeft, wien het tot een eigendom word; Niet min zeker is het dat wanneer die ongelukkige schepzels toonen, dat ze op dien voet niet dienden aangemerkt te worden, en neigingen gevoelen die tegen zo een koop worstelen, en men egter, zonder op zo een redelyk beletzel agt te geven, daar meê voortgaan, men

1 “Liberos maiores nostri proprios infantes dixere, ut ita a vernis ancillarum domi nata progenies distinguerentur.” Vert. Onze voorvaderen noemden ‘liberi’ hun eigen kinderen, opdat zo de thuis geboren nakomelingen werden onderscheiden van de slaven geboren uit slavinnen. Bron onbekend.

dezelven als waare lyfeigens, die op generlei wyze zig zelf toebehooren, behandelt; Hoe kan zulks anders aangemerkt worden dan als een oprechte slave-negotie die in een vrygevogte gemeenebest, (waar in een t'huis geboore, of met gelt gekogte slaaf, zo dra hy de grond maar aanraakt, zyn eigen meester word) omtrent eige kinderen aangewend, onverdragelyk moet geschat worden, en geenzins behoorde te worden gedult. 't Is nochtans oogenschynlyk met de zaak aldus gelegen. Tien of twaalf vryers, of, om eigentlyker te spreeken, koopluiden zullen naar een Ryk mans kind staan als naar een waar, die hun in hunne kraam te pas komt, terwyl zy zelf die wel 't meest in de zaak geinteresseert is, in 't minst van den ganschen handel niet en is bewust, en zonder de geringste aandagt te lenen aan personelyke verdiensten, zal ieders bot maar overwogen, en op 't hoogste de koop worden toegeslagen; ten zy de verkooper zyn koopmanschap nog boven de geboode prys schatte, want niet zelden beurt het dat de hoogste in 't bot zelf niet te regt raakt, en dat hy by gebrek van 'er nog [179] tien of twintig duizend guldens op te leggen, van de verkooper, die *'t niet minder doen kan*, en van zyn vollen eisch geen duit wil laten afdingen, word van de hand gewezen. 't Geschiet ook wel, dat dusdanige handel maanden agter elkander slepende word gehouden, en dat door middel van wederzydsche makelaars, de een zyn eisch nu en dan wat verminderende, en de ander allengskens wat beter uitkomende, de koop tot onderling genoegen geslooten, en beschreven word. Wanneer dan aldus de zaak in 't cement legt, word ze in 't gemeen door Moeder het juffertje aangedient; haar word op 't onversienste aangekondigt dat men voor haar naar een man heeft omgezien, die ze op dien voet beleeft en vriendelyk ontfangen moet, wanneer hy t'avond haar de eerste visite zal geven; Schoon ze een andere inclinatie heeft, en die kwalyk dus genoemde vryer niet zien of lugten en mag; Ja hoewel het duizendmaal door haare malle Ouders in haar geleeden is, in andere zaken hun moedwillig tegen te spreeken, en haar eige kop te volgen, zo wil men in deze gelegendheid, wyl Vader en Moeder het eens zyn, geen enkel woord van haar horen; Men vergenoegt zig met haar te verzeekeren, als of die zaak door haar natuur aan geen twyfeling ter waereld onderhevig kon zyn, dat, zo ze de man noch niet lyden mag, de liefde na 't huwelyk wel komen zal. Ondertusschen zust men haar afkeer in slaap, door haar ydelheid te streelen met duizend vastgekogte optoiszels, en frayigheden, en de *waar* gaat aldus hoe eer hoe liever over in de handen van den nieuwen eigenaar. Met het verkoopen

van de zoons word op dezelfde wyze geleeft; Jonge zegt de Vader, 't [180] is hoogtyd dat je u zelf in de waereld ter neêr zet; Ik heb voor je naar een Vrouw uitgekeken, daar je een gelukkig man meê zult wezen; 't is een bestorve[1] Dogter die u ten minste een tonnetje of drie ten huwelyk zal brengen, zo dat je aanstonds tot aan de ellebogen in 't gelt zult zitten; Daar by zullen we ons hier door magtige vrienden maken, die u met 'er tyd tot de aanzienlykste ampten zullen kunnen helpen; zo dat je een vyand van u zelf zoud wezen, indien je die kans verkeek. Zo je wel wilt doen zo moet j'er van avond al op los. Indien des jongmans hart nog vry is, zal hy natuurlyker wyze zyn Vader gehoorzamen, al was 't maar uit nieuwsgierigheid, en om eens te zien, wat voor een postuurtje men voor hem heeft opgeschommelt. Neem eens dat hy s'avonds van zyn visite droefgeestig en misnoegt te rug keert, en Papa vraagt, hoe 't hem in 't hooft kan schieten, hem zo een juffer toe te schikken, dat ze zo lelyk is als de nagt, reeds bejaard, en dat het makkelyk te zien is, dat haar keurslyf is opgevult, en dat 'er vry wat aan haar lyf en leden hapert. *Wel jonge* zal de oude man antwoorden, *ik dagt dat je meer verstand had; men zal wel expres een vrouw voor jou laten maken, die behalven dat z'u aan schatten en ampten kan helpen, Engelagtig schoon, en wel gemaakt zal zyn; gebruikt tog uw' reden. Je kunt immers alles niet teffens hebben, en hier vind je overvloedig 't voornaamste. Daar by zou je weten, als je wat meer ervarendheid in de waereld had, dat eenige maanden na den trouwdag, een mooy of lelyk wyf, voor 't oog van haar man ten naasten by 't zelfde is. Ik denk ook, dat je 't spreekwoord wel weet, dat by nagt alle katjes grauw zyn. Gelooft 'er my* [181] *by; Ga maar ten spoedigste met het werk voort, diergelyke gelegentheid vind men alle dag niet; en de heele waereld zou de spot met je dryven indien je onredelyk genoeg was van ze te verwaarloozen*. In geval nu de Jongeling edelmoedig genoeg is, om zo een baatzugtig, en onrechtvaardig Vader eenige tegenstand te bieden, terstond word hem aangekondigt dat Papa zyn woord reeds absoluit kwyt is, dat tegenspartelingen hier niet helpen mogen, en zo hy zyn vader 't affront aandoet van denzelve buiten staat te stellen van zyn beloften te houden, dat dezelve hem als een weerspannig en ongehoorzaam kind uit zyne oogen zal verbannen, en zelfs, zo veel de wetten het toelaten, van zyn erffenis berooven. Wat valt hier veel voor den ongelukkigen jongeling te zeggen. 't Oorbaarste voor hem is, dat

1 ouderloze.

hy maar met de beste gratie hem mogelyk, zig met ontbreekbare boeyen voor eeuwig aan een wanschepzel laat binden en kluisteren.

Ik weet wel dat het door de wetten, en gewoontens van alle beschaafde volken, met zo veel billikheid als noodzaaklykheid een zekere tyd is vastgesteld, binnen dewelke het de kinderen van beide de sexen ongeoorloft is, zonder 't ouderlyk gezag zig in den huwelyken staat te begeeven. Het is baarblykelyk, dat zonder zo eene nutte teugel, duizenden van jonge luiden, vervoert door de nauwlyks weerstaanbare drift der eerste kalverliefde, *zig verdrinken zouden eer ze water kenden*, en een korte voldoening met een eeuwig berouw betalen. Van deze waarheid ziet men ontelbare blyken in een nabuurig * Koninkryk, alwaar door de gemakkelykheid van, zonder 't vaderlyk gezag te erkennen, een huwelyk aan te gaan, niets min zeldzaam is, als dat [182] kinderen van fatsoen verleid door hunne eige passien, of door 't bedrog van anderen, zig door den trouw met geringe, en zelfs met infame perzoonen verbinden, en zig aldus ongelukkig maken, en onteeren. Dog by ons gaat het zo niet, en de wetten zyn in onze welgeregelde Republiek, met zo veel omzigtigheid aangelegt, dat het de jeugd volstrekt onmooglyk is de ouderlyke magt te ontslippen, om zig met zo veel schade als schand diergelyke netten over 't hooft te halen. De ouders mogen derhalven, en moeten in verscheide gelegendheden 't vadelyk gezag in 't werk stellen; Dog ze moeten weten of ze wel in staat zyn om deswegens aan hunne eige reden behoorlyke rekenschap te geven, en of ze door klare bewyzen overtuigt zyn, dat ze in 't gebruiken van die nutte authoriteit, 't waare welwezen hunner kinderen behartigen, en beoogen. Zo dra de zeden, en 't gedrag van 't voorwerp, waar op een driftig kind verslingert is, met recht verdagt zyn, en zelfs wanneer 'er oogenschynlyk een al te groote onevenmatigheid in afkomst en middelen bespeurt word, is het klaar dat het een verstandig en deugdzaam Vader past de bekwaamste middelen in 't werk te stellen, om zulke gevaarlyke neigingen te dwarsboomen. Maar van hondert reizen dat huwelyken van de onmondige jeugd door 't ouderlyk gezag worden afgekeurt, komt het daar niet eens op aan; 't eenigst dat de meeste Vaders zig voorstellen als 't waare heil van hun kroost is de rykdom; even eens, als of men in marmere zalen, aan overgroot getal dienaars opgepast, geen rampzalig leven kon leiden, en of het

* England.

vloedige dissen gespyst, behangen met goud en edelgesteente, en door een nootwendiglyk altyd het zelfde waar *een groot fortuin te maken, en gelukkig te zyn*. Dikwils is het de questie niet, of by voorbeeld een jongeling, daar 't hart van een juffer zig aan overgegeeven heeft, arm is, en of ze met hem niet fatsoenlyk zou kunnen leven; Hy heeft goed, maar niet genoeg; Hy bezit maar vyftig duizend guldens, en om een welgepaste party voor zyn minnares te zyn, moest hy ruim eens zo veel in de waereld hebben, en zonder te onderzoeken of die zom in de handen van den vryer, niet viermaal beter kan zyn als de verdubbelde in de handen van een ander, word de loop van die vryagie bot gestuit, en de dogter verboden, met den verliefden [183] jongeling de minste omgang voortaan te hebben. Nochtans is niets zekerder, als dat mans of vrouwen die zomtyds tien duizend guldens jaarlyksche inkomsten ten huwelyk brengen, niet zelden, voor vyftien duizend guldens 's jaars, aan ruineuse gebreeken en ondeugden bezitten; Ik wil zeggen, dat ze verderffelyke geschiktheden in den boezem voeden, bekwaam om hen 's jaarlyks een derde meer te doen verteeren, als hunne renten kunnen bedragen; zo dat ze op dien voet jaarlyks vyfduizend guldens minder als niets hebben, en dienvolgens als dood-arm moeten geschat worden. Dog de meeste ouders zyn steeke blind voor diergelyke consideratien: een gelukkig huwlyk is en moet blyven een huwelyk daar groote schatten op malkander gehoopt worden. Egter is het ontwyffelbaar dat jonge lieden, welkers reden door in zwang gaande vooroordelen nog niet beneeveld is, beter hier omtrent gemeenlyk redeneren, als luiden van jaren, welkers reden hoe meer ervaren, met hoe dikker korst van vooringenomentheid dikwils bezet is. Een jongman op deze of gene wyze naar zyn zin huwende zal zo ryk niet zyn als vele anderen van zyne vrienden; heel wel wat is daar aan verbeurt? hy zal evenwel deftig en wel leven kunnen. Hy zal geen koets en paarden kunnen houden, 't zy zo, hy zal als 't weer het toelaat, zo wel als zyn vrouw en kinderen te voet gaan, met zyn huisgezin zig aan de lugt gewennen, en des te frisser gezondheid genieten. Hy zal geen gedeelte van den zomer op een pragtig, en dikwils voor de ryksten verderffelyk landpaleis doorbrengen. Maar zulks zal hy zig licht getroosten, en hy zal in een gering en in een goede lugt gelegen buitenhuisje 't zelfde wezentlyk vermaak zig eigen kunnen maken, dat in vorstelyke lusthoven te vinden is. Met eene middelmatige tafel zal hy zig moeten behelpen; geen nood; weet men niet door de dagelyksche ondervinding, dat 'er geen onnozeler dwaling is als zig te verbeelden, dat 'er

eenig zakelyk genoegen vloeit uit schotelen, die zig als verdringen, en dat twee of driederlei welbereide spyze de aangenaamste maaltyden verschaft. Eindelyk zyn vrouw (wat een spyt!) zal tegens haare gebuuren niet opkonnen in diamante ketenen, en in parelsnoeren; Dog, is ze wys, zo zal ze haar daar in de voorrang niet eens betwisten, en die heele onnutte en [184] schadelyke last daar laten, die, myns oordeels, de minste glans en opheldering aan de vrouwelyke bevalligheden niet kan toebrengen. Dog hier is nog een allerwezentlykst artikel, daar de ouders schrikkelyk hun hooft mee breeken; De jonge luiden kunnen een huis vol kinderen krygen, en 't is evenwel heuchelyk, dat men in staat is, zyn kinderen genoeg te kunnen doen hebben, om 't fatsoen van de familie op te houden. Ik beken dat het een aangenaam vooruitgezicht is, aan zyn kroost na te zullen laten 't geen 't zelve nodig is, om zig door de waereld te redden; Dog ik ben verzekert, dat niets verderffelyker is voor de familien, en voor 't gemeenebest zelf, als menigvuldige jongeluiden, die zig op de schatten der ouderen betrouwende, niet met ernst by de hand willen nemen, en die zig van kindsbeen af bereiden, om als onnutte straatslypers 't gemeen, en zig zelven tot een last te strekken. Veel gelukkiger voor zig zelven, en nutter voor 't vaderland schat ik kinderen, die hoewel ze zig van de ouderlyke erffenis een goede stuiver beloven, overreed zyn, dat, willen ze niet beneden huns vaders staat dalen, zy de handen zullen moeten uitsteken en hunne natuurlyke gaven met vlyt oeffenen.

Dit zy genoeg aangaande de Vaderlyke magt, voor zo verre dezelve op de wetten steunt; in 't vervolg meen ik verders aan te toonen, door redenen en voorbeelden, hoe onredelyk en verderfelyk 't misbruik van dat gezag is, wanneer het niet vergenoegt met onmondige te beletten volgens hun zin te trouwen, buiten 't bereik der wetten uitspat, en dezelven dwingt aan huwelyken strydig met hun neiging, zig te verslaven.

Deze Hollandsche Spectator zal alle Maandagen en Vrydagen te bekomen zyn: Te Amsterdam, by *H. Uytwerf;* te Rotterdam, *J.D. Beman*, Delft *A. Beman en Boitet;* 's Gravenhage, *C. Boucquet* en *J. vander Kloot;* Dordrecht, *Van Braam;* Leyden, *Kerchem*, Haarlem, *Van Lee;* Utrecht, *Kroon;* Middelburg, *Meerkamp;* Vlissingen, *Payenaar,* Leeuwaarden, *Strik*, Franeker, *Ennema. &c.* [185]

N°. 144. Den 13. Maart 1733. De Hollandsche S p e c t a t o r.

Nodum in scyrpo quaerunt.[1]

AAn niemand van myne Lezers zal buiten twyffel onbekend zyn het hatelyk en lastig Character genaamt *dwarsdryvery*, een wanschepzel geteelt uit eene ingeboore norsheid, en eene verwaarloosde opvoeding. De geenen die door 't zelve als *bezeten* zyn, schynen hun voornaamste eer en meest streelend vermaak te stellen, in een gevoelen te verwerpen, zo dra het hun word voorgesteld, om het tegengestelde te omhelsen en met alle mogelyke pogingen staande te houden: gelyk ook in den raad die hun gegeven word aandagtiglyk aan te horen, en wel te overwegen, alleen met inzigt om den zelven te trotseeren, door net het contrary werkstellig te maaken. Ik verbeelde my dat de natuurlykste beweegreden van dit hun sporeloos gedrag niet anders kan zyn, als een ongebonde liefde voor de vryheid hunner ziele, en een afkeer voor de vryheid hunner ziele, en een afkeer voor de minste onderwerping van eens anders reden, aan dewelke zy zig vreezen te verslaaven. Ze hebben van jongs op niet geweeten zig gemeenzaam te maken met die deftige grondstelling, *dat de dierbaare vryheid van de reden bestaat in deszelfs eenig* [186] *en volstrekt afhangen van de baarblykelykheid, en dat, zo dikwils als men tragt dat heilzaam jok af te schudden, men zig moedwillig keetent aan de dwinglandy van zyn eige grillen* en harssenschimmen, die zig 't minste recht op 't redelyk schepzel niet kunnen aanmatigen en 't zelve eens geheel aan haar overgegeven in onverbreekbare boeyen gekluistert houd. Wie kan min op vryheid roemen als een *dwarsdryver*, die 't speeltuig is van ieder die hem voor 't geen hy is kend, en die het de moeite waard agt deszelfs buitensporigheid, als een handvatzel te gebruiken, om den zelven te slepen werwaards het hem ge-

1 "Nodum in scyrpo quaeri." Vert. Ze zoeken spijkers op laag water. Terentius, *Andria*, 941.

lieft? Wie maar wil kan denzelve voor een tyd de gevoelens, die 't hem behaagt, doen aankleven, en de daden, die 't hem goed dunkt, dwingen te verrigten. Is 't iemands interest, dat een vriend door een *dwarsdryver* voor een eerlyk man verklaard, en in die hoedanigheid hardnekkiglyk verdedigt word? hy behoeft in deszelfs tegenwoordigheid aan zyns vriends deugd maar eenigzins schynen twyffel te slaan. Is hy van zins den *tegendringer* een weldaad voor iemand af te parssen, hy vind, in denzelve, 't geen hy wenscht, met ernst af te raden, een onfeilbaar middel, om zyn oogmerk te bereiken.

Dog 't afgeschetste Character kan aangezien worden als *een natuurlyke en aangeboore dwarsdryvery*, maar daar is nog een' andere *dwarsdryvery* die als een uitwerking van kunst en overweeging kan beschouwt worden, en die aangewent word uit loutere eerzugt, en om 't verstand in zyn uiterste schranderheid en behendigste vaardigheid te doen uitblinken. Aan dat slag van gemaakte *dwarsdryvery* kan men gevoeglyk de naam geven van *dispuutziekte*, en dezelve ontstelt voornamentlyk [187] de herssenen van jonge luiden die groot gevoelen hebben van de wetenschap, waar door ze op de Hooge Scholen zig verrykt hebben, en zig verbeelden dat hen als een pligt is opgelegt door 't verdeedigen, van wat gevoelen het ook zy, den eertrap van een rechtschapen Doctor in ieders gemoet te verkrygen. Met een' van die verligte jongelingen heb ik onlangs my elendig opgescheept bevonden. Wetende dat ik by zyn Oom op een zekere avond ten eeten genoodigt was, had hy zig zelf daar ook verzogt, om 't genoegen te hebben van my eens *op te neemen*. Dewyl de huisvader nog voor een wyl aan eenige onuitstelbaare bezigheden verknogt was, wierd ik door den schranderen Doctor zelf ingehaald, en zulks deed my veel vermaak aan, vermids ik bewust was, dat hy veel geest had, en zeer wel had gestudeert, 't geen my eene aangename tydkorting dien avond beloofde. Zo dra hy my met veel complimenten en buigingen die nog vry wat naar de Academische zwier rooken, in een leunstoel, met kragt en geweld had doen zitten, niet tegenstaande myne ernstige betuiging, dat ik liever op een andere stoel zat, haastte ik my om 't ceremonieel en 't complimenteeren, daar ik een doodelyke haat voor heb, en 't welk ik door de bank onbeleefder als boersheid zelfs bevind, af te breeken, 't eerste te zeggen dat my in de zin kwam, en 't weer te baat nemende liet ik my ontvallen; *'t Is slegt weertje van daag Mynheer*. Hoe dat Mynheer, was zyn antwoord, verzelt met een waanwys grimlagje. *'t Waait sterk*, hervatte ik, *en 't reegent niet minder*; Dat weet

ik ook, Mynheer, repliceerde hy, maar ik kan daarom niet zien dat het slegter weer is als anders. Terwyl hy zag dat ik my [188] over zyn reden verzette, als of ik een klap voor de ooren kreeg, voer hy aldus voort. My dunkt, onder correctie, Myn Heer, dat wyze luiden zig netter behoorden uit te drukken als het ongeleerd gemeen. Nu kan ik heel wel zien, dat het tegenwoordig weer slegt kan genoemt worden voor menschen die gedwongen zyn te voet te gaan, of anderen, die in weerwil van hun vasthoudendheid een sleetje[1] moeten betalen, maar daarom is 't niet te zeggen dat deze wind en regen in 't algemeen niet meer goed als kwaad uitwerken; waar uit ik besluit, dat dit weer slegt te noemen niet zeer eigentlyk gesproken is. Na op hem, op zo eene onvoorziene berisping, eenigen tyd aandagtelyk te hebben gesteroogd, vroeg ik hem met een eenvoudig gelaat, of hy, niet tegenstaande zyne nauwkeurigheid in 't onderscheiden der uitdrukkingen, niet begreepen had wat ik had willen zeggen? Ja tog, Mynheer sprak hy, maar is het uws oordeels genoeg zig te doen verstaan? Tot nog toe heb ik zo gedagt antwoordde ik met dezelfde geveinsde zedigheid, wanneer het op gemeene praatjes aankomt, dog ik beloof u zo eene gewigtige zaak nader te onderzoeken schoon ik vreez', al wierd ik hier in van dwaling overtuigt, te oud te zyn om een netter en keurlyker taal in de dagelyksche conversatie aan te wennen. Tot myn geluk wierd het gesprek hier afgebrooken, door de aankomst van den Heer van 't huis, die ons naar d'eetzaal leidde, alwaar zyn vrouw, en twee huwbare dogters, na 't haare tot het bereiden der maaltyd gedaan te hebben, wel haast mede verscheenen. Onder 't eeten scheen onze jonge Advocaat min gezet om zyn honger als zyn dispuutzugt te verzadigen; Hy [189] tergde my op allerlei wyzen, stelde my hondert captieuse[2] vraagen voor, en verwaarloosde niets om my in een redentwist in te wikkelen. Maar ik was *kwaadaardig* genoeg, ziende aan wat euvel de jongman ziek was, om my buiten schoots te houden, en my te verdedigen met de korte en niets beduidende antwoorden: *Ik ben op die zaak niet zeer gevat; dat is nog al zo vreemd niet; 't Is niet onmooglyk, 't kan zyn, dat is zo kwalyk niet geredeneerd; Mynheer spreekt over die stoffe al vry wel &c.* Deze onverwagte verweering, al vlugtende op zyn Tarters,[3] den jongen wysgeer razend makende

1 in grotere steden huurbaar middel van vervoer.
2 netelige.
3 d.w.z. gebruikmakend van een verdediging vanuit een schijnbare terugtocht.

deed hem zyne pogingen verdubbelen om my te dwingen voet by stuk te zetten, om regt met my aan 't werk te raken; Dog vrugteloos, dewyl ik met gulhartigheid hem aanziende hem deze woorden toevoegde; Ik vraag Myn Heer en 't gansch gezelschap om pardon wegens myne stilzwygenheid op zo veele leerzame geopperde stoffen. Dog al moest ik voor een vraat passeeren, zo moet ik betuigen dat ik de spyze zo uitsteekend naar myn smaak bereid vind, en zo wel van de regte saus den honger voorzien ben, dat ik nog geen tyd heb, myn aandagt zelfs aan de nutste en verstandigste conversatie te lenen. Dit zeggen wierd van den onthaler en zyn huisgezin toegejuicht; 't welk onzen Doctor van spyt deed zwellen, en om zyn hartstogt te verbergen, dwong, tegens wil en dank, meê wat te peuzelen; Dog zo dra het nagericht opgedist was, verspreide zig een waassem van vergenoeging op zyn aanzigt, het welk my scheen aan tezeggen, dat ik 'er nu aan gelooven moest. Ik was egter van dat gevoelen niet, en ik besloot 's mans dispuutzugt, zo lang 't mooglyk zou zyn, te ont[190]worstelen. Na dat hy zonder my in 't net te kunnen krygen de conversatie als met gewelt gedrait had naar de gemeenste onderwerpen der hedendaagsche redentwisten, vatte hy eindelyk de *Vicarius* by 't hooft, en verzogt my, met eene gemaakte leerzaamheid 't gezelschap te willen mededeelen, wat ik van die zaak oordeelde. Myn zeggen was, dat schoon ik eenige dingetjes daar omtrent doorlopen had, ik vermeinde, dat die stoffe nog in geen genoegzaam ligt was gesteld om zonder roekeloosheid van dezelve myne gedagten te kunnen uitten. Maar naar wat zyde zoud gy nochtans hellen? sprak hy; *tot geen van beiden antwoordde ik, zo lang ik van de zaak niet nader onderzogt heb*. 't Is egter niet wel mogelyk, hervatte hy, zo onverschillig te wezen wegens een onderwerp daar men eenig denkbeeld van heeft. Kom aan, laat ons, oeffenings halve, ieder eens een van de strydige gevoelens omhelsen en beweeren; Ik zal u graag de keur geven. 't Was vrugteloos dat ik bybragt, *dat ik nog lust nog bekwaamheid om te disputeeren had, en dat ik niet zonder schaamte besluiten kon ('t geen in diergelyk zintwisten bykans onmydelyk is) bewyzen te gebruiken die my zelf niet voldeeden* ... Dewyl Mynheer dan niet kiezen wil, sprak hy in myn' woorden vallende, zal ik een keur doen, en beweeren dat zo een Vicarius niet kan aangesteld worden zonder gevaar van kerk en staat, en daarop zonder nader antwoord te verwagten trok hy los. Ik hoorde hem met aandagt en met toestemmende knikken aan, zonder zyn reede oit af te breeken, en wanneer hy zomtyds poosde om myn antwoord af te wagten, ver-

genoegde ik my met te zeggen: *ga maar voort, myn Heer, ga maar voort:* Toen hy eindelyk alles geoppert had wat hy van die stoffe wist, en mogelyk meer, vroeg hy my met een vergenoegt gelaat, wat ik nu tegen zyne argumenten had in te brengen .... *Og niets ter waereld, Mynheer,* zeide ik met eene onnozele koelheid. Hoe niets, Myn Heer? Ik dagt immers dat we overeengekomen waren dat ik dit gevoelen verdedigen zou, en gy het tegengestelde. *Ik wil wel gelooven*, repliceerde ik, *dat myn Heer zulks gedagt heeft, maar ik weet niet 't minste woord, dat daar toe aanleiding kon geven, my te hebben laten ontslippen. Dog indien Mynheer lust heeft, om nu zelfs het tegendeel staan*[191]*de te houden, ik zal hem met dezelfde aandagt, en buiten twyffel ook met het zelfde genoegen aanhooren?* Hier op zag ik oogenschynlyk, dog zonder het in 't minst te laten blyken, dat hy nauwlyks meester van zyn gramschap was. Hy verwaarloosde ook niet 't overige van den avond zig over my te wreeken, met geen van myne woorden daar iets op kon bedilt worden ongeheekeld voorby te laten gaan, tot dat ik met eenige verontwaardiging hem toevoegde, *dat ik hem hartelyk verzogt my de vryheid te gunnen, van niet beter en wyselyker te spreeken, als 't my mogelyk was*.

Ik heb voorgenomen den Lezer op een ander tyd te onderhouden, ontrent de gebrekkelykheid, het misbruik, en d'ordinare vrugteloosheid van het mondeling redentwisten. Voor tegenswoordig zal ik eindigen met iets te zeggen aangaande een dwaas en veragtelyk slag van dispuutjes, die hoewel ze ten uiterste lastig vallen, en de conversatie ontsieren en belemmeren, niet zelden onder wel opgetooge luiden in zwang gaan. Daar zal iets verteld worden van een Juffrouw die men met haar Meid *Johanna* in een Winkel gezien heeft. Excuseer me, Mynheer, zal daar op iemant uitvallen, je hebt abuis, haar Meid heet niet *Johanna*; haar naam is *Jacoba*, je kunt 'er vast op gaan. *Maar ik bid je, myn Heer*, zal de verteller antwoorden, *je moet my dat immers niet leeren, die alle dag aan de Juffrouws huis kom, en haar de Meid duizend en duizendmaal* Johanna *heb hooren noemen*. Ik verzeker je, myn liefste myn Heer, dat je mis hebt; zal 'er gerepliceert worden; Je moet 't zekerlyk kwalyk verstaan hebben; het vrouwmensch heeft meer als twee jaar by een zuster van me gewoont, zo dat ik wel diende te weten, hoe haar naam is. Vermids niemand het op wil geven, raakt men aldus niet zelden, ten zy 'er by geluk een weddenschap tusschen beiden komt, in een hevig geschil, men scheld elkander voor styfkoppen, die altyd gelyk willen hebben, men scheid misnoegt van malkan-

der, en zo een impertinent dispuut baart dikwils tusschen hupsche lieden een eeuwige verwydering. Onlangs hoorde ik een dispuutje van geen geringer aangelegendheid, tusschen twee jonge Heeren, die den ander in de comedie gezien hadden. Hoe heeft het speelen u eergisteren behaagt myn Heer? [192] sprak de een; *Tamelyk, myn Heer, maar gelyk je weet 't was toe ik inkwam reeds by sesse*. Maar vergeef me dat Heertje lief, hernam de eerste, ik had juist myn orlogie in de hand, toen ik je zag inkoomen, en ik verzeker je dat het niet meer als ruimpjes half ses was. *Dan moet uw orlogie gansch niet wel gaan Man lief*, wierd 'er gerepliceert, *want ik had zo even op 't myne, dat van een der beste Engelsche Meesters is, gezien, en toe stond het al op vyftig minuten*. Hier op pleitte ieder voor de deugd van zyn orlogie, met al de mogelyke hevigheid, en ik vond goed zo een zinneloos geschil zagtjes door een spoedige vlugt te ontwyken. Hoe kan 'er iets zotter en onbescheidener bedagt worden, als iemand om zulke beuzelingen in zyn reede te stooren en een gezelschap van 't vervolg van een verhaal te berooven? Wat belang heeft dog iemant, en de bediller zelf daar in, of de Meid Johanna of Jacoba, of Pomstok heet? wat doet zulks tot de aangenaamheid van een vertelling? Van wat gewigt is het tog voor iemand die 't gebruik van zyn zinnen heeft, of het niet ver van ses of ruimpjes half ses was, wanneer die of die in de schouwburg is gekoomen? Dog zo de berisper hier een dwaze rol speelt, is die geen die zig aan zo een hairklovery stoort, en den draad van zyn discours daar door zig laat ontrukken, wel veel wyzer? en zou hy over zo een belagchelyke bespringer niet oogenschynlyk zegepraalen, met zig zelf als verwonnen te houden, en aan den zelve de heele glory van zo een kinderagtige Triumph over te laten.

Deze Hollandsche Spectator zal alle Maandagen en Vrydagen te bekomen zyn: Te Amsterdam, by *H. Uytwerf;* te Rotterdam, *J.D. Beman,* Delft *A. Beman en Boitet;* 's Gravenhage, *C. Boucquet* en *J. vander Kloot;* Dordrecht, *Van Braam;* Leyden, *Kerchem*, Haarlem, *Van Lee;* Utrecht, *Kroon;* Middelburg, *Meerkamp;* Vlissingen, *Payenaar,* Leeuwaarden, *Strik*, Franeker, *Ennema. &c.* [193]

N°. 145. Den 16. Maart 1733. De Hollandsche S p e c t a t o r.

Risu inepto res ineptior nulla est.[1]

MYN HEER,

DE Brieven over de Amsterdamsche Saletten, die U Ed. ons in het voorleden jaer heeft medegedeeld, hebben my aenleiding gegeeven om U Ed. eenig verslag te doen van zeker Gezelschap, dat ik onlangs, toen ik, om met myn Correspondenten af te rekenen, my in die Stad bevond, heb bygewoond. Het kan juist wel den tytel van *Salet*, in zyn bepaelsten zin genomen, niet draegen; maer het geleek 'er vry wel na: want schoon ik 'er geen *jonkertjes* gezien, en weinig nieuwe *airtjes* gehoord heb, evenwel ging het 'er omtrent zo modest toe, als ik hoor dat het in die deftige Societeiten doet, en de discoursen waren 'er niet min verheeven en verstandig.

Ik werd 'er gebragt door een myner goede Vrienden, by wien ik gelogeerd was, en die 'er my veel goeds van had gezegt. Onderweeg prevenieerde hy my over iets daer ik my anderszins zekerlyk ten hoogsten over verwonderd zou hebben. Namelyk, hy zeide my dat deeze Byeenkomst meest uit getroude Heeren en Dames bestond, en dat het de eersten gepermitteerd was een pypje te rooken en een glas wyn te drinken, zo ze geen lust tot spelen hadden, 't welk meest altyd gebeurt. Dit stond my niet kwalyk aen: eensdeels om dat ik een groot Liefhebber van rooken ben, en ten anderen om dat de hedendaegse [194] kaertspelen my ten eenemael onbekend zyn, als die met myn koophandel wel wat anders te doen heb. Wy waren niet zo haest in huis, of ik hoorde een verward gerucht van verscheide stemmen onder malkander, en het scheen dat men in een heevige

1 "Risu inepto res ineptior nulla est." Vert. Niets is onnozeler dan een onnozele lach. Catullus, 39, 16.

twist was. Op de kamer komende raekte alles in stilstand, ik werd van den Hospes en zyn vrouw met veel vriendelykheid ontfangen, en my wierd voort een stoel aen den haert gezet, en een kopje thee gepresenteerd. De Compagnie was reeds vol, en myn vriend kreeg kyven dat hy zich zo lang had doen wachten. Ik zag den cirkel eens rond, en telde acht vrouwen, met even zo veel mans, my daer buiten gerekend. Het discours, door onze komst gestoord, begon op nieuw. Een jong Wyfje, zeer prachtig in de kleêren, had de meeste praet. Zy sprak van Meiden, Minnen, en Baekers, en klaegde dat zy niet op haer slag kon raeken. Verscheide Huwelyken, die aenstaende waren, of onlangs voltrokken, passeerde de monstering, en op ieder der zelven had zy vry wat te zeggen. Hierna viel men op de mode. Een der Dames vroeg haer, of zy wel wist dat men nu groote moffen begon te dragen, die aen een *ceintuur* om het lyf vast zyn. *Ja, zou ik dat niet weeten*, was het antwoord, *ik heb 'er al een ontboden, en verwacht ze noch deeze week. Dat is goed*, hervatte de eerste, *ik heb ze noch niet gezien, en ben 'er nieuwsgierig na. Maar ik moet je noch wat nieuws zeggen. Ik heb gisteren in de kerk gehoord dat men het hair niet meer* tapeeren *zal, en voortaen een platte* boucle *draegen. Wel, hoe zal het dan gaen*, vroeg de andere, *met iemand die zo veel hair niet heeft om 'er een* boucle *van te maeken? O daer is geen zwarigheid*, wierd haer toegevoegd, *het geen de natuur ons weigerd, zal de kunst ons wel byzetten. Maer heden Vrouwtje*, vervolgde zy, *wat benje ook paerelachtig net! Wat hebje daer een lief mutsje op! mag men je wel vragen waer je dat kostelyke stof van je* Sac[1] *gekocht hebt? daer geef je wel tien gulden voor*. Het wyfje gaf al zwygende te kennen dat het geraden was, en noemde de Fabrikeur. *Myn man*, voegde ze' er by, *zag liever dat ik een* Engelsche *Japon*[2] *droeg; want hy is een geslagen vyand van* Sakken: *maer ik voor my heb daer grote zin in: behalven dat ik die andere dragt* abominabel *vind. Mevrouw, Mevrouw*, zei een derde, *hoe kunje zo praten? my dunkt dat een Japon wel net staet. Net! net!* viel zy [195] hier op in, *het mogt dat ik niet zeggen en durf. Men ziet 'er meê uit als een Hamburger Tryn*. Dit zeggen verzelde zy met zulk een ongemanierde en schaterende lach; dat ik voor het scheuren van myn oorvliezen begon te vreezen, en nu de waerheid van de Latynsche spreuk bevond: *Niets is zotter dan te lagchen wanneer het niet te pas*

1 jurk.
2 kamerjas.

komt. Het theedrinken kreeg een einde, en men begon van speelen te spreeken, daer de mans ook toe verzocht wierden, maer die allen bedankten, en verkoren het rooken, waerop aenstonds de Tabaksdoos voor den dag kwam, en in een oogenblik vervulde een dikke damp het gansche vertrek, schoon het de volle breedte van het huis, een redelyke lengte, en hooge verdieping had. Het meergemelde Wyfje hielp de partyen schikken, en zei: *Kom, kom. Nu kunnen wy twee Tafeltjes* Quadrille *hebben; want we zyn juist met ons achten. Ik was voorleden ergens daer een hand ontbrak, zo dat ik met een* Blindeman *moest spelen, maer dat ging ook noch al plaisierig: en als het zo valt, doe ik het liever dan dat ik myn geld met dat lompe* Petit cent of * Cinquille *zou verliezen*. Tot noch toe was ik een stomme personaadje in dit Kluchtspel geweest ('t geen te Amsterdam voor een vreemdeling wel het veiligste is) maer nu kon ik niet langer zwygen, en zeide tegen myn vriend, hard genoeg om van ieder gehoord te kunnen worden: *Met een* Blindeman *spelen! wat plaisier steekt daer toch in? waerlyk my dunkt dat iemand, die blind is, zyn tyd met iets anders dan met de kaert behoorde te verslyten: en ik geloof niet dat in de heele waereld twee menschen gevonden worden, die, in zulk een ongelukkigen staet, zo zeer op het spel verzot zyn, dan zy ...* Hier wierd ik gestoord door een vervaerlyk schreuwen en gillen der vrouwen, die alle met een barst uitriepen: *Wel myn heer, wat meen je daer meê? denkje dan dat een* Blindeman *naer de letter moet verstaen worden? hebje dat je leven niet meer gezien? ha! ha! ha! dat is kluchtig!* ik was zo confus, dat ik niet anders tot antwoord kon geeven, als dat ik verschoning over myn botheid verzocht, en dat ik onkundig in de nieuwmodische spelen was. De heer van den huize, die myn verlegenheid merkte, brak dit onderhoud af, en liet wyn schenken, waer na wy de Juffers lieten begaen, en op onze beurt ook aen het discoureeren raekten. Wy [196] voegden ons alle aan den haert, behalven een welgemaakt jongeling, die geduurig achter de stoel van een zedig en niet onbevallig meisje bleef staen, en ik hoorde naderhand dat hy daer de galant naer maekte. Ik ontdekte wel haest de caracters van de heele Byeenkomst, en wierd gewaer dat ik onder een mengelmoes van wyzen en gekken was. De Man van het dartele Wyfje voerde altyd het hoogste woord, en scheen zeer geleerd te zyn; want hy braekte zo veel Latyn en

* Zo zegt men gemeenlyk, maar 't is Quinquille.

Fransch uit, als of het geen geld gekost had, schoon hy beide die Taelen zo bedroeft slecht pronuncieerde dat een kleine schooljongen het niet erger zou maeken. Niets wierd van hem goed gekeurd dat eenige lof verdiende, en in tegendeel prees hy al het geen dat met eenpaerigheid van stemmen veracht wierd. Als men van iemand sprak dat een oprecht eerlyk en verstandig man was, voegde hy 'er by: *Ja maer hy heeft geen kapitaal: sprak men van een schatryken, dan* was zyn antwoord: *Ik wou om al het geld dat hy bezit niet in zyn plaats wezen; want hy heeft het op een schurkachtige wys gewonnen, en daer by is hy een groote zot*. Kort om, alles was zyn hekeling onderworpen, en, myn Heer de Spectator, gy zelf kreegt ook een beurt. Uw werkje was onnozel, en een elendig prul. Hy las het ter loops in het koffyhuis, maer vond 'er niets in dat de attentie van een gezond oordeel (daer hy zekerlyk het zyne meê meende) meriteert. *De vaerzen*, vervolgde hy, *die 'er nu en dan in staen, zyn pitoyabel,*[1] *en geven de onmagt van hunne maekers genoegsaem te kennen*. Myn Vriend, die al die tyd gezwegen had, nam hier het woord, en sprak: *Dewyl wy op het sujet van vaerzen zyn, moet ik u vraegen, myn heer, of gy den* TELEMACHUS *al gezien hebt*. Ik was nieuwsgierig wat hy zeggen zou, om dat ik, schoon ik geen groot kenner van de Poëzy ben, dat uitmuntend Heldendicht, door een nette pen in zuivere en vloeyende maet overgebragt, met ongemeen genoegen kortelings voor het meeste gedeelte had doorlezen: maer hy gaf tot bescheid: *Dat werk is my door myn Boekverkooper gezonden; doch ik heb het weerom gegeeven. Het is wat te langwylig voor my. Ook heb ik de beste proza vertaeling* (merk hier uit de goede keur van deezen Heer) *door den geleerden* GHYS, *reeds veele jaren in myn bibliotheek gehad, en daer kan ik het wel meê stellen*. Myn vriend begon te grimlagchen, [197] en zeide: *dat is wat anders; maer ik voor my vind zulk een smaek in deeze beryming, dat ik 'er my niet aen verzadigen kan, en ik ben 'er voor de tweede mael aen bezig. Dan heeft myn heer*, sprak ik, *wel acht gegeven op de fraeje en noodzakelyke veranderingen, die de Dichter hier en daer gemaekt heeft? Zekerlyk*, was het antwoord, *en onder dezelve behaegen my vier vaerzen zo wel, dat ik ze onthouden heb. Dus luidenze:*

1 meelijwekkend.

De min, scharpziende daar zy voedsel denkt te vinden,
Toonde aan Kalypso licht den zoon van haar' beminden;
Maar stekeblind in 't geen tot haar genezing dient,
Vernam ze Pallas niet in zyn' doorluchten Vriend.

Dit oordeel wierd van den grootsten hoop toegestemt. Hier na raekte men op de Godgeleerdheid, en toen op de Wysbegeerte, daer onze Criticus, naer zyn eige waen, een algemeene kennis van bezat, terwyl de meesten, die zich daer meê bemoeiden, slechts een party beulingen[1] waren. Met deeze en diergelyke praetjes, die telkens door eenige glazen wyn afgebroken wierden, verliep de tyd. Als myn pyp uit was, voegde ik my nu en dan eens aan de speeltafels; doch verwekte in de luchthartige Wyfjes geduurig een nieuw gelach, en zelfs hoorde ik dat een van alle een ander in het oor beet: *Daer komt onze Blindeman weer aen*. Ondertusschen kwam 'er koffy, en eindelyk wierd 'er gezegt dat 'er reeds eenige *Rytuigen* voor de deur stonden, zo dat men *de dubbele Tour* zou beginnen; want eer te scheiden zou tegen de wellevenheid zyn. Terwyl men hier meê bezig was, proponeerde de jonge Heer een Comedie party. Dit wierd aangenomen: te meer, om dat niemand oit de *Tieranny van Eigenbaet* had gezien, schoonze onder het *Quadrille* spel zeer natuurlyk vertoond wierd. Hy riep zyn knecht uit het voorhuis, en beval hem dat hy ten eersten een groote Logie zou gaan huuren; doch de knaap kwam weerom, en rapporteerde dat hy niets krygen kon als de twee hoeken; dewyl men ten zes uuren (wanneer de dispositie over de Logies geschied) alles besproken had, zynde zelfs geen plaets in de bak meer open. Hier moest men genoegen meê neemen. De vergadering zou aan dit zelfde huis weezen, als het naeste aen den Schouwburg; den Traktant wierd verzocht [198] voor alles te zorgen; by tyds lootjes[2] te laeten haelen; en ieder Dame een boekje van Spel en Klucht vooraf te zenden, op dat zy die eerst met gemak konden bestudeeren. Na deeze beraedslaging ging het op een scheiden, en nu begonnen de complimenten. Niemand wilde de eerste zyn, en mogelyk had die twist den halven nacht geduurd, zo niet een bedaard man zyn vrouw had aengemaend, zeggende: *Kom hartje, laet ons maer gaen; want onze kinderen wachten*. Ik gaf deeze Juffer de hand, en vond op straet komende, dat die

1 stommelingen.
2 plaatsbewijzen.

Rytuigen, daer men van gezegt had, bestonden uit vier of vyf *Huursleetjes*. In het naer huis gaen vroeg myn vriend of ik my niet wel gediverteerd had. Waar op ik hem toevoegde: *Compleet wel, en ik dacht niet dat 'er in Amsterdam zulke hoffelyke byeenkomsten waren. Dat rooken en drinken, in het byzyn van vrouwen, vind ik admirabel. Ook heb ik nu geleerd dat een impertinente lach een point van wellevendheid is: dat men Quadrille met een Blindeman speelt: dat een Engelsche Japon abominabel staet, dat de Hollandsche Spectator een prul is, en dat de beste overzetting van den Telemachus door Ghys is uitgegeven. Maer evenwel moet ik zeggen*, voer ik voort, *dat zulke partytjes goed voor eens zyn, en dat ik u op een andre tyd hartelyk zal bedanken*. Hy was verlegen, en zag wel dat hy zyn rekening kwalyk gemaakt had; want in de plaats van my een aangenaam tydverdryf, in het gezelschap van weinig verstandige en bescheiden menschen, te beschikken (gelyk ik verwacht had) had hy my ten doel gesteld aan de spotternyen van een deel dartele zottinnen, en aen de laffe en kinderachtige discoursen van halfgeleerde opsnyers, en ingebeelde gekken. Om my daer over te wreeken, besloot ik U Ed. dit schryven toe te zenden, met ernstig verzoek dat U Ed. het een plaets in uw werkje vergunt. Het zal, naer myn gedachten, niet kwalyk figureeren by de Brieven over het geval van *Themistius*, die veelen uwer Leezers met genoegen hebben ontfangen; en ik zou my rykelyk voldaen achten, indien ik het geluk aantrof, dat deeze met de zelfde gunst onthaeld wierd. Schoon ik geen Amsterdammer ben, heb ik evenwel liefde genoeg voor die ingezeetenen, om te hoopen dat zy, wanneer ze de belachlykheid van hunne houding in veele gezelschappen, dus openbaar ten toon zien gesteld, hun best zullen doen om die langs hoe meer te reformeeren, en eens op dien [199] voet te brengen, dat iemand die een liefhebber van zedige en ordentlyke byeenkomsten is, met vermaak daerin den tyd kan passeeren. Ik blyve met eerbied

MYN HEER

U Eds. Onderdanige Dienaar.

HEER SPECTATOR.

Een Gezelschap van jonge Liefhebbers der Nederduitsche Taal en Dichtkunst is werkelyk bezig met het overzetten (of liever navolgen) der Fabelen van den beroemden Heer *Jean de la Fontaine*. Ik, die de eer heb U Ed. te schryven, ben een Lid daar van, en neem de vryheid, met toe-

stemming myner Kunstgenooten, een klein staeltje van onze behandeling aan U Eds naauwkeurig en ongeveinsd oordeel te onderwerpen: op hoop dat U Ed. of in een uwer Vertoogen, of in een byzonder briefje, ons daar mede zal gelieven te vereeren; zullende wy niet te schielyk zyn met het uitgeeven van een werk dat zo veel oplettenheid vereischt, en dat ons, zo wy het naar behooren willen uitvoeren, vry wat tyds en moeiten kosten zal. Indien U Ed. meent dat zulk een last te zwaar is voor onze zwakke schouderen, wy zullen daarover geenszins gebelgd weezen; dewyl wy dit zelfs dikwils onder den arbeid hebben gedacht: doch wy troosten ons met *In magnis voluisse sat est*.[1]

In 't streeven naar iets groots is de enkle wil genoeg.

Ondertusschen blyve is met alle achting,

HEER SPECTATOR,

U Eds. D.W. Dienaar, en Aandachtige Leezer.

N.N.

P.S. De Uitgeever van U Eds
Werkje weet myn Adres. [200]

De Krekel en De mier.

De Krekel, die de zomerdagen
Alleen met zingen hadt verspild,
Vondt niets, toen hem de herfst kwam plaegen,
Waar door zyn honger werdt gestild.
Des sprak hy in die zwaarigheden
De nyvre Mier, zyn buurvrouw aan,
En zegt: verzie, op myn gebeden,

1 "In magnis voluisse sat est" Vert. In moeilijke zaken is het ook voldoende als men zijn goede wil getoond heeft. Propertius, *Elegieën* 2, 10, 6.

Verzie my met een luttel graan;
Zo ik dit op u kan verwinnen,
Betrouw u op myn Krekels eer,
Gy krygt, als 't voorjaar zal beginnen
De hoofdzom met de renten weer.
De Mier die weinig houdt van leenen,
Want ziet ze weet wel wat ze doet,
Vroeg; *toen de zon u heeft bescheenen,*
En zacht gekoesterd door haar' gloed,
Wat deedt gy om den kost te winnen?
Toen heb ik, sprak hy, dag en nacht
Gezongen met verheugde zinnen,
En dus den zomer doorgebragt,
Nu word ik van den nood gedrongen,
En zoek by u myn toeverlaat.
Zo! zei de Mier, *gy hebt gezongen!*
Nu moogt gy danssen kameraad. [201]

N°. 146. Den 20. Maart 1733. De Hollandsche S p e c t a t o r .

Emollit mores, nec sinit esse feros.[1]
OVID.

HEER SPECTATOR.

IN myn eerste jongelingschap heb ik zo in my zelf, als in myn makkers ondervonden, dat, in die bloem der jaren, die geenen die van geest niet misgedeelt zyn, zo wonder veel met die gave ophebben, dat ze zig verbeelden, dat dezelve de spil is daar 't al in de menschelyke t'zamenleeving op drait, en dat niets wel uitgevoert word, zonder dat 'er geestrykheid meê gemengt zyt. In die gedagten heb ik duizendmaal toen ter tyd by my zelven overwoogen, hoe tog boeren, werkgasten, in een woord plompe en ongesleepe vernuften het stellen mochten, als ze verlieft waren, en hunne genegentheid aan 't voorwerp van hun min trachten te ontdekken, en smaakelyk te maken. Een declaratie van liefde, waar van ik honderden opgesmeukte en behaaglyke staaltjes in Romans, en galante vertelzeltjes gezien had, kwam my voor als een meesterstuk van 't menschelyk vernuft, en ik hield my verseekert dat het niet anders wezen kost of een vryer, die zig op een boersche en lompe wyze daar van kweet, moest aanstonds, met verbod van ooit weer te komen, afgezet worden, en de [202] sak krygen. Ik kwam eenigzins agter het geheim van die kunsteloze vryery, my bevindende op een Adelyk huis, alwaar, mids het kermis op het dorp was, een goed getal jonge boeren en boerinnen vergast wierden en vrolyk waren. Ik beluisterde verscheide verliefde paartjes; Dog hoewel ik wat meer ervarendheid krygende wel bespeurde dat de liefde by dat ongemanierd manvolk niet min hevig en teder was, als by de best opgevoede, kwam my hun

1 “Emollit mores, nec sinit esse feros.” Vert. Verzacht de zeden en staat niet toe dat ze wild zijn. Ovidius, *Epistulae ex Ponto,* II, 9, 48.

manier van dezelve uit te drukken zeer onaardig en zelfs walgelyk voor, en ik maakte my wys, dat, zo egter dezelve op 't gemoed der vrysters eenige indruk maakte, de eenige reden daar van moest zyn, dat dezelve niet min als de vryers van geest en verstand waren berooft. Zulks scheen my aldus toe, om dat ik die wyze van vryen niet overeenbragt met de natuur zelf, maar dat ik dezelve vergeleek met de zo gezegde hoflykheid van fatsoenlyke en geestryke galants. Dog de dwaling uit die misvatting ontstaan is my in ryper ondervinding niet lang bygebleven. Ik heb geleerd, dat de liefde die zo dikwils de schrandersten plomp maakt, al zo dikmaals de onnozelsten snedigheid byzet, en gaven voor hun zelf tot nog toe verhoolen, uit de ondooide boezem doed opborrelen. Zo dra die vermeesterende passie eens tot in het innigste van 't hart is doorgedrongen, verband ze uit het zelve noodwendiglyk alle wezentlyke boersheid, ten minste jegens 't geliefde voorwerp; Noit is ze welspreekender, en beter in staat om zig zelf op 't kragtigste en levendigste af te malen, als wanneer 't verstand haar alleen laat begaan, en zig met haare belangen niet bemoeit. Ze vertoont zig alsdan in de uitdrukkingen, die haare hevigheid zelf als weet te *scheppen*, in haar volkome waarheid, en oprechtheid, en kan nauw[203]lyks missen zig te doen kennen voor 't geen ze is; 't Hart zelf spreekt, en doet zig onfeilbaar aan 't beminde hart hooren, en duidelyk verstaan, Van die waarheid heb ik niet lang geleden een aangenaam voorbeeld gezien, 't welk ik zal tragten met zyne waare verwen af te schilderen.

My bevindende in een voorkamertje aan een venster met een hordetje bedekt, om de aangenaamheid van een heldere maneschyn te genieten, zag ik, zonder gezien te worden, myn naaste buurvryster, een zoet geschikt meysje van agtien of negentien jaar, op haar stoep staan, met een stoofje onder haar voorschoot, waarschynlyk om haar moeder op te wagten, een hupsche deugdzame Weduwe, die, met voor de luiden, (geholpen door dit haar eenig kint) linden te nayen fatsoenlyk aan de kost weet te komen. Dewyl Agnietje wat heen en weer trentelde, komt 'er een timmermans knegt, een wakkere welgemaakte jonge, (dog die niet veel ouder zynde als 't meisje, 'er nog zo wat lobesagtig uitzag,) met zyn hoedje in de hand, en met al de tekenen van schroomagtigheid, naar haar toe treden. Terstond scheen ze eenigzins ontzet in huis te willen gaan, wanneer ze aldus door den jongman wierd aangesprooken. *Och buurvrystertje, weest tog niet bang voor my, dat bid ik je. Ik zou immers geen kind kwaad doen, 'k laat staan dan jou; ik wou je maar verzoeken, myn zoete kind, of ik myn pypje,*

dat uitgegaan is, eens aan je testje mogt opsteeken. Deze woorden met een bevende stem uitgesprooken, en die eer scheenen te komen van iemand die bevreest was, als die een ander vervaart wilde maken, stelden Agnietje gerust; Og ja vriendje antwoordde ze, 't is zeer tot je dienst, maar wat scheeld je tog, 't is puur of je ontsteld waart. Daar op reikte ze haar testje over; *Dat* [204] *ben ik ook, myn lieve kind*, hernam hy, *en als je me een oogenblikje tyd wilt geven, zal ik je de reede wel zeggen*. Onderwylen was hy bezig met, zo langzaam als 't mooglyk was, zyn tabak vuur te doen vatten, terwyl ieder uitblazing van den rook in een tedere zugt veranderde. Eindelyk wat tot bedaren gekomen zynde, *Ken je me dan niet buurdogtertje*, sprak de goede hals. Wel me dunkt antwoordde ze, dat je me aan 't oog hangt, en dat ik je meer als eens hier voorby heb zien gaan. *Dat en is geen wonder zeeker*, hervatte de vryer, *og ik ben hier meer als hondert maal voorby gekoomen, maar ik heb je nooit durven aanspreeken; 't was of ik de koorts op 't lyf kreeg, als ik maar een voet naar je toe wou zetten; Maar ik heb evenwel nou men stoute schoenen aangetrokken; Hoor het hoogste woord moet 'er uit. Zonder dat kan ik tog nagt nog dag, om jouwent wil niet rusten, en ik wil hoopen, myn lieve kind dat je 't me ten beste zult houden, en niet kwaad 'er om tegen me worden, want hoe kan ik het gebeeteren dat ik je zo lief heb, en dat kan immers jou 't minste kwaad niet doen ...* Ei hoort die malle jongen eens aan, sprak Agnietje hier op! wat kan hy zoet keuzelen,[1] zou me niet denken, dat hy 't meende. Kom, kom jy vryer, dat pyp aansteeken duurt me wat te lang, je hebt de regte niet voor vriendje, dat verzeker ik je. Had ik geweeten, dat je hier kwam om de gek wat met me te steken, je zoud men test niet gehad hebben; kom lustig jy vrindje, geef jy de test maar gaauw weer over, en marcheer maar of na andere meisjes die zo gek zyn, dat ze aan zulke praatjes geloof slaan. *Ik de gek met jou steeken? ik de gek met jou steeken? zie, als ik zulke woorden van je hoor, dan is 't of 'er een mes deur men hart gaat. Og myn Engel, og myn hartje lief, geloof dat van my niet, daar is zo een ziertje valsheid* [205] *in men heele hart van onder tot boven niet; dat zal de heele waereld van me moeten getuigen, myn alderliefste bekje*. Kom, kom, maar, wierd' er hem op toegevoegt, talm maar niet, geef me maar aanstonds men test weerom; ik moet in huis gaan; en daarby, ik heet geen

1 babbelen, praten.

bekje, geen hartje, geen Engeltje, en ik versta niet dat je me die malle namen langer geeft; Agnietje ben ik gedoopt, en zo moet je me heeten als je me wat te zeggen hebt. *Wel nou dan Agnietje lief*, hervatte de vryer zeer ontzet door de spytigheid van 't meisje, *ik wist niet dat ik 'er aan misdeed, die woordjes die zyn me zo van zelf in den mond gekoomen, zonder dat ik 'er na gezogt heb. Ik ben nog onbedreeven in de waereld, en jy bent, zo waar als ik leef, de eerste dogter die ik nog oit of oit aangesprooken heb; Nou ik zal m'er in het toekomende voor wagten, myn alderliefste Agnietje lief; Kom laat ik je testje weer in je stoofje zetten, maar ik bidje staa men nog maar een eenig ogenblikje te woord, wat zou je daar nouw aan hebben, dat ik van droefheid ziek wierd; Je hoeft niet te gelooven 't geen ik je zelf zeg, dat weet ik immers wel, maar laat na me hooren. Myn ouders woonen hier digte by in de ...straat, en staan by ieder voor brave degelyke luy bekend; ik ben 'er eenigste zeun, en heb maar eene suster; Ze kunnen 't vry wel stellen, en ik kan een goed ambagt, dat ik neerstig waarneem. Daar by heb ik nog een oud Motje, dat 'er warmpjes inzit, en van 'er rentjes leeft; ze houd zo veul van me of ik 'er eige kind waar, en men sus en ik moeten al 't goedje van 'er erven; zo dat ik met 'er tyd Baas kan worden, en van jou, myn zoete Agnietje lief, een gelukkige vrouw maken; Daar by ziet me niemant oit in kroegen of herbergen; Ik ga alle Zondag te kerk, en teugen Paaschen hoop ik me belydenis te doen. Zie dat zal je alles van me zo vernemen als ik het je daar zeg, en zo ik je 't minste leugent* [206] *je op de mouw spel, zo mag ik wel lyden, dat ik men leven je lief bakkesje niet meer en zie en dat 's immers al wat men zeggen kan*. Dit alles had myn buurmeisje met al te veel oplettendheid aangehoort, om het met onverschilligheid aan te horen. Hoor Buurvryer, gaf ze hem eindelyk met een zagtzinniger toon, tot antwoord, al 't geen je daar gezeid hebt kan wel waar wezen, ik heb zulke kwade gedagten niet van men evennaaste, dat ik daar aan twyffelen wil; Maar ik hoef daar niet na de vernemen, ik heb 'er niet meê te doen; 't zyn zaken die buiten my zyn. Hebben je ouwers, en je Motje geld en goed, zo veel te beter voor jou; ik wensch je goeden avond, ik moet na binnen gaan. Moeder staat zo aanstonds t'huis te komen, en zo ze me hier met een manspersoon zo laat zag praten, daar zou een leven leggen als een oordeel, en de Vrouw zou gelyk hebben ook. Hier op vatte de Vryer Agnietje met een vriendelyke dwang by de hand, en verzogt haar met een hikkende stem, (en ik geloof waarlyk dat de goede bloed wezentlyk tranen stortte) hem zo ongetroost niet weg te zenden;

Ik bid je, zo lief als ik je heb, Myn zoet Agnietje, van nog een beetje te blyven, hoe zou 't van je hart kunnen me zo te laten gaan, daar je zo een goedaardig Meisje bent ... Ey kyk borst hier op Agnietje al lagchende uit, dit is immers nou te mal om 'er van te spreeken, hoe kan jy weten, buurvryer, of ik goedaardig ben, of niet, dewyl je me voor d'eerste reis van je leven spreekt, of heb je ook naar me vernoomen, zo als je wilt hebben dat ik na jou doe? *Na jou vernomen! myn liefste Agnietje, na jou vernomen! wel foei, dan was ik liever dood. Ik hoef na jou niet te vernemen; Ik ben zo verzekerd, als dat ik hier levendig voor je oogen sta, dat je goedaardig bent, en dat je deugdzaam bent, en dat je in allen delen zo een hupsche* [207] *jonge dogter bent, als 'er op voeten gaan kan; Vraag me tog niet, hoe dat ik het weet; wel ik zie het in je lieve bakkesje en ik voel het aan men hart; dat kan ummers niet bedriegen, en ik zou 'er op willen sterven, dat het waar is. Maar hoor, Agnietje, 't zou me leed zyn dat je om mynen 't wil kyven van je moeder kreeg, en daarby voel ik dat jou handjes zo koud worden als een bot, en dat gaat me aan men ziel, laat ik je maar eens een vraagje doen. Is 'er ook een ander Vryer die de eerste brieven by je heeft? Zie, dan zou ik van de zaak afzien, al zou 't me nog zo hard vallen, want ik ben al te eerlyk een kaerel, als dat ik een ander de voet dwars zou willen zetten*. Kom aan, antwoordde Agnietje, daar wil ik je wel op antwoorden; Neen ik heb noit geen vryer gehad, maar ik wil 'er ook nog geen hebben, al was hy nog zo; ik kan daar nog wel een jaartje of tien meê wagten, en ik heb myn Moeder te lief om 'er zo gaauw te verlaaten. Daarom, buurvryer, doe geen vergeefsche moeite meer om myn. Zo 't zo met je gesteld is als je voorgeeft, zo zalje wel een mooyer meisje krygen als ik, en een zoete stuiver 'er by, en dat zou je by my niet vinden; Want men moeder en ik hebben werk genoeg om door naarstigheid en goed overleg fatsoenlyk door de waereld te komen. *Og zo veel te beter, myn lieve Agnietje*, voegde de jongman haar daar op toe, *zo veel te meer pleizier zal ik hebben, als ik zo gelukkig zal mogen zyn van je met meer gemak en rykelyker te doen leven. Og mogt ik voor eerst maar van je verkrygen, Agnietje lief, dat ik je nou en dan eens mogt komen bezoeken; als je me dat maar toestond, zou ik niet ruilen willen met de beste burgermeesters zeun van de heele stad*. In alle geval, sprak Agnietje, dat zou je niet aan myn, maar aan men Moeder moeten verzoeken; Maar dat hoefje niet te beginnen, ze zou 'er tog geen ooren na hebben, en al was 't zo, zo [208] zou ik het tog met toestaan. Eens zo goed als duizendmaal, ik wil tog met

geen Vryers te doen hebben. *Maar mag ik dan ten minste nou en dan niet eens voorby komen, myn liefste Agnietje*. Wel malle jonge, sprak zy daar op al lachende, kan ik je dat verbieden? is de straat voor jou zo vry niet als voor een ander? *Ja maar je weet wel, jou guitje, waar ik heen wil, ik wou vragen of je dan zo goed niet zou wezen; en komen eens aan de deur?* Dat zou by geval kunnen gebeuren, wierd hem daar op toegedient, maar zo 't al zo was zo versta ik absoluit niet dat je men aanspreekt, ik zou 't je zeer kwalyk afnemen. *Ey, je zult ummers niet myn liefste Agnietje*; Nu dat zal je dan gewaar worden; doet het op die koop maar eens; Dit zeide ze met eene zekere spytigheid, die my vry wat gemaakt voorkwam, en hier mede, na dat de goede slokker te vergeefs om een zoentje had gebedelt, en uit een diepe eerbied de oprechte en innige tederheid zo eigen, niet hard daar op had durven aandringen, was de vryagie voor dien avond uit. Dog 't geen ik voor den jongeling, in wiens liefde ik niet na kan laten een teder belang te nemen, een goed teken vond, was dat Agnietje de deur reedlyk hard toegesmeeten hebbende de zelve zo zagtjes als 't mooglyk was weer opende, om den jongeling nog eens na te zien, en daar na even zagt dezelve weer toe sloot. Zo ik eenige verdere gevolgen van die natuurlyke galantery verneem, uwe aandagt waardig, zal ik niet missen u die mede te delen.

Ik blyve &c.

In den voorgaanden Spectator, op de eerste bladz. reg. 5. van ond. staat: *en dat het de* laatsten *gepermitteerd was* moet zyn: *en dat het de* eersten. [209]

N°. 147. Den 23. Maart 1733. De Hollandsche S p e c t a t o r .

Τουτο δραε και μακαρ εση[1]

MYN HEER,

DE waare Natuurkundigen steunen niet in hunne betogingen op bloote Beschouwingen, maar op waare en dikwils herhaalde Proefondervindingen; Verstandige Geneeskundigen, by voorbeeld, zullen nimmer van de kragt der kruiden *a priori*, of van voren, redenkavelen, maar *à posteriori*, uit de uitwerkselen, die zy ondervonden hebben door dezelve veroorzaakt te zyn. En zekerlyk is deze wyze de zekerste en eenvoudigste om de waarheid te vinden. Veele denkbeeldige samenstelstels en betogingen, hoe zeer zy vertoonen moogen het vernuft van den uitvinder, de netheid zyner redenkavelingen, en zyne bekwaamheid, om zyne bewyzen in de voordeligste en gevoeglykste order aan een te schakelen, zyn nogtans zonder geest en leven, zo lang zy enkel denkbeeldig blyven en niet door zakelyke bewyzen bevestigt worden, wyl de ervarentheid menigmaal geleerd heeft, dat die denkbeeldige betoogingen, door de Proefondervindingen, wederlegd wierden. [210]

Een voorbeeld hier van, zo wel klaar als kragtig, zal ik de vryheid nemen U E in gedagten te brengen.

Wat kan men zig verbeelden, dat een verstandig mensch van het volgende voorstel zoude oordeelen? *Daar is een genoodschap van verstandige, vernuftige en geleerde luiden opgeregt, die alle hunne bekwaamheid, schrander oordeel, lange ervarentheid, cierlyke en aangenaame styl, en verheventheid des Geests, zullen aanwenden, om dagelyks of weekelyks een geschrift op te stellen, en wereldkundig te maaken, waar in de Verbetering*

1 "Touto drae kai makar essei." Vert. Doe dit en gij zult gelukkig zijn. OT, *Proverbia,* naar 6, 4.

van 's menschen Zeden het hoogste doelwit zal zyn; waar in zy de byzondere en verborgene gebreken in het gedrag der menschen, ten aanzien van hun gewaad, gang, spreeken, denken, enz. op eene levendige en bevallige wyze zullen ten toon stellen, en hunne Lezers daar tegen vermanen. Wat, zeg ik, zoude een verstandig mensch van zulk een genoodschap oordelen? Wat anders, als dat zulks van eene zeer groote en algemeene nuttigheid zal weezen; dat daar door de Wanbedryven der menschen, die niet gevoeglyk in 't openbaar zouden konnen bestraft worden, op deze wyze niet ongemerkt zullen voorbygaan; en dat de bondigheid der Redenkavelingen van dat genoodschap, het klaar voorstellen van de onredelykheid, de belachelykheid en mismaaktheid van zulke wanbedryven, ten eersten zodanig eene verandering in de zeden der menschen zal veroorzaaken, dat zulks van een' ieder zal konnen gemerkt worden.

Een iegelyk, verbeelde ik my, zal toestemmen, dat die gevolgen niet ongegrond schynen; en ik durf vertrouwen dat nog de Engelsche Spectator, myn waarde Land- en Stadgenoot, nog U E [211] zelfs, met een ander oogmerk het werk begonnen, nog andere vrugt van die moeite gehoopt of verwagt hebben.

Maar laaten wy ons nu tot de uitwerkselen keeren, laaten wy Proefondervindingen neemen, en zien of de uitkomst de verwagting beantwoord.

Engeland, Duitsland, Vrankryk en Holland, hebbende Boekvertrekken van eene ontelbare menigte van menschen met zulke Zedeschriften vervuld, het dikwils herdrukken en vertalen derzelver, vertoont genoegzaam de algemeene toestemming, die ze verkreegen hebben; ieder is 'er door geleerd, maar leider, weinig door verbeterd. Men koopt die schriften, men leest ze, men keurt ze goed, men legt ze neer, of bind ze t'zamen in eene nette band, en daar mede is het uit; men ziet 'er verder niet naar om, en al de vrugt die de Schryvers daar van trekken, is eene oordeelkundige aanmerking over ieder schrift: *Dat is een fraay Vertoog. Dat is wel opgemerkt. Hoe kan de Schryver het zo bedenken? waar haalt hy 't van daan? Dat is een laf Vertoog* of iets diergelyks.

Immers een ieder aandagtig Beschouwer, schoon hy niet, gelyk U E, het ampt van algemeenen *Spectator* heeft aanvaard, kan ligtelyk zien hoe weinig de verbetering der zeden is toegenoomen: zyn de Hoepelrokken door het Spectatorisch gezag wat ingekrompen, de Keurslyven in hoogte uitgerekt, de weelde- en dartel- en brooddronkenheid beteugelt? Zyn de gierigen mildadiger, de verkwisters spaarzaamer en de menschen, in 't

algemeen, opregter, deftiger en vernuftiger geworden?

Wat moeite heeft de Engelsche *Socrates* niet [212] aangewend, om de Tooneelspeelen beschaafder en zediger te maaken; om alle goedkeuring van 't geen kwaad, en veragting van 't geen goed is uit dezelve te verbannen; en evenwel is het niet lang geleden, dat de Zelfsmoord zo schendige en tegen den Christelyken Godsdienst aanloopende misdaad, eene algemeene toejuiching en handgeklap op het Amsterdamse Tooneel heeft verworven.*

Maar ik zie, dat ik te verre in uw ampt zoude treeden, indien ik my verder uitbreidde: dog ik ben verzekerd, dat zoo U E. niet alleen een *Spectator* of beschouwer, maar een waar beminnaar der menschen zyt U E eene gevoelige droefheid over de geringe vrugt uwer beschouwingen zult ondervinden.

Menigmaal heb ik myne gedagten gebezigt in 't navorschen der oorzaaken van dit gebrek van verbetering; menigmaal heb ik, door wanhoop van hervorming gedreeven, U E. willen raaden, van liever uit te scheiden dan vrugtelooze pogingen aan te wenden; Dikwils hebbe ik middelen, zo my dagt, uitgevonden, om dit gebrek voor te koomen; maar by nadere overweeging vond ik dezelve kragteloos.

Eens twyffelde ik, of het kwaad niet hier van daan kwam, dat de Schryver der Vertoogen onbekend was, en dat de menschen niet gewillig waaren zig te onderwerpen aan de besluiten van een' onbekenden, die zy niet wisten, of hy niet, door de ouderdom van veele driften bevryd zynde, hen daarom tegen de dartelheid en wulpsheid vermaande om dat hy zig zelfs daartoe onbekwaam bevond; daarom hen de overdaad en pragt afried, [213] om dat hy zelfs behoeftig was. Inzonderheid dat zy niet wisten, of hy met een voorbeeldig gedrag hen voorging, 't welk het allerkragtigste beweegmiddel ter navolging is. Dit veroorzaakte in my die gedagten, of het niet best waare, dat de Schryvers hunne naamen waereldkundig maakten, op dat een ieder na hen verneemen konde: maar ik bevond naderhand, dat zulks vrugteloos zoude zyn, wyl men aanstonds daar door zig zoude verbeelden, dat zulks een bewys van des Schryvers Eerzugt waar.

Op een' andere tyd wilde ik, dat 'er een genoodschap wierd opgeregt door het bevel der Overheden, om dus, door openbaar gezag gestyft, des

* De Dood van Gracchus.

te kragtiger indruk aan 't gemeen te geeven, en dat de Overheden dan zelfs eerst de besluiten van dat genoodschap betragtende, dus een goed voorbeeld aan hunne onderdanen zouden geeven; maar ik merkte haast, hoe nydig veel waanwyzen zouden weezen, wanneer andere, die, hoe bekwaam ook, altyd in hunne oogen onbekwaam zouden zyn, voor hen tot dat loflyk ampt verkooren waaren, terwyl men hen voorby ging. Behalven dat de menschen in 't algemeen, en inzonderheid de Hollanders, nog liever door zagte vermaningen als door Wetten geregeert worden.

Na dus een lange tyd byna tot raadeloos worden toe, in twyffel te hebben gestaan, begon ik eindelyk op andere middelen bedagt te weezen, die zoo ten aanzien van den Schryver als den Lezer uwer Vertoogen moesten aangewend worden, welke ik dan, onder verbetering aan het oordeel, beide van U E, en het gemeen, zal voorstellen, niet twyffelende of dezelve zullen, wanneer zy in 't werk gesteld zyn, zoo niet van eene algemeene ten minste van eene zeer groote nuttigheid weezen.

Ten aanzien van de Schryvers der Vertoogen heb ik aangemerkt, dat zy, ja zelfs de Engelsche *Spectator*, niet altyd deftig genoeg geweest zyn, terwyl zy somtyds beuzelingen en belachelyke zaken voorgesteld, somtyds deftige zaaken al te ligtvaardig behandeld hebben. Wanneer de Lezers zulks merken, denkenze ligt dat de Schryvers zelfs weinig indruk van hunne voorstellingen hebben, en derhalven merken zy dezelve ook aan als zaaken hunner opmerking onwaardig. [214]

Geenzins is het myn oogmerk, dat men, als de Leeraaren, op eene vermanende wyze alles moet voorstellen; in tegendeel agt ik het best, de kinderagtige malligheden waar aan de menschen verslaaft zyn, en die hen verhinderen, als vernuftige schepzelen, zich te gedraagen, in hunne belachelykheid aan te toonen, en dezelve opentlyk ten toon en ten spot van 't gemeen voor te stellen: en zekerlyk, *Ridendo dicere verum, quis vetat?*[1] Maar dit wenschte ik gaerne, dat men zaaken van gewigt, byzonder zonden in de H. Schrift verbooden, altyd deftig en ernstig behandelde, en dat men in alle onderwerpen zorg droeg, dat 'er niets laag en beuzelagtig invloeide, maar dat de scherpzinnigheid en aardigheid met de deftigheid gepaart ging.

1 “Ridentem dicere verum/ quid vetat?” Vert. Wie toch zou verbieden, lachend de waarheid te zeggen? Horatius, *Satirae* I, 1, 24.

Wat de Lezers aanbelangt, de volgende Regelen neem ik de vryheid aan hun eigen oordeel voor te stellen.

1. Dat zy niet moeten denken, dat het oogmerk van den Hollandschen Spectator is, hen tweemaal ter week wat vermakelyks te laten leezen; dat ze zyne Vertoogen niet moeten aanmerken als een enkel tydverdryf, geschikt alleen, om hen, onder het drinken van Koffy of Thee, eens helder te doen lachen: maar datze geschreeven zyn tot hun nut, om hen te verbeteren, en om hen het geen pryswaardig was in de aloude Grieken en Romeinen ter navolging voor te stellen, met byvoeging van 't geen de Christelyke Godsdienst nog nader aanbeveeld, om hen tot getrouwe Burgers, bequaame Ouders, gehoorzaame Kinderen, voorbeeldige Egtgenooten, en in alle omstandigheden des levens, verstandige menschen en godvrugtige Christenen te maaken.

2. Dat zy de geringe moeite neemen, van na het leezen van elk Vertoog te overdenken, of 'er iets in is dat hen op eenigerhande wyze raakt, het zy dat 'er iets pryswaardig in word gesteld, dat ze nog niet in zig bevinden of iets afgekeurd word, waar aan ze nog schuldig zyn, en dat ze dan zoo veel opregtheid en eigenliefde willen hebben, van alles in 't werk te stellen, 't geen hen [215] hoe langs hoe meer de hebbelykheid van reeden en deugt kan inboezemen.

3. Dat schoon de Schryver der Vertoogen hen onbekend is, zulks geensins hen behoort te verhinderen van zyne vermaningen, indien zy billyk zyn, op te volgen, vermits het evenveel is van wien het komt zoo de Raad maar goed is.

Niemand kan het onbillyk oordeelen, dat men van de Lezers uwer Vertoogen ook wat vergt, aangezien men wel goeden Raad kan geeven maar niet ingieten. Indien U E. voortgaat met de menschen door uwe schriften te willen beschaaven, toont U E. aan uwe kant uwe liefde tot het Menschdom, maar dan moeten zy aan hunne kant zoo veel dankbaarheid aan U E, of zoo veel liefde voor zig zelve bewyzen van uwe heilzaame vermaningen in agt te neemen.

Dit is de Raad die ik nodig agte aan het gemeen voor te stellen, maar het zy ze van hen betragt word of niet, U E. kond tot uwe troost en aan-

moediging verzekerd weezen, dat het genoodschap, waar van ik, hoewel onwaardig, een Lid ben, altyd uwe heilzaame vermaningen in agt zal neemen en zyn zeden na dezelve tragten te verbeteren.

Ondertussen blyve met veel agting

U E. getrouwe Vriend
en Dienaar

JOHN PHILODEEMUS.

Amsterdam den 26
February 1733. [216]

Ik bedank myn Correspondent hartgrondiglyk weegens deszelfs heilzaamen raad, en durf zeggen, dat zo het gemeen zig zo geneigt bevind, als ik, om met deszelfs vermaningen zyn voordeel te doen, het middel van *gemeene verbetering*, zo lang vergeefsch nagevorscht, ten grooten deele gevonden is. Om my tot nog leevendiger erkentenis aan te zetten, word hy verzogt my aan te wyzen, waar, en hoe ik te beuzelagtig mag geweest zyn, en deftige zaaken niet betaamelyk en volgens haeren aard behandelt heb; De voorbeelden zullen my myne misslagen duidelyk doen kennen, en my in staat stellen van dezelven voortaan met alle mogelyke oplettendheid te vermyden. Wat aangaat *zonden in de heilige bladeren bestraft*, neem ik de vryheid hem in bedenken te geven, of dezelven verfoeyelyk aan d'eene kant, niet veeltyds aan de andere bespottelyk kunnen zyn, en niet, met nut, zo wel in de tweede als in de eerste betrekking kunnen ten toon worden gesteld? De gierigheid, by exempel, die *wel* van gruwelen, is die niet met een' een *bron* van de belachelykste en kinderagtigste grillen, en is het beuzelagtig dezelve in 't laatste opzigt met schertsingen te keer te gaan? Ook wenschte ik nog te weten wat hem zo ergerlyk voorkomt in een' *theatrale zelfmoord*, die in hondert treurspellen met belangneming beschouwt word. Ik wil hoopen, dat hy my in dit alles believen zal willen, en aldus tusschen ons, tot nader gemeenschap van reeden en kennisse aanleiding geeven.

Deze Hollandsche Spectator zal alle Maandagen en Vrydagen te bekomen zyn: Te Amsterdam, by *H. Uytwerf;* te Rotterdam, *J.D. Beman*, Delft *A. Beman en Boitet;* 's Gravenhage, *C. Boucquet* en *J. vander Kloot;* Dordrecht, *Van Braam;* Leyden, *Kerchem*, Haarlem, *Van Lee;* Utrecht, *Kroon;* Middelburg, *Meerkamp;* Vlissingen, *Payenaar,* Leeuwaarden, *Strik*, Franeker, *Ennema. &c*. [217]

N°. 148. Den 27. Maart 1733. De Hollandsche S p e c t a t o r.

Juniores quaerit adulteros
Inter mariti vina.[1]
HOR.

HEER SPECTATOR,

IK neem' de vryheid van u te komen consulteeren of een zaak van zo eene teere en netelige natuur, dat ik my schamen zou met de besten myner vrienden wegens dezelve raad te plegen. In de eerste woestheid van myn jeugd, heb ik na veele aangewende moeite, en een langduurige vryagie, tot myn vrouw verworven, een van de schoonste en beminnenswaardigste Juffers van 't gansche land, en op dewelke ik smorelyk verliefd was. Om U E. in staat te stellen van aangaande myn ongeluk recht te oordeelen, zal ik myne fouten niet verzwygen, en U recht uit bekennen, dat ik voor deeze vryery een volmaakte losbol was, en dat zelfs de naam van lichtmis, door my op allerlei wyze verdiend, my van niemand die my kende wierd geweigert. Zo lang myne gedagten alleen op 't voorwerp van myn min waren gevestigt geweest, hadden deeze myne gebreeken, als in een hoek van myn boezem verschoolen gezeeten; Dog wanneer de heevigheid van myne liefde door de bezitting eenigzins ver[218]koeld was, waar toe juist niet veel tyd van nooden is geweest, kwamen dezelve nu en dan, en zelfs maar al te dikwils, weer voor den dag, en naauwlyks was ik twee maanden gehuwt geweest, of *ik dee zomtyds wel eens meê met de borsten*; Voornamentlyk spaarde ik my zelve de wyn niet, en zelden liep 'er een week voorby, dat ik niet met wat meer als een roes, t'huis kwam, of gebragt wierd. Hoewel myn Vrouwtje, wanneer ik door myne gelukkige vereeniging met haar,

1 "Juniores quaerit adulteros/ Inter mariti vina." Vert. Jongere mannen als minnaar zoekt zij op de drinkgelagen van haar echtgenoot. Horatius, *Carmina*, III, 6, 25.

myne innigste zielswenschen voldaan zag, eventjes uit de kindsheid in de bloeiende staat van de eerste jeugd was overgegaan, droeg zy zig in myne dwaaze uitspattingen, met de vriendelykste omzigtigheid, die van de deugd en van 't verstand van eene reeds bedaarde vrouw kunnen verwagt worden. Zy verweet my nooit myne buitenspoorigheden, dan door de droefheid van haar gelaat, 't welk door eenige liefkozingen, en door eenige flauwe beloften van my wyselyker te dragen, wel haast weder wierd opgeheldert. 't Geen my natuurlyker wyze de onverschilligheid en zelfs de haat van een vrouw nog waardiger maakte, was dat ik een bedorve zoontje zynde de minste kragt niet gewoon was, tot het beteugelen van myne driften aan te wenden, dat ik op de minste tegenstand, of tegenspraak in eene dolle oploopendheid uitborst, en alles in myn huys, Mevrouw niet uitgezondert, geen reden van myn wil, als myn wil zelf gevende, met eene volstrekte tyranny wilde beheerschen. Voeg daar by dat ik zomtyds zonder de minste reden my door jaloersche vlagen liet vervoeren, en gy zult met my moeten bekennen, dat ik voor een hups en aardig borstje met recht moest doorgaan. Dog alle myne onbesuisde hevigheid stuitte tegen de bezadigdheid van myn beminnelyk Wyfje, als tegens een onbeweeglyke rots. Zy liet my meesten tyd, met een groote koelheid van haar zyde uitbulderen, en zo dra zy zag dat myne driften door uitputting van kragt verflaauwden, wist zy reeden by geestigheid te voegen en met 't een of 't ander koddig raillerytje,[1] my myne dwaasheid aan te toonen, en met een aan 't lagchen te helpen. Ik verbood haer op een tyd by voorbeeld, naar een zeker gezelschap, alwaar ik wist dat ze genood was, te begeeven, [219] en dit verbod wierd vry wat meesteragtig, en zelf redelykjes brutaal uitgedrukt. Myn' Vrouw my met eene gemaakte onnozelheid aanziende, vroeg my, *wat my tog mogt aanzetten om haar absoluit te willen dwingen, zig na dat gezelschap te begeeven* ... Ik u daar toe dwingen? was myn antwoord, verstaje dan geen duitsch? ik zeg immers het tegendeel, en ik wil niet hebben dat j'er je voeten zet. *Dat heb ik wel gehoort*, zei ze daar op met een hartsteelende lag; *Maar je weet immers wel, dat het beste middel om een vrouw ergens toe aan te porren is haar 't zelve te verbieden. Ik kan u niet zeggen wat een lust ik nu heb om 'er te gaan, en ik weet haast niet wat ik doen zou, indien ik al voor een uur of drie, 't verzoek niet had afgeslaagen*. In een woord, myn Heer, zy wist myn humeur met zo veel

1 grapje.

beleid in te volgen, en myne passien met zo veel zagtheid te leiden, en omtrent my alle de pligten van eene deugdzame, en wyze vrouw met zo veel nauwkeurigheid waar te nemen, dat al de waereld haar gedrag, en myn geluk volmondig roemde. Aldus heb ik met haar een goed getal jaaren geleeft, binnen dewelken zy my, althans gelyk ik reden heb te vertrouwen, Vader van verscheide aardige kinderen gemaakt heeft, en zo ik nu en dan in dwaze luimen van minnenyd verviel, was het alleen, om dat ze beminnelyk was, en noit om dat ik de geringste tekenen van neiging tot coquettery in haar bespeurde; dog nauwlyks vond ik my door zo eene langduurige ondervinding harer deugd, van die jalourscheſtuipen geneezen, en ik wierd niet meer door de minste agterdogt gepynigt, of de gansche waereld merkte dat ze omgekeert was als een blad. 't Kwam my van alle kanten te voor, dat niet alleen myn Vrouwtje op een jonge lafbek verliefd was, maar ook dat ze in alle gezelschappen onafscheidelyk waren, en zo doldriftig in hunne minnehandelingen, dat ze zig scheenen te verbeelden overal alleen te zyn. Ik spotte in 't begin met die ontdekking, en zo vind ik goed die zaak nog te behandelen, hoewel ik myne oogen gelooven moet en duidelyk zie, dat haare passie haar niet alleen van alle voorzigtigheid, maar ook van alle schaamte berooft heeft, zo dat ik niet veel zekerer omtrent myn oneer zou wezen, [220] al was ik ooggetuigen van derzelver ontwyfelbaarste blyken geweest. Ik ben duizendmaal op het point geweest, om met de deur, zo als men zegt, in 't huis te vallen, dog door wat meer jaren bezadigder geworden, heb ik my tot nog toe weeten te weerhouwen. Ik heb haar zelf niet doen blyken dat ik haar in 't minste mistrouwde, en ik behandel haar met een koele onverschilligheid, 't geen my niet moeyelyk is, dewyl zy zulks al lang van my is gewendt. Ik ben zo zelden t'huis als 't mogelyk is, en ik affecteer zelfs t' mynent, met ieder, behalven met myn ontrouw wyf, een ongedwongen vrolykheid, die door de haare verzelt word, ten zy ze zomtyds met haar melkmuil van een Minnaar over hoop legt; zo dat ik my niet anders verbeelden kan, dan dat ze verblind genoeg door haar hartstogt is om te gelooven, dat ik van dat lieve werkje ter waereld niets en weete. Ik ben wel bewust dat de Mode, een ongelukje, als 't myne, zeer verzagt heeft, en dat een bekend hoorndrager met al zo een opgerecht hooft in een fatsoenlyk gezelschap komt, als zyn wyf zelf. Ik weet ook dat 'er niets zo dikwils, en met zo goed een gevolg, tot vertroosting, en opbeuring van myns gelyken gebruikt word, als dit stuk van een fransch liedje:

Quand on le fait c'est peu de chose
Quand on l'ignore ce n'est rien.

't Heeft weinig om het lyf al wist de man het al,
En weet hy 't niet? 't is niet met al.

Maar ik had al wat jaaren, toen ik de zedelessen van de mode begon te smaaken, en ik heb moeite om 'er my volstrekt van te laten beheerschen. Hoewel myn wyf my by geluk zeer onverschillig is, smart my haar gedrag zo strydig met dat van haar eerste jeugt, op het gevoeligste, en ik heb goeden raad van nooden hoe my zelf hier in te schikken. Dezelve verwagt ik van u in een uwer eerste vertoogen, en blyve &c.

CORNUTUS DE ZWYGER. [221]

Hoewel ik weet dat in gevallen als het tegenwoordige de grootste waarschynlykheden dikmaals bedriegelyk zyn, en dat Vrouwen somtyds haar hart aan een ander dan haar man kunnen geven, zonder tot een dadelyk overspel uit te spatten, zal ik, vermits ik de bewyzen van den Heer Cornutus niet ken, de waarheid van zyn oneer onderstellen, en de zaak op dien voet behandelen. Is 'er een ongelukkig man ter waereld die niet te beklagen is zo is hy het buiten twyffel, en ik durf zeggen, dat zyn ontrouwe, schoon niet te regtvaerdigen in zo eene grove zwakheid, ten hoogste te verschoonen, en deernis waardig is. 't Is zelfs te verwonderen, dat haar deugd, en onverdiende tederheid voor haar losse gemaal, het zo lang hebben kunnen uithouden; en nog meer, dat haar man door haar vriendelyk en wys gedrag eindelyk niet overwonnen, en aan haar voor eeuwig met onbreekbare banden van agting en liefde verbonden is geworden. Vermids hy reeds twee maanden, na zyn huwlyk met zo een beminnelyk schepzel, *met de borsten* zo nu en dan mêe gedaan heeft, is het wel te vermoeden dat het hoe langer, naar mate van de verkoeling zyner liefde, hoe erger met hem zal gegaan hebben, en dat het by zuipen en zwelgen niet zal gebleeven zyn. Zulks vertrouw ik te meer, dewyl zelf bekend, dat zyn vrouw reeds voor haar val hem volmaakt onverschillig was, 't welk in de eerste kragt der jaren niet wel mogelyk kan zyn, ten zy een man zyn hart en liefkozingen zyne egte vrouwe ontrooft elders besteed. Hoe kon het dierhalven haast anders uitvallen, als dat door zo een

kwaad gedrag, ('t welk veele onbesuisde mans niet eens verwaardigen voor de gantsche waereld, en by gevolg voor hunne vrouwen te bedekken), en door de beestagtigste dwinglandy, de standvastige liefde van zo eene waardige en op alle wyzen mishandelde Vrouw, allengskens moest slyten, en eindelyk geheel en al vergaan? Wat is 'er natuurlyker, als dat een zwakke Vrouw, welkers gedult in 't verdraagen van haars mans gebreeken uitgeput is, en wiens tederheid door een koele stuursheid telkens word afgewezen, als by verrasching werde ingenoomen, door een minnaar, [222] die haar gewoon als een slavin gehandelt te worden, als een afgod eert, en maar een vriendelyke lag waar mede hy begunstigt word, boven schatten en waardigheden agt? Is het zelf niet vergeeflyk, dat het, in zo een geval, by de vereeniging der harten niet blyft, voornamentlyk wanneer een vrouw in 't vuur van haare jeugd van haar gemaal, die, t'haarer opzigt, zig als afgeleeft draagt, eer als een huishoudster, dan als een bedgenoot gebruikt word. Dat slag van Mans word niet kwalyk afgebeeld, in een zeker liedje van Scaramouche in het *Theatre Italien*.

Je suis oui; je suis non,
Selon l'occasion,
La chose est bien certaine
Je suis oui
Chez la femme d'autrui,
Et je suis non chez la mienne.

Ik ben ja, *ik ben* neen
naar myn gelegentheên,
Daar *fris, en* hier *aan 't kwynen,*
Ik ben ja
By onze buurmans gaa
En altyd neen *by de myne*.

In het geval aldus met de Heer Cornutus geleegen is, zo kan ik niet wel begrypen, indien hy zig genoeg bedwingen kon, om op een bezadigde manier zyne Vrouw wegens haar ontrouw te bestraffen, wat hy tog tegen haar in zou brengen, dat niet op hem zelf te rug zou stuiten? Is het zelfs niet waaragtig, dat zy begaaft, gelyk ze is, met geest en verstand, hem zou kunnen aantoonen, dat hy haar als met geweld in haar wangedrag gewor-

pen heeft, en als met eige hand in de armen van een minnaar overgegeeven? Ik weet wat hy daar op met reden haar zou kunnen te gemoed voeren, terwyl geen man van een zwakke Vrouw met recht kan vorderen, dat zy in 't midde van zyne fouten en gebreeken, met [223] eene volmaakte bestendigheid haare hevigste driften dwarsboome, en een' noit bevlekte deugd aankleeve. Ik ben wel bewust, van eenige zeer ongerymde redenen, waar mede men in dit geval een wezentlyk verschil tusschen Mans en Vrouwen poogt aan te toonen; dog die stoffe nevens eenige anderen op dezelve betrekkelyk, en van geen minder gewigt, heb ik beslooten in een andere gelegendheid in 't byzonder en uitvoeriglyk te verhandelen.

Dog ik voorzie, dat de Heer Cornutus my zal zeggen, dat hy my niet verzogt heeft, hem te doen zien, dat hy zelf de groote, en bykans de eenige oorzaak van zyn oneer is, maar hem te raaden, hoe hy zyn gedrag best in zo een onaangenaam toeval bestieren zal. Die raad is gauw te geven; Hy behoeft, myns oordeels, maar voort te gaan, zo als hy begonnen heeft, en zyne ontrouwe koeltjes, dog met eene burgerlyke en onverschillige beleeftheid te behandelen, en haar aan te zien, gelyk hy bekend, dat zulks hem zeer gemakkelyk is, als of 'er noit tusschen beiden de minste vereeniging was geweest. Ik kan zelfs de oorszaak van 's mans verlegendheid niet bespeuren. Indien, gelyk het niet zelden beurt, zyns vrouws ontrouw de heevigheid zyner liefde door minnenyd weer ontfonkte, zou hy te beklagen zyn, en een wel bestudeerde raad verdienen; Dog wat kan het hem scheelen, dat een ander met verukking bezit, 't geen hy volhard te verwaarloozen en te veragten. Ja maar zal hy zeggen, 't is de schande die uit haar wangedrag op my voortstraald, die my tot u als tot een onpartydig raadsman myn toevlugt doed neemen. Maar kan 'er wel een verkeerder en wandrogtiger begrip uitkoomen, als zig in 't geringste over zyne eige ondeugden en misdaden niet te schaamen, en schaamrood te worden over 't kwaad gedrag van een ander? Daar by wat schand steekt in zo een ongelukje tog, in deze schaamteloze eeuw, waar in verre van zig te ontrusten, over eenige raillerytjes, die 'er door veroorzaakt worden, de beschaafste van de bende, en die hun waereld 't best weten, geen zekerer en teffens aardiger middel om anderen den mond te stoppen kunnen uitdenken dan zelf, [224] en de eersten met zo een beuzeling de spot te dryven. Ik twyffel niet of myn Correspondent, wanneer hy zig recht zal onderzoeken, zal zig bevinden van een Character te zyn om die zelfde weg in te slaan, en ik weet niet of ik hem zulks, als wonder wel overeenkomende met zyn

overig gedrag, en met zyne fraye hoedanigheden, wel behoor af te raden.

Ik heb onlangs een briefje ontfangen, van een Jongeling die zig beklaagt over eene zekere *stilheid* van humeur, die hem belet in koffyhuizen en gezelschappen 't zyne op zyn pas tot de conversatie by te brengen, en die my verzoekt hem middelen, om zig van die dofheid te ontlasten, aan de hand te geven. Ik denk ten naasten by uit zyn' brief te kunnen opmaaken, waar het hem hapert, en ik beloof hem, by gelegenheid aan zyn heusch verzoek te voldoen.

Deze Hollandsche Spectator zal alle Maandagen en Vrydagen te bekomen zyn: Te Amsterdam, by *H. Uytwerf;* te Rotterdam, *J.D. Beman,* Delft *A. Beman en Boitet;* 's Gravenhage, *C. Boucquet* en *J. vander Kloot;* Dordrecht, *Van Braam;* Leyden, *Kerchem*, Haarlem, *Van Lee;* Utrecht, *Kroon;* Middelburg, *Meerkamp;* Vlissingen, *Payenaar,* Leeuwaarden, *Strik*, Franeker, *Ennema. &c*. [225]

Nº. 149. Den 30. Maart 1733. De Hollandsche S p e c t a t o r.

Candide, κοινα Φιλων, sunt haec tua, candide, καντα.[1]
MARTIALIS.

WAnneer ik zomtyds ga wandelen met den hupschen Pantophilus, gebeurt het zelden, in geval ik hem vraag, wie hy groet, of van wie hy gegroet word; of hy antwoord my, *'t Is een van myne beste Vriendinnen, 't is een zeer goed Vriend van me, 't is een man die veel Vriendschap voor my heeft*, of iets diergelyks; In een woord de goede Pantophilus, en duizend anderen met hem, spreeken van de Vriendschap als of 'er niets gemeener ter waereld was, en als of men de vrienden van de boomen kon schudden; Door *Vrienden* verstaat men goede kennissen, en door de *beste Vrienden* luiden welkers gezelschap ons 't aangenaamst is, in voege de gemoedsgestalte, bestaande in *een oprechte innige geneigdheid, en wederzydze bereidwilligheid, om uit een beginzel van tedere agting malkanders belangen, zo verre de reden het toelaten kan, te behartigen*, bykans buiten het *hedendaag denkbeeld* der Vriendschap gesloten is, schoon zy het wezentlyke van *'t waare denkbeeld* uitmaakt. Zulks is zo ontwyfelbaar dat de zogenaamde *beste vrienden* van iemand, in tyd van nood, dikwils geen tien pistolen, hoewel het verlies van zo een geringe [226] somme door hen nauwlyks zou gevoeld worden, voor hem zouden over hebben; en dat zo eene lafhartige ongevoeligheid ruim zo zeer onder ons, als by andere natien, in zwang gaat, blykt maar al te duidelyk, uit een zeer gemeen spreekwoord, 't welk men met zo een vertrouwen uitspreekt, als of men een van die heilzaamste spreuken van Salomon voor den dag bragt, en 't geen ik noit

1 “Candide, koina filoon, sunt haec, sunt tua, Candide, panta.” Vert. Candidus, dit is jouw refrein, ‘Onder vrienden is alles gemeenschappelijk’, Candidus. Martialis, *Epigramatta*, II, 43, 1.

hoor, zonder schaamroot te worden, wegens zo een schandelyk gebrek van smaak omtrent de waare deugd. *Wel goede vrienden*, zegt men, *maar malkander van de beurs te blyven?* Wie van myne Lezers heeft niet honderdmaal die fraye spreekwyze zonder de minste schaamte horen gebruiken? 'k Zou zelfs wel haast durven vragen, wie van myne Lezers grootmoedig en verstandig genoeg is, om zig dezelve noit te hebben laten ontvallen? Ik wil hoopen dat het getal derzelver grooter is als ik tot nog toe met reden denk te kunnen vermoeden. Om recht uit te spreeken ik kan niet zien, dat onze Landaard zig zeer voordeliglyk van anderen onderscheid, wat aangaat de grootmoedige en heuchelyke oeffening van eene hartelyke, en ieverige Vriendschap, en hoe zeldzamer dezelve is, hoe meer ik my verwonder, dat, wanneer men gelukkig genoeg is om dezelve te ontmoeten, men geen grooter oplettendheid en voorzorg aanwend, om haar in haare volle kragt, en nutte lieflykheid te behouden. Niets is haar schadelyker, onder anderen, als eene zekere agterhoudendheid, die door een valsche schyn van eene zagtmoedige omzigtigheid, een deugdzaam hart gemakkelyk kan misleiden, en waar van ik geen kragtiger denkbeeld vermein te kunnen geven, dan door het bybrengen van een levendig exempel. Ik hebbe zedert lange jaren in de aangenaame banden van eene ongeschonde vriendschap, ten minste van my[227]ne zyde, geleeft, met een door eerlyk man, myne bestendige tederheid, door de beste gaven, en hoedanigheden, dubbel overwaardig. 't Gebeurde my op 't onverwagtste, en korts na dat ik de onfeilbaarste tekenen van agting en genegentheid van hem had ontfangen, dat hy myn gezelschap, door 't voorwenden van de schynbaarste uitvlugten, zorgvuldiglyk scheen te myden, en wanneer zulks hem mislukte, hy my met eene droefgeestige koelheid behandelde. Na met d'uiterste nauwkeurigheid te hebben onderzogt, of ik ook omtrent zo een dierbaar Vriend iets mogt begaan hebben, dat de heiligheid van de zuiverste vriendschap mogt kwetsen, en my voor de vierschaar van myne eige reden, en geweeten had vrygesproken, vond ik goed alle mogelyke middelen in 't werk te stellen om van hem te weten, wat dog de reden van zyne onvoorziene, en voor my zo pynelyke onverschilligheid kon wezen. Dog al 't geen ik hem mogt zeggen, of schryven, was vrugteloos. 't Antwoord was altyd 't zelfde; *Hy had niets tegens me, en was zo geschikt, als oit, om my alle mogelyke diensten te doen, dog hy had eene onwederstaanbare beweegreden, die hy my onmooglyk kon ontdekken, om zig met my niet langer in dezelfde gemeenzaamheid in te laten*. Na dat onze vriendschap een volslage jaar in die

kwynende toestand als gekroopen had, ontfang ik onverhoeds van hem de tederste brief die uit een vriends hart, en hand kan voortvloeyen, waar in hy my ontdekt, dat hy op eenige waarschynlykheden 't ongeluk had gehad van een vermoeden tegens my op te vatten, waar van hy de ongegrondheid pas kwam te bevroeden, en dat zyn leedwezen hem 't minste uitstel niet toeliet, om my daar van kennis te geven; my nochtans op 't ernstigste verzoekende, van hem noit te vorderen de ontdekking des gronds van zyn argwaan, de[228]wyl hy dezelve, zonder van schaamte te sterven my niet zoude kunnen mededeelen; Hier uit was het my ligt te besluiten, dat de agterdogt, die hy een gansch jaar in zyn' boezem had gevoed, een voorwerp in my moet bedoelt hebben, dat onteerende was; en het Character van een eerlyk man volstrekt om ver wierp. Ik vond nochtans goed op die vernederende ontdekking, hoewel ik 'er recht op had, niet aan te dringen, en onze vriendschap door een nieuw leven bezield, heeft zedert gescheenen, alle haare pogingen in te spannen om den verlooren tyd weder uit te winnen. Hoe ligt nochtans, indien 't geval haar niet gunstiger was geweest, als de verkeerde voorzigtigheid van myn vriend, zou die koelheid allengskens toegenomen en in eene volmaakte onverschilligheid zig voor altyd verandert hebben?

Myne gewoonte, waar by ik my tot nog toe wonder wel bevonden heb, en die my dunkt met de edelmoedigheid, de rechte vriendschap zo eige, 't best over een te komen, is diergelyke agterhoudendheid absoluit van de hand te wyzen; Zo dra ik my verbeeld dat een vriend omtrent my op een wezentlyke manier de wetten van die dierbaare vereeniging der zielen geschonden heeft, wagt ik maar even, tot dat myne aangeboore oplopendheid door bezadigde *reflexien* gestild zy, om myn vriend op eene bedaarde wyze te gaan spreeken, en hem zonder de minste bewimpeling te openbaren, wat my tegen hem op 't hart legt, en waar in ik vermoede door zyn gedrag beleedigt te zyn. Ondervind ik, dat die belediging waar, en zo gewigtig als onverdiend is, en uit een' goede imborst niet kan voortvloeyen, zo ontrek ik my ongevoelig en zonder 't minste gerugt te maken aan zyne gemeensaamheid; in plaats van den band aan stukken te [229] rukken, laat ik hem zagtjens slyten, en ik tragt altyd met hem, die my van te voren zo lief en waard was, alle de wetten van de burgerlyke beleeftheid, en uiterlyke vriendelykheid te onderhouden. Bespeur ik in tegendeel, dat ik te ligtvaardig heb geoordeelt, of door de waarschynlykheid my heb laten misleiden; of wel dat de belediging niet met opzet, en voorbedagten raad

my is aangedaan, maar uit bezetheid met andere zaken, uit eene afgetrokkenheid van geest, en zelfs uit eene voorbygaande kwade luim, daar de volmaaktsten altyd geen meester van zyn, dan ben ik voldaan, ik stel my gerust, en in een goede inborst, gelyk ik hier onderstel, worden in 't gemeen, door deze myne rondborstige oprechtheid, die een vriend overtuigen moet, dat de behouding van zyn hart my dierbaar is, de tederheid en agting voor my aangemoedigt, en verlevendigt. Ik weet wel dat 'er luiden gevonden worden, die zelfs dat laatste soort van fouten in een vriend niet kunnen door de vinger zien; Dog 't zal den zelven gelieven te weten, dat ze geen verdienste genoeg hebben om rechtschape vrienden te zyn, vermids zy eene volstrekte volmaaktheid van een ander vorderende, of door eene plompe eigenliefde verblind genoeg moeten zyn om zig zelf volmaakt te wanen, of wel hunne eige onvolmaaktheid kennende, op een' ongelyke voet de vriendschap willen oeffenen, en zig schuldig maken aan de onbillykheid van hun vriend af te eisschen, 't geen ze buiten staat zyn van hun kant te leveren.

Ik meen nu tot het verhandelen van een stoffe over te gaan, die door zyne uitgestrekte nuttigheid de aandagt myner Lezeren dubbel waardig is; die, schoon ze om opgeheldert te worden geen diepe redeneeringen van noden heeft, en zo dra [230] ze duidelyk is voorgesteld, genoegzaam bewezen is, egter by gebrek van oplettendheid, duizend en duizendmaal kwalyk word begreepen; Eene stoffe, waar in niet alleen belang nemen moeten, die geenen, die de vriendschap volgens haare verdienste waardeeren, maar ook ieder die de rechtvaardigheid poogt aan te kleven, en de eendragt en rust der burgerlyke t'zamenleeving bemind; Eene stoffe eindelyk en die op Koningshoven niet min dan op byzondere huisgezinnen de gewigtigste betrekkingen heeft; ik meen *Het gedrag dat een' billyke, en geredeneerde goedhartigheid verpligt is te houden omtrent Aanbrengers*, in 't gemeen het snoodste en verderffelykste gespuis, dat oit de hel op de aarde heeft uitgebraakt; Dog dewyl dit voorwerp, 't welk ik beslooten heb met Characters te versterken, en met voorbeelden op te helderen, een geheel vertoog van noden heeft, om in zyn' gansche t'zamenhang voor oogen gesteld te worden, zal ik met den volgenden brief 't overige van myn vervullen.

MYN HEER SPECTATOR.

IK hebbe my lang verwondert, hoe het mogelyk zy, dat het Goddelyk bevel van zyn naam niet in iedele redenen te misbruiken, zoo dikwils van fraye geesten, en zelfs van de allerwellevenste en verstandigste lieden, verwaarloost en overtreden werd.

Myn voornemen is hier niet een leerrede over dit onderwerp te doen, ik laat dit liever voor de Predicanten, die my meêr als eens over deze stoffe hebben voldaan; ik zal hier alleen het een en het ander ter neêr stellen, het geen ik met de preekwyze niet oordeel over een te komen.

Daar behaagd my in het burlesque niets meêr als de levensbeschryving van den groten Don Qui[231]chot. Ik behoeve niet te zeggen om wat rede, het zoude even zoo nut zyn dit te zeggen, als iemand uit te leggen hoe het komt, dat aan vrolyke en gezonde menschen een goede dis en een blyde zamenkomst behaagd; doch daar mishaagt my aan de andere kant niets meêr, als het misbruik van Gods naam in de schriften van die andersints geestige Spanjaard: wanneer ik Don Quichot lees, verwagt ik zomtyds wel een Zedeles; doch wanneer zyn rondom koddige Schildknaap harangueert,[1] of wanneer de Ridder of de Schryver iets onverschilligs of boertigs zegd, kryg ik een gril, zoo dikwils ik Gods naam leeze: by voorbeeld, hoe kan een bedaart Christe zonder tegenzin op het laatste van het derde Hoofdstuk van het eerste boek, alwaar de waard Don Quichot Ridder slaat, deze woorden leezen? *God maakt uw Genade een gelukkig Ridder*. en in het begin van het zevende Hoofdstuk deze uitroeping van Sanche? *God bewaar ons, heb ik het u niet van te vore gezegd? dat het geen Reuzen maar windmeulens waren?* en in het tweede Hoofdstuk: *O lieve Heer zey Sanche*. Deze en diergelyke misbruiken ontluisteren een zoo geestryk werk, schoon het waar is, dat de Schryver de natuur der menschen hier omtrent zeer wel beschryft, dewyl 'er niets gemener is als het misbruik van Gods naam, wanneer iemand of over pyn klaagd, of iets veragt, of maar in de minste colere is.

By deze fout voed een verfoejelyke gewoonte nog een twede, door dewelke honderde van schriftuurplaatzen in een wereldlyk gesprek misbruikt werden. *Hy is de minste der broederen. Hy is arm van geest*: dat is *hy is gek. Ik gebruik myn Apostels paarden. De pypebakker bid ook om zyn*

1 redevoeringen afsteekt.

dagelyks brood: en duizend diergelyke uitdrukkingen hebben my dikmaals de zamenkomst van goede vrienden onaangenaam gemaakt, en ik gedenk noch menigmaal met afgryzen aan het misbruikte verstand van zekere studenten, die voor eenige jaren op de Academie zynde zig vry gemeenzaam hadden aangesteld met de dienstmeiden van een zeker Professor: deze Hoogleeraar merkte, dat zyn wyn al vry wat zonder zyn eige consumptie verminderde, en eenigzins ontdekt hebbende, dat de studenten zyn meiden bezogten, vulde zy zelfs eenige vlessen met water, en zettede dezelve voor de hand: hy gaat daar op uit: de studenten compareeren[1] wederom op hun societeit: de gedienstige dienstboden [232] krygen een vles: die werd geopend, doch met water gevuld bevonden; na dat de tweede en derde met dezelfde uitslag ontkurkt waren, riep een der studenten uit, de Professor is de Antichrist, want Christus veranderde water in wyn, en deze de wyn in water: kort daarna gebeurde het, dat de Professor kwam te vallen, waarop een dezer spotters dit ziende uitriep, de zevende Periode is gekomen, de Antichrist is gevallen.

Is het niet beklagelyk, dat de geesten dikwils zoo vlug zyn om hun verstand te misbruiken, en dat de deugd in zig zelfs zo beminnelyk zoo veel aandrang en bedreiging van node heeft, eer zy in den mensch werd gebragt? Ik beken, dat 'er wel altyd juist geen Godvergetenheid met deze onagtzaamheid gemengd is; doch zo veel te meêr moeten dusdanige raillerien gelaten werden om dat zodanig een los mensch dikwils van Godvergetenheid zig verdagt maakt, behalven dat de onagtzaamheid de moeder aller gebreken is, en dat de deugd, Godsvrugt, verstand en geleerdheid, zo lang een jongeling de onbedagtzaamheid de teugel vierd, voor hem ongenaakbaar zyn; De geestigheid die een loshooft of ligtmis dikwils laat blyken is als een diamant, die in de slyk begraven is en door eenig toeval zomtyds voor den dag komt en dan zyn luister toond.

Ik hebbe dit aldus zo als het my in de pen viel ter neêr gesteld: indien gy het dienstig agt, myn Heer, verzoek ik, dat ik de eer, die ik meermaals genoten heb, wederom mag hebben, en dat U E. deze in een van uwe papieren plaatst, terwyl gy hem hier door zult aansporen die zig tegenwoordig ondertekent

Prepophilus.

1 verschijnen.

Vermids myn Correspondent eindigt met te verklaaren, *dat zyn brief zo te neer gesteld is; als dezelve hier in de pen viel*, wil ik hopen, dat hy my ten beste zal houden de vryheid die ik gebruik van hem te vragen, of hy zig van die uitdrukking bediend, om zyn' styl *aan te pryzen*, of *te verschoonen*. Zyn antwoord hier op zal my mogelyk aanleiding geven, om rakende de schryfwyze, eenige denkbeelden voor den dag te brengen, dewelke aan jonge luiden, voornamentlyk die door hunne schriften trachten zullen een naam te verkrygen, myns bedunkens, niet onverschillig zullen zyn. [233]

N°. 150. Den 3. April 1733. De Hollandsche S p e c t a t o r.

Hunc deridendum vobis propino.[1]
TERENT. *in Eunucho*.

MYN HEER,

IK ben een der Leden van het Kunstgenootschap, uit wiens naam u over eenigen tyd het verdichtzel van den Krekel en de Mier, dat gy de goedheid gehad hebt van in uw werk te plaatzen, werdt toegezonden, en neeme de vryheid van weder aan u te schryven, in onze laatste vergadering gelegenheid gekregen hebbende om u (zo ons voorkoomt) een recht onderwerp voor uwe schriften te bezorgen: Ja ik durf me vleyen, dat gy mogelyk van den brief zelf uw gebruik zult maken, en hem uitgeeven zo als hy uit de pen staat te rollen, welke ik u verzeker dat een getrouwe tolk van myn geheugen zal zyn.

Volgens den inhoud van eene onzer wetten vermag geen der Leden iemand in ons gezelschap te brengen, die hier woonachtig is, ook geen vreemden, dan die gedurende zyn verblyf in deeze Stad by hem gehuisvest wordt.

Een onzer Medebroederen kreeg onverwacht, en zo als hy naar het huis wilde gaan, daar wy voorleden Dingsdag vergaderen zouden, het bezoek van een Heer, dien [234] hy nooit voor deezen hadt gezien, doch met wien hy van een Vriend, die in Indiën, en aan beide vermaagschapt is, eenig ongemeen fraay Porcelyn in gemeenschap ten geschenk ontvangen hadt; hy wist geen beteren raad, dan zynen gast, die op het eerste verzoek van by hem zyn intrek te neemen een toestemmend antwoord gaf, voor te

1 "Hunc deridendum vobis propino." Vert. Deze man hier geef ik jullie ter bespotting. Terentius, *Eunuchus*, 1087.

stellen of hy lust had ons weekelyksch gezelschp met zyn byweezen te vereeren, hem verzekerende, dat hy 'er hupsche menschen vinden zou; hierin bewilligde de vreemdeling, zo ras hy gehoord hadt, dat zy maar vyf huizen ver te gaan hadden. De Heer W:, naar wien alleen gewacht werdt om het genootschap voltallig te hebben, boodt, in de kamer treedende, ons den Heer *Geldlof* aan, die daar op een gouden tors[1] compliment, dat niet dan in woeste strykaden en een onverstaanbaar geruisch bestondt, aan den Heer van 't huis gemaakt hebbende, aanstonds zitten ging zonder af te wachten, dat hem zulks wierd verzocht. Toen hem gevraagd werdt met wat wyn hy best gediend zou zyn, was het antwoord: *Bourgonje, die gepokt en gemazeld heeft*. Doch merkende uit de verlegenheid van den Huisheer, dat deeze zulke niet in zyne kelder hadt, voegde hy 'er by, *zo Myn Heer die niet en heeft, daar is niet aangelegen*, stondt op, en ging naar 't voorhuis, daar hy zyn knecht expres hadt laten wachten, dien hy, gelyk ons kort daar aan bleek, last gaf vier bouteilles van zynen mondwyn te halen, want binnen een half quartier uurs kwam de dienstbaare geest op bevel van zyn Heer daar mede binnen stappen, en zetteze neder op de tafel, doch vragende of 'er noch iets voor hem was te doen, werdt hem toegegraauwd; *niet anders, als dat je t'avond ten negen uuren maakt hier te weezen*.

Wy stonden verbaast over dit wanhebbelyk gedrag; maar lieten daar niets van blyken, 't geen goed was, wyl we anders mogelyk de verdere Comedie niet gezien zouden hebben.

De wyn was naauwelyks gearriveerd, of Heer *Geldlof* rees op, haalde een kurkentrekker uit zyn zak, opende een der fleschen, en schonk al de glazen vol, tot ons [235] zeggende; *Myn Heeren, zo gy ooit Bourgonje wyn met kennis gedronken hebt, zo proeft deezen eens, en ik durf 'er myn goudbeurs, die ik geloof dat geen van de geringste is, gerust onder verzetten, zo gy ooit beter gevonden hebt; 't is de keurlykste Chassaigne, die 'er in twintig jaar gewassen is, en men heeft me verzekerd, dat ik, en zeker Aardsbisschop in Vrankryk, de eenigsten zyn, die 'er noch van hebben. Myn voorraad is noch al tamelyk groot, en ik ben 'er zo aan gewend, dat 'er altyd een keldertje van mee moet gaan, waar ik ook naar toe mag reizen: Spaart ze niet myn Heeren, ik heb hier zestien flacons, en zal 'er tot*

1 (onbeschaafd) rijkaard, patser.

overmorgen wel mee toe kunnen, al helpt gy me wat.

Onze Hospes borst van spyt, en kon zich bynaar niet bedwingen, schoon wy hem wenkten dat hy veinzen zou om te zien wat 'er vorder stondt te volgen; wy namen dan, om de onbeschofte gulhartigheid niet naar verdienste van de hand te wyzen, ieder een glas, en dronken 't op de welkomst van den Heer *Geldlof* uit, die de beleefdheid hadt van ons toe te duwen. *Ik zie wel Heeren, dat gy geen fyne proevers zyt, want gy drinkt ze zonder lepperen,*[1] *gelyk men een gemeen wyntje doet*. Een van ons nam het woord op, en zei, *Daar geeven wy ons ook niet voor uit Myn Heer, en ik geloof dat wy allen ons liever met Moezel en Franschen wyn belyden zullen; hy zou my te stark zyn, en zo ik voor spreeker der gemeente mag ageeren, zo kan ik vry zeggen, dat wy 't houden met wyn, die conversabel is. Conversabel?* viel de pocher hier op in, *zo gy dat zoekt, zo is myn drank recht uw gading, want in een flesch zit meer spraakwater, als in drie van die andere bogt; maar eens menschen zin is eens menschen leven, elk mag drinken wat hem lust, ik ben hier niet om wetten te maken, maar om die te vinden*. Dit scheen te luwen, en gaf den Heer van 't huis zo veel moeds, dat hy pypen en tabak dorst presenteeren: de Heer *Geldlof* nam een pyp, maar weigerde de tabak, dewyl hy gewoon was uit zyn eigen doos en geen minder kruid, dan van tien of twaalf gulden 't pond, te rooken, willende weêr met kracht en geweld hebben, dat wy daarvan stoppen zouden, waar voor hy hartelyk werdt bedankt; [236] hier op begon hy te snoeven, dat het zuivel van zyn vliegende boterham dat van alle anderen in geur en lieflykheid zo ver overtrof, dat hy zou durven aanneemen, het op den eersten trek te zullen, al was 'er maar tien stuivers verschil in de prys, uit alle anderen onderscheiden; 't geen ras bleek hoe vast hy 't hadt, want zyn doos op de tafel neergelegd hebbende, als of hy zeggen wilde, dien lust, die plukt, ging hy naar de plaats, en ik nam dien tyd waar om de tabak van den tractant met die van hem te verruillen, en schoon hy den ganschen avond niet dan van ons gewoonlyk drieguldens goedje heeft gerookt, liet hy echter niet na het hemelshoog te roemen, kunnende aan den rook en asch wel zien (en het was de waarheid) dat die wy smookten geen handwater hadt by die geene, die hy zich inbeeldde dat zyne eigen was.

Toen wy om de reden onzer byeenkomst niet geheel te verwaarloozen,

1 proeven in kleine teugjes (‘kauwen’).

't geen wy in die week gedicht of vertaald hadden, leezen zouden, hield ik my, als of ik by abuis vergeeten had myn werk mede te brengen, beloovende dat ik op de aanstaande vergadering dubbel voorzien zou weezen.

't Is onze gewoonte, alles wat 'er voorgeleezen word, ten toets te brengen, en daar over met behoorlyke vryheid te redekavelen; hier in mengde zich onze gast telkens met zo veel verwaandheid, en zo weinig verstand, dat het ons deugd deedt, wanneer hem de een of de ander al schertzende betoonde, hoe verre hy van den wech was, en hoe luttel hy van de garsten-brooden gegeetem hadt, waar toe hy zeer dikwyls gelegenheid gaf. Zo ras wy hier mede gedaan hadden, en zyn hooggeroemd Bourgondisch spraakwater begon te werken, waar van hy, een vyand zynde van smokkelen, en vry dikwyls een glaasje op zyn eige hand gedronken hebbende, ruim de helft had ingenomen, zette hy zich in postuur om op de volgende wyze ons de schimpschooten, die hy van tyd tot tyd ontvangen hadt, weder toe te voeren.

't Is onbedenkelyk, zeide hy, *dat het Lieden, die gerust en vrolyk leeven kunnen, zich zelven en hunne herssenen met leezen en schryven lust af te slooven: Laat* [237] *kaale jakhalzen op hoop van een stuivertje daar mede te verdienen het papier (dat niet dan tot rente, wisselbrieven, obligatien, en diergelyke schriften, waar aan de eigenaar een wezentlyk goed bezit, behoorde gebruikt te worden) met hunne grollen bekladden: dat kan ik noch inschikken, maar dat gy uw tyd niet beter en geneuchlyker weet door te brengen is myns bedunkens niet zo veel een beklaagelyk als onvergeevelyk misverstand: Bezig zynde hebt gy het hoofd zo vol, en den geest zo ingespannen, dat het u zelfs verveelen moet, en als het af is wat hebt gy 'er aan? Immers niet anders, als dat eenigen, die aan het zelfde euvel hinken, u met een geveinsd en nydig hart eernaamen geeven, daar men geen oortje crediet op krygen zou*.

Schoon ik niet als myn Moedertaal versta, kan ik echter met myn geld zo wel te recht koomen als een ander, en zo lang men die vrienden in den zak heeft is 'er geen rooi;[1] *dat ik niet en lees wordt my verteldt, en ik kryg meer bezoek om myn slechtsten wyn; als een van u allen om zyn beste vaers, dat zekerlyk niet haalen kan by deze twee nadrukkelyke regels:*

1 grens, regel.

Al had je Salomons wysheid, en Samsons kracht,
Hebje geen geld, je wordt niet geacht.

Want daar (zeggen de Hollanders, en in dat stuk ben ik een Hollander van 't hoofd tot de voeten) koopt men de boter voor; de geleerdheid zal je wat helpen vrienden, maakt 'er je staat maar op; houdt 'er eens een koets met vier paarden op, en dan zal ik bekennen, dat ik een witte raaf heb gezien; wech wech met dat hoofdbreeken! men leeft maar eens, en zou men 'er dan zyn vermaak niet van neemen zo veel als men kan? laat pompen die kou heeft, daar houde ik 't mee. Myn Moeder zaliger zei heel wel toen myn Vader my eens op het Latynsche school bestellen wou; Sus, sus, Mannetje! neem jy je negotie maar waar, de jonge zal goeds genoeg hebben, al maken we 'er geen werk- of boek-ezel van, we zellen hem ummers het gereedschap wel nalaaten, daar hy een Renteniers winkel meê [238] op kan zetten. *En waarachtig de goeje sloof hadt groot gelyk, 't geld is de leus, en, Messieurs, die 't niet en heeft mag zien, dat hy 't krygt, ik heb het, en bedien me 'er van om alles te beschaaren,*[1] *daar myn lust naar strekt, en dat het mooist is, de geleerden moeten 'er op staan kyken*.

Hy zou verder gegaan hebben hadt hy geen dorst gevoeld, en zelf een conditie ingesteld[2] ter eere van zyn inclinatie, deezen stilstand nam ik waar, om, quansuis naar een kokertje in myn zak zoekende, onverhoeds alwillens voor den dag te halen 't geen ik uit bescheidenheid geveinsd had vergeeten te hebben; zynde een overzetting van *het 19 verdichtzel uit het tweede boek van den Heer de la Fontaine*, 't geen ik, my niet langer kreunende aan de haat of vriendschap van dien onverdragelyken gek, hard op het gezelschap voorlas, zynde van dezen inhoud.

Voordeel der geleerdheid

TWee Burgers van dezelfde Stad,
De een schier zo arm als Job, maar schrander,

1 verschaffen
2 toost uitgebracht.

De tweede een weetniet, maar die magtig goed bezat,
Geraakten onverhoeds in woorden met malkander:
De laatste wilde met geweld
Zyn' braaven Keurgenoot verplichten
Voor hem te zwichten,
Dien elk, de wyste zelf, ontzien moest om het geld.
De wyste? ja: de wyste in Rykaards oogen,
En dien we by gevolg voor gek verslyten moogen,
Want een' verdiensteloozen zot
Te vieren om het geld heeft reden, rym noch slot. [239]
Hy beet hem telkens toe, wel nu dan Heer geleerde!
Dewyl gy zo laatdunkend zyt,
Zo meld ons eens, hoe veel gy 't laatste jaar verteerde,
Of ge open tafel houdt, en wat u met der tyd
Van al dat blokken sta te hoopen.
'k Weet immers, dat ge thans maar op een zolder woont,
Ja: dat ge u op Sint Jan in 't zelfde kleed vertoont
Waar mee ge op Kerstyd hebt geloopen.
Uw schaduw is alleen op straat
De Lyfknecht, die u nooit verlaat.
Daar legt de Republyk al gruwlyk veel gelegen
Aan Liên, die schier geen duit verteeren! neen, die man
Verdient geëerd te zyn, die geld verspillen kan,
En 't ook verspillen durft om zynen lust te pleegen.
Zo leeven we! en de Hemel weet,
Hoe veele huisgezinnen
Wy ryklyk hunnen kost doen winnen:
Wat wordt 'er jaarlyks niet besteed
Aan Koopman, Winkelier, en honderd Ambachtslieden,
Aan die de rokken stikt, en 't Meisje dat ze draagt,
Aan Schryvers van uw zoort, dien 't menigmaal behaagt
Ons hunne prullen aan te bieden
Op hoop van goeden loon te ontfangen voor een boek
Dat straks verachtlyk wordt gesmeeten in een hoek?

De sneege[1] Letterheld, hoe veel hy ook kon zeggen
Op zulk een redenlooze en onbeschofte taal;
Vondt goed geen elker woord daar van te wederleggen,
Ook kreeg hy beter wraak en grootscher zegepraal
Dan 't beste hekeldicht hem ooit hadt kunnen geeven:
De vyand viel in 't Land, en heeft de Stad verwoest:
De weetniet, die zo wel als de ander vluchten moest.
Vondt nergens vryplaats om te leeven,
Naardien hem overal de rug werdt toegekeerd,
Zyn Medeburger zo geliefkoosd en geëerd,
Dat niemand gunst noch weldaad aan hem spaarde:
't Lot maakte op deeze wys een eind aan hun verschil.
Laat dan den Zot al zeggen wat hy wil,
Geleerdheid heeft haar waarde. [240]

Zo als ik met leezen geëindigd had, belde de knecht van den Heer *Geldlof* aan, die daar op zonder bynaar een ordentelyke afscheid te neemen met den Heer *W.* vertrok, en ons vryheid liet om het besluit te neemen van u deszelfs buitenspoorig gedrag, naar waarheid beschreven, mede te deelen, waar toe ik door de drie andere leden, want met den H^{r}. *W.* zyn wy vyf, verzocht werdt, die blyve

Uw genegen Vriend
C.O.
Uit naam van het
Kunstgenootschap
CERTATIM.

P.S. Zo even heb ik den Heer *W.* gesprooken, die my gezegd heeft, dat zyn gast des anderen daags even na den middag met onmin van hem gescheiden is, en zyn intrek in een herberg heeft genomen, zullende u in 't kort geschreven worden, wat de reden daar van zy, en hoe slecht hy het daar ten huize hebbe laten leggen, zo dat ook deeze Heer ten uiterste vergenoegd is over ons genomen besluit.

1 snedige.

Deze Hollandsche Spectator zal alle Maandagen en Vrydagen te bekomen zyn: Te Amsterdam, by *H. Uytwerf;* te Rotterdam, *J.D. Beman*, Delft *A. Beman en Boitet;* 's Gravenhage, *C. Boucquet* en *J. vander Kloot;* Dordrecht, *Van Braam;* Leyden, *Kerchem*, Haarlem, *Van Lee;* Utrecht, *Kroon;* Middelburg, *Meerkamp;* Vlissingen, *Payenaar,* Leeuwaarden, *Strik*, Franeker, *Ennema. &c*.

Index

De index bevat in één alfabet persoons- en plaatsnamen en titels van zelfstandige werken van vóór 1800, en de voornaamste onderwerpen die in de *Hollandsche Spectator* ter sprake komen. Deze zijn gerangschikt op de eerste letter van het eerste woord, lidwoorden en voorzetsels uitgezonderd. De ingangen zijn aangepast aan het moderne gebruik. Er is geen onderscheid gemaakt tussen de hoofdtekst (waaronder de motto's) en de noten. Buiten beschouwing zijn gelaten: de naam ‘Justus van Effen’ en omschrijvingen van personages wier identiteit niet bekend is. De naam ‘Spectator’ is alleen opgenomen voor zover hij voorkomt in *De Hollandsche Spectator,* met uitzondering van de titel en de lijst van verkoopadressen. De paginanummers verwijzen naar deze tekstuitgave.

A

A:Z: 85
Abderologus, C. 146, 147
Achilles 37
Addison, Joseph 12
Adelphoe 183
Advocatuur 22
Aeneis 66, 108
Afrika 256
Afrikanen 284
Agatha 96-98
Agnietje 24, 305-309
Agrippijnse zwaan 91
Alchimie 133
Alcibiades 199, 200
Alfaraches, Guzman d' 80
Ali 237
Alicouli-kan, veldheer 236, 238, 241, 243, 244
Alkmaar 80
Altena, P. 9, 15, 20
Alva, hertog 71
Amerika 256
Amsterdam 8, 12, 15, 21, 22, 28-30, 69, 72, 79-81, 83, 89, 153, 156, 170, 171, 215, 298, 301, 315
Amstelheer 130
Amstels wereldstad 71
Amsterdammer 301
Amsterdammers 172, 183
Amsterdam [vervolg]
Amsterdams dichter 229
Amsterdams gewoel 183
Amsterdams toneel 118
Amsterdamse colleges 217
Amsterdamse lucht 79

Amsterdamse medeburgers 56
Amsterdamse saletten 155, 296
Amsterdamse schipper 67
Amsterdamse schouwburg 21, 24, 35, 38, 40, 271, 275
Amsterdamse Tempe 80
Amsterdamse toneel 312
café François 103
Grootje 103
kermis 35
predikant van Amsterdam 150
Vier Kronen, de 38
Amsterdam [drukplaats] 10, 14, 19, 40, 65, 78, 93, 120, 136, 137, 144, 162, 177, 182, 203, 214, 220, 233, 251, 263, 270, 289, 295, 316, 323, 338
Amsterdamsche Merkuuren, De 12
Andromeda 157
Apathes 66-68, 230
Apollo 115-117, 119, 192, 193
Aquino, Thomas van 204
Arabië
Arabisch, 't 99

Arabië [vervolg]
Moren 102
Aran en Titus 37
Aristus 123, 124, 200
Arria 64
Ars Amandi [Ovidius] 230
Ars Amatoria [Ovidius] 154
Ars Poetica [Horatius] 35
Atabaliba 134
Athene 194
Augustinus, Aurelius 191
Aurora 232
Aventures de Télémaque, Les 14, 24
Azië 210

B
B***, monsieur 104
Bacchus 80
Baehrens, E. 139
Baldus 126
Bartelink, G. 27
Belastingontduiking 23, 183-188, 190
Beman, Adriaan 40, 65, 78, 93, 120, 136, 144, 162, 177, 182, 203, 214, 220, 233, 251, 263, 270, 289, 295, 316, 323, 338
Beman, Jan Daniel 40, 65, 78, 93, 120, 136, 144, 162, 177, 182, 203, 214, 220, 233, 251, 263, 270, 289, 295, 316, 323, 338
Berg, H. van den 20
Beste der werelden 204-209
Blokhuizen 31
Bocchoris 266
Boekenveiling 95
Boekverbranding 22
Boekverkopers 27, 31, 32, 67, 299
Boekzaal 119, 202
Boekzaalschrijvers 84
Boekzael der Geleerde Wereldt 14
Boheemen-Saaf, Chr. van 18
Boileau-Despréaux, Nicolas 16, 266
Boitet, Reinier 40, 65, 78, 93, 120, 136, 144, 162, 177, 182, 203, 214, 220, 233, 251, 263, 270, 289, 295, 316, 323, 338
Bologna 126
Boucquet, Cornelis 40, 65, 78, 93, 120, 136, 144, 162, 177, 182, 203, 214, 220, 233, 251, 263, 270, 289, 295, 316, 323, 338
Bourgogne [wijn] 332
Bourgondië
Bourgondisch spraakwater 334

Braam, Joannis van 40, 65, 78, 93, 120, 136, 144, 162, 177, 182, 203, 214, 220, 233, 251, 263, 270, 289, 295, 316, 323, 338
Brabant 9
Brittanië, Groot- [zie ook Engeland]
Britse jonkertjes 216
Britse reizigers 8
Britse spectator 71, 165, 176, 198, 210, 264
Britse spectators 12
Britse tijdschriften 66
Britten 198
Broodpoëten [zie ook Dichtkunst; Poëten; Poëzie] 88-92, 114-117
Broodschrijvers 13, 16, 21, 32
Buijnsters, P.J. 7, 12, 13
Bijbel 46, 139

C

C:O: 337
Caesar, Gaius Julius 48
Cairo 80
Callot, Jacques 123
Calypso 266, 300

Candidus 324
Carmina 170, 264, 317
Carthago 278
Cato de Oude, Marcus Porcius 60, 117, 139, 264
Cats, Jacob 214
Catullus, Gaius Valerius 296
Celinde 104-106
Certatim. [kunstgenootschap] 337
Cervantes Saavedra, Miguel de 16, 114
Chalon, Mietje 157
Chassaigne 332
Christus 139, 251, 329
christelijk leven 140, 171
christelijke godsdienst 312, 314
christelijke liefde 165, 229, 263
christelijke religie 140, 163, 164
christen 163, 164, 218
christendom 256
christenen 139, 180, 229, 255, 259-263, 314, 328
Ciangulo, Messer 156
Cicero, Marcus Tullius 88, 117, 197, 215, 277, 278
Clelia 63
Clio 116
Coccejus, Johannes 149
Concerten 83
Constantia 97, 106
Constantinopel 91, 210
Constantijn de Grote 91
Corinthe 195, 205
Corneille, Pierre 15, 16, 157
Crispijn 47
Cyprus 266, 267

D
D.S.A. 162
D:, juffrouw 31
Damon 133
Dansen 252-254
David 89, 247
De Amicitia 277
De Ira 240
De Officiis 88, 197
De Vita Beata 234
Delft 233
Delft [stok] 40, 65, 78, 93, 120, 136, 144, 162, 177, 182, 203, 214, 220, 233, 251, 263, 270, 289, 295, 316, 323, 338
Delius 118

Delphos 192
Dichters 30, 43, 265
Dichtkunst [zie ook Broodpoëten; Poëten; Poëzie] 15, 22, 24, 129-133, 135, 254, 264-266, 270, 277
Diderik 106
Disticha Catonis 60, 139
Dodone, bos van 193
Don Quichot 16, 328
Doopsgezinden 23, 228
Dordrecht [stok] 40, 65, 78, 93, 120, 136, 144, 162, 177, 182, 203, 214, 220, 233, 251, 263, 270, 289, 295, 316, 323, 338
Driessen, Elizabeth Sophia 9
Driestal, Klaas 176
Drukkers 32, 33
Drusen 235
Duchat, Le 125
Duitsche Patriot, De 66, 165
Duitsland 29, 83, 311
Duits, 't 54
Duitse citersnaar 119
Duitse woorden 43
Hoogduitse voorgangers 154
Duizend en een quartier uur Tartarische vertellingen, De 103

Dulcinea de Toboso 114
Duncan, Joan 12
Dwarsdrijverij 24, 290-295
Dyk, Anthony van 226

E
Ecclesiastes 246
Effen, Melchior Justus 9
Efferen, Jan 9
Egypte 266
Elegieën [Propertius] 302
Enchiridion ad Leurentium 191
Engeland [zie ook Brittannië, Groot] 8, 287, 311
Engels, 't 197
Engelse geestrijkheid 197
Engelse japon 105, 301
Engelse meesters 295
Engelse smaak 198
Engelse Socrates 312
Engelse spectator 311, 313
Engelse taal 51
Engelse voorgangers 154
Engelse waaier 106
Engelsen 197
Tories 216
Whigs 216
Engelen 179
Ennema, Jakobus 251, 263, 270, 289, 295, 316, 323, 338
Epaminondas 42
Epigramatta [Martialis] 324
Epistulae Morales ad Lucilum 145
Epistulae ex Ponto 304
Epistulae [Horatius] 35, 50, 163
Erato 117
Esther 247
Etiquette 22, 95-98, 100, 103, 104, 106
Eucharis 268
Eunuchus 331
Europa 234, 271
Euryalus 278, 279
Euterpe 116
Experimenten 310, 311

F
Fables [La Fontaine] 301
Facta et Dicta Memorabilia 60
Farizeeërs 256

Farizeese schijnheiligheid 228
Feestdagen 170-173
Feitama, Sybrand 14, 15
Felicia 106
Fénélon, François de Salignac 14, 16
Fens, K. 7
Fillips II 43
Fillis 23, 231, 232
Focquenbroch, Willem Godschalk van 91, 133
Forest le Pere 156
Franeker 155
Franeker [stok] 155, 251, 263, 270, 289, 295, 316, 323, 338
Frankrijk 83, 132, 311, 332
Franken 211
Frans auteur 198
Frans kluchtje 128
Frans liedje 319
Frans petit maître 217
Frans proza 268
Frans, 't 8, 71, 104, 133, 146, 156, 157, 160, 176, 298
Franse acteurs 157
Franse comedianten 125
Franse klassieken 16
Franse school 44, 104
Franse schrijvers 197
Franse taal 51
Franse tekst 23
Franse voorgangers 154
Franse wijn 333
Franstalige blad 7
Franstalige spectators 12
Frederik 106

Fijnen [zie ook Godsdienst] 23, 227-229

G

G:, graaf 29
Gallomimus 96, 98, 155
Gamiël 149
Gebed 178, 180-182, 257
Geest, Heilige 257
Geldlof, de heer 332, 333, 337
Geleerde Vrouwen [Molière] 98
Geleerdentijdschriften 14
Gelegenheidspoezie 88-92, 117, 230
Genootschappen [zie ook Sociëteiten] 15, 24, 25, 159, 296-301, 310-312, 331, 337
George, heer 50, 55
Gerrit-buur 109
God 69, 70, 73-78, 103, 139-143, 165, 178-182, 191, 193, 195, 205-207, 211, 213, 214, 243, 248-251, 255, 257, 258, 260, 261, 263, 328
goddelijke voorbeschikking 23, 142, 143, 191, 192, 214
goddeloosheid 76
godendom 193, 267
godenraad 204
godgeleerdheid 140, 142, 151, 191
godsloochenaar 163
godsvrucht 164, 227, 229, 329
Godsdienst [zie ook Fijnen; Gebed; Geest, Heilige] 74, 83, 139-143, 179, 180, 227, 228
godsdienstuitoefening [zie ook Gebed] 22-24, 255-261
godsdienstvervolging 262
Goliath 89
Gracchus 312
Gravesande, Willem Jacob 's 8
Griekenland
Grieken 314
Grieks buurman 148
Grieks testament 149
Groenenboom-Draai, E. 20
Guillaume, monsieur 125
Gijs, de geleerde 299, 301
Gysbrecht van Amstel 130
Gysen, Jan van 12, 30

H

Haag, Den 7, 8, 21, 29, 40, 41, 80, 93, 125, 271
Haags Voorhout 80
Haagse medevrijer 60
Haagse wildzanger 62

Hagenaars 150
Haag, Den [stok] 40, 65, 78, 120, 136, 144, 162, 177, 182, 203, 214, 220, 233, 251, 263, 270, 289, 295, 316, 323, 338
Haarlem 80
Consthonend juweel 86, 87
Haarlemse rederijkerskamer 21, 48, 86, 87
Pellicanisten 86, 87
Speelkorentje 48, 86, 87
Trouw moet blijken 21, 86, 87
Witte anjelier 86
Haarlem [stok] 40, 65, 78, 93, 120, 136, 144, 162, 177, 182, 203, 214, 220, 233, 251, 263, 270, 289, 295, 316, 323, 338
Halische godin 91
Hamburg 29
Hamburger Trijn 297
Hanou, A.J. 12, 20
Harderwijk 155
Harlingen
Harlinger doopsgezinden 18
Heauton Timorumenos 221

Hebreeuws 150
Hekelschrijvers 15
Hemelvaart 170-173
Heraclius 272
Hercules 176
Hermet 156
Hertogenbosch, 's- 11
's Lands magazijn van oorlog 9
Hervormde religie 71
Hervorming 42
Heusden 9
Hippias 269
Hochstett 141
Hoffelijkheid 304-309
Holland 14, 27-30, 79, 81, 311
Hollander 85
Hollanders 27, 84, 313, 335
Hollandse comedie 31
Hollandse Jempsar 31
Hollandse jonkertjes 217
Hollandse overgrootvaders 49
Hollandse prenten 30
Hollandse spraak 28
Hollandse vrije staat 135
Hollandse zindelijkheid 81, 83
Hollandsche Spectator, De 27, 40, 65, 66, 67, 72, 78, 86, 93, 120, 124, 125, 136, 144, 147, 153, 162, 177, 182, 203, 214, 220, 233, 246, 251, 263, 270, 289, 295, 301, 311, 312, 316, 323, 338
Britse voorgangers [zie ook Brittannië, Groot-] 12
Engelse voorgangers 154
Franse voorgangers 12, 154
Hoogduitse voorgangers 154
oogmerken 314
spectatorfiguur 11, 12
Hollandsche Waereld, De 14-16, 21, 27, 33, 79, 84, 85
Homoseksualiteit 170-173
Hooft, Pieter Cornelisz 91, 119
Hoogdravendheid 267
Hoogvliet, Arnold 119
Hoorn 80
Horatius, Quintus - Flaccus 35, 41, 47, 50, 115, 163, 170, 227, 264, 271, 317, 313, 317
Houbraken, Arnold 31
Hussein, sja 23, 24, 234, 236-238, 240-245
Huwelijk [zie ook Overspel] 25, 61, 64, 284, 317-322
Huygens, Constantijn 80, 118
Hylas 102, 103, 106

I

Ignotus 85
In magnis voluisse sat est 15, 17, 302
Indië 331
Oost-Indië 58, 109, 175
West-Indië 58
Institutio Oratoria [Quintilianus] 79
Isabella 98
Islam [zie ook Mohammed] 210-214
Ismaël
Ismaëlitische koopman 44
Ispahan 235
Italië 83, 205
Italiaanse taal 51, 156

J

Jacoba [meid] 294, 295
Jacobus 53, 55
Janpotagie 276
Jeannette 105
Jempsar 31
Job 335
Jochem, monsieur 150
Jocoserius, Irenaeus 136
Joden 84, 211, 217
Portugese joden 123

Johanna 106
Johanna [meid] 294, 295
Jorden 148
Journal Litéraire 8
Jozef 44, 45
Juliana 97
Jupiter 193-195, 204-206
Juvenalis, Decimus Junius 27

K
Kallewier, Abraham 14
Kanaän 45
Karel 106
Kate, Lambert ten 69
Katharinus, Christophilus 145, 147, 152
Kerchem, Johannes van 40, 65, 78, 93, 120, 136, 144, 162, 177, 182, 203, 214, 220, 233, 251, 263, 270, 289, 295, 316, 323, 338
Kermis 44
Kloot, J. vander 40, 65, 78, 93, 120, 136, 144, 162, 177, 182, 203, 214, 220, 233, 251, 263, 270, 289, 295, 316, 323, 338
Koffiehuizen 12, 23, 30, 31, 67, 86, 102, 122, 173, 215-220, 299
Koophandel 28, 29, 50, 51, 55, 56, 70, 71, 76, 104
Kopenhagen 29
Koran 211
Koudekerk 41
Kroon, Willem 40, 65, 78, 93, 120, 136, 144, 162, 177, 182, 203, 214, 220, 233, 251, 263, 270, 289, 295, 316, 323, 338
Kunstkabinet 69

L
L.V.D.C. 40
L.V.Z. 15, 283
L:, heer 28, 29, 31, 84
La Fontaine, Jean de 15, 16, 301, 335
La Lauze, Marc Antoine 35
Lacedemonië
Lacedemoniërs 101
Lairesse, Gerard de 36
Lamy 156
Laster 58
Latijn 54, 147, 152, 225, 298
Latijnse school 148, 225
Latijnse spreuk 297
Latijnse-schooljongens 105
Le Noble 157
Ledigheid 21, 22, 101-103, 107

Lee, Wed. Matthijs van 40, 65, 78, 93, 120, 136, 144, 162, 177, 182, 203, 214, 220, 233, 251, 263, 270, 289, 295, 316, 323, 338
Leendert 86, 87
Leeuwarden [stok] 40, 65, 78, 93, 120, 136, 144, 162, 177, 182, 203, 214, 220, 233, 251, 263, 270, 289, 295, 316, 323, 338
Leiden 8, 27, 30, 41, 82, 108, 112, 153, 163, 176
's lands hogeschool 171
Leidse burgers 148, 151, 171
Leidse kermis 172
Leidse Pierrot 48
Leidse rederijkerskamer 31
theologiestudenten 22
universiteitsvierschaar 148
Leiden [stok] 14, 40, 65, 78, 93, 120, 136, 144, 162, 177, 182, 203, 214, 220, 233, 251, 263, 270, 289, 295, 316, 323, 338

Lelie onder de doornen 44
Lelius 278-280
Lescailje, Katharina 119
Lettres Persanes 28
Leuctre 42
Leven van Ignotus 85
Leven van Willem den Eersten, Het 103
Levendigheid 197, 252
Lichtmissen 21, 53, 57, 58, 60, 104, 317
Londen 215
Royal Society 8
Ludewyk 106
Luxe 173-175
Lycurgus 101
Lysander 200, 201
Lysias 201

M
Madrid 146, 147
Mahout 156
Mancha, pastoor van 114
Mantinea 42
Marchand, Prosper 8
Martialis, Marcus Valerius 324
Maskerade 176
Massé, Jacques 83
Mathijsen, M. 19
Mato 258
Mattheus 258
Meerkamp, Adam 40, 65, 78, 93, 120, 136, 144, 162, 177, 182, 203, 214, 220, 233, 251, 263, 270, 289, 295, 316, 323, 338
Mekka 213
Melpomene 118
Menno Simonsz 229
Mennonieten 228, 229
Mensch Ontmaskert, De 12
Mercurius 91
Meriweis 234
Metamorphosen 90
Metafysica 150
Meijer, Lodewijk 157
Middelburg 278
Middelburg [stok] 40, 65, 78, 93, 120, 136, 144, 162, 177, 182, 203, 214, 220, 233, 251, 263, 270, 289, 295, 316, 323, 338
Mieris, Frans van 226
Minerva 195, 206, 231, 269
Misantrope, Le 7

Modena 126
Moedertaal 152
Moezel [wijn] 333
Mohammed [zie ook Islam] 211, 212, 237
mohammedaanse godsdienst 210-212
Molière 16, 98, 276
Moor, Carel de 226
Mozes 247
Mijnhardt, W.M. 9

N

Nassau Oranje, prins van 29
Natuurkunde 68, 69
Nebucadnezar 247
Nederlanden, de 12, 21, 27, 51, 287
Duits, 't 156
Nederduits 28, 131
Nederduitse dichters 264
Nederduitse dichtkunde 229
Nederduitse taal en dichtkunst 301
Nederduitse Telemachus 265, 266
Nederduitse toneelstukken 35
Nederduitse verzen 15, 119, 230, 265
Nederlanders 9, 14, 15, 213, 266

Nederlanden, de [vervolg]
Nederlands, 't 8
Nederlandse literatuur 17
Nederlandse samenleving 17
Nederlandse universiteiten 217
Nederlandstalige weekbladenmarkt 9
Nederlandsche Keurdigten, De 93
Neptunus 90
Nieuwjaarsdag 170-173
Nisus 278-280
Noord-Holland
Noord-Hollanders 36, 81, 82
Noord-Hollandse dames 82
Noord-Hollandse heren 82
Noordwijk 44
Noordwijkse rederijker 15, 16, 21
Nouveau Receuil des Epigrammatistes François 120

O
Oeuvres diverses de Mr. Juste van Effen 10
Omphalé 176
Ongeduld 66-68
Oosten
oosterlingen 213
Opleiding 51, 53, 55, 56, 148, 149
Opvoeding 17, 22, 23, 51-53, 55, 61, 63, 64, 94, 103, 105, 148, 221-226, 284
Oran 102
Orestes 279, 280
Ouderlijk gezag 17, 21, 24, 221-223, 225, 284-289
Overdaad 75, 76
Overspel [zie ook Huwelijk] 31
Ovidius Naso, Publius 90, 94, 101, 114, 129, 154, 230, 304

P
P., advocaat 121, 122, 124, 128
Paalworm 76, 77, 170-173
Pachters 183-190
Palaprat 125
Pallas 193, 195, 204, 300
Pantophilus 324
Paphos, koningin van 90
Parnassus 22, 115, 119
Parijs 80, 96, 215, 218
Bois de Boulogne 146
Patelin, advocaat 125-128
Paulus, apostel 101

Payenaar 40, 65, 78, 93, 120, 136, 144, 162, 177, 182, 203, 214, 220, 233, 251, 263, 270, 289, 295, 316, 323, 338
Pels, Andries 115
Perzië 234, 235, 242, 244, 245
Pers 28
Perzisch, 't 234
Perzische sja 23
Petit maîtres 197-202
Phaëton 103
Philodemus, John 315
Phoebus 89, 114, 116-118
Phoenix 245
Physiphilus 68
Picart, Bernard 31
Pindus 116
Plasberg, O. 277
Plumbinus, Nikodemus 225
Poëten [zie ook Dichtkunst; Broodpoëten; Poëzie] 30, 70, 80, 88, 90, 216, 253
Poetus 64
Poëzie [zie ook Dichtkunst] 15, 22, 24, 71, 114-118, 149, 230, 254, 264-266, 270
Pomstok [meid] 295
Pontius Pilatus 33
Poot, Hubertus 119
Portugal
Portugees 218

Portugal [vervolg]
Portugese joden 123
Postmeesters 146, 147
Praepohilus, Aretaeus 100, 329
Pro Justitia in Carneadem 121
Propertius Sextus 302
Proverbia 310
Psalmen 139
Pygmalion 267
Pylades 279, 280
Pyleus 126, 127
Pyramide 196, 204, 205

Q
Q.P. 278
Quichot, Don 16, 328
Quidam 126
Quintilianus, Marcus Fabius 79

R
R:, graaf 29
R:, mademoiselle 105
Rabelais, François 125
Ranouw, Willem van 69
Rechtskunde 128
Rederijkers 15, 21, 37, 44, 46-49, 86
Rederijkerskamer [zie ook Haarlem; Leiden; Noordwijk] 42-44
Retorica 42, 43, 48, 86
Romans 31
Rome 80, 192, 193, 195, 204, 205
Romein 193
Romeinen 113, 314
Roomse citersnaar 119
Rooms-katholieke kerk
pauselijke leer 71
roomsgezinden 42, 170
Rotterdam 80, 167, 230
Rotterdam [stok] 40, 65, 78, 93, 120, 136, 144, 162, 177, 182, 203, 214, 220, 233, 251, 263, 270, 289, 295, 316, 323, 338
Rusting, Samuel 92
Rijk, Frans 15
Rijn 153, 163, 202

S
S.G. 233
Saint-Hyacinthe, Thémiseul de 8
Saletbezoek 22, 24, 96, 105, 157-159, 161, 296-301

Sallengre, Albert-Henri de 8
Sallustius Crispus, Gaius 73
Salomo 247, 324
Salomons wijsheid 335
Samaria 249
Sancho 328
Sanherib 247
Satirae [Horatius] 41, 227, 271, 313
Satirae [Juvenalis] 27
Saturninus 37
Scaramouche 321
Scaevola 134
Schepping 69
Schim 119
Schijnheiligheid 163-166
Schouwburgen [zie ook Toneel; Amsterdam] 68, 216
Schrijvers 31, 32, 201, 266, 312, 314, 334, 336
Schrijvers, P.H. 35
Schuldeisers 54, 59
Schulden 174, 175
Scipio 278-280
Selm, B. van 19
Seneca, Lucius Annaeus 145, 234, 240
Sesdaegsch Winterbuitenleven 46
Sesostris 266
Sextus 204, 205, 207
Sextus Tarquinius 192-196

Siberië
Siberische edelman 176
Sieben 121
Silvia 133
Simson 74, 247
Sint Jan 336
Siro, monsieur 176
Slaats, N.A. 14
Sluikhandel 183-188, 190
Sluys, Vander 36
Smit, W.A.P. 14
Smits-Veldt, M.B. 13
Smokkelarij 183-188, 190
Sociëteiten [zie ook Genootschappen] 159, 297, 298, 300
Socrates 312
Sophia 159, 161
Sophophilus 68, 70
Spanje 42, 83, 146
point d'Espagne 161
Spaans paard 199
Spanjaard 328
Spanjaarden 102, 146
Spectator, The [zie ook Brittannië, Groot-; Engeland] 12
Steele, Richard 12
Steenbergen, monsieur 156
Stockkius 150
Strik, Hendrik 40, 65, 78, 93, 120, 136, 144, 162, 177, 182, 203, 214, 220, 233, 251, 263, 270, 289, 295, 316, 323, 338
Studenten 17, 21, 22, 50, 54, 94, 95, 108, 113, 147-152, 155, 328
Studentenleven 155
Stuiveling, G. 19
Suleyman 245
Swaardekroon 54
Swift, Jonathan 198
Syberg, baron van 134

T
T.J. 214
Tabakrokers 83
Tartarije
Tartaren 235, 236, 292
Tatler, The 12
Telemachus 14, 15, 265, 266, 268, 269, 299, 301
Temple, William 27
Terentius Afer, Publius 54, 183, 221, 290, 331
Testament, Nieuwe [zie ook Bijbel] 255
Thalia 118

Theatre Italien 321
Themistius 94, 96, 107, 154, 157, 159, 301
Theodorus [opperpriester] 193, 195, 196, 204-206
Theologie 152
Thersites 117
Thoa 279
Thracië 195, 205
Thijs 109, 110
Thijsbuurs os 111
Tieranny van Eigenbaet 300
Toneel [zie ook Schouwburg] 21, 24, 31, 35-39, 68, 103, 118, 157, 216, 271-276, 300, 312
Tristia 94, 101, 114, 129
Troje 41
Trouw moet blijken 48
Turkije
Turkse monnik 213
Turkse slaaf 36
Tyrus
Tyrisch schip 268
Tyrische knecht 266

U

Uit Liefd' bestaen 44

Ulysses 267, 269
Universiteit [zie ook Studenten] 50
Utrecht 7, 8, 21, 41, 156
Utrechtse schuit 86
Utrechtse studenten 155
Utrecht [stok] 40, 65, 78, 93, 120, 136, 144, 162, 177, 182, 203, 214, 220, 233, 251, 263, 270, 289, 295, 316, 323, 338
Uytwerf, Hermanus 10, 19, 40, 65, 72, 78, 93, 120, 136, 137, 144, 147, 158, 162, 163, 177, 182, 203, 214, 220, 233, 251, 263, 270, 289, 295, 316, 323, 338

V
Val, de 103
Valerius Maximus 60, 73
Venus 80, 91, 231, 232
Vergankelijkheid 246-250
Vergilius Maro, Publius 66, 108, 278
Verhoeven, C. 145
Verliefdheid 62, 64, 304
Verspilling 173-175
Vet, J. de 20
Visser, Pieter 14
Vlaanderen
Vlaamse natie 86
Vlissingen
Vlissings redenslusthof 86
Vlissingen [stok] 40, 65, 78, 93, 120, 136, 144, 162, 177, 182, 203, 214, 220, 233, 251, 263, 270, 289, 295, 316, 323, 338
Vloeken 328
Voetius, Gisbertus 149
Vondel, Joost van den 40, 45, 90, 91, 119, 130
Vraagenboek bij de Catechismus 18
Vredesituatie 191
Vriendschap 22, 24, 25, 167, 168, 277-283, 324-327
Vrijheid 74, 80

W
W:, heer 332, 337
Walther, H. 210
Wanbetaling 175
Wandelaar 31
Warenar met de pot 128
Waterkunde 69
Welderen, Bernard van 8
Welderen, familie Van 8, 9
Wellust 75, 76
Wetstein 120
Weyerman, Jacob Campo 7, 9

Willekens 119
Willink, Daniel 80
Witte Akelei 31, 49
Wynbeek, Pieter van 30

Z

Zaïda 213
Zeeland 277
Zeeuwen 278
Zeeuwse dichter 15, 17
Ziekentroost, Daniel 251
Zindelijkheid 81, 82
Zuid-Holland 81
Zwammerdam 49
Zweden 8, 29, 83, 85
minister van Zweden 29
Zweed 28, 30, 81, 83, 85
Zweeds heer 27
Zweedse comedie 31
Zweedse Josef 31
Zweedse reiziger 34, 79
Zweedse toerist 14, 21
Zweedse vrienden 14
Zwolle 86
Zwyger, Cornutus de 320-322